

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ**

**ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах укопису

КОВАЛЕНКО АНДРІЙ ВАСИЛЬОВИЧ

УДК 343.9.01

ДИСЕРТАЦІЯ

**ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ КРИМІНОЛОГІЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право
(081 – Право)

Подається на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

А.В. Коваленко

Науковий консультант **Шаблистий Володимир Вікторович**
доктор юридичних наук, доцент

Київ – 2020

АНОТАЦІЯ

Коваленко А. В. Теоретико-прикладні засади кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» (081 – Право). Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2020. – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, 2020.

У дисертації на основі узагальнення концепцій вітчизняних і зарубіжних учених, законодавства та багаторічної практики правоохоронних органів України та інших країн розроблено наукові положення й отримано результати, що в сукупності розв'язують важливу наукову проблему визначення теоретичних засад кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності та практичних рекомендацій щодо удосконалення законодавства та практики його застосування.

Здійснено феноменологічний аналіз кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності, її історичних форм, змісту і механізму виникнення, розвитку та забезпечення, що дозволило сформулювати нові та наситити додатковими даними існуючі аргументи на користь визнання такого масиву знань окремою кримінологічною теорією.

Запропоновано авторське визначення поняття «кримінологічне забезпечення поліцейської діяльності» як стратегічного функціонування належних суб'єктів із забезпечення профілактики, випередження, обмеження, усунення злочинності, захисту від неї, відвернення та припинення злочинів, на основі реальної інформації про стан злочинності, використанні кримінологічного прогнозування та планування.

Здійснено цілісне вивчення такого засобу кримінологічного

забезпечення поліцейської діяльності, як кримінологічний моніторинг, широко розглянуто його переваги та недоліки й запропоновано найбільш дієвий спосіб його впровадження в діяльність правоохоронних органів, повно досліджено понятій апарат такого явища, як кримінологічний моніторинг й наведені приклади успішного запровадження даного засобу кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в інших державах.

Комплексно проаналізовано та порівняно практику щодо напрямків кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності зарубіжних країн з Україною. Зроблено висновок стосовно того, що в окремих державах наука кримінологія (кримінальна соціологія) перебуває на якісно вищому рівні, а серед всього різноманіття кримінологічних засобів, які застосовуються поліцією в ході виконання її прямих обов'язків, найбільш важливими виступають: поглиблена взаємодія з громадськістю, застосування сучасних технологій та чітке співпрацювання усіх поліцейських відомств аздлядосягнення мети у вигляді успішної боротьби із злочинністю.

Окреслено параметри національної моделі кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності – її цілі, завдання, принципи, напрями її реалізації та система суб'єктів – як діяльності держави, суспільства та їх інститутів із вироблення основних напрямів досягнення визначеного рівня захищеності життєво важливих та інших істотних інтересів особи, суспільства, держави й людства.

Удосконалено визначення поняття «злочинність», що постає соціальним феноменом, котре виражається у кримінальній активності окремих членів суспільства, яке зображується в індивідуальній схильності до вчинення тих чи інших протиправних діянь.

Розвинуто пропозиції щодо нагальної потреби налагодження більш дієвої взаємодії держави із громадськістю. Доведено, що окрім стандартних бесід й пропагандистських акцій, поліцейським необхідно більш повно поглиблюватися в райони їх патрулювання та більш активно залучати громадськість до сумісних волонтерських акцій з ранньої профілактики

злочинності, особливо серед молоді.

Конкретизовано теоретичний зміст поняття протидії злочинності, який можна представити, як особливий комплексний, багаторівневий об'єкт соціального управління, що складає різноманітна за формами діяльність відповідних суб'єктів (державних, недержавних органів, установ, громадських формувань та окремих громадян), які взаємодіють у вигляді системи різнорідних заходів, спрямованих на пошук шляхів, засобів та інших можливостей ефективного впливу на злочинність з метою зниження інтенсивності процесів детермінації злочинності на усіх рівнях, нейтралізації дії її причин та умов для обмеження кількості злочинних проявів до соціально толерантного рівня.

Дістало подальшого розвитку визначення понять «злочинність», «протидія злочинності» та «запобігання злочинності», «поліцейська діяльність», надана характеристика зазначених понять та висунуто пропозиції щодо вдосконалення понятійного апарату наведених визначень. Більш детально роз'яснені особливості зазначених понять в розрізі дослідження цих понять в іноземних державах;

Розвинуто характеристику стану злочинності в Україні на сьогоднішній день, визначені причини її подальшого зростання та запропоновано засоби, які повинні допомогти спрямувати подальший поступальний розвиток протидії злочинності, а при дієвому їх використанні, навіть, зменшити рівень злочинності в державі.

Здійснено теоретичне обґрунтування необхідності застосування зарубіжного досвіду кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності із врахування особливостей нашої країни, аргументовано, які саме міжнародні програми по боротьбі зі злочинністю необхідно впровадити в українську правову систему.

Визначено поняття та встановлено сутність інформаційно-аналітичного забезпечення та наукового супроводження поліцейської діяльності. Доведено, що інформаційно-аналітичному забезпеченню

управління в органах Національної поліції притаманна наявність своїх особливостей, адже головною задачею поліції постає протидія злочинності, а отримання, обробка, аналізування, використання та збереження інформації стосовно реальних подій та явищ є ключовими завданнями під час розслідування злочинів.

Зроблено виносок, що інформаційно-аналітична діяльність поліції – це пошук, обробка, внесення, аналіз та інформаційне зберігання (утворення баз даних), чи інформаційно-аналітична робота, що покликана та основною метою якої є опрацювання даних щодо злочинів, їх зберігання аби окреслити тенденції злочинності, а також інформаційної допомоги в розкритті вже вчинених злочинів (кримінальних правопорушень). Діяльність управління забезпечення прав людини в контексті науково-методичного супроводження Національної поліції України, полягає в тому, що на основі взаємодії наукових положень (загальної теорії прав людини та доктрини конституційного права) та практики (кількість фактичних звернень громадян до управління з інформацією, щодо порушення прав людини поліцейськими, а також результати фактичних перевірок ізоляторів тимчасового тримання та місць позбавлення волі) управління формує свої пропозиції, проводить навчання та тренінги з діючими працівниками Національної поліції, що дозволяє убезпечити поліцейських від можливого вчинення ними протиправних дій по відношенню до громадян, що забезпечує безперервний професійний розвиток кадрів і підвищує ефективність роботи Національної поліції в цілому.

Доведено, що удосконалення кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні на сьогоднішній день може здійснюватися:

– підвищення якості кримінологічного моніторингу й загальний розвиток наукових засад та методології цього виду кримінологічного забезпечення діяльності правоохоронних органів;

– запозичення міжнародного досвіду кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності (включення у вітчизняну правову доктрину програм та проектів різних держав, що дають ефективний результат у боротьбі із злочинністю);

– використання сучасних технологій та інформаційно-аналітичних систем задля більш ефективної протидії злочинності (боротьба із злочинністю в реальних та віртуальних просторах);

– створення новітніх структур, які б спеціалізувалися саме на вдосконаленні кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності.

Ключові слова: *право, закон, запобігання, діяльність, поліція, поліцейська діяльність, кримінологічне забезпечення, протидія злочинності, інформаційно-аналітичне забезпечення, правове виховання, стратегія і тактика протидії злочинності.*

SUMMARY

Kovalenko A.V. Theoretical and applied principles of criminological support of police activity in Ukraine. – Qualifying scientific work printed as manuscript.

Dissertation for obtaining the degree of Doctor of Law in specialty 12.00.08 «Criminal Law and Criminology; Criminal Executive Law» (081 – Law). – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2020. – Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Dnipro, 2020.

In the dissertation on the basis of generalization of concepts of domestic and foreign scientists, the legislation and long-term practice of law enforcement agencies of Ukraine and other countries scientific positions are developed and results which together solve an important scientific problem of definition of theoretical bases of criminological maintenance of police activity and practical

recommendations on improvement of the legislation are received. and practices of its application.

A phenomenological analysis of criminological support of police activity, its historical forms, content and mechanism of origin, development and provision was made, which allowed to formulate new and saturate with existing data existing arguments in favor of recognizing such an array of knowledge as a separate criminological theory.

The author's definition of the concept of "criminological support of police activities" as a strategic functioning of appropriate actors to ensure prevention, prevention, restriction, elimination of crime, protection from it, prevention and cessation of crime, based on real information about crime, use of criminological forecasting and planning .

A comprehensive study of such a means of criminological support of police activities as criminological monitoring, widely considered its advantages and disadvantages and proposed the most effective way to implement it in law enforcement, fully explored the concept of such a phenomenon as criminological monitoring and examples of successful implementation of such means. ensuring policing in other states.

The practice of criminological support of police activities of foreign countries with Ukraine is comprehensively analyzed and compared. It is concluded that in some countries the science of criminology (criminal sociology) is at a qualitatively higher level, and among all the variety of criminological tools used by the police in the performance of its direct duties, the most important are: in-depth interaction with the public, application modern technologies and clear cooperation of all police departments in order to achieve the goal in the form of a successful fight against crime.

The parameters of the national model of criminological support of police activity - its goals, objectives, principles, directions of its implementation and the system of subjects - as the activities of the state, society and their institutions to

develop the main directions of achieving a certain level of protection of vital and other essential interests, state and humanity.

The definition of the concept of "crime", which is a social phenomenon, which is expressed in the criminal activity of individual members of society, which is depicted in the individual propensity to commit certain illegal acts.

Proposals have been developed for the urgent need to establish more effective interaction between the state and the public. It has been proven that in addition to standard interviews and advocacy campaigns, police officers need to delve deeper into their patrol areas and more actively involve the public in joint volunteer campaigns for early crime prevention, especially among young people.

The theoretical content of the concept of combating crime is concretized, which can be presented as a special complex, multilevel object of social management, which is a variety of forms of activities of relevant actors (government, non-governmental bodies, institutions, civic groups and individuals) interacting in the form of a system of heterogeneous measures aimed at finding ways, means and other opportunities to effectively influence crime in order to reduce the intensity of crime determination at all levels, neutralize its causes and conditions to limit the number of criminal manifestations to a socially tolerant level.

The definitions of "crime", "crime prevention" and "crime prevention", "policing" were further developed, the characteristics of these concepts were given and proposals were made to improve the conceptual apparatus of these definitions. The features of these concepts in the context of the study of these concepts in foreign countries are explained in more detail;

A description of the state of crime in Ukraine today, identified the reasons for its further growth and proposed tools that should help guide the further development of crime, and with their effective use, even reduce crime in the country.

Theoretical substantiation of necessity of application of foreign experience of criminological maintenance of police activity taking into account features of

our country is carried out, it is argued, what international programs on struggle against crime need to be introduced in the Ukrainian legal system.

The concept is defined and the essence of information-analytical support and scientific support of police activity is established. It is proved that the information and analytical support of the National Police has its own features, because the main task of the police is to combat crime, and obtaining, processing, analyzing, using and storing information about real events and phenomena are key tasks in investigating crimes.

A footnote has been made that information-analytical activity of the police is search, processing, entering, analysis and information storage (creation of databases), or information-analytical work, which is called and the main purpose of which is to process data on crimes, their storage to outline trends crime, as well as information assistance in the detection of crimes already committed (criminal offenses). The activities of the Department of Human Rights in the context of scientific and methodological support of the National Police of Ukraine is that based on the interaction of scientific provisions (general theory of human rights and doctrine of constitutional law) and practice (the number of actual appeals to citizens to manage information on human rights violations police officers, as well as the results of actual inspections of pre-trial detention facilities and places of imprisonment) staff development and increases the efficiency of the National Police as a whole.

It is proved that the improvement of criminological support of police activity in Ukraine today can be carried out:

- improving the quality of criminological monitoring and the general development of scientific principles and methodology of this type of criminological support of law enforcement agencies;
- borrowing international experience in criminological support of police activities (inclusion in the domestic legal doctrine of programs and projects of different states that give an effective result in the fight against crime);

- use of modern technologies and information-analytical systems for more effective fight against crime (fight against crime in real and virtual spaces);

- creation of new structures that would specialize in improving the criminological support of police activities.

Keywords: law, lex, prevention, activity, police, policing, criminological support, crime prevention, information and analytical support, legal education, strategy and tactics of crime prevention.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Коваленко А.В. Кримінологічний вимір поліцейської діяльності в Україні: монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 356 с.

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Коваленко А.В. Окремі аспекти взаємодії поліції з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та громадськістю у сфері протидії злочинності. *Прикарпатський юридичний вісник: Збірник наукових праць*. Випуск 6 (15). 2016. С. 110–113.

2. Коваленко А.В. Сучасний стан міжнародного співробітництва України щодо подолання організованої злочинності. *Науковий вісник публічного та приватного права : Збірник наукових праць*. Випуск 6. Том 2. 2016. С. 96–99.

3. Коваленко А.В. Поняття кримінологічної політики держави в діяльності поліції в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Збірник наукових праць*. 2016. № 4 (84). С. 223–229.

4. Коваленко А.В. Сутність та соціально-правовий статус поліції як суб'єкта запобігання злочинності в державі. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Збірник наукових праць*. 2016. № 3 (82). С. 197–203.

5. Коваленко А.В. Поліція як суб'єкт діяльності щодо запобігання злочинності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. № 20. С. 106–109.

6. Коваленко А.В. Система суб'єктів запобігання злочинності: до визначення ролі і місця поліції. *Юридичний бюлетень*. 2017. № 5. С. 284–289.

7. Коваленко А.В. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності національної поліції: теоретичний і практичний підхід. *Науковий вісник*

ДДУВС 2018. Спеціальний випуск № 3 «Права людини: методологічний, гносеологічний та онтологічний аспекти». 2018. С. 250–254.

8. Коваленко А.В. Кримінологічний аспект запобігання злочинності Національною поліцією України в умовах співпраці із засобами масової інформації. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2018. Том 22. С 47–54.

9. Коваленко А.В. Наукове супроводження поліцейської діяльності в сучасній Україні: теоретичний та практичний підхід. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2018. № 35. С. 24–28.

10. Коваленко А.В. Наукові засади здійснення кримінологічного моніторингу: сутність і значення для діяльності Національної поліції України. Збірник наукових праць *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 3 (24). С. 131–135.

11. Коваленко А.В. Окремі питання реалізації кримінологічної політики держави в діяльності Національної поліції України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. Випуск № 6. Том 1. С. 132–136.

12. Коваленко А.В. Сутність і реалізація кримінологічної політики: національний та міжнародний досвід. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 4 (25). Том 3. С. 87–91.

13. Коваленко А.В. Взаємозв'язок інформаційно-аналітичного забезпечення та наукового супроводження поліцейської діяльності в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2018. № 36. С. 107–110.

14. Коваленко А.В. Взаємодія поліції з іншими суб'єктами протидії злочинності. *Науковий журнал Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 4. С. 50–54.

15. Коваленко А.В. Теоретико-правовий аспект інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності поліції України у сфері протидії

злочинності. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. № 6. С. 8–12.

16. Коваленко А.В. Научные основы управления деятельностью полиции в сфере противодействия преступности. *Юридичний бюлетень*. 2018. № 7. С. 55–62.

17. Коваленко А.В. Теоретико-правовий аналіз поняття та функцій кримінологічної політики держави. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2019. Том 30. (69) № 1. С. 93–98.

18. Коваленко А.В. Поняття поліцейської діяльності та підходи до його розуміння в праві (кримінологічний аспект). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2019. № 54. С. 149–152.

19. Коваленко А.В. Критерії ефективності кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 3. С. 309–314.

20. Коваленко А.В. Теоретико-правовий аналіз поняття та принципів кримінологічної політики держави. *Юридичний науковий електронний журнал: електронне наукове фахове видання*. 2019. № 2. С. 194–197.

21. Коваленко А.В. Міжнародний досвід забезпечення кримінологічної політики. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 1. С. 359–362.

Публікації в наукових періодичних виданнях іноземних держав за профілем дисертації

1. Коваленко А.В. Поняття та принципи кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності: теоретико-правовий аспект. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2019. № 1 (35). С. 176–179.

2. Коваленко А.В. Поняття та сутність кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. № 1. С. 59–64.

3. Kovalenko A. Ways to improve policy activity roles: role and place of criminological provision. *Legea și viața*. 2019. № 4. P. 88–91.

4. Коваленко А.В. Кримінологічне забезпечення поліцейської діяльності в системі правового виховання населення. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. № 2. С. 118–123.

5. Kovalenko A. Interaction of police and other law enforcement bodies in the field of prevention and infringement of crime. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2019. № 2 (36). С. 39–42.

Праці апробаційного характеру

1. Коваленко А.В. Кримінологічне забезпечення поліцейської діяльності в Україні: постановка проблеми. *Політика в сфері боротьби зі злочинністю: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Івано-Франківськ, 10-11 грудня 2016 р.). Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2016. С. 212–215.

2. Коваленко А.В. Актуальні питання запобігання злочинності у сфері співпраці Національної поліції України із ЗМІ. *Актуальні питання розвитку права та законодавства: наукові дискусії: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Львів, 14–15 грудня 2018 р.) Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2018. С. 61–65.

3. Коваленко А.В. Значення наукового супроводження поліцейської діяльності в сучасній Україні (кримінологічний аспект). *Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Харків, 14–15 грудня 2018 року). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2018. С. 54–56.

4. Коваленко А.В. Кримінологічний моніторинг: сутність і значення для Національної поліції України. *Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрями його вдосконалення: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Одеса, Україна, 12–13 жовтня 2018 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 91–94.

5. Коваленко А.В. Деякі питання кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні. *Актуальні питання взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів публічного адміністрування у напрямку розвитку правової системи України*: Міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 7–8 вересня 2018 р.). К.: Центр правових наукових досліджень, 2018. С. 68–72.

6. Коваленко А.В. Окремі питання з питань класифікації рівнів кримінологічної безпеки. *Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у XXI ст.*: тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 25–26 січня 2019 року). Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2019. С. 102–106.

7. Коваленко А.В. Реалізація кримінологічної політики: міжнародний досвід. *Тенденції розвитку юридичної науки в інформаційному суспільстві*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 28 грудня 2018 р.). Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 124–127.

8. Коваленко А.В. Інформаційно-аналітичне забезпечення поліцейської діяльності: теоретичний підхід. *Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінально-процесуального та криміналістичного забезпечення безпеки України*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (30 листопада 2018 року, м. Дніпро). 2018. С. 79–80.

9. Коваленко А.В. Кримінологічна характеристика запобігання злочинності в контексті діяльності поліції. *Правові та організаційні засади забезпечення державою правоохоронної функції*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (30 жовтня 2018 року, м. Дніпро). Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2018. С. 119–121.

10. Коваленко А.В. Окремі питання реалізації кримінологічної політики в міжнародному вимірі. *Legal practice in EU countries and Ukraine at the modern stage*: International scientific and practical conference. Conference

proceedings, (January 25-26, 2019). Arad: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2019. P.464–467.

11. Коваленко А.В. До питання про наукове забезпечення діяльністю поліції у сфері протидії злочинності. *Актуальні питання правової теорії та юридичної практики*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 10–11 серпня 2018 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 59–62.

12. Коваленко А.В. Досвід окремих зарубіжних країн у сфері кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності. *Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє*: Міжнародна науково-практична конференція (м. Харків, 2–3 листопада 2018 р.). Х.: Східно-українська наукова юридична організація, 2018. С. 77–81.

13. Коваленко А.В. До питання про способи виміру ефективності кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності. *Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 14–15 грудня 2018 року). У 2-х частинах. Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2018. Ч. 1. С. 53–56.

14. Коваленко А. В. Окремі питання діяльності поліції як суб'єкта запобігання злочинності. *Держава і право в умовах глобалізації: реалії та перспективи*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 1-2 лютого 2019 р.). Дніпро: ГО «Правовий світ», 2019. С. 50–52.

15. Коваленко А.В. Інформаційно-аналітичне забезпечення поліцейської діяльності у контексті її кримінологічного забезпечення. *Правова система України: сучасні тенденції та фактори розвитку*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 22-23 березня 2019 року). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2019. С. 81–86.

16. Коваленко А. В. Особливості взаємодії поліції з іншими суб'єктами протидії злочинності в сучасних умовах. *Правова держава*:

напрямки та тенденції її розбудови в Україні: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 10-11 травня 2019 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2019. С. 87–91.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	30
1.1. Феноменологія дослідження кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності	30
1.2. Поліція як суб'єкт запобігання злочинності	40
1.3. Характеристика кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності у сфері протидії злочинності.....	66
Висновки до розділу 1.....	89
РОЗДІЛ 2. СТРАТЕГІЯ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	92
2.1. Реалізація кримінологічної політики держави в діяльності поліції.....	92
2.2. Пріоритети та рівні кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності	122
2.3. Принципи кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності	136
2.4. Наукові засади управління діяльністю поліції у сфері протидії злочинності	145
Висновки до розділу 2	168
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	170
3.1. Наукові засади здійснення кримінологічного моніторингу поліції.....	170

3.2. Взаємодія поліції з іншими суб'єктами протидії злочинності	170
3.3. Зарубіжний досвід кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності	215
3.4. Кримінологічне забезпечення поліцейської діяльності в системі правового виховання населення.....	236
Висновки до розділу 3	256

РОЗДІЛ 4. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЇЇ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

4.1. Ефективність кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності.....	262
4.2. Механізм реалізації кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності	302
4.3. Інформаційно-аналітичне забезпечення та наукове супроводження поліцейської діяльності.....	310
Висновки до розділу 4.....	339

ВИСНОВКИ..... 344

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

407

ВСТУП

Актуальність теми. Об'єктивна оцінка криміногенної ситуації, що склалась в нашій країні, підтверджує те, що сучасний стан злочинності й рівень боротьби з нею є одними з основних чинників, які дестабілізують соціально-економічну та політичну обстановку.

Злочинність в якості явища повсякчас зацікавлювала не лише спеціалістів з різних напрямків, однак і простих пересічних осіб. Люди відчують певний страх перед злочинністю та постійно шукають засоби й методи боротьби з нею. Роздуми про злочинність, про те, що це за феномен, ким є злочинці та з яких причин ними вчиняються злочини, можна віднайти в роботах великої кількості вчених: правознавців, психологів, філософів, психіатрів, істориків та соціологів.

Заради ведення боротьби із злочинністю, перш за все потрібно її пізнати. Поступово учені починають вивчати дане проблемне питання, з плином часу реформувати і науку, що називається «кримінологія».

Звичайно, що в межах суспільства, що роздирається протиріччями, в якому зруйновані економіка й моральні цінності, за боротьби політичних антиподів, успіхів під час боротьби зі злочинністю завдяки заклинанням та найсуворішим законам не дочекатися. Історія це давно підтвердила, проте її уроки було засвоєно далеко не всіма. Ось чому зазвичай висновки кримінологів щодо злочинності та її причин, які б вони не були незручні та неприємні, по відношенню до політиків – це ефективна допомога під час організації боротьби зі злочинністю.

В сучасному світі, коли демократичні цінності та принципи правової державності виступають основою державотворчих та суспільних процесів, необхідно всіляко сприяти утвердженню таких перетворень та укріплювати відповідні засади, що і є однією із функцій поліцейської діяльності в контексті держави.

Стрімкий розвиток правоохоронної системи суспільства обумовлений

створеною попередньо атмосферою, а саме – розвитком допоміжних його інститутів, що безпосередньо вплинули на еволюцію суб'єктів поліцейської діяльності.

Саме тому, дослідження теоретико-прикладних засад кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності виступає, в умовах сьогодення, однією з актуальних проблем.

Аналіз останніх досліджень, публікацій та нормативно-правової бази України засвідчив, що в юридичній науці питання кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності загалом не знайшло свого цільового комплексного висвітлення. Фрагментарно, ситуативно посилення на певні елементи знайшли вираз в окремих нормативно-правових актах чи в працях правників, однак повноцінного наукового дослідження і досі немає.

Важливими в науковому аспекті під час роботи над вибором теми дослідження були теоретичні висновки провідних вітчизняних та зарубіжних фахівців у сфері наукового супроводження протидії злочинності. В цьому контексті варто згадати роботи Г.А. Аванесова, А.М. Бабенка, Ю.В. Бауліна, В.С. Батиргареєвої, В.Т. Білоуса, Є.М. Блажівського, В.І. Борисова, М.Г. Вербенського, В.В. Голіни, Б.М. Головкина, В.К. Гришука, Л.М. Давиденка, С.Ф. Денисова, Т.А. Денисової, О.М. Джужи, А.І. Долгової, В.М. Дрьоміна, В.П. Ємельянова, А.П. Закалюка, О.Г. Кальмана, І.І. Карпеця, Т.В. Корнякової, О.М. Костенка, І.М. Копотуна, В.М. Кудрявцева, О.М. Литвака, О.М. Литвинова, В.В. Лунєєва, К.Б. Марисюка, В.О. Меркулової, Ю.В. Орлова, М.І. Панова, В.М. Поповича, А.В. Савченка, Є.Л. Стрельцова, В.Я. Тація, П.Л. Фріса, В.Б. Харченка, О.М. Храмцова, П.В. Хряпінського, В.В. Чернея, В.В. Шаблістого, В.І. Шакуна та інших.

Також варто вказати на докторські дисертації О.С. Іщука «Теоретико-методологічні та практичні засади кримінологічної діяльності органів прокуратури України», захищену у м. Харків у 2016 році та В.М. Бесчатного «Теорія та практика кримінологічного забезпечення протидії злочинності в Україні», захищену у м. Харків у 2018 році, оскільки вони стали своєрідним

орієнтиром для проведення власного дослідження кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні.

Окремі питання вивчення сутності поліцейської діяльності ґрунтуються на працях таких українських учених як О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, В.В. Галунько, О.Ю. Дрозд, В.О. Заросило, Д.П. Калаянов, О.Ф. Кобзар, Т.О. Коломоєць, М.В. Лошицький, О.С. Проневич, А.В. Сергєєв, І.М. Шопіна, С.С. Чернявський, О.С. Юнін та ін.

Пізнання кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності як багатогранного явища стає можливим лише за умови вивчення всіх його властивостей, проявів, характеристик, тенденцій розвитку та причин видозмін і негативних наслідків. Однак завершення цього тривалого процесу навряд чи може статись у найближчому майбутньому, адже позитивні дії у протидії злочинності компенсуються відповідною реакцією з боку кримінального середовища.

Не можна оминати увагою й те, що з огляду на зміну пріоритетів внутрішньої політики держави, її подальшу демократизацію та наближення до європейських стандартів потребують удосконалення правова база, організаційно-управлінські та суто прикладні аспекти кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності. Вирішення названого кола проблемних питань дозволить істотно вдосконалити теоретико-методологічні, організаційні та правові засади протидії злочинності.

Зазначені обставини й зумовили обрання теми дисертації, визначили об'єкт та предмет дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження узгоджується з положеннями р. 4 Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 року № 5/2015; р. 4 Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25.08.2015 року № 501/2015; п. 2.7 додатку 2, п. 3.5 додатку 3, п. 4.4 додатку 4, п.п. 5.1, 5.5, 5.6 додатку 5 до Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення

діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, затвердженого Наказом МВС України від 16.03.2015 року № 275; р. 7 Координаційного плану наукових досліджень з проблем кримінології на 2017 р., затвердженого на засіданні Координаційного бюро з проблем кримінології НАПрН України 24.03.2017 року; плану проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ на 2019 рік.

Мета і задачі дослідження. Метою роботи є теоретичне узагальнення та розв'язання комплексної науково-прикладної проблеми формування теоретичної концепції кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні з розробленням пропозицій і рекомендацій, спрямованих на удосконалення законодавства та відповідної правозастосовної практики.

Поставлена мета, зумовила необхідність розв'язання ряду дослідницьких завдань, серед яких зокрема:

- продемонструвати феноменологію дослідження кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності як самостійної кримінологічної теорії;
- охарактеризувати поліцію як суб'єкта запобігання злочинності з позицій сучасних реалій;
- здійснити характеристику кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності у сфері протидії злочинності;
- дослідити особливості реалізації кримінологічної політики держави в діяльності поліції;
- встановити пріоритети та рівні кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності;
- сформулювати принципи кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності;
- довести доцільність наукових засад управління діяльністю

поліції у сфері протидії злочинності;

- охарактеризувати наукові засади здійснення кримінологічного моніторингу поліції;
- окреслити форми та методи взаємодії поліції з іншими суб'єктами протидії злочинності;
- вивчити зарубіжний досвід кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності та надати пропозиції щодо його гармонізації;
- визначити місце кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в системі правового виховання населення;
- встановлення ефективності кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності та розробка заходів щодо його підвищення;
- окреслити механізм реалізації кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності;
- визначення поняття та встановлення сутності інформаційно-аналітичного забезпечення та наукового супроводження поліцейської діяльності;

Об'єкт дослідження – суспільні відносини у сфері протидії злочинності.

Предмет дослідження – теоретико-прикладні засади кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та вирішення обумовлених нею задач використовувались загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема *системно-структурний* – для аналізу кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності як цілісної теоретико-прикладної проблеми в межах усієї роботи (розділи 1–4); *історико-правового аналізу* – у процесі розкриття генезису ключових етапів становлення та розвитку поліцейської діяльності, сучасного стану наукових досліджень з приводу її кримінологічного забезпечення (підрозділи 1.1, 1.2); *формально-логічний* – під час дослідження поняття та змісту кримінологічного забезпечення

поліцейської діяльності (розділи 1 та 2); *компаративістський* – для виявлення особливостей доктринального розуміння специфіки кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в зарубіжних країнах, а також оцінки можливостей упровадження зарубіжного досвіду у вітчизняне законодавство та практику діяльності поліції (підрозділи 3.3, 4.1); *контент-аналізу* – під час опрацювання матеріалів кримінальних проваджень за кількісними та якісними параметрами з подальшою інтерпретацією одержаних результатів (розділи 1–4); *догматичний* – при тлумаченні кримінально-правових та кримінологічних категорій, удосконаленні понятійно-категоріального апарату дослідження (розділи 1–4); *логіко-нормативний* – для аналізу законодавчих та відомчих (міжвідомчих) нормативно-правових актів з питань кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності (розділи 3–4); *соціологічні* (анкетування, інтерв'ювання, спостереження) та *системного аналізу* – при розгляді проблем діяльності правоохоронних органів, зокрема підрозділів Національної поліції України, з'ясуванні критеріїв їх ефективності (підрозділи 4.1 та 4.2); та ін.

Науково-теоретичне підґрунтя дисертації склали наукові праці фахівців, у тому числі зарубіжних, у галузі філософії, загальної теорії держави і права, кримінології та кримінального права, теорії управління та правоохоронної діяльності, інших галузевих правових наук.

Положення та висновки дисертації ґрунтуються на нормах Конституції України, законодавчих та підзаконних нормативно-правових актах, які визначають правові засади організації та здійснення кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності. Дисертант звертався також до міжнародних правових актів і законодавства деяких зарубіжних держав, досвід яких у галузі правового регулювання відповідних інститутів може бути використано в Україні.

Інформаційну та емпіричну основу дослідження становлять: аналітичні матеріали правоохоронних органів, що використовувались для підготовки

програмних рішень Кабінету Міністрів України, програмні документи органів влади та місцевого самоврядування Дніпропетровської, Запорізької, Київської, Львівської областей; політико-правова публіцистика, довідкові видання, статистичні матеріали, а також результати узагальнення проведених соціологічних досліджень за темою дисертації.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, вперше комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням новітніх досягнень правової науки на системному рівні аналізу та узагальнення виявлено, описано і пояснено поліцейську діяльність крізь призму її кримінологічного забезпечення безпеки. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем. Основні з них такі:

вперше:

– здійснено феноменологічний аналіз кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності, її історичних форм, змісту і механізму виникнення, розвитку та забезпечення, що дозволило сформулювати нові та наситити додатковими даними існуючі аргументи на користь визнання такого масиву знань окремою кримінологічною теорією;

– запропоновано авторське визначення поняття «кримінологічне забезпечення поліцейської діяльності» як стратегічного функціонування належних суб'єктів із забезпечення профілактики, випередження, обмеження, усунення злочинності, захисту від неї, відвернення та припинення злочинів, на основі реальної інформації про стан злочинності, використанні кримінологічного прогнозування та планування;

– здійснено цілісне вивчення такого засобу кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності, як кримінологічний моніторинг, широко розглянуто його переваги та недоліки й запропоновано найбільш девий спосіб його впровадження в діяльність правоохоронних органів, повно досліджено понятій апарат такого явища, як кримінологічний моніторинг й наведені приклади успішного запровадження даного засобу

кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в інших державах;

– комплексно проаналізовано та порівняно практику щодо напрямків кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності зарубіжних країн з Україною. Зроблено висновок стосовно того, що в окремих державах наука кримінологія (кримінальна соціологія) перебуває на якісно вищому рівні, а серед всього різноманіття кримінологічних засобів, які застосовуються поліцією в ході виконання її прямих обов'язків, найбільш важливими виступають: поглиблена взаємодія з громадськістю, застосування сучасних технологій та чітке співпрацювання усіх поліцейських відомств аздлядосягнення мети у вигляді успішної боротьби із злочинністю;

– окреслено параметри національної моделі кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності – її цілі, завдання, принципи, напрями її реалізації та система суб'єктів – як діяльності держави, суспільства та їх інститутів із вироблення основних напрямів досягнення визначеного рівня захищеності життєво важливих та інших істотних інтересів особи, суспільства, держави й людства;

удосконалено:

– визначення поняття «злочинність», що постає соціальним феноменом, котре виражається у кримінальній активності окремих членів суспільства, яке зображується в індивідуальній схильності до вчинення тих чи інших протиправних діянь;

– пропозиції щодо нагальної потреби налагодження більш дієвої взаємодії держави із громадськістю. Доведено, що окрім стандартних бесід й пропагандистських акцій, поліцейським необхідно більш повно поглиблюватися в райони їх патрулювання та більш активно залучати громадськість до сумісних волонтерських акцій з ранньої профілактики злочинності, особливо серед молоді;

– теоретичний зміст поняття протидії злочинності, який можна представити, як особливий комплексний, багаторівневий об'єкт соціального управління, що складає різноманітна за формами діяльність відповідних

суб'єктів (державних, недержавних органів, установ, громадських формувань та окремих громадян), які взаємодіють у вигляді системи різнорідних заходів, спрямованих на пошук шляхів, засобів та інших можливостей ефективного впливу на злочинність з метою зниження інтенсивності процесів детермінації злочинності на усіх рівнях, нейтралізації дії її причин та умов для обмеження кількості злочинних проявів до соціально толерантного рівня.

дістало подальшого розвитку:

– визначення понять «злочинність», «протидія злочинності» та «запобігання злочинності», «поліцейська діяльність», надана характеристика зазначених понять та висунуто пропозиції щодо вдосконалення понятійного апарату наведених визначень. Більш детально роз'яснені особливості зазначених понять в розрізі дослідження цих понять в іноземних державах;

– характеристика стану злочинності в Україні на сьогоднішній день, визначені причини її подальшого зростання та запропоновано засоби, які повинні допомогти спрямувати подальший поступальний розвиток протидії злочинності, а при дієвому їх використанні, навіть, зменшити рівень злочинності в державі;

– теоретичне обґрунтування необхідності застосування зарубіжного досвіду кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності із врахування особливостей нашої країни, аргументовано, які саме міжнародні програми по боротьбі зі злочинністю необхідно впровадити в українську правову систему.

Практичне значення одержаних результатів. Результатом практичного впровадження положень дисертації є те, що її висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані в:

–*науково-дослідній сфері* – для подальшого розроблення теоретико-правових проблем та наукового дослідження реалізації кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності;

–правотворчій діяльності – для розробки, вдосконалення та уточнення низки законодавчих та підзаконних актів у сфері, що регулює кримінологічне забезпечення поліцейської діяльності (лист Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності від 10.06.2020 № 17-16/0063/1);

–сфері правозастосування та практичній діяльності – для вдосконалення та підвищення ефективності функціонування правоохоронних органів, зокрема системи органів поліції під час реалізації поліцейської діяльності та виконання покладених на них завдань та функцій (довідка про впровадження у практичну діяльність Національної поліції України: Департаменту організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування від 18.05.2020; Департаменту кримінального аналізу від 18.05.2020 № 537/33/01/1-2020);

–навчальному процесі – положення й висновки дисертації можуть доповнити викладання таких навчальних дисциплін, як «Кримінологія та профілактика злочинів» «Кримінологія», тощо, а також при підготовці лекцій, навчальних посібників та підручників із даних дисциплін (акти про впровадження результатів дослідження в освітній процес: Національної академії внутрішніх справ від 12.11.2019.; Київського факультету Національної академії Національної гвардії України від 14.02.2020).

Апробація матеріалів дисертації. Результати дослідження, його основні висновки й рекомендації оприлюднено на наступних всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях: «Політика в сфері боротьби зі злочинністю» (м. Івано-Франківськ, 10-11 грудня 2016 р.); «Актуальні питання розвитку права та законодавства: наукові дискусії» (м. Львів, 14–15 грудня 2018 р.); «Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі» (м. Харків, 14–15 грудня 2018 р.); «Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрями його вдосконалення» (м. Одеса, 12–13 жовтня 2018 р.); «Актуальні питання взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів публічного адміністрування у

напрямку розвитку правової системи України» (м. Київ, 7–8 вересня 2018 р.); «Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у XXI ст.» (м. Запоріжжя, 25–26 січня 2019 р.); «Тенденції розвитку юридичної науки в інформаційному суспільстві» (м. Одеса, 28 грудня 2018 р.); «Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінально-процесуального та криміналістичного забезпечення безпеки України» (м. Дніпро 30 листопада 2018 р.); «Правові та організаційні засади забезпечення державою правоохоронної функції» (м. Дніпро, 30 жовтня 2018 р.); «Legal practice in EU countries and Ukraine at the modern stage» (January 25-26, 2019 Arad); «Актуальні питання правової теорії та юридичної практики» (м. Одеса, Україна, 10–11 серпня 2018 р.); «Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє (м. Харків, 2–3 листопада 2018 р.); «Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі» (м. Харків, 14–15 грудня 2018 р.); «Держава і право в умовах глобалізації: реалії та перспективи: (м. Дніпро, 1-2 лютого 2019 р.); «Правова система України: сучасні тенденції та фактори розвитку, (м. Запоріжжя, 22-23 березня 2019 р.); «Правова держава: напрямки та тенденції її розбудови в Україні (м. Одеса, Україна, 10–11 травня 2019 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертації викладено в 43 наукових працях, 1 з яких – монографія, 21 – наукова стаття у виданнях, що визнані як фахові з юридичних наук, 5 статей – у зарубіжних наукових періодичних виданнях за профілем дисертації, а також у 16 тезах доповідей на науково-практичних конференціях різного рівня.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, що вміщують чотирнадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 464 сторінки, з яких 341 сторінка основного тексту. Список використаних джерел складається зі 525 найменувань.

РОЗДІЛ I. Методологічні основи дослідження кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності

1.1. Феноменологія дослідження кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності

Сучасні державні перетворення сприяють демократизації та гуманізації суспільства. Проте на шляху утвердження в Україні правової держави постає чимало проблем. Водночас поліцейська діяльність є тією категорією, що знаходиться в епіцентрі уваги дослідників упродовж значного періоду часу, оскільки саме вона залишається однією з найбільш значущих у контексті захисту прав і свобод людини та громадянина.

Необхідність реалізації прав і свобод людини та громадянина ставить перед суспільством нові завдання, серед яких, зокрема, проблема формування ефективної системи впорядкування суспільних відносин за допомогою створення модерної правоохоронної системи. За цих умов кримінологічний аспект поліцейської діяльності як процесу, покликаного забезпечувати правопорядок і безпеку громадян, набуває дедалі більшої актуальності.

Окреслена тематика вже неодноразово слугувала об'єктом досліджень багатьох авторитетних вітчизняних учених, серед яких: І. Андрієвський, К. Бельський, Ж. Ведель, І. Горшеньова, В. Гессен, І. Губанов, В. Дерюжинський, Є. Додін, В. Іванівський, Д. Калаянов, М. Лошицький, В. Лешков, П. Михайленко, І. Мушкет, Ю. Римаренко, Ю. Соловей, Ю. Старілов, І. Тарасов, Г. Туманов, В. Шадрін, М. Шпилевський та ін. Але, з огляду на виклики сучасності й потребу в додатковому тлумаченні поняття поліцейської діяльності, вказана тематика набуває нового наукового значення та потребує подальших розвідок.

Задля більш ґрунтового тлумачення питання кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності пропонуємо дослідити власне зміст поняття кримінологічного забезпечення. Ця категорія представлена в численних працях вітчизняних і закордонних учених, де означає певний напрям діяльності. З метою більш детального розгляду кримінологічного забезпечення в літературі пропонуємо звернути увагу на здобутки таких науковців, як: Ю. А. Комісарчук (дисертація «Детінізація економічних відносин в Україні (кримінально-правове та кримінологічне забезпечення)») [226]; В. В. Голіна (наукова стаття «Кримінологічне забезпечення діяльності суб'єктів запобігання злочинності і боротьби з нею в Україні») [98]; О. В. Ківель (дисертація «Кримінологічне забезпечення захисту прав неповнолітніх») [186]; Д. О. Симоненко (наукова стаття «Кримінологічне забезпечення оперативно-розшукової діяльності») [428]; О. М. Храмцов (монографія «Кримінально-правове та кримінологічне забезпечення охорони особи від насильства») [480]; О. С. Іщук (дисертація «Теоретико-методологічні та практичні засади кримінологічної діяльності органів прокуратури України») [168]; В. М. Бесчастний (дисертація «Теорія та практика кримінологічного забезпечення протидії злочинності в Україні») [52].

Загальновідомим є те, що в юриспруденції, як і в будь-якій іншій науці, завдання визначення термінів як логічної операції над поняттям полягає в тому, щоб розкрити його зміст, з'ясувавши суттєві риси досліджуваного предмета, що відрізняють його від інших явищ суспільного характеру та виокремлюють з-поміж низки інших правових явищ [72, с. 86].

Як слушно зауважують О. М. Бандурка й О. М. Литвинов, головною проблемою під час вивчення та моделювання соціальних систем постає небезпека «потонути» в деталях, сконцентруватися на другорядних запитаннях, втративши основне, неправильно розставити пріоритети під час виділення визначальних параметрів і процесів. Щоб уникнути такої

небезпеки, слід рухатися від загального до конкретного, від вивчення найзагальніших закономірностей еволюції подібних систем до дослідження характерних рис їх динаміки в конкретних умовах [31, с. 11].

У контексті аналізу поняття кримінологічного забезпечення пропонуємо передусім звернутися до змісту ключових категорій. Зокрема, до такої категорії можна віднести «забезпечення», яке можна визначити як створення умов, у результаті яких повинен настати сприятливий для певної діяльності випадок чи їхня сукупність. У межах нашого дослідження йдеться про створення сприятливих умов для протидії злочинності.

Термін «забезпечення» має досить широке значення:

- постачання чогось у достатньому об'ємі;
- задоволення кого-, чого-небудь у будь-яких потребах;
- надання для когось достатніх матеріальних засобів для існування;
- створення належних умов для реалізації чогось;
- гарантування чогось;
- захист, охорона кого-, чого-небудь від небезпеки [434].

У наведених вище визначеннях привертає увагу вказівка щодо створення надійних умов задля реалізації чогось. Слово «створювати» так само має певний спектр значень: формування чого-небудь; підготовка чогось, забезпечення чимось тощо [339, с. 421].

Розробка кримінологічного забезпечення протидії злочинності за окремими напрямками (нормативно-правовий, організаційний, інформаційний, науково-методичний) має стати предметом додаткового наукового дослідження [47, с. 51, 56].

В. М. Бесчастний кримінологічне забезпечення тлумачить як допоміжну до протидії злочинності діяльність у вигляді створення сприятливих умов для здійснення відповідними суб'єктами (державними, недержавними органами й установами, громадськими формуваннями та

окремими громадянами) впливу на злочинність з метою зниження інтенсивності процесів детермінації злочинності, нейтралізації дії її причин та умов для обмеження кількості злочинних виявів до певного рівня [52, с. 4-5].

Отже, взявши це поняття за основу, можна визнатися зі змістом поняттям поліцейської діяльності та спробувати сформулювати власну дефініцію поняття кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні.

Перспективним напрямом подальших досліджень є вивчення реальних проблем правозастосування для того, щоб розробити дієві рекомендації щодо внесення необхідних змін до законодавства та практики його застосування. Такі зміни й рекомендації покликані переорієнтувати правоохоронні та судові органи не на кількісні показники роботи, а на зниження рівня злочинності. Суб'єктивне відчуття безпеки кожного з нас має стати головним показником функціонування кримінальної юстиції [487].

Інакше кажучи, кримінологічне забезпечення є допоміжною діяльністю, що передбачає створення сприятливих умов для здійснення відповідними суб'єктами (державними, недержавними органами й установами, громадськими формуваннями та окремими громадянами) впливу на злочинність з метою зниження інтенсивності процесів детермінації злочинності, нейтралізації дії її причин та умов для обмеження кількості злочинних виявів до певного рівня [45, с. 46].

Поняття поліцейської діяльності нерозривно пов'язане зі змістом таких категорій, як «поліція» та «діяльність». Дефініція першого представлена численними варіантами в працях науковців (починаючи з античної епохи й до наших днів) і нині залишається предметом постійного наукового пошуку. Поліцією зазвичай вважають систему органів з охорони громадського порядку та протидії злочинності, але такий підхід є досить однозначним.

Обсяг і зміст поняття поліцейської діяльності держави визначається пануючими уявленнями про соціальне призначення держави, її функції, про співвідношення особистих, суспільних і державних інтересів. Таким чином, поліцейська діяльність є багатогранною, а зазначений термін є досить широким і потребує надання йому статусу адміністративно-правової категорії [236, с. 133].

В історичному аспекті етимологічне коріння цього поняття бере свій початок з часів античності й походить від грецького слова «*politeia*» (його основою є слово «*polis*», що означає «місто»). Арістотель свого часу терміном «*politia*» позначав полісне (державне) управління. У такому значенні цей термін активно використовували в офіційній мові законодавства й адміністрації на території Стародавнього Риму, а пізніше Візантії [413].

Натомість термін «діяльність» є загальноживаним та має фундаментальне значення для широкого кола гуманітарних наук, зокрема правових, оскільки дозволяє зрозуміти явища суспільного життя через призму їх функцій [236].

Поліцейську діяльність узагальнено розглядають як один з різновидів державно-управлінської (або адміністративної) діяльності, що реалізується наділеними спеціальною компетенцією застосування державного примусу озброєними державними виконавчими органами (формаціями), що уповноважені виконувати охорону правового порядку, гарантувати внутрішню безпеку, громадські особисті й майнові права [408].

М. Москаленко визначив поліцейську діяльність як специфічну форму реалізації поліцейської функції держави, що передбачає цілеспрямований вплив певних державних інститутів (органів) на соціальні відносини [326].

К. Бельський поліцейською діяльністю визнає особливий вид державно-управлінської діяльності, спрямованої на охорону громадського порядку,

забезпечення громадської (і будь-якої іншої) безпеки та пов'язаної із застосуванням державного примусу [41, с. 34].

В. Шадрін зауважує, що поліцейською діяльністю є особливий вид соціальної, державно-управлінської діяльності, що здійснюється на основі закону і в інтересах суспільства та спрямована на охорону й підтримку громадського порядку, забезпечення громадської безпеки заходами примусу [491, с. 112].

На думку Й. Горінецького, сутність поліцейської діяльності зводиться до виявлення та розслідування злочинів, кримінального переслідування [109, с. 45].

Натомість М. Лошицький поліцейську діяльність визначає як охоронну діяльність держави, яка вважає своїм предметом охорони громадський порядок, а також існуючі блага, особисті та майнові права [293, с. 82].

Я. Когут стверджує, що поліцейська діяльність постає видом правоохоронної діяльності уповноважених державою суб'єктів публічної адміністрації, що передбачає встановлення та забезпечення правового порядку, з можливістю використання заходів адміністративного примусу в зазначених законами ситуаціях [223].

У європейській юридичній науці поліцейську діяльність тлумачать як діяльність внутрішнього управління, завдяки якій окремі особи захищаються від небезпеки, котра їм загрожує, від оточуючих стихійних і особистісних сил, нейтралізуючи такі сили, встановлюючи їм межі [112, с. 16].

Слід констатувати, що тлумачення поняття «поліцейська діяльність» у сучасному теоретико-правовому полі є неоднозначним. Певна група вчених зводить масштаб поліцейської діяльності виключно до процесів розслідування злочинів, що за своєю суттю не відображає в повному обсязі цього поняття, оскільки діяльність спрямована на запобігання та протидію

злочинності і є лише одним з напрямів поліцейської діяльності в її реальному масштабі.

Таким чином, поліцейською діяльністю є санкціонована державою та регламентована законом державно-управлінська діяльність спеціально уповноважених суб'єктів державної влади (а іноді й низки громадських організацій), спрямована на охорону громадського порядку, забезпечення громадської (та будь-якої іншої) безпеки шляхом реалізації визначених повноважень.

Водночас варто зауважити, що будь-яке поняття та явище має низку типових ознак, які підкреслюють основні риси, притаманні конкретному явищу. З огляду на зазначене, доцільно проаналізувати ознаки поліцейської діяльності, з-поміж яких правознавці [14; 22] виокремлюють такі:

1. Поліцейською діяльністю є один з різновидів соціальної діяльності, яку можна охарактеризувати всіма її головними ознаками.

2. Поліцейська діяльність передбачає управління спеціальними структурами публічної влади, зазвичай виконавчої її ланки, що спрямоване на охорону громадського порядку, забезпечення безпеки (громадського, державного, економічного порядку).

3. Поліцейською діяльністю вважають усвідомлений і цілеспрямований вплив суб'єкта на об'єкт.

4. Цілеспрямованість поліцейської діяльності полягає в тому, що держава в нормативно-правовому порядку встановлює компетенцію суб'єктів цієї діяльності, засоби та способи здійснення юридично значущих дій.

5. Коло суб'єктів поліцейської діяльності можна визначити як широке й таке, що не обмежується лише поліцією.

6. Поняття «охорона», яке зумовлює особливий характер поліцейської діяльності, становить основний зміст такої діяльності. Термін «охороняти» означає стежити за збереженням, безпекою, недоторканністю, захищати

когось або щось від нападів, посягань. У широкому значенні йдеться про захист від соціальних, природних, біологічних чи техногенних небезпек.

7. Поліцейській діяльності притаманний специфічний набір методів її здійснення, до яких належать, наприклад, адміністративний нагляд і примус.

8. Поліцейську діяльність за природою можна охарактеризувати як професійну, публічну, таку, що здійснюється лише на правовій основі. Крім матеріального права, істотну роль у її реалізації відіграють процесуальні норми.

Таким чином, усі ознаки поліцейської діяльності відображають безпосередньо її суть. Окреслений вище підхід є найбільш адаптованим та уніфікованим серед усіх наявних, оскільки дає найбільш широку характеристику поліцейській діяльності.

Звісно, ведений перелік ознак не є вичерпним. Варта уваги аргументація ще більшої їх кількості.

Наведені вище головні ознаки В. М. Шадрін доповнив низкою характерних рис, котрі вирізняють поліцейську діяльність з-поміж інших видів діяльності соціального типу, зокрема:

- умови роботи, що пов'язані з ризиком;
- особливі службові зобов'язання (захист людського життя та здоров'я, громадської безпеки й установленого порядку управління, забезпечення прав та публічних громадських інтересів, охорона громадського правопорядку);
- існування спеціальних дисциплінарних статутів, положень стосовно дисципліни;
- особливий статус із встановленим колом прав і зобов'язань [499, с. 101].

Наразі існує потреба в дослідженні питання щодо сутності поліцейської діяльності, яка хоча й була частково розкрита в процесі тлумачення поняття

та синтезу ознак поліцейської діяльності, проте все ж означена певною специфікою.

О. Ф. Кобзар вважає, що поліцейська діяльність спрямована на задоволення потреб суспільства, які полягають у дотриманні законності та правовій охороні суспільних відносин. Зазначений вид державної діяльності доповнює інші сфери державного впливу. Це пов'язано з тим, що поліція виникла в межах функціонування держави як суспільної організації людей, де всі сфери життєдіяльності забезпечуються органами державної влади, що діють від імені та в інтересах суспільства, впливаючи на правове регулювання суспільних відносин [111, с. 236].

Тобто обов'язковою передумовою існування поліцейської діяльності є функціонування суспільства у формі держави, на благо яких і спрямована діяльність поліцейських органів.

З метою визначення сутності поліцейської діяльності як наукової категорії необхідно розглянути її змістові елементи, такі як мета, засоби, об'єкт і суб'єкт. О. Косиця акцентує увагу на тому, що метою поліцейської діяльності є забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки й порядку, а також створення передумов для безпеки та благополуччя. Підґрунтям цієї діяльності є дотримання принципів діяльності поліції (верховенство права, дотримання прав та свобод людини, законність, відкритість і прозорість, політична нейтральність, взаємодія з населенням на засадах партнерства, безперервність) [34, с. 54].

Своєю чергою, акцентовано увагу на наявності принципів поліцейської діяльності, проте слід зауважити, що дані принципи також можуть корегуватися, залежно від держави чи суспільства на базі якого функціонують поліцейські органи.

Таким чином, сутність поліцейської діяльності полягає в здійсненні низки функцій, що покладені на спеціальні органи з метою ефективного

забезпечення громадського порядку, громадської безпеки, а також реалізації інших функцій у межах створення атмосфери безпеки в суспільстві (державі).

Мету поліцейської діяльності досягають за допомогою використання спеціальних методів. Засобами й методами поліцейської діяльності постають заходи державного примусу [453, с. 231].

О. С. Проневич метод діяльності поліції визначає як спосіб організаційного й правового впливу на суспільні відносини з боку органів (посадових осіб) поліції під час охорони суспільного блага, запобігання та зупинення протиправних посягань, надання допомоги населенню в усуненні загроз [345]. Відповідно до ст. 29 Закону України «Про Національну поліцію» [349], поліцейськими заходами є превентивні чи примусові дії або комплекс дій, що обмежує певні права і свободи та застосовується поліцейськими згідно із законом задля забезпечення здійснення покладених на поліцію повноважень. У зазначеному законодавчому акті застосовують поняття «спеціальні засоби» як поліцейські заходи примусу (тобто сукупність пристроїв, приладів і предметів). Термінологічна невідповідність тут полягає в тому, що засоби не можуть слугувати заходами, адже засоби – це предмети, а заходи – це дії.

Наступним питанням, яке слід з'ясувати, є те, на що або на кого спрямована поліцейська діяльність.

Так, об'єктом будь-якої діяльності можна визнати те, на що неї спрямовано задля здійснення мети. Залежно від окремого різновиду діяльності її об'єктом може бути природа, продукти людської діяльності, майно, система відносин суспільства, особа тощо. До об'єктів поліцейської діяльності вчені відносять:

- поведінку суб'єктів відносин у суспільстві, на які поширюються заходи державного примусу [211];
- особистість, її свободи, права та зобов'язання;

- суспільство, його цінності матеріального та духовного типу;
- безпека (як загалом, так і конкретної особи) [316];
- держава, її конституційний лад, територіальна цілісність і суверенітет [472].

Суб'єктами поліцейської діяльності можна визнати наділені спеціальною компетенцією особливі органи, що уповноважені країною на застосування заходів примусу [326, с. 16] заради установлення й гарантування державної внутрішньої безпеки та правопорядку [330, с. 14]. Їхнім завданням є суспільне служіння, охорона людських прав і свобод, протидія злочинності, гарантування публічної безпеки та порядку шляхом застосування поліцейських заходів превентивної та примусової природи.

Отже, на підставі аналізу підходів до визначення поняття «поліцейська діяльність», виокремлення ознак цієї категорії, а також з'ясування сутності відповідної категорії в кримінологічному контексті доцільно аргументувати такі висновки:

1. Поліцейською діяльністю є санкціонована державою та регламентована законом державно-управлінська діяльність спеціально уповноважених суб'єктів державної влади (а іноді й низки громадських організацій), спрямована на охорону громадського порядку, забезпечення громадської (та будь-якої іншої) безпеки шляхом реалізації визначених повноважень.

2. Серед ознак поліцейської діяльності правознавці виокремлюють такі: є одним із видів соціальної діяльності; має правоохоронну й управлінську функції; постає як усвідомлений і цілеспрямований вплив суб'єкта на об'єкт; наділена нормативно-правовою визначеністю; їй притаманна полісуб'єктність (не зводиться лише до функціонування органів поліції); є охоронним утворенням; має механізм адміністративного нагляду й адміністративного примусу.

1.2. Сутність поліцейської діяльності полягає в здійсненні низки функцій, що покладені на спеціальні органи з метою ефективного забезпечення громадського порядку, публічної безпеки, а також здійсненні інших функцій у межах створення атмосфери безпеки в суспільстві (державі). Таким чином, обов'язковою передумовою існування поліцейської діяльності є функціонування суспільства у формі держави, на благо яких і спрямована діяльність поліцейських органів.

1.2. Поліція як суб'єкт запобігання злочинності

Питання щодо запобігання злочинності повсякчас було і залишається одним з найважливіших у суспільстві. Протидія цьому небезпечному явищу як складова політики національної безпеки реалізується (безпосередньо чи опосередковано) всіма ланками державної та суспільної системи. Одним з основних суб'єктів запобігання злочинності є правоохоронні органи, що покликані знизити рівень злочинності та створити ефективну систему запобігання їй, головним з яких у цій сфері є поліція.

Результати аналізу процесу реформування української правоохоронної системи засвідчують, що наразі істотно бракує наукових праць, що комплексно вивчали б діяльність поліції із запобігання злочинності. Однак певні питання, пов'язані з розробленням заходів попередження злочинності, досліджували такі дослідники, як Г. А. Аванесов, О. М. Бандурка, В. О. Глушков, В. В. Голіна, А. І. Долгова, А. Е. Жалинський, А. П. Закалюк, М. В. Костицький, О. М. Костенко, В. М. Кудрявцев, Н. Ф. Кузнєцова, О. М. Литвак, М. І. Мельник, П. П. Михайленко, В. О. Навроцький, В. О. Негодченко, Ю. В. Орлов, М. І. Панов, В. В. Сташис, В. Я. Тацій, В. І. Шакун та ін.

Попри здобутки зазначених учених, проблематика діяльності поліції стосовно запобігання злочинності в Україні донині залишається недостатньо дослідженою, адже відсутні не лише теоретичні рекомендації щодо провадження цієї діяльності, а й напрацьований практичний досвід надання поліцейських послуг у сфері протидії злочинності.

Україна на шляху перетворення на правову державу нового зразка зазнає низки змін, що впливають на її діяльність. Проте передусім необхідно проаналізувати понятійно-категоріальний апарат відповідної проблеми, тобто сформулювати належний теоретичний базис.

На думку Р. С. Веприцького, кримінологія передбачає розробку загальних проблем протидії злочинності, виявлення її причин та умов виникнення, вивчення особи злочинця та впливу на нього. Ця наука досліджує злочинність як соціальне явище, яке виявляється в суспільно небезпечній поведінці людей. Зокрема, учений стверджує: «Кримінологія досліджує дані про злочинність загалом, а також за певними видами та групами злочинів, окремими кримінологічними проблемами» [76].

У такому контексті, на нашу думку, слід проаналізувати поняття злочинності, дослідивши передусім плюралізм поглядів на вказаний термін.

З огляду на історичний досвід у вказаному питанні, варто зауважити, що до 1930-х років у вітчизняній кримінології існували два підходи до визначення злочинності: соціальний і біологічний, але обидва зникли зі сторінок наукових праць у період тоталітаризму через визнання кримінології космополітичною буржуазною теорією поряд з генетикою, політологією та іншими галузями науки. В Україні спроби відродити кримінологічне знання, а разом з ним і визначення злочинності, здійснювали в 60-х роках ХХ століття [274]. Її переважно визначали із суто статистичної позиції, що не розкривало сутності й змісту цього явища. Злочинністю визнавали сукупність злочинів, учинених на певній території за певний проміжок часу [371, с. 25]. Водночас у першому радянському підручнику з кримінології А. Герцензон визначав злочинність як сукупність учинених у певний період часу в цьому суспільстві злочинів, але сукупність, що «не є простою сукупністю цих злочинів» [438, с. 55].

З плином часу поняття злочинності поступово трансформувалося, набуваючи нового змісту в контексті запитів сучасності, про що свідчать погляди численних учених. Наприклад, існує позиція, згідно з якою злочинність – це внутрішня схильність індивіда до вчинення злочину, а отже, злочинністю слід вважати властивість людини, соціального інституту, суспільства, окремої країни, глобального суспільства відтворювати безліч

небезпечних для оточуючих людей діянь, що виявляється у взаємозв'язку злочинів та їх причин, підлягає кількісній інтерпретації та зумовлює введення кримінально-правових заборон [503, с. 134-135].

У наукових джерелах представлено значний спектр тлумачень поняття злочинності, що ґрунтуються на різних уявленнях про її природу. Соціальний феномен злочинності виражається в кримінальній активності окремих членів суспільства. Численні фактори, що зумовлюють учинення злочинів і злочинність як суспільний феномен, у різні часи та в різні періоди розвитку суспільного життя й на різних територіях, тобто в різних регіонах, є неоднаковими не лише за поширеністю та змістом, а й за інтенсивністю, тривалістю, стійкістю зв'язків, глибиною впливу [76].

На підставі аналізу вказаних підходів до визначення поняття злочинності можна сформулювати висновок про те, що злочинність є соціальним феноменом, який виявляється в кримінальній активності окремих членів суспільства та індивідуальній схильності до вчинення певних протиправних діянь.

Важливе значення для цього дослідження має висвітлення підходів до розуміння поняття «протидія злочинності», оскільки воно має безліч інтерпретацій.

Починаючи вже з перших робіт радянських кримінологів, проблематику протидії злочинності розглядали в контексті різних суб'єктів запобіжної діяльності [61; 144; 156-157; 227; 262; 310].

У юридичній літературі протидію злочинності інтерпретують як цілеспрямований вплив держави, суспільства, фізичних і юридичних осіб на процеси детермінації та причиновості злочинності з метою недопущення в злочинність нових осіб, учинення нових кримінальних діянь, розширення своєї реалізації суспільних відносин [246].

У науці домінує позиція, відповідно до якої керувати злочинністю неможливо, можна лише керувати протидією їй, здійснювати контроль над нею [282, с. 38-41].

У межах розгляду окресленого питання доцільно визначити поняття протидії злочинності. Натомість проблематичним і дискусійним у кримінології є визначення заходів щодо недопущення вчинення злочинів. Так, В. В. Голіна зазначає, що в кримінологічній літературі для визначення заходів з недопущення вчинення злочинів безпідставно вживають різні терміни: «попередження», «запобігання», «припинення», «профілактика», «рання профілактика», «спеціальне попередження», «спеціально-кримінологічне попередження» тощо [414]. Як слушно зазначає Г. С. Саркісов, значна кількість термінів вже є ознакою нечіткості, й навіть, можливо, спірності уявлень щодо понять, що ймовірно є наслідком недостатньої розробки цієї проблематики [42-, с. 40]. Так, останніми роками в межах кримінологічної літератури застосовують доволі широкий понятійний апарат, що характеризує процес впливу на злочинність [6; 25; 317; 367].

О. Г. Лекарь розмежовує поняття «запобігання» та «профілактика». Запобіганням він вважає перешкоджання конкретному злочину, а профілактикою – усунення причин та умов, котрі сприяють учиненню злочину. Крім того, із профілактикою пов'язаний процес виявлення й усунення причин та умов, а із запобіганням – недопущення замислених і підготовлених злочинів [279, с. 49].

Таким чином, профілактикою злочинів є особливий вид управління соціального характеру, що покликаний гарантувати безпеку правоохоронних цінностей і полягає в розробці та реалізації комплексу цілеспрямованих заходів стосовно виявлення та усунення причин злочинів, умов, що сприяють їхньому вчиненню, а також запобіжного впливу на осіб, що схильні до протиправної поведінки [53].

З огляду на те, що в науковій літературі профілактику обмеження спеціально не виокремлюють і здебільшого розглядають як метод загальної профілактики злочинності, К. Ю. Ігошев та І. В. Шмаров зауважують, що методи загальної профілактики можуть охоплювати різноманітні способи організації й управління діяльністю, що спрямовано на нейтралізацію, обмеження факторів і явищ, які детермінують окремі злочинні вияви та формують ознаки тих чи інших категорій злочинців [162, с. 8].

Етимологічна складова відповідного поняття полягає в тому, що запобігання слід визначати як діяльність, що перешкоджає вчиненню кримінальних правопорушень, не допускає їх учинення. Запобігати – означає «не допускати чогось заздальгідь, відвертати» [340, с. 89;]. Такий результат досягається шляхом застосування заходів профілактики, що «запобігають, відвертають щось» [341, с. 827], попередження, тобто «застереження проти чого-небудь» [341, с. 569], або припинення розпочатих правопорушень, що тлумачиться як «змушування перестати щось вчиняти» [341, с. 717].

А. Б. Блага та І. Г. Богатирьов розглядають протидію злочинності як особливий комплексний, багаторівневий об'єкт соціального управління, що передбачає різноманітну за формами діяльність відповідних суб'єктів (державних, недержавних органів, установ, громадських формувань та окремих громадян), які взаємодіють у вигляді системи різнорідних заходів, спрямованих на пошук шляхів, засобів та інших можливостей ефективного впливу на злочинність з метою зниження інтенсивності процесів детермінізації злочинності на всіх рівнях, нейтралізації дії її причин та умов для обмеження кількості злочинних виявів до соціально толерантного рівня [255, с. 176].

Водночас, на думку В. М. Куца, протидія злочинності – це складне соціально-правове явище та поняття про нього, у якому відображається теорія і практика специфічної соціально-управлінської діяльності та

суспільних і приватних ініціатив, а також кримінально-юстиційних зусиль, спрямованих на перешкоджання вчиненню кримінальних правопорушень і реагування на їх учинення [275].

Таким чином, запобігання злочинності – це комплексна діяльність низки уповноважених суб'єктів, що полягає в недопущенні, протидії, відверненні та застереженні вчинення злочинів і зниження інтенсивності процесів детермінації злочинності на всіх рівнях.

Протидію злочинності Р. С. Веприцький визначає як предметно існуючу систему соціальних заходів, які повинні виконувати державні органи виконавчої влади, спеціалізовані правоохоронні органи та формування громадськості й окремі громадяни, використовуючи чинне законодавство, правові положення міжнародного типу щодо боротьби зі злочинністю, практичний досвід і наукові досягнення [75, с. 138].

Останніми роками в нормативно-правових актах і правовій літературі активізувалося використання терміна «протидія злочинності». Наприклад, саме цим терміном оперує законодавець у Законі України «Про протидію торгівлі людьми» [395].

Слушною варто визнати думку О. М. Литвинова стосовно того, що першим етапом запобіжної діяльності, спрямованим на недопущення злочинів конкретної особи, постає профілактика. Коли профілактика має недостатньо ефективний характер, з'являється потреба в запобіганні, припиненні злочинів [288, с. 22-24].

Г. А. Аванесов стверджує, що система протидії злочинності охоплює:

- розкриття злочинів та розшук злочинців;
- розслідування злочинів;
- призначення та реалізацію покарання;
- забезпечення законності в цій сфері;
- профілактику;
- запобігання та припинення злочинів [2, с. 212].

Протидія злочинності втілюється в життя за допомогою системи заходів соціального та спеціального типу, що спрямовані на усунення причин й умов, які сприяють учиненню протиправних діянь, що вже трапилися чи готуються або вже почалися, виявлення винних осіб та їхнє притягнення до відповідальності. Протидія полягає не лише в діяльності з приводу попередження злочинності, а в конкретних примусових заходах впливу на відповідних суб'єктів у процесі вчинення ними злочинної діяльності, а також у профілактичних заходах усунення наслідків злочинних діянь. А. Б. Блага, І. Г. Богатирьов та інші автори тлумачать протидію злочинності через категорію особливого комплексного, багаторівневого об'єкта соціального управління, що складається з різноманітної за формами діяльності відповідних суб'єктів, які взаємодіють у вигляді системи різнорідних заходів, котрі спрямовуються на пошук шляхів, способів й інших можливостей впливу ефективного типу на злочинність заради зниження інтенсивності процесів детермінації злочинності на всіх рівнях, нейтралізації дії її причин та умов, щоб обмежити кількість злочинності до соціально толерантного рівня [255, с. 76].

Національній поліції України в цьому контексті належить одна з ключових ролей, адже цей орган прямо визначений законодавством як правоохоронний, а отже, він найбільш часто стикається з різноманітними формами вчинюваних злочинів.

Крім того, бракує усталеного поняття механізму соціального контролювання за злочинністю. Власне ідею соціального контролювання було сформульовано та розвинуто в працях таких науковців, як Г. А. Аванесов [1, с. 18-22], М. М. Бабаєв [19, с. 34-39], Я. І. Гілінський [89, с. 172-178], О. М. Литвак [282, с. 50-62]. Контролювання над злочинністю розглядають у широкому значенні як засновану на законі державну, суспільну, громадську діяльність стосовно утримання злочинності в соціально прийнятих задля цього періоду часу межах.

Здійснюючи аналізування наявного понятійно-категоріального апарату теорії протидії злочинності, потрібно розглянути профілактику як вплив на причини злочинів та умови, що їм сприяють. На думку Ю. М. Антоняна, наведена категорія є найважливішим видом боротьби зі злочинністю, адже тут наявний вплив безпосередньо на криміногенні чинники здійснення злочинів. Слід зауважити, що це є найгуманнішим способом боротьби зі злочинністю, адже зазвичай не передбачає кримінально-правового впливу на осіб, які здатні стати на злочинний шлях. Це можна визнати основним напрямом протидії злочинності, який повсякчас мають розвивати країна та суспільство [12, с. 142].

Останнім часом очільники держави неодноразово ставили задачу щодо змін відновлення державної системи профілактики правових порушень (яка була доволі ефективною в минулому) та її правового забезпечення.

Ідеться, передусім, про підготовку Закону «Про профілактику злочинів в Україні», практичні спроби сформулювати який тривають вже не один рік (задля цього утворювали навіть відповідні робочі групи й авторські колективи), зокрема із залученням експертів міжнародного класу [24, с. 324-338].

Кодифікація значної кількості правових приписів, що належать до різних правових галузей, становить об'єктивні труднощі. Однак це не означає, що не можна підготувати та прийняти базовий нормативно-правовий акт, котрий визначив би основи профілактичної діяльності. Навпаки, цей акт можна сформулювати передусім через те, що в ньому існує об'єктивна потреба.

На сьогодні немає єдиного наукового підходу до визначення власне проблеми протидії злочинності, її видів, співвідношення із суміжними категоріями, державою та суспільством [283].

У межах цього підрозділу вбачається за доцільне визначити суть і роль поліції як суб'єкта запобігання злочинності, з'ясувати ефективність

діяльності певних підрозділів поліції, на котрі покладено функцію запобігання злочинам відповідно до чинного українського законодавства, та встановити пріоритетні напрями цієї діяльності на сучасному етапі.

Злочинність – це продукт суспільства, якому запобігають усі складові (наприклад інститути) соціальної системи [318, с. 47]. Саме через це проблематику запобігання злочинам розглядають як результат діяльності різноманітних суб'єктів запобіжного типу [123, с. 196]. У цьому контексті А. П. Закалюк слушно зауважує, що суб'єктом діяльності стосовно злочинного запобігання можна визнати орган, організацію, конкретну особу, які в цій діяльності реалізують принаймні одну з таких функцій: організація, координація, реалізація чи безпосередня причетність до реалізації [151, с. 346]. Крім вищезазначеного, як слушно зауважив В. К. Звірбуль, системі запобігання злочинам притаманні два необхідні підходи опису, зокрема через:

- 1) суб'єкт запобіжної діяльності;
- 2) структуру та сутність заходів загальносоціального й спеціально-кримінологічного типу [453, с. 133].

Суб'єктом запобігання злочинності постає орган держави, соціальна група, громадська організація, службова особа або громадянин, які звикли спрямовувати власну діяльність на розробку та реалізацію заходів, що пов'язані з випередженням, обмеженням, усуненням криміногенних явищ і процесів, що породжують злочини й злочинність, а також на їхнє недопущення на різних злочинних стадіях, через що мають права, зобов'язання та несуть відповідальність [257, с. 166; 258, с. 61].

Як зауважив Г. В. Форос, запобігання злочинам у сучасних умовах постає найвагомим внеском правоохоронних органів у сприяттві політичним реформам, економічним і соціальним перетворенням у державі [473, с. 180].

Згідно з Конституцією нашої країни, однією з основних функцій держави є охорона внутрішньої державної безпеки, зміцнення правопорядку [232], а отже, протидія злочинності й іншим правопорушенням – це прерогатива законодавчої, виконавчої та судової гілок влади. Саме тому в кримінології суб'єкти запобігання злочинам прийнято розподіляти на декілька груп, одну з яких становить Національна поліція України як орган, для якого запобігання злочинам є одним з основних завдань і функцій [151, с. 346].

Проголошення в ст. 3 Конституції України [232] того, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а утвердження й забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, вимагає від останньої утворення відповідних органів, що здійснюють функції із забезпечення правами та свободами, а також охороняють і захищають їх.

У Законі України «Про Національну поліцію» визначено завдання відповідного органу, орієнтовані на запобігання злочинам, а саме: здійснення превентивної та профілактичної діяльності, що спрямована на запобігання вчиненню правопорушень; виявлення причин та умов, що сприяють учиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення тощо [392].

На думку Р. Шая, головними правоохоронними функціями слід визнати:

- 1) профілактичну (профілактика правопорушень, які тягнуть за собою юридичну відповідальність у сфері публічного права);
- 2) захисну (захист життя, здоров'я, прав, свобод та законних інтересів фізичних осіб);
- 3) охорону публічного порядку, безпеки та власності;

4) ресоціалізаційну (ця функція є найбільш характерною для органів і служб у справах неповнолітніх; служб, що здійснюють адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі);

5) оперативно-розшукову;

6) розслідування злочинів;

7) судового розгляду справ;

8) розгляду справ про адміністративні правопорушення;

9) розгляду справ про фінансові та адміністративно-господарські правопорушення (тобто розгляд справ про адміністративні правопорушення, учинені юридичними особами або громадянами-підприємцями);

10) виконання вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів досудового слідства та прокурорів [492].

Зазначене вище дає змогу стверджувати, що Національна поліція України, спираючись на теорію та практику правоохоронної діяльності, слугує одним з основних правоохоронних органів держави, який уповноважений у межах чинного законодавства здійснювати як профілактичну функцію, що безпосередньо пов'язана із запобіганням злочинності, так і оперативно-розшукову, що в деяких випадках також може бути інструментом запобігання злочинності.

Верховна Рада України 16 вересня 2014 року ратифікувала Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами [391]. Положеннями Угоди офіційно закріплено бажання України вступити до Європейського Союзу в найближчій історичній перспективі. Проте задля досягнення цього масштабного завдання потрібно вдосконалити діяльність державних інституцій. Так, доволі важливою складовою системних перетворень правоохоронної системи є реформування поліції (міліції). Поліція є не лише найчисленнішим правоохоронним органом, а й органом, найбільш наближеним до населення, вона покликана забезпечувати

громадський порядок і протидіяти найбільш небезпечним формам злочинності. З огляду на зазначене, нагальною є потреба в запровадженні нових стандартів щодо організації функціонування поліції та стосовно реалізації поліцейської діяльності відповідно до соціальних потреб і запитів населення [354].

Зміни в законодавчій сфері в галузі правоохоронної діяльності розпочалися з ухвалення Закону України «Про Національну поліцію» 2 липня 2015 року. Це знаменувало початок нового історичного витка в розвитку української правоохоронної системи.

Водночас залишаються прогалини в законодавстві, що регламентує діяльність підрозділів Національної поліції України. Це пов'язано з недосконалістю нормативно-правових актів, які визначають повноваження поліцейських і виконання поліцією службових завдань. Так, низка нормативно-правових актів, передусім підзаконних, не відповідає Закону України «Про Національну поліцію». У цьому контексті слушною є думка Б. В. Ліщука стосовно того, що нормативно-правове регулювання діяльності поліції донині перебуває на початковому етапі становлення, хоча минуло чимало часу з моменту створення цього органу [290, с. 146].

Із 7 листопада 2015 року набув чинності Закон України «Про Національну поліцію», що передбачав суттєву трансформацію правоохоронної системи України, адже реформа її міліцейської складової вже давно була потрібна. Згідно з положеннями ч. 1 ст. 1 цього Закону, Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [329].

Ключовим аспектом наведеного визначення є те, що це – центральний орган виконавчої влади. Як зауважує М. Самбор, це є цілком закономірним. У такий спосіб поліцію намагаються виокремити в самостійний інститут, що був би позбавлений політичної складової. Адже раніше міліцію очолював

Міністр внутрішніх справ України, що поруч з адміністративною складовою посади був також і політичною фігурою. Натомість тепер посада голови Національної поліції повинна стати нічим іншим, як посадою менеджера-професіонала [419, с. 150].

До завдань поліції належить надання поліцейських послуг у сфері протидії злочинності (ст. 2), що можна визначити як систему різноманітних видів діяльності й комплексних заходів, що спрямовано на попередження, усунення, нейтралізацію та обмеження (ослаблення) факторів, що детермінують злочинність [208, с. 118].

Доцільно зауважити, що система поліції складається з центрального органу управління поліцією й територіальних органів поліції. Так, відповідно до ч. 3 ст. 13 Закону України «Про Національну поліцію», до складу поліції входять:

- кримінальна поліція;
- патрульна поліція;
- органи досудового розслідування;
- поліція охорони;
- спеціальна поліція;
- поліція особливого призначення [392].

Водночас у зазначеному вище Законі не вказано, які підрозділи належать до кримінальної поліції. Згідно з відомчими нормативно-правовими актами, до її складу входять:

- Департамент карного розшуку;
- Департамент стратегічних розслідувань;
- Департамент боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми;
- Департамент протидії наркозлочинності;
- Департамент оперативної служби;

- Департамент оперативно-технічних заходів;
- Департамент забезпечення діяльності, пов'язаної з небезпечними матеріалами;
- Управління кримінального аналізу;
- Департамент внутрішньої безпеки (міжрегіональний підрозділ у складі кримінальної поліції);
- Департамент кіберполіції (міжрегіональний підрозділ у складі кримінальної поліції);
- Департамент захисту економіки (міжрегіональний підрозділ у складі кримінальної поліції [447]).

Кожен із цих підрозділів у межах компетенції організовує протидію злочинності з урахуванням напрямів своєї діяльності [355, с. 177].

Так, відповідно до Положення про Департамент захисту економіки, до задач підрозділів захисту економіки Національної поліції України належать:

- виявлення, запобігання та припинення злочинів у сфері економіки, зокрема вчинених суспільно небезпечними організованими групами та злочинними організаціями, які впливають на соціально-економічну й криміногенну ситуацію на території обслуговування;
- боротьба з корупцією та хабарництвом у сферах, які мають стратегічне значення для економіки держави, та серед посадових осіб органів державної влади і самоврядування; протидія корупційним правопорушенням і правопорушенням, пов'язаним з корупцією, на території обслуговування [363].

Постановою Кабінету Міністрів України від 13 жовтня 2015 року було створено Департамент захисту економіки Національної поліції України як міжрегіональний територіальний орган Національної поліції з вертикальним підпорядкуванням, на який покладено функції протидії злочинності у сфері економіки [363].

Департамент захисту економіки Національної поліції України є міжрегіональним територіальним органом у складі кримінальної поліції Національної поліції України, який, відповідно до чинного законодавства, реалізовує оперативно-розшукову діяльність.

Структура новоутвореного Департаменту передбачає вертикальне підпорядкування й суттєве посилення практичної складової. Основна функція цього підрозділу полягає в безпосередньому проведенні оперативно-розшукових заходів щодо документування й викриття злочинів в економічній сфері [85].

Наразі всі територіальні підрозділи виведено з підпорядкування начальників головних управлінь Національної поліції та їхніх територіальних підрозділів [363].

До компетенції Департаменту захисту економіки Національної поліції України віднесено виявлення 86 складів злочинів економічного спрямування в 65 економічних галузях і сферах, головними з яких В. І. Васишинчук визначає запобігання розкраданню коштів держави, злочинне викриття в найуразливіших задля злочинних посягань галузях економіки. Зокрема, ідеться про комплекси паливно-енергетичного й агропромислового характеру, надрокористування, відносини земельного типу, зовнішньоекономічну й банківську діяльність, протидія корупції кримінальної й адміністративної природи, а також боротьба з хабарництвом [409, с. 32].

Згідно з положеннями ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію», поліція має виконувати такі функції щодо протидії злочинності:

- здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчинення правопорушень;
- виявлення причин та умов, що сприяють учиненню правопорушень кримінального та адміністративного типу, вжиття в межах власної компетенції заходів задля їхнього усунення;

– реалізація заходів заради виявлення правопорушень кримінального та адміністративного типу; припинення виявлених правопорушень кримінальної та адміністративної природи.

Вищезазначені повноваження поліції відповідають положенням міжнародних нормативних актів (зокрема Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку від 17.12.1979 та Європейському кодексу поліцейської етики від 19.09.2001), що передбачають здійснення поліцейськими певних повноважень.

Завданнями поліцейських стосовно профілактики кримінальних правопорушень слід визнати такі:

– розробка заходів з профілактики правопорушень кримінального характеру;

– організація об'єктивного статистичного обліку, котрим відображається реальний стан правового порядку в Україні, а також систематичний аналіз статистичних даних щодо стану злочинності;

– прогнозування криміногенної ситуації на території держави та в її окремих регіонах;

– виявлення осіб, схильних до вчинення кримінальних правопорушень, та проведення з ними профілактичних бесід;

– патріотичне, моральне, духовне виховання й пропаганда здорового способу життя як засобу відвернення громадян від наркоманії та алкоголізму [208, с. 111].

Протидія злочинності, на думку Д. М. Тичини, є передумовою становлення правової держави. Запобігання злочинам – це пріоритетний напрям протидії злочинності, сформована система дій стосовно антисуспільних явищ і комплексу їх причин, покликана знизити рівень та масштаби злочинності, викоринити її [459, с. 160].

З-поміж найважливіших організаційних проблем, що стримують подальший розвиток системи протидії злочинності в Україні, доцільно виокремити такі:

- недосконалість організаційної та функціональної побудови;
- неефективність планування та прогнозування кримінологічної діяльності органів кримінальної юстиції;
- слабкий вплив як центральних органів влади, так і органів місцевого самоврядування на конкретний стан справ на місцях;
- відсутність дієвих критеріїв оцінки роботи органів кримінальної юстиції щодо протидії злочинності;
- недостатня взаємодія між підрозділами правоохоронних органів та іншими міністерствами й відомствами щодо питання забезпечення правопорядку;
- неефективність, громіздкість і витратність системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів;
- незадовільне ресурсне забезпечення, відставання його від нових соціально-економічних реалій і принципів ринкових відносин під час формування та розміщення замовлень на конкурсній основі;
- виконання правоохоронними органами не притаманних їм функцій тощо.

Обґрунтування відповідних пропозицій щодо розв'язання зазначених та інших проблем, тобто вдосконалення систем кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності, є одним з найважливіших завдань теорії.

Згідно зі ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію», реалізація превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання правопорушенням, покладено передусім на такий підрозділ Національної поліції, як патрульна поліція.

Згідно з п. 2 розділу II Положення про патрульну службу Міністерства внутрішніх справ, головним завданням патрульної поліції є запобігання правопорушенням кримінального й адміністративного типу, попередження, виявлення і припинення правопорушень кримінальної та адміністративної природи, ситуацій насильства в сім'ї, а також виявлення причин та умов, що сприяють їхньому вчиненню [382].

Департамент протидії наркозлочинності Національної поліції України наділений окремими функціями в межах сфери протидії злочинності. Відповідно до Положення про Департамент протидії наркозлочинності, цей підрозділ забезпечує реалізацію політики держави у сфері протидії незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, їхніх аналогів і прекурсорів [379].

На Департамент кіберполіції, згідно з Положенням про нього, покладено завдання щодо формування та забезпечення реалізації політики держави стосовно попередження та протидії правопорушенням кримінального типу, механізм підготовки, учинення чи приховування яких передбачає застосування комп'ютерів, систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку [378].

Департамент боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, згідно з чинним законодавством, забезпечує реалізацію політики держави у сфері протидії торгівлі людьми, запобігає їхньому вчиненню, виявляє, розкриває та припиняє правопорушення кримінального типу, пов'язані з нелегальною міграцією, а також правопорушення у сфері моралі суспільства [121].

Суб'єктом запобігання злочинності, що функціонує в структурі Національної поліції, також є Департамент захисту економіки Національної поліції України. Його діяльність регламентована відповідним Положенням про Департамент захисту економіки Національної поліції України, згідно з яким Департамент забезпечує реалізацію політики держави у сфері боротьби

зі злочинністю, захисту економіки й об'єктів права; виявлення, запобігання та припинення злочинів в економічній сфері, зокрема здійснених організованими групами й злочинними організаціями, які впливають на соціально-економічну та криміногенну ситуацію в країні й окремих її регіонах; боротьбу з корупцією та хабарництвом у сферах, що відіграють стратегічну роль для державної економіки, та з-поміж посадових осіб органів держави; протидію правопорушенням корупційного типу [363].

До складу Національної поліції України входять також інші структурні підрозділи, що під час власної основної діяльності реалізують функцію із запобігання злочинності (Департамент поліції охорони, Департамент організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування тощо).

Пропонуємо дослідити сутність поняття «поліція» в контексті співвіднесення з категорією «органи внутрішніх справ» в межах чинного законодавства України. З цією метою варто звернутися до норм законодавства, якими визначено структуру органів виконавчої влади. До таких нормативних актів можна віднести Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» [401].

Відповідно до ст. 16 зазначеного Закону, центральні органи виконавчої влади (зокрема поліція) утворюють задля здійснення окремих функцій щодо реалізації політики держави як агентства, служби, інспекції. Кабінет Міністрів України завдяки відповідним міністрам спрямовує та координує діяльність центральних органів виконавчої влади відповідно до законодавства. Таким чином, Національна поліція України не належить до внутрішньої структури Міністерства внутрішніх справ України. Її робота спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України, що цілком відповідає ст. 16 Закону України «Про Національну поліцію», у якій розкрито повноваження Міністра внутрішніх справ України, а не міністерства, а також положенням ст. 18 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади».

Зміни, що відбулися у зв'язку з прийняттям Закону України «Про Національну поліцію», не мали впливу на зміну положень, котрі вміщено в чинному Законі України «Про загальну структуру і чисельність Міністерства внутрішніх справ України». Зокрема, згідно із зазначеним вище Законом, структура Міністерства внутрішніх справ України чітко визначена [375]. Так, до її складу відносили:

- державні департаменти як урядові органи державного управління за певними напрямками службової діяльності, що визначив Кабінет Міністрів України;

- головні управління, управління МВС України в АРК, областях, м. Києві та Севастополі, управління, відділи МВС України на транспорті;

- управління та відділи міського та районного рівнів, лінійні управління, відділи, відділення, пункти;

- підрозділи судової та місцевої міліції;

- з'єднання, військові частини, підрозділи, установи внутрішніх військ;

- навчальні заклади, науково-дослідні установи, підприємства й установи забезпечення.

Як зауважив М. Самбор, це не можна визнати випадковістю та прогалиною під час техніко-юридичної підготовки змін до законодавства. Ідеться про усвідомлений крок до справжньої реформи правоохоронної системи та виокремлення поліції зі структури органів внутрішніх справ [419, с. 151].

Отже, чинне законодавство не дає змоги сприймати поліцію як елемент структури МВС України, зокрема як орган внутрішніх справ.

Попри вищезазначене, поліцію донині асоціюють з органами внутрішніх справ. Проте чи це виправдано й обґрунтовано нормативними актами? Певною мірою такий стан речей можна пов'язати з громадським сприйняттям і сприйняттям представниками органів виконавчої влади та

місцево-самоврядними органами поліції як правонаступника міліції, що ідентифікувалася з органами внутрішніх справ. Одним з найбільш оптимальних шляхів переформатування поглядів і змінити свідомості громадян є просвітницька діяльність. На сучасному етапі одним з найбільш пріоритетних завдань формування та становлення поліції як центрального органу виконавчої влади можна вважати роботу з населенням, утворення не лише «іміджу» нової поліції, а й донесення до громадян завдань, ролі поліції в межах українського громадянського суспільства та її відмінності від міліції. Вищезазначена теза не повинна обмежитись лише патрулюванням поліцією вулиць, наявністю нового форменого одягу тощо.

Рух до європейського майбутнього, прагнення до змін кардинального характеру не можуть мати успіху в тому середовищі, де поруч із сучасним підходом введення нових правових моделей збереглися старі схеми радянського етапу [451, с. 9]. Законотворчій діяльності Верховної Ради України не має бути притаманна поспішність. Звісно, правове забезпечення реформ має бути узгоджене власне з реформами, проте процес прийняття нових чи внесення змін до вже наявних нормативних актів повинен мати мотивований характер, пройти всі етапи законотворчого процесу, а не затверджуватись вночі через страх розпуску парламенту. Кожен має пам'ятати, що за такими рішеннями стоять долі мільйонів громадян. Якість нормативно-правових актів завжди свідчить про вмотивованість прийняття даного акта, можливість стати універсальним регулятором відносин у суспільстві.

Прийняття законодавчих актів як вияв популістської поведінки зазвичай є неефективним. Ці положення залишаються нереалізованими, вони здатні призвести до «вибухів» у суспільстві тих, хто не погоджується з такими нормами.

Наразі слід звернути увагу на те, що ухвалення Закону України «Про Національну поліцію» є своєчасним кроком, який цілком відповідає запитам

сьогодення. М. Самбор вважає, що утворення поліції, має передбачати можливість для поліцейських ефективно виконувати поставлені перед поліцією задачі, а це постає можливим виключно тоді, коли такі посадові особи наділяються певними правами та визначаються їхні зобов'язання, що кореспондуються з повноваженнями інших органів влади та управління, а також правами та зобов'язаннями окремих осіб. Досягнення кінцевого результату, що визначено у вигляді задач і виконання певних функцій поліцією, можливе лише в разі приведення національного законодавства у відповідність до положень цього Закону. Таким чином, як зауважує М. Самбор, лише після внесення змін Національна поліція зможе почати повноцінно «працювати», гарантуючи додержання прав і свобод громадянина та людини загалом, утверджуючи принципи законності та верховенства права [419, с. 154].

На думку В. А. Глуховері, передумовою досягнення належного стану правопорядку в країні є реформування всіх структурних підрозділів МВС України. Ідеться, зокрема про: Державну прикордонну службу України, Державну службу з надзвичайних ситуацій, Національну гвардію України, Державну міграційну службу України, а також інші правоохоронні органи України (Службу безпеки України, Державну фіскальну службу України, Державну кримінально-виконавчу службу України, прокуратуру та інші). Ключовим правоохоронним органом, на який покладено зобов'язання щодо протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки та порядку, а також прав і свобод людини, є Національна поліція. Реформування цього органу передбачає вдосконалення чинного законодавства, що регламентує діяльність Національної поліції, оптимізації її структури та внутрішньоорганізаційних функцій [92].

Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що робота всіх підрозділів поліції щодо запобігання злочинності має бути скоординована як внутрішньо (узгодження дій підрозділів Національної поліції між собою),

так і зовнішньо (підрозділи поліції повинні узгоджувати власні дії з іншими органами держави, громадськими організаціями, певними громадянами, що реалізують попереджувальну діяльність).

Саме активна діяльність поліції з протидії в усіх сферах, де можливе вчинення злочинів, вирізняє останню з-поміж інших правоохоронних органів. До компетенції поліції можна віднести протидію злочинності в майновій, економічній сферах, а також злочинності у сфері життя і здоров'я людини та громадянина, честі й гідності особи.

У сучасних умовах діяльність правоохоронних органів, передусім Національної поліції, потребує вироблення нового підходу, оскільки поява нових різновидів злочинів, напруження ситуації у світі вимагають перегляду власних завдань і пріоритетних функцій, проте головна мета – гарантування надійної охорони людських, суспільних та державних прав й інтересів – залишається незмінною. Крім того, з огляду на останні зміни, потрібно визначити роль і значення Національної поліції України, її служб та підрозділів, які безпосередньо протидіють злочинам, а також удосконалити правові й організаційні засади діяльності запобіжного типу.

Слід наголосити також на тому, що Національна поліція в межах своїх повноважень має право здійснювати широке коло функцій із запобігання злочинності в Україні, що визначено в профільному законі.

Отже, на підставі аналізу понять злочинності та запобігання їй, а також дослідження функцій поліції, які регламентують відповідне питання, можна сформулювати низку ключових положень, що характеризують поліцію як суб'єкт запобігання злочинності.

1. Злочинність стрімко поширюється в усіх державах світу, зокрема в Україні. Це зумовлює потребу в розширенні функцій органів охорони правопорядку не лише в межах нашої країни, а й на міждержавному рівні. Органи поліції як суб'єкт запобігання злочинності відіграють одну з

провідних ролей, оскільки перелік притаманних їм функцій охоплює широке коло повноважень щодо безпосереднього запобігання злочинності.

2. Злочинність є соціальним феноменом, який виявляється в кримінальній активності окремих членів суспільства та індивідуальній схильності до вчинення певних протиправних діянь.

3. Запобігання злочинності – це комплексна діяльність низки уповноважених суб'єктів, що полягає в недопущенні, протидії, відверненні та застереженні вчинення злочинів і зниження інтенсивності процесів детермінації злочинності на всіх рівнях.

4. Роль і місце Національної поліції України як суб'єкта запобігання злочинності визначається профільним законом, а також Кримінальним кодексом України, Кримінальним процесуальним кодексом України, Кодексом України про адміністративні правопорушення та низкою інших нормативно-правових актів. Саме активна діяльність поліції з протидії в усіх сферах, де можливе вчинення злочинів, вирізняє останню з-поміж інших правоохоронних органів. До компетенції поліції можна віднести протидію злочинності в майновій, економічній сферах, а також злочинності у сфері життя і здоров'я людини та громадянина, честі й гідності особи.

5. Подальші наукові розвідки належить здійснювати з урахуванням отриманих результатів з метою поглибленого тлумачення функцій Національної поліції України в контексті запобігання злочинам.

1.3. Характеристика кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності у сфері протидії злочинності

Явище злочинності повсякчас привертало увагу не лише спеціалістів різних сфер, а й пересічних осіб. Люди відчують певний страх перед злочинністю та постійно шукають засоби й методи боротьби з нею. Міркування про злочинність, зокрема про те, що це за феномен, хто такі злочинці та з яких причин вони вчиняють злочини, можна віднайти в численних працях учених: правознавців, психологів, філософів, психіатрів, істориків і соціологів.

Ф. А. Лопушанський стверджує, що розкриття предмета теорії профілактики злочинів не лише не виключає, а й обумовлює самостійну розробку багатьох питань, найбільш важливими з яких є:

– вивчення характерних рис функціонування системи профілактики, її підсистем і ланок, взаємозв'язок з іншими спорідненими та підпорядкованими системами;

– вивчення структури механізму й ефективності функціонування системи забезпечення організаційно-правової, інформаційної, кадрової, ресурсної й іншої природи, котрими підвищується керованість системи та її профілактичний потенціал;

– дослідження комплексу взаємопов'язаних профілактичних заходів, що здійснюються суб'єктами на всіх рівнях, тощо [292, с. 37-38].

З огляду на зазначене, можна констатувати наявність стійкого, систематизуючого зв'язку між функціонуванням системи протидії злочинності та потребою в аналізі кримінологічної діяльності, її виявів у формі відображення різноманітних видів взаємодії елементів системи. Підґрунтям цих виявів є управлінський характер, адже власне протидія злочинності постає специфічним видом управління соціального типу [270, с. 140; 289, с. 8].

Таким чином, виправданим є аналізування механізму кримінологічної діяльності через призму та із застосуванням підходів, розроблених у межах кримінологічної науки, що дасть змогу вивчити відповідні механізми протидії злочинності. Науковці вже давно підкреслюють зв'язок цих підходів на рівні методологічного типу.

Перш ніж протидіяти злочинності, слід її пізнати. Вивчаючи казане проблемне питання, учені поступово трансформують і засади науки кримінології (з-поміж інших наук суспільного характеру, зокрема юридичних, її можна охарактеризувати як відносно нову науку). Вона зародилася приблизно в другій половині XIX століття. Як це зазвичай буває, коли науковці захоплюються якоюсь ідеєю, це відображається на осмисленні будь-якої проблеми, будь-то відносини в суспільстві, пізнання природи чи процес розвитку техніки. Тим самим шляхом пішло й осмислення злочинності.

Результати аналізу розвитку кримінології дають змогу виокремити такі основні теоретичні напрями, що в ній сформувалися:

- напрям соціологічного типу;
- біокримінологічний напрям;
- напрям змішаного (комплексного) характеру [108, с. 38].

Варто зауважити, що більшість науковців впродовж тривалого часу розглядали злочинність як хворобу, з огляду на що її досліджували психіатри. У радянській науці такі тенденції було охарактеризовано як ненаукові й антимарксистські. Зважаючи на те, що всі теорії (незалежно від того, чи підтримуємо ми їх) обґрунтовували вчені, які вивчали це проблематичне питання на рівні розвитку науки того чи іншого етапу, слід утримуватися від приписання ярликів. Для науки важливо критично осмислювати минуле (ідеться саме про осмислення, а не заперечення), уникаючи ситуацій із хибним тлумаченням теорій, що в теорії та практиці протидії злочинності траплялося нерідко.

Водночас кримінологія є гуманістичною наукою, адже її завданням є злочинне пізнання, з'ясування причин злочинності, дослідження особи злочинця та розроблення заходів попередження злочинних діянь, особливостей поведінки з тими особами, кого іноді безпосередньо суспільство підштовхує на злочини.

Кримінологія пройшла нелегкий шлях становлення та розвитку. Найбільш ускладненим він був за часів СРСР, до складу якого входила Україна, – цілковите невизнання, оголошення лженаукою, а також навпаки визнання основою теоретичного типу як відносно законотворчості, так і практики протидії злочинності.

Після суттєвого занепаду кримінології (кінець 20-х – початок 30-х рр. ХХ століття) у 1960-ті рр. виникла потреба в дослідженні питання злочинності. У 1950-х рр. науковці, зокрема вчені в галузі кримінального права, знову почали вивчати причини злочинності. 1963 року було утворено Всесоюзний інститут з вивчення причин і розробки заходів попередження злочинності (нині – Науково-дослідний інститут проблем зміцнення законності та правопорядку при Академії Генеральної прокуратури Російської Федерації). Парадокс полягає в тому, що офіційна ідеологія продовжувала стверджувати те, що причини злочинності в СРСР відсутні, а вони самі – лише пережиткове явище. Однак деякі структури держави, усвідомивши потребу в більш серйозному підході до розв'язання окресленої проблеми, заснували наукову установу спеціального типу [108, с. 39].

Той, хто опанував кримінологію (у кого розвинуто кримінологічне мислення), ніколи не буде легковажно сприймати проблему злочинності, адже робота правоохоронних органів щодо протидії злочинності – це багато, проте зовсім не все. Ідеться про систему заходів економічного, соціального, політичного, виховного й правового характеру. Це – не одноразові компанії щодо ліквідації злочинності як такої загалом чи окремих її різновидів, не утворення грандіозних загальнодержавних планів, не оголошення війни

злочинності та проголошення гучних, однак марних гасел, а кропітка, повсякденна робота всіх систем держави та суспільства [108, с. 40].

Звісно, у суспільстві, яке сповнене протиріч та означене низьким рівнем розвитку економіки, занепадом моральних цінностей, протистоянням політичних антиподів, про вагомі успіхи в справі протидії цьому протиправному явищу не може йтися, попри найсуворіші закони й заклики. Історія це давно довела, проте її уроки засвоїли далеко не всі. Саме тому висновки кримінологів щодо злочинності та її причин, якими б вони не були неприємними для політиків, – це важлива складова організації процесу протидії злочинності. Злочинність притаманна будь-якій соціально-політичній системі. Вона орієнтує правоохоронні органи на кращу організацію роботи, що враховувала б стан і характер злочинності, різновиди злочинів і характеристику осіб, що вчиняють злочини.

Такі питання, зокрема, висвітлено в навчальному посібнику «Кримінологія» [319], автори якого доводять, що злочинність потрібно розглядати лише в комплексі з відносинами соціально-економічної, політичної, історичної, культурної, індивідуальної й іншої природи, учасником яких є людина як член суспільства.

У сучасному світі феномен злочинності набуває дедалі більшого поширення. Водночас пропорційно збільшується і необхідність протидіяти їй. Сучасні держави світу загалом та Україна як член світового співтовариства і перспективний учасник європейської спільноти постійно розробляють нові способи та засоби протидії злочинності.

На думку Д. Тичини, у будь-якій державі структурні елементи системи суб'єктів запобігання злочинам взаємопов'язані за вертикаллю та горизонталлю кримінальними процесуальними нормами. Водночас кожен суб'єкт, зокрема будь-який структурний підрозділ правоохоронних органів, має системну ознаку, тобто певний комплекс властивостей і якостей, які не можуть бути зведені лише до арифметичної суми складових [459].

Зокрема, у Законі України «Про Національну поліцію» чітко зазначено завдання щодо запобігання злочинам, а саме: здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень; виявлення причин та умов, що сприяють учиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення тощо [392].

Проаналізувавши низку нормативних джерел і думок учених стосовно реалізації кримінологічної політики держави в діяльності Національної поліції України, можна сформулювати висновок про те, що кримінологічна політика держави є складовою загальнодержавної правової політики, що визначає основні завдання, принципи, напрями й цілі для зміни кримінологічної ситуації за всіма її напрямками та з метою більш ефективної протидії злочинності.

Водночас у Законі України «Про Національну поліцію» відображено галузеві шляхи реалізації загальнодержавного напрямку протидії злочинності, а отже, поліцейські підрозділи, виконуючи свої функції, прагнуть до поліпшення механізму протидії злочинності, підвищення захисту прав і свобод людини і громадянина на теренах держави та за її межами, зокрема виконуючи завдання, сформовані сучасною кримінологічною політикою держави.

З огляду на те, що в цьому підрозділі має бути розглянуто питання протидії злочинності, пропонуємо дослідити злочинність як суспільно небезпечну поведінку.

Науковці тлумачать термін «злочинність» досить неоднозначно, що інколи призводить до протилежних практичних рекомендацій і висновків учених. У межах документів міжнародно-правового характеру дефініцію «злочинність» застосовують як універсальну, проте злочинність США чи Швеції не є тотожною злочинності Ірану чи Китаю.

Західна наука про кримінологію зазвичай не приділяє достатньо уваги формальному визначенню тих чи інших категорій. Це стосується і поняття злочинності. Значна кількість зарубіжних учених-кримінологів під час аналізування причин злочинності застосовують дефініції «злочин», «злочинність», «злочинна поведінка» як синоніми. Це не значить, що вони ототожнюють зміст вищенаведених понять, однак показує типовий підхід прагматичної західної кримінології, що пов'язано з поширеністю «описових» концепцій злочинності, без «теоретизування» щодо характеристики понятійного апарату [242; 506].

Аналізування різноманітних поглядів щодо цієї проблематики в літературі радянського та пострадянського періодів з кримінології засвідчує численність підходів до її вирішення, з-поміж яких О. Б. Сосніна виокремила такі два основні:

1) визначення злочинності, засновуючись на формальних ознаках злочину задля її подальшої кількісно-якісної інтерпретації;

2) сутнісно-змістовні визначення щоб дослідити злочинність в якості відособленої соціальної (під)системи, якій притаманні властивості самодетермінації й самовідтворення [441, с. 335].

Перший напрям ґрунтується на правовому понятті злочину та порівнюється з класичним напрямом у кримінальному праві, а другий – базується на традиції позитивістського погляду на кримінологію та передбачає проведення досліджень емпіричного характеру, детальне вивчення особи злочинця, умов його соціалізації тощо. О. М. Яковлев вважає, що в межах першого підходу предмет дослідження – це комплекс злочинів, завдяки аналізу ознак якого встановлюються закономірності зародження злочинності й тенденції з її розвитку. Другим підходом можна охарактеризувати те, що злочинність вивчають як результат стану безпосередньо суспільства – тих структур, з котрих воно складається, і тих процесів, що відбуваються в суспільстві. Соціокримінологічний підхід

передбачає з'ясування того, яким чином працюють структури суспільства, як вони впливають на злочинність. Це допомагає зрозуміти й оцінити злочинність не лише саму по собі, а як результат (функції) відповідних структур і процесів [513, с. 9].

З огляду на зазначене, постає питання стосовно того, чи можливо взагалі сформулювати загальне визначення терміна «злочинність», яке б ураховувало однаковою мірою традиції національного, культурного та правового спрямування, що було складено в різних країнах, у всьому світі? Які характерні риси дають змогу виокремити вчинки, що зумовлюють найжорсткішу реакцію суспільства?

У підручнику «Кримінологія», підготовленого за редакцією В. М. Кудрявцева, злочинність визначено як негативне соціально-правове явище, що існує в суспільстві та означене певними закономірностями, кількісними та якісними ознаками, що призводять до негативних для суспільства та людей наслідків і потребують специфічних заходів з контролювання за ним державного та суспільного характеру [241, с. 22]. Таке саме визначення вміщено в наступному виданні 1997 року цього підручника. Аналізуючи наведене вище тлумачення, можна помітити, що в ньому немає жодної згадки про кримінально-правову оцінку так званого негативного явища, однак застосовано такі формально невизначені характерні риси, як «соціально-правове», «призводять до негативних наслідків», «що потребують специфічних ... заходів з контролювання». Абстрагуючись від поняття «правове», можна стверджувати, що всі наведені ознаки можна використати для характеристики будь-якого явища негативної природи, зокрема природного походження, що унеможлиблює застосування такого визначення для сутнісного вивчення злочинності.

У навчальній літературі 80-90-х років ХХ століття злочинність характеризували як «систему» злочинів, що виявилось кроком вперед, адже було створено передумови наукового характеру для детального аналізу

взаємозв'язків злочинних діянь і соціального середовища. Дослідження кримінологічної літератури засвідчує, що автори, визнавши соціальний характер злочинності, намагалися передусім відобразити в межах власних визначень злочинності правову складову вказаного явища, пов'язуючи його з поняттям «злочин», відзначали «класовість» і тимчасовість, інакше кажучи поступове «відмирання». Звичайно, що даний підхід пов'язувався із потребою відображення в підручниках відповідної партійної ідеології.

У кримінологічній літературі існує досить широке коло поглядів щодо цієї проблеми, з-поміж яких вирізняються ідеї, засновані на аналізі злочинності як: комплексу злочинів та осіб, які їх учинили; людської «поведінкової» (психологічної) реакції на соціальні впливи; особливого соціокультурного явища.

Прихильниця системного аналізування злочинності та соціуму А. І. Долгова зазначає: «Практично термін “злочинність” вживають у тих випадках, коли йдеться про сукупність злочинів і осіб, які їх вчинили, у певних тимчасово-просторових межах. Це – найбільш простий і зрозумілий підхід, тим паче злочинність дійсно виявляється через злочини, що здійснюються конкретними особами» [129]. Г. А. Аванесов стверджує, що насправді злочинність можна охарактеризувати як досить строкату сукупність різноманітних актів індивідуальної злочинної поведінки. Зважаючи на єдність злочину й особи, яка його вчинила, злочинність варто вважати сукупністю не лише злочинів, а й злочинців [1, с. 159]. В. М. Коган також характеризує злочинність як «сукупність злочинів і злочинців» [222, с. 37].

В одній з останніх праць І. Н. Даньшин визнає злочинність відносно масовим, історично мінливим і таким, що має певну територіальну й тимчасову поширеність, соціальним явищем, яке є цілісною, заснованою на статистичних закономірностях системою одиничних суспільно небезпечних діянь, що заборонені кримінальним законом [114]. Таким чином, зазначений

науковець, як і багато інших, відмовився від поняття сукупності злочинів та замінив його на інше – «система». Водночас учений використовує категорію статистичних закономірностей «одиничних» діянь.

В. В. Голіна вважає, що злочинність варто розглядати як самостійне соціальне явище, що підлягає інтерпретації кількісно-якісного типу [94].

На думку О. Г. Фролової, злочинність – правова модель та реальна система суспільно небезпечних діянь [478, с. 19]. Аналізуючи наведене визначення, слід погодитися з тим, що опис певного злочину в межах кримінального закону можна розглянути в якості правової моделі, однак перелік цих «моделей» у межах кримінального закону – ще не є фактичною злочинністю, що зароджується лише після реалізації людиною діянь, які заборонені кримінальним законом.

О. М. Костенко запропонував дослідити злочинність у контексті соціального натуралізму, за допомогою вивчення та аналізування природи свавілля людей, що викликає «зло» у вигляді поведінки кримінального типу та решти вчинків аморального характеру [237-238]. Проте, як вважає О. Б. Сосніна, ця концепція не надає чітких критеріїв криміналізації того чи іншого типу людської поведінки. Дослідниця визнає, що основою активності людей є природні закономірності, котрими забезпечується людське виживання як соціальної істоти у світі. О. Б. Сосніна вважає, що в цьому контексті подальша розробка напрацювань О. М. Костенка має як наукову, так і практичну перспективу [441, с. 336].

Абстрагуючись від проблематики щодо формального визначення злочинності, нескладно помітити, що якщо зважати на суспільні властивості до відтворення «небезпечних діянь», то більш логічним замість поняття «злочинність» застосовувати близьке, проте не синонімічне за змістом поняття «кримінальність». Попри те, що етимологічна база наведених вище двох термінів є фактично однаковою, термін «злочинність» асоціюється у свідомості суспільства з учиненими злочинами. Водночас поняття

«кримінальність» передбачає не лише вчинені, а й латентні діяння, кримінальну психологію суспільного та індивідуального типу, ідеологію кримінальної природи, правовий нігілізм й інші чинники, що можна віднести до детермінаційного комплексу злочинності. Так, кримінальністю є суспільною властивістю «відтворення злочинів». Причому «кримінальність» і «злочинність» суспільства можна розглядати як причину та наслідок. Таким чином, кримінальність як властивість будь-якого суспільства в її кількісних та якісних вимірах відображає відповідний якісний стан суспільного розвитку – його криміналізм. Проблематика соціального криміналізму була лише побіжно окреслена кримінологами та залишилась без ґрунтового вивчення [239].

Криміналізм як властивість і як стан суспільного організму охоплює всю сукупність і різноманітність характеристик соціально-правового, соціально-психологічного, культурологічного типу того чи іншого суспільства. Рівень злочинності, що відображає активність населення кримінального типу, постає головною характерною рисою ступеня суспільної криміналізації, рівнем криміналізму соціуму. З огляду на зазначене, слід визнати, що думка Д. О. Шестакова щодо «злочинності суспільства», у якій відсутня зайва юридизація та формалізація визначення злочинності, сприяє пошукам сутнісних рис злочинності [502, с. 72].

Вагомий внесок у пізнання правової категорії злочинності зробив професор А. Ф. Зелінський, який у своїх працях досліджував «особистісний» підхід. Сутність останнього полягає в аналізуванні головних кримінологічних проблемних питань крізь призму характерних рис психологічного типу особи «діяча». Обґрунтовуючи концепцію діяльнісного підходу стосовно вивчення поведінки злочинної природи, учений характеризує злочинність як масовий вияв деструктивності в людській поведінці, котра виявляється в комплексі передбачених кримінальним законодавством діянь, здійснених на цій території чи серед членів

відповідних соціальних груп протягом одного року чи певної його частини [158; 159, с. 24]. Отже, у цьому визначенні увагу акцентовано на якісному аспекті поведінки злочинного типу.

Український кримінолог А. П. Закалюк з позиції теорії соціальної активності розглянув зміст терміна «злочинність» таким чином: злочинність є феноменом соціального життя як суспільно неприйнятної та небезпечної масової, доволі стійкої, різнозумовленої активності кримінального типу з боку частини членів цього суспільства [151, с. 139]. Істотне просування вперед у пошуках сутнісної характеристики злочинності стало можливим завдяки аргументації автора та запропонованого ним визначення злочинності через категорію соціально небезпечної поведінки.

Аналіз наведених вище думок учених щодо змісту терміна «злочинність» доводить, що погляди вітчизняних і зарубіжних кримінологів стосовно цього питання еволюціонували. Таким чином, варто зауважити, що кримінологія зробила значний крок уперед у дослідженні категорії злочинності, а цитовані вище науковці зробили істотні внески до сфери розширення уявлень щодо злочинності як соціального явища.

Варто навести позицію О. Б. Сосніної, яка вважає, що у вітчизняній літературі, зокрема навчальній, донині переважає підхід до злочинності як до відповідних одиничних злочинних діянь, що зафіксовані в кількісних показниках. Водночас цього недостатньо для того, щоб зрозуміти суть досить суперечливої та багатоаспектної правової категорії, яку позначають дефініцією «злочинність». Крім того, це не є достатньою причиною для обґрунтування найбільш жорсткої державної та суспільної реакції на простір кримінального типу, котрий перебуває на стадії розширення та заповнення значною кількістю так званих злочинців, більшість з яких є пересічними громадянами своєї держави, що опинились у незвичайних соціальних умовах. Справа не стільки в оцінці злочинності формально-статистичного типу, скільки в її змісті, який пов'язують з людською діяльністю,

характером її соціальної активності та реакцією суспільства на ті чи інші її різновиди. Вказаний підхід передбачає дослідження злочинності в теорії системного аналізу як соціальної системи [441, с. 337].

Далі пропонуємо висвітлити питання визначення місця кримінологічного забезпечення в загальній теорії протидії злочинності. Так, кримінологія не полишає спроб утворити «загальну теорію протидії злочинності», яка б описувала всю її предметну сферу пізнання. Наразі намагання утвердити таку теорію дедалі більше активізуються, адже рівень знань про злочинність і протидію їй щороку зростає [284, с. 62-65].

О. М. Бандурка та О. М. Литвинов охарактеризували протидію злочинності таким чином:

– протидією є специфічна сфера соціального управління, а не безсистемним, хаотичним набором різноманітних заходів;

– багаторівневність є найбільш яскравою рисою протидії злочинності, що містить такі складові: 1) подолання причин злочинності загалом; 2) причини окремих її різновидів; 3) причини й умови конкретних злочинів;

– протидія злочинності реалізується як під час вирішення спільних задач розвитку соціальної та економічної природи, так і в момент здійснення спеціально-кримінологічних заходів;

– протидія злочинності уможливорюється завдяки взаємодії різноманітних її суб'єктів, до яких належать владні органи, правоохоронні органи, органи управління, адміністрацію підприємств та установ, громадські формування й окремі громадяни;

– найбільш важливою ціллю протидії злочинності можна визначити раннє запобігання. Ідеться про запобігання несприятливому формуванню особистості, тобто безпосередньо ймовірності виникнення криміногенних якостей особистості. Термін «запобігання злочинності» можна визнати збірним, адже він включає в себе профілактику, запобігання та припинення [32, с. 45-48].

Для визначення місця кримінологічного забезпечення варто дослідити всі три головні напрями запобігання злочинів, зокрема:

- кримінологічну профілактику;
- відвернення злочинів;
- припинення злочинів [45, с. 49].

Першим напрямом є профілактика злочинів, яку можна визначити як особливий різновид управління соціального типу, спрямований на гарантування безпеки правоохоронних цінностей стосовно виявлення й усунення причин злочинів, умов, що мають вплив на їхнє вчинення, а також запобіжного впливу на осіб, схильних до поведінки протиправного типу [53].

Залежно від того, на які явища та процеси криміногенного виду спрямовані заходи з профілактики, їх прийнято поділяти за принципом професіоналізації та спеціалізації на профілактику таких видів діяльності:

1) випередження – вид запобіжної діяльності спеціалізованих суб'єктів, який спрямовано на недопущення зародження та поширення явища і процеси криміногенної природи в житті суспільства;

2) обмеження – діяльність спеціалізованих суб'єктів, що передбачає вжиття таких заходів запобіжного типу, що стають перешкодою для поширення в межах країни, регіону, міста криміногенних явищ, детермінації окремих різновидів злочинності й формування типових ознак і характерних рис різноманітних типів злочинців;

3) усунення – діяльність суб'єктів, спрямована на нейтралізацію негативних явищ і процесів, що зумовлюють активізацію злочинних виявів. Конкретні криміногенні об'єкти і їхні вияви не лише переходять від однієї життєвої сфери до іншої, а підлягають руйнуванню, досягаючи стану, за якого вони взагалі більше не існують;

4) захист, тобто сукупність заходів, які спрямовані на ліквідацію умов, що сприяють зародженню злочинних виявів й антигромадських поглядів.

Останній вид профілактики має на меті забезпечити достатній рівень захисту й людської безпеки, безпеки речей, а також формування зовнішніх перешкод на шляху посягання на цінності в суспільстві [96, с. 23-29].

Переходячи до другого напрямку запобігання злочинам, а саме до їх відвернення, варто зазначити, що воно наявне за часу, коли злочинна поведінка перетинає межу від формування мотиву до початку здійснення злочину. Наступним, що варто зробити, щоб дослідити питання другого напрямку запобігання злочинам, – навести визначення цього поняття. Так, відверненням злочину є активна державна, громадська, громадянська запобіжна діяльність, що націлена як на необмежене коло осіб, так і на визначених осіб, що мають на меті здійснення злочину, домовляються про вчинення злочину заздалегідь, позитивно ставляться до злочинного способу життя, щоб дискредитувати злочинну поведінку, відмовити від загальної мотивації й наміру [96, с. 30-31].

У юридичній літературі прийнято виокремлювати такі два різновиди відвернення злочинів:

– загальний – сукупність спеціальних заходів, спрямованих на відповідну групу осіб стосовно нейтралізації чи усунення їхніх намірів злочинного типу, самостійної відмови від злочинної діяльності;

– індивідуальний – специфічна сукупність заходів, що виконуються різноманітними суб'єктами запобіжної діяльності стосовно тих осіб, про яких достовірно відомо, що вони замислюють учинення злочинів заради активного втручання та впливу на свідомість, поведінку, волю, спосіб життя [96, с. 32].

Останнім пропонується дослідити припинення злочину, що розглядається з моменту виявлення злочинного наміру до його повної реалізації. Припиненням злочину постає виявлення осіб, що готують злочин чи намагаються його втілити в життя, інакше кажучи, замах на злочин, а також вжиття стосовно цих осіб певних заходів [96, с. 35].

Здійснивши побіжний аналіз системи теорії протидії злочинності, можна констатувати, що кримінологічним забезпеченням є окрема інтегрована теорія, яка відображається в складових загальної теорії протидії злочинності, зокрема:

- гарантування кримінологічної профілактики: захисту, усунення, обмеження, випередження;
- забезпечення відвернення злочинів;
- гарантування припинення злочинів.

Стрімкий розвиток правоохоронної системи обумовлений створеною попередньо атмосферою, а саме розвитком допоміжних його інститутів, що безпосередньо вплинули на еволюцію суб'єктів поліцейської діяльності. У сучасному світі, коли демократичні цінності й принципи правової державності слугують основою державотворчих і суспільних процесів, необхідно всіляко сприяти утвердженню таких перетворень та укріплювати відповідні засади, що і є однією з функцій поліцейської діяльності в контексті держави.

Одним з наріжних каменів проблем поліцейської діяльності є дослідження допоміжних її інститутів, які функціонують у межах суміжних галузей науки та безпосередньо впливають на здійснення суб'єктами поліцейської діяльності своїх повноважень, а також спрямовані на більш ефективно досягнення поставлених цілей і перспективний розвиток відповідного напрямку.

Саме тому дослідження поняття та сутності кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності нині є однією з найбільш актуальних юридичних тем.

Цей підрозділ присвячено висвітленню підходів до розуміння поняття кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності, з урахуванням думок вітчизняних і зарубіжних учених, а також роз'яснення її сутності як складового елемента інституту кримінологічного забезпечення загалом.

Поставлена мета, зумовила необхідність виконання низки дослідницьких завдань, серед яких: аналіз підходів до тлумачення поняття кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності, узагальнення наукової тенденції до тлумачення відповідної категорії, реалізація спроби презентувати власний погляд щодо її розуміння, а також визначення на основі проаналізованих даних сутності кримінологічного забезпечення як одного з прикладних процесів поліцейської діяльності загалом.

Застосовуючи сучасні методи наукових досліджень, юридичні процеси необхідно вивчати залежно від їх масштабу. Зокрема, варто розкрити зміст таких елементів досліджуваної категорії, як «поліцейська діяльність» і «кримінологічне забезпечення».

Так, підходи до розуміння поняття поліцейської діяльності варіюються залежно від суб'єкта їх тлумачення. Наприклад, К. Бельський, М. Москаленко [326] та В. Шадрін [491, с. 112] визначають поліцейську діяльність як специфічну форму реалізації поліцейської функції держави, що передбачає цілеспрямований вплив відповідних державних інститутів (органів) на соціальні відносини або особливий вид соціальної, державно-управлінської діяльності, що здійснюється на основі закону та в інтересах суспільства та спрямована на охорону й підтримку громадського порядку, забезпечення громадської безпеки заходами примусу.

Існує протилежна, більш вузька позиція, автором якої є Й. Горінецький. На його думку, сутність поліцейської діяльності полягає у виявленні та розслідуванні злочинів, кримінальному переслідуванні [109, с. 45]. Проте такий підхід все ще потребує доопрацювання, оскільки національна та міжнародна юриспруденція вже довела, що поліцейською є будь-яка охоронна діяльність, пов'язана із захистом існуючих благ, особистих і майнових прав.

Поліцейська діяльність спрямована на задоволення суспільних потреб, які полягають у дотриманні законності та правовій охороні суспільних

відносин. Крім того, цей вид державної діяльності доповнює інші сфери державного впливу. Це пов'язано з тим, що поліція виникла в межах функціонування держави як суспільної організації людей, де всі сфери життєдіяльності забезпечуються органами державної влади, що діють від імені та в інтересах суспільства і впливають на правове регулювання суспільних відносин [188].

Водночас Я. М. Когут і М. В. Лошицький стверджують, що поліцейською діяльністю постає різновид правоохоронної діяльності уповноважених державою суб'єктів публічної адміністрації, який спрямовано на встановлення та забезпечення правопорядку, а також існуючі блага, особисті та майнові права з можливістю застосування заходів адміністративного примусу в передбачених законом випадках [223; 293, с. 82].

Тобто поліцейською діяльністю є санкціонована державою та регламентована законом державно-управлінська діяльність спеціально уповноважених суб'єктів державної влади (а іноді й низки громадських організацій), спрямована на охорону громадського порядку, забезпечення громадської (і будь-якої іншої) безпеки шляхом реалізації визначених повноважень.

Вартий також уваги термін «кримінологічне забезпечення», зокрема встановлення його зв'язку з поліцейською діяльністю загалом.

Погляди на тлумачення поняття кримінологічного забезпечення не набули однозначного тлумачення в працях учених, проте проаналізувавши наявний плюралізм думок, можна виокремити позитивні й негативні риси в запропонованих дефініціях і сформулювати авторське бачення.

Дещо вирізняється підхід до трактування сутності кримінологічної діяльності, який запропонував Ю. Аврутин. Сутність його полягає в розгляді цієї діяльності в єдності двох аспектів існування правової форми руху

соціальної матерії, пов'язаних зі станом спокою й руху, живої та опредмеченої формами правової дійсності [3, с. 38].

Протидія злочинності є іншим шляхом злочинного розкриття, розслідування й запобігання [174, с. 149]. Наукове пізнання протидії злочинності здійснюється завдяки відповідній дослідницькій діяльності, об'єктами якої постає злочинна діяльність і діяльність, за якої розкриваються, розслідуються та реалізується запобігання злочинам.

Кримінологічний супровід (забезпечення) оперативно-розшукової діяльності як звужена та специфічна форма поліцейської діяльності – це комплексне використання кримінологічних засобів з метою покращення реалізації завдань оперативно-розшукової діяльності. Переважно такі кримінологічні засоби можна використати для вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення щодо виявлення, розкриття та запобігання злочинам [512].

Водночас А. П. Закалюк розглядає доцільність використання кримінологічних засобів забезпечення крізь призму стадій управлінського процесу. Акцентовано увагу, зокрема, на таких кримінологічних засобах, як кримінологічні рекомендації та висновки, кримінологічний аналіз зібраної інформації, кримінологічне прогнозування та планування, кримінологічна стратегія, концепція, кримінологічні заходи [150, с. 287-294].

Структуру кримінологічного забезпечення в дисертаційному дослідженні В. М. Бесчастного представлено як інтегровану окрему теорію в структурі загальної теорії протидії злочинності. Кримінологічне забезпечення складається з таких частин:

- 1) забезпечення кримінологічної профілактики, а саме:
 - забезпечення профілактики випередження;
 - забезпечення профілактики обмеження;
 - забезпечення профілактики усунення;
 - забезпечення профілактики захисту;

- 2) забезпечення відвернення злочинів;
- 3) забезпечення припинення злочинів [52].

Слід зауважити, що кримінологічною профілактикою злочинності є сформована система дій щодо антисуспільних явищ, що має на меті зміцнення тенденції до зниження рівня та масштабів злочинності. Профілактика злочинності постає як соціально-правовий процес, що знижує, обмежує, ліквідує явища, породжені злочинністю, вона забезпечується усією сукупністю заходів, що здійснюються державними органами та громадськими формуваннями, спрямованими на вдосконалення суспільних відносин [410].

Похідними від вказаного є процеси випередження, обмеження, усунення та захисту, які також не є однорідними за своїм значенням, проте в контексті теми дослідження слугують інструментами процесу кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності.

Слід зауважити, що зазначене вище тлумачення кримінологічної профілактики пов'язане із суспільно визнаним тлумаченням поліцейської діяльності як процесу, що знижує, обмежує, ліквідує явища, породжені злочинністю, тобто створює безпечну атмосферу для функціонування суспільства, а також реалізується не лише в «розслідуванні злочинів органами поліції», а й у функціонуванні інших державних органів і громадських формувань.

Крім того, до елементів кримінологічного забезпечення належить забезпечення відвернення (запобігання) злочинності, тобто сукупність різноманітних видів діяльності й заходів у державі, спрямованих на вдосконалення суспільних відносин з метою усунення негативних явищ і процесів, що породжують злочинність або сприяють їй, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки [258].

Варто зауважити, що процеси, пов'язані з превентивною поліцейською функцією, тобто вдосконалення суспільних відносин шляхом розробки державних стратегій чи недопущення вчинення злочинів завдяки отриманій оперативній інформації, чи даним, прогнозованим аналітиками, тісно пов'язані з кримінологічним забезпеченням поліцейської діяльності.

Таким чином, кримінологічним забезпеченням поліцейської діяльності є стратегічна, концептуальна діяльність із забезпечення профілактики, випередження, обмеження, усунення злочинності, захисту від неї, відвернення та припинення злочинів тощо шляхом аналізу зібраної інформації, використання кримінологічного прогнозування та планування.

Саме в цьому й полягає специфіка кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності – використовувати наявні методи науки кримінології для забезпечення поліцейських органів інформацією про вчинені, або ті, що плануються, злочини.

Аргументуючи вказану думку, слід навести позицію В. Поповича, який зазначає, що жодна з наук кримінально-правового циклу не може в межах свого предмета зробити відповідне комплексне узагальнення зазначених проблем, а отже, не може запропонувати комплексних кримінально-правових, кримінально-процесуальних, криміналістичних та інших кримінально-прогностичних підходів до розв'язання зазначених проблем. Тобто без кримінологічного узагальнення цих проблем неможливе запобіжне реагування кримінально-правового циклу наук на сучасні вкрай суспільно небезпечні криміногенні процеси [366].

Отже, здійснивши дослідження підходів до розуміння категорії кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності (диференціювавши останню на два взаємопов'язані поняття), з урахуванням думок вітчизняних і зарубіжних учених, а також роз'яснивши сутність кримінологічного забезпечення як елементу інституту кримінологічного забезпечення загалом, слід аргументувати такі висновки:

1. Поліцейською діяльністю є санкціонована державою та регламентована законом державно-управлінська діяльність спеціально уповноважених суб'єктів державної влади (а іноді й низки громадських організацій), спрямована на охорону громадського порядку, забезпечення громадської (і будь-якої іншої) безпеки шляхом реалізації визначених повноважень.

2. Кримінологічним забезпеченням є окрема інтегрована теорія, яка відображається в складових загальної теорії протидії злочинності, зокрема:

- гарантування кримінологічної профілактики: захисту, усунення, обмеження, випередження;
- забезпечення відвернення злочинів;
- гарантування припинення злочинів.

3. Кримінологічним забезпеченням поліцейської діяльності є стратегічна, концептуальна діяльність із забезпечення профілактики, випередження, обмеження, усунення злочинності, захисту від неї, відвернення та припинення злочинів тощо шляхом аналізу зібраної інформації, використання кримінологічного прогнозування та планування.

4. Сутність кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності полягає в тому, що завдяки використанню наявних методів науки кримінології, спрямованих на забезпечення поліцейських органів інформацією про вчинені злочини, або ті, що плануються, досягається кінцева мета їх функціонування – охорона громадського порядку, забезпечення громадської (та будь-якої іншої) безпеки шляхом реалізації визначених повноважень.

Отже, поліцейська діяльність є тією категорією, що знаходиться в епіцентрі уваги дослідників упродовж значного періоду часу, оскільки саме вона залишається однією з найбільш значущих у контексті захисту прав і свобод людини та громадянина. Необхідність реалізації останніх ставить перед суспільством нові завдання, серед яких проблема формування

ефективної системи впорядкування суспільних відносин за допомогою створення модерної правоохоронної системи. За цих умов кримінологічний аспект поліцейської діяльності як процесу, покликаного забезпечувати правопорядок і безпеку громадян, набуває дедалі більшої актуальності.

Питання щодо запобігання злочинності повсякчас було і залишається одним з найважливіших у суспільстві. Протидія цьому небезпечному явищу як складова політики національної безпеки реалізується (безпосередньо чи опосередковано) всіма ланками державної та суспільної системи. Одним з основних суб'єктів запобігання злочинності є правоохоронні органи, що покликані знизити рівень злочинності та створити ефективну систему запобігання їй, головним з яких у цій сфері є поліція.

Результати аналізу понять злочинності та запобігання їй, а також функцій поліції, які регламентують відповідне питання, дають змогу виокремити низку основних положень, що характеризують поліцію як суб'єкт запобігання злочинності.

1. Злочинність стрімко поширюється в усіх державах світу, зокрема в Україні. Це зумовлює потребу в розширенні функцій органів охорони правопорядку не лише в межах нашої країни, а й на міждержавному рівні. Органи поліції як суб'єкт запобігання злочинності відіграють одну з провідних ролей, оскільки перелік притаманних їм функцій охоплює широке коло повноважень щодо безпосереднього запобігання злочинності.

2. У юридичній науці існують численні визначення поняття злочинності, що ґрунтуються на різних уявленнях про природу злочинності. Дослідивши різноманітні визначення терміна «злочинність», можна констатувати, що злочинністю є соціальний феномен, який виявляється в кримінальній активності окремих членів суспільства, що виражається в індивідуальній схильності до вчинення тих чи інших протиправних діянь.

3. Запобігання злочинності – це комплексна діяльність низки уповноважених суб'єктів, що полягає в недопущенні, протидії, відверненні

та застереженні вчинення злочинів і зниження інтенсивності процесів детермінації злочинності на всіх рівнях.

4. Роль і місце Національної поліції України як суб'єкта запобігання злочинності визначається профільним законом, а також Кримінальним кодексом України, Кримінальним процесуальним кодексом України, Кодексом України про адміністративні правопорушення та низкою інших нормативно-правових актів. Саме активна діяльність поліції з протидії в усіх сферах, де можливе вчинення злочинів, вирізняє останню з-поміж інших правоохоронних органів. До компетенції поліції можна віднести протидію злочинності в майновій, економічній сферах, а також злочинності у сфері життя і здоров'я людини та громадянина, честі й гідності особи.

Явище злочинності повсякчас привертало увагу не лише спеціалістів різних сфер, а й пересічних осіб. Люди відчують певний страх перед злочинністю та постійно шукають засоби й методи боротьби з нею. У сучасному світі феномен злочинності набуває дедалі більшого поширення. Водночас пропорційно збільшується і необхідність протидіяти їй.

Науковці тлумачать термін «злочинність» досить неоднозначно, що інколи призводить до протилежних практичних рекомендацій і висновків учених.

Аналіз наведених вище думок учених щодо змісту терміна «злочинність» доводить, що погляди вітчизняних і зарубіжних кримінологів стосовно цього питання еволюціонували. Таким чином, варто зауважити, що кримінологія зробила значний крок уперед у дослідженні категорії злочинності, а цитовані вище науковці зробили істотні внески до сфери розширення уявлень щодо злочинності як соціального явища.

Висновки до розділу 1

Здійснивши дослідження підходів до розуміння категорії кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності (диференціювавши останню на два взаємопов'язані поняття), з урахуванням думок вітчизняних і зарубіжних учених, а також роз'яснивши сутність кримінологічного забезпечення як елементу інституту кримінологічного забезпечення загалом, слід аргументувати такі висновки:

1. Поліцейською діяльністю є санкціонована державою та регламентована законом державно-управлінська діяльність спеціально уповноважених суб'єктів державної влади (а іноді й низки громадських організацій), спрямована на охорону громадського порядку, забезпечення громадської (і будь-якої іншої) безпеки шляхом реалізації визначених повноважень.

2. Кримінологічним забезпеченням є окрема інтегрована теорія, яка відображається в складових загальної теорії протидії злочинності, зокрема:

- гарантування кримінологічної профілактики: захисту, усунення, обмеження, випередження;
- забезпечення відвернення злочинів;
- гарантування припинення злочинів.

3. Кримінологічним забезпеченням поліцейської діяльності є стратегічна, концептуальна діяльність із забезпечення профілактики, випередження, обмеження, усунення злочинності, захисту від неї, відвернення та припинення злочинів тощо шляхом аналізу зібраної інформації, використання кримінологічного прогнозування та планування.

4. Сутність кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності полягає в тому, що завдяки використанню наявних методів науки кримінології, спрямованих на забезпечення поліцейських органів інформацією про вчинені злочини, або ті, що плануються, досягається

кінцева мета їх функціонування – охорона громадського порядку, забезпечення громадської (та будь-якої іншої) безпеки шляхом реалізації визначених повноважень.

Тлумачення поняття «поліцейська діяльність» у сучасному теоретико-правовому полі є неоднозначним. Певна група вчених зводить масштаб поліцейської діяльності виключно до процесів розслідування злочинів, що за своєю суттю не відображає в повному обсязі цього поняття, оскільки діяльність спрямована на запобігання та протидію злочинності і є лише одним з напрямів поліцейської діяльності в її реальному масштабі.

Поліцейською діяльністю є санкціонована державою та регламентована законом державно-управлінська діяльність спеціально уповноважених суб'єктів державної влади (а іноді й низки громадських організацій), спрямована на охорону громадського порядку, забезпечення громадської (та будь-якої іншої) безпеки шляхом реалізації визначених повноважень.

1. Поліцейській діяльності притаманний специфічний набір методів її здійснення, до яких належать, наприклад, адміністративний нагляд і примус.

2. Поліцейську діяльність за природою можна охарактеризувати як професійну, публічну, таку, що здійснюється лише на правовій основі. Крім матеріального права, істотну роль у її реалізації відіграють процесуальні норми.

Сутність поліцейської діяльності полягає в здійсненні низки функцій, що покладені на спеціальні органи з метою ефективного забезпечення громадського порядку, публічної безпеки, а також здійсненні інших функцій у межах створення атмосфери безпеки в суспільстві (державі). Таким чином, обов'язковою передумовою існування поліцейської діяльності є функціонування суспільства у формі держави, на благо яких і спрямована діяльність поліцейських органів.

Метою поліцейської діяльності постають гарантування охорони людських прав та свобод, протидія злочинності, підтримання безпеки та

порядку публічної природи, а також створення гідних умов благополуччя й безпеки. Основою цієї діяльності можна визнати дотримання ключових принципів функціонування поліції (верховенство права, законність, дотримання людських прав та свобод, відкритість і прозорість тощо).

1. Поліцейською діяльністю є санкціонована державою та регламентована законом державно-управлінська діяльність спеціально уповноважених суб'єктів державної влади (а іноді й низки громадських організацій), спрямована на охорону громадського порядку, забезпечення громадської (та будь-якої іншої) безпеки шляхом реалізації визначених повноважень.

2. Серед ознак поліцейської діяльності правознавці виокремлюють такі: є одним з видів соціальної діяльності; має правоохоронну й управлінську функції; передбачає усвідомлений і цілеспрямований вплив суб'єкта на об'єкт, нормативно-правову визначеність; полісуб'єктність (не зводиться лише до функціонування органів поліції); є охоронним утворенням; має механізм адміністративного нагляду й адміністративного примусу.

3. Сутність поліцейської діяльності полягає в здійсненні низки функцій, що покладені на спеціальні органи з метою ефективного забезпечення громадського порядку, громадської безпеки, а також реалізації інших функцій у межах створення атмосфери безпеки в суспільстві (державі). Водночас обов'язковою передумовою існування поліцейської діяльності є функціонування суспільства у формі держави, на благо яких і спрямована діяльність поліцейських органів.

Розділ 2

СТРАТЕГІЯ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Реалізація кримінологічної політики держави в діяльності поліції

Значущість дослідження кримінологічної політики полягає в можливості одержання результату науково-практичної природи, визначення цільової програми, якою б передбачалася стратегія та тактика кримінологічної політики, що спрямована на зміну кримінологічної ситуації відповідно до певних напрямів [291, с. 27].

Проаналізувавши світову практику тлумачення кримінологічної політики, можна стверджувати, що окреслений напрям зазвичай не виокремлюють як самостійну сферу державної діяльності. Її також не сприймають як складову кримінальної політики. Реалізація окремих елементів профілактичного спрямування здійснюється в межах упровадження в практику кримінологічних ініціатив локального рівня [260, с. 18].

Кримінологічна політика як один з найбільш перспективних напрямів політики держави на сьогодні не має ані науково обґрунтованої теоретичної бази, ані тим паче її ефективною реалізації на практиці. Визначення кримінологічної політики безпосередньо ґрунтується на різноманітних позиціях учених і практиків [107, с. 182].

Планомірну протидію злочинності пов'язують з політикою кримінологічного характеру. Причому одні науковці зауважують, що кримінологічна політика є науково обґрунтованою стратегією і тактикою злочинного запобігання із застосуванням системи заходів спеціально-кримінологічної природи, а також за допомогою відвернення відповідних

злочинів та їх завершення. На відміну від кримінальної, кримінологічна політика не передбачає видання та використання кримінальних законів. Запобіганню завжди притаманний наступальний та активний характер, однак він орієнтується не на репресію, а на скорочення галузі використання примусових заходів. Політика злочинної профілактики здійснюється на базі прогнозування та планування кримінологічної природи з урахуванням ситуації соціального й економічного характеру, що повсякчас змінюються [160]. Інші ж учені тлумачать кримінологічну політику як систему, що припиняє зв'язки, які передбачають утворення та функціонування криміногенних процесів у межах суспільства; зв'язки між цими процесами і становленням особистості, а також між особою та вчиненням злочинів [453, с. 31].

Кримінологічною політикою постає своєрідна ідеологія, під впливом якої, з одного боку, утворюються форми, задачі, зміст, принципи державної діяльності у сфері нерепресивного напрямку протидії злочинності, а з іншого – застосовується найбільш обґрунтована з-поміж наявних соціально-політичних позицій чи формується на її підставі нова теорія злочинного запобігання [97, с. 183].

Кримінологічна політика є складовою соціальної політики держави, що на базі Основного Закону України та інтегрованих кримінологією знань визначає головні методологічні засади й шляхи, яким слідує держава та її органи під час реалізації нерепресивної злочинної протидії. Таким чином, кримінологічна політика усвідомлюється як сукупність:

– концепції держави щодо протидії злочинності, що виявляється в певних директивах (законах, указах Президента, постановах Кабінету Міністрів України, програмах, планах, тощо);

– наукової кримінологічної теорії загальносоціального та спеціально-кримінологічного запобігання злочинності, що постає панівною в межах сучасної української кримінології;

– особливого різновиду державної діяльності, діяльності її органів і громадськості, що спрямована на ефективну реалізацію загального концептуального замислу щодо злочинної протидії як соціального явища, що притаманне суспільству, і як окремим її видам та виявам.

Кримінологічною політикою є не лише сукупність упорядкованих заходів, а й ідеологічний генератор, що зумовлює підвищення запобіжної «напруги» в межах суспільства, формування в ньому соціальної толерантності та поваги до цінностей соціального характеру, сприяє накопиченню в суспільних відносинах так званого соціального капіталу (правопорядок громадського типу, чесність, порядність, довіра тощо). Як вважає професор М. М. Бабаєв, кримінальна політика передбачає боротьбу зі злом, карає за нього, а кримінологічна політика сприяє добру, навчає йому [20].

У цьому контексті В. В. Голіна зауважує, що здійснення кримінологічної політики є складовою ідейно-політичної та економічної доктрини уряду, за здійснення якої він несе відповідальність політичного типу [98, с. 195].

Одним з найбільш ефективних елементів системи протидії злочинності є створення, впровадження та реалізація кримінологічної політики держави, яка неодноразово ставала предметом дослідження низки авторитетних учених.

Кримінологічна політика держави в діяльності Національної поліції України відображається в комплексі нормативно-правових актів, що регулюють діяльність поліції загалом та окремих її підрозділів. Натомість базовим у відповідному аспекті може стати комплексний документ загальнодержавного значення (наприклад, цільова програма Уряду, Національна стратегія чи багато інших варіацій).

Проте передусім необхідно усвідомлювати сутність такого явища, як кримінологічна політика, визначити шляхи її реалізації в діяльності Національної поліції України.

З огляду на те, що вибором світової спільноти стали демократичність і цивілізованість, Україна як складова цієї спільноти зобов'язана всіляко сприяти утвердженню таких принципів, розвивати на своїх теренах ефективні механізми, функціонування яких дозволить трансформувати державу в правову.

Світова спільнота, що прагне до більш ефективного забезпечення та гарантування прав і свобод людини та громадянина, має на меті побудувати чіткий механізм, що забезпечив би дотримання прав і свобод людини та громадянина всіма членами цього співтовариства.

Україна, яка донедавна знаходилася на роздоріжжі цивілізаційного вибору, обрала своїм майбутнім членство в Європейському Союзі. Попри здійснений вибір, перед нашим суспільством і державою стоять чимало нагальних питань, які потребують вирішення.

Одним з таких питань є запобігання та протидія злочинності. Ця тематика актуалізується також і в умовах стрімкого зростання рівня злочинності як у межах нашої держави, так і на теренах усього світу. Водночас питання запобігання та протидії злочинності відображається в комплексних планах заходів – кримінологічній політиці регіону, держави чи світу загалом.

Саме ця тематика тісно пов'язана з процесами запобігання та протидії злочинності. З огляду на стрімке зростання рівня злочинності в нашій державі та у світі загалом, більш детального опрацювання потребує питання запобігання та протидії їй. Водночас це питання відображається в комплексних планах заходів держави чи світових утворень загалом.

Створення та реалізація кримінологічної політики держави дозволить ефективно та планомірно здійснювати заходи щодо запобіганню

злочинності, але без урахування досвіду світової спільноти в цьому питанні, створення та впровадження ефективної кримінологічної політики держави є неможливим.

Проведення ефективної кримінологічної політики, орієнтованої на запобігання та протидію різноманітним видам злочинності, є пріоритетним завданням будь-якого державного утворення або міжнародної організації.

Слід зауважити, що кримінологія загалом та один з аспектів її досліджень – кримінологічна політика є найбільш ефективним і комплексним механізмом запобігання і протидії злочинності. Остання включає в себе комплексний підхід з протидії та запобігання злочинності в конкретному просторі (державі чи її окремому регіоні).

Досліджуючи це питання, варто окреслити сутність розуміння кримінологічної політики на теренах України та порівняти отримані дані з досвідом міжнародних колег і держав-партнерів, що схвалюють майбутню інтеграцію України до світового співтовариства.

Значущість дослідження кримінологічної політики полягає в можливості створення науково-практичного результату, цільової програми, яка передбачає стратегію і тактику кримінологічної політики, спрямованої на зміну кримінологічної ситуації за певними напрямками [291, с. 27].

Термін «політика» походить від грецької та означає діяльність держави [433, с. 536], справи державного або суспільного типу [520, с. 629]. Нині політикою вважають систему цілей і завдань держави та засобів їх досягнення як усередині країни (внутрішня політика), так і в міждержавних відносинах (зовнішня політика). Залежно від спрямування розрізняють внутрішню і зовнішню політику. Внутрішня політика держави є своєрідним комплексом державних цілей, завдань і засобів їх досягнення в різноманітних сферах життя суспільства всередині країни [509, с. 496].

Як вважає М. Федоров, одним із найважливіших напрямів державної політики внутрішнього типу постає забезпечення законності й правового

порядку, зокрема злочинна протидія (політика протидії злочинності), що реалізується із застосуванням заходів кримінальної репресії, тобто кримінально-правова політика [467].

Водночас, на думку вчених, кримінальна політика постає тим елементом політики злочинної протидії, що виробляє головні задачі, принципи, цілі й напрями кримінально-правового впливу на злочинність, а також засоби їхнього отримання, та виражається в директивних документах, положеннях кримінального права, актах тлумачення норм і практиці їхнього використання [360, с. 26].

Аналогічну позицію обстоює А. Закалюк, на думку якого кримінально-правовою політикою в широкому значенні є різновид державної правової політики у сфері злочинної протидії, що реалізується за допомогою засобів кримінальної репресії. У вузькому значенні кримінально-правовою політикою є елемент державної політики в межах сфери злочинної протидії, що реалізується за допомогою засобів матеріального кримінального права [149, с. 36].

Таким чином, можна констатувати неоднозначність думок учених стосовно одного й того самого питання. Водночас, розглядаючи кримінологічну політику в широкому та вузькому значенні, можна визначити масштаб її впливу на загальносоціальну обстановку в державі, правові засоби впливу на формування відповідної політики та осіб, які зобов'язані виконувати визначені функції щодо реалізації відповідного напрямку.

Найбільш загальною та теоретично обґрунтованою є позиція В. Голіни та М. Колодяжного, згідно з якою кримінологічна політика – доктрина, у якій чітко простежуються політична державна воля на розглядувану проблему, її наміри й рішучі дії. Водночас науковці акцентують увагу на тому, що влада – основний організаційний, регулятивно-контролюючий

початок політики, яка становить засіб здійснення будь-якої, зокрема кримінологічної, політики [99].

Отже, кримінологічною політикою держави можна вважати частину загальнодержавної правової політики, що визначає основні завдання, принципи, напрями й цілі для зміни кримінологічної ситуації за всіма її напрямками та з метою більш ефективної протидії злочинності.

На національному просторі існує низка органів та інституцій, до функцій яких належить реалізація державної кримінологічної політики, а саме: Національна поліція України, Служба безпеки України, Прокуратура України, судова система тощо. З-поміж органів реалізації кримінологічної політики науковці виокремлюють декілька груп:

1. ті, що визначають політику держави в галузі злочинної боротьби (Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України);

2. ті, що реалізують координацію діяльності в межах сфери запобігання й злочинної протидії (наприклад, Генеральний прокурор України й прокурори, що підпорядковуються йому, Рада національної безпеки і оборони України);

3. які провадять правоохоронну діяльність в межах сфери злочинної боротьби. Поміж суб'єктів цієї групи слід виділити наступні дві підгрупи:

а) органи, для яких боротьба із злочинністю постає однією з основних функцій (Головне управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю СБУ України, Департамент карного розшуку Національної поліції України тощо);

б) органи, які провадять цю діяльність лише під час здійснення ними головних функцій, що безпосередньо не пов'язані з протидією злочинності (Міністерство фінансів України, Національний банк України, Державна митна служба України, Державна прикордонна служба України, а також інші міністерства й відомства, яким притаманні повноваження контрольного

характеру в межах покладених на них зобов'язань стосовно взаємодії зі спецпідрозділами з боротьби зі злочинністю);

4. що реалізують контролюючу та інші різновиди управлінської діяльності (громадські організації, об'єднання, органи державного контролю, преса) [459].

На шляху до інтеграції України в європейський простір постає чимало проблем, зокрема пов'язаних із захистом прав і свобод людини, наприклад внутрішньо переміщених осіб.

Як вважають В. П. Кононець та І. С. Циб, ключовою причиною виникнення проблем забезпечення прав і свобод людини та громадянина є неефективне налагодження комунікації або неналежне розуміння поставлених завдань. У деяких випадках до цього призводить небажання співпрацювати для налагодження порозуміння [229].

Важливим інструментом забезпечення людських прав у межах поліцейської діяльності можна визнати громадські ради при головних управліннях Національної поліції. Проте вони наразі не мають змоги повноцінно виражати громадську думку. У нашій країні лише формується ефективно громадянське суспільство. З огляду на це, потрібно враховувати особливості вияву думки громадськості в різноманітних типах суспільства. Коли влада навчиться дослухатися не лише до власних поглядів і міркувань, а й до громадської думки, зважатиме на неї під час прийняття рішень, громада справді стане активним членом суспільного життя, тобто підтвердженням демократичності держави [83].

Сучасна світова спільнота, що поступово демократизувалась до меж правової державності, змушена систематично реагувати на різноманітні виклики окремих груп соціуму. Злочинність у демократичному світі є найбільш небезпечним фактором, що негативно впливає на розвиток будь-якої держави.

Сучасні вчені звертають увагу на те, що найбільш ефективним способом протидії злочинності є впровадження практично перевірених, науково аргументованих та адаптованих під механізм функціонування суспільства комплексних політик, поступова реалізація яких дасть змогу звести до мінімуму вплив криміногенних факторів.

Такі думки ґрунтуються на міжнародно визнаній теорії та практиці протидії і запобігання злочинності. Зниження рівня злочинності в певній площині передусім залежить від сутності такого явища, як кримінально-правова (чи кримінологічна) політика, оскільки остання, маючи фундаментальний і комплексний характер, здатна спрямувати діяльність із запобігання та протидії злочинності в усіх сферах соціального буття та всіма можливими законними способами.

Проведені науковцями дослідження засвідчують, що точкові впливи на злочинний світ і його діяльність жодним чином не зумовлюють зниження рівня криміногенної обстановки країни, а лише комплексна, всебічна, широкомасштабна та цілеспрямована діяльність всіх інституцій держави в одному напрямі та з однією метою, здатна вплинути на зниження рівня злочинності.

У сучасному світі феномен злочинності набуває дедалі більшого поширення. Водночас пропорційно збільшується і необхідність протидіяти їй. Сучасні держави світу загалом та Україна як член світового співтовариства і перспективний учасник європейської спільноти постійно розробляють нові способи та засоби протидії злочинності.

Будь-яка політика чи інше правове явище (інститут) не може існувати без чітко визначених принципів.

В. Кондрашина принципами кримінально-виконавчої політики вважає основні положення, якими керуються як суб'єкти її формування, так і суб'єкти реалізації на практиці під час виконання всіх передбачених

законом кримінальних покарань, чітко визначеними кримінально-виконавчим законодавством методами, засобами, формами й силами [228].

Водночас найбільш авторитетною виглядає позиція П. Л. Фріса, висловлена в дисертаційному дослідженні, присвяченому кримінально-правовій політиці: принципами вказаного інституту можна вважати такі:

- відповідності кримінально-правової політики іншим складовим правової політики в межах сфери протидії злочинності;
- відповідності психології соціально-правового типу;
- доцільності;
- економії репресії;
- невідворотності відповідальності;
- диференціації та індивідуалізації відповідальності й кари;
- соціальної справедливості.

Автор акцентує увагу на необхідності поглиблення теоретичного осмислення елементів конструкції кримінально-правової політики як юридичного явища. Чітке визначення поняття, сутності й значення, функцій, а також принципів дасть змогу забезпечити тривале та безперешкодне функціонування цього інституту. Натомість провадження кримінально-правової політики без чітко визначених вищезазначених елементів є неможливим.

Принципами кримінально-правової політики постають основоположні, керівні засади й ідеї у сфері протидії злочинності завдяки матеріальному кримінальному закону, що спрямовує процедуру утворення кримінально-правових засобів провадження цієї боротьби та практику їхнього використання [477].

З огляду на чисельність запропонованих принципів, вбачаємо за доцільне побіжно їх охарактеризувати.

Перший принцип – відповідності кримінально-правової політики іншим елементам правової політики у сфері протидії злочинності – чітко

відображає фундаментальність і комплексність у підходах до формування кримінально-правової політики загалом та її реалізації зокрема, оскільки, як зазначено вище, кримінально-правова політика є однією з багатьох політик, що реалізуються державою. Неузгодженість із вказаними принципами може призвести до зниження ефективності запобігання та протидії злочинності в окремих аспектах або цілком нівелювати результативність заходів, що здійснюються в межах кримінально-правової політики.

Принцип відповідності (врахування) соціально-правової психології та соціальної справедливості П. Л. Фріс пов'язує з тим, що законодавець має врахувати історичні уявлення, які склались у конкретному суспільстві про добро та зло, справедливість і несправедливість, злочинне й незлочинне, інші ціннісні орієнтації, моральні й етичні категорії [477].

Слушною слід визнати позицію стосовно того, що будь-яке уявлення про добро та зло формується залежно від соціально-політичного устрою суспільства, традицій і звичаїв, менталітету громади. Якщо кримінально-правова політика буде сформована на основі суто, наприклад, зарубіжного досвіду, ціллю для боротьби можуть стати усталені в суспільстві традиції чи явища, що не криміналізовані державою. Кожна держава має індивідуальний перелік кримінально караних, суспільно небезпечних діянь, а невідповідність кримінально-правової політики чинному законодавству може призвести до колізії в праві та серйозного конфлікту в суспільстві.

Принципи економії репресії та її доцільності може бути об'єднано в один, оскільки за своїм сутнісним наповненням вони мають схожу сферу впливу. Зазначений принцип відображається як на стадії нормотворення (тоді, коли визначаються конкретні межі злочинності діяння та покарання за нього), так і під час реалізації покарання за вже вчинений злочин. Фактично цей принцип означає здатність держави (як суб'єкта, що може застосувати репресії до особи, яка вчинила злочин) до доцільного застосування

кримінально-правового впливу на особу, що вчинила злочин, і доцільного визначення переліку кримінально караних діянь.

Принцип невідворотності відповідальності в буквальному контексті означає неможливість уникнути відповідальності за вчинений злочин, якщо особа винна в його вчиненні. Передусім реалізація цього принципу полягає в ефективному та неупередженому встановленні фактів учинення конкретного кримінального правопорушення, визначенні необхідного покарання за вчинений злочин особі та виконанні цього покарання спеціальними органами.

Не менш важливим є принцип диференціації та індивідуалізації відповідальності й покарання. Відповідальність та покарання є двома взаємопов'язаними факторами, де відповідальність є змістом, а покарання формою втілення. Вказаний принцип регулює питання поширеності вчинення окремих видів злочинів, спонукає законодавця до тотожного застосування кримінально-правових репресій, індивідуалізації відповідальності в кожному окремому випадку, а в разі вчинення злочину в групі – справедливого розподілу відповідальності між співучасниками.

Серед функцій кримінологічної політики держави вчені виокремлюють: інформаційну, соціально-профілактичну, функцію застосування санкцій у процесі реалізації кримінологічної політики, функцію протидії соціальним вадам, пов'язаним зі злочинністю, та функцію кримінологічної політики щодо розроблення стратегії протидії злочинності [71].

Варто наголосити на значущості кожної із зазначених функцій, оскільки саме вони деталізують і конкретизують фактичне призначення кримінологічної політики.

На думку В. В. Василевича, інформаційна функція кримінологічної політики, її правова та інша соціально-нормативна забезпеченість громадян потребує суттєвого вдосконалення, адже незнання норм права та,

відповідно, неусвідомлення відповідальності за власну поведінку призводить до негативних наслідків [128].

В. В. Голіна вважає, що просвіта щодо безпеки та самозахисту постає нагальною та життєво необхідною проблемою сучасності, адже вона стосується не лише окремої особи, а й цілого класу громадян (наприклад, підприємців, службовців, пенсіонерів, неповнолітніх, безробітних). Завданням цього напрямку можна визнати так само протидію кримінальній ідеології, подолання страху населення перед злочинністю, забезпечення імунітету суспільного організму до різних злочинних виявів [95].

Водночас у резолюції VI Конгресу Організації Об'єднаних Націй з попередження злочинності та поводження з правопорушниками (1980) зазначено, що знання права сприяє формуванню свідомого ставлення до життя, заснованого на принципах права, справедливості й моралі, підвищенню загального рівня законності й громадського порядку [128].

Тобто інформаційна функція кримінологічної політики держави полягає в забезпеченні об'єктивною інформацією суб'єктів протидії злочинності щодо вчинених злочинів. Їй належить превентивна роль у протидії злочинності шляхом інформування громадськості про вчинені злочини.

Створення умов для розвитку соціально-профілактичної функції кримінологічної політики передбачає розв'язання низки теоретико-правових і практичних проблем. Досвід превентивної діяльності іноземних країн доводить, що профілактику злочинів зазвичай зводять до поліцейських чи медичних заходів, а також місцевої благодійності. Англійський утопіст Томас Мор писав: «Приборкайте багатіїв, бо їх свавілля схоже на монополію. Менше годуйте нероб!... Самі створюєте злодіїв і караєте їх?» [325, с. 136]. Американський соціолог М. Філіпсон визнає, що «в США було реалізовано чимало практичних превентивних заходів і проектів, однак жоден з них не вплинув на рівень злочинності» [469, с. 266].

З інформаційною функцією досить тісно пов'язана соціально-профілактична. Саме вказаний напрям розширює інструментарій кримінологічної політики від звичного механізму протидії злочинності до багатокомпонентної та складної системи, що не лише протидіє злочинам, а й здійснює профілактику, а також шляхом правового виховання соціуму, знижує рівень злочинності й попереджає його зростання в майбутньому.

Варта уваги також функція протидії соціальним вадам. О. Яковлев зауважує, що вивчення проблеми злочинності необхідно здійснювати в більш широкому соціальному контексті. Вихідною складовою тут має слугувати усвідомлення злочинності як елемента складного комплексу соціальних відхилень. Найбільш соціально небезпечні відхилення від соціальних норм можна позначити терміном «соціальна патологія» (від грец. вчення про пристрасті, страждання). У цьому контексті поняття соціальних відхилень (ідеться про злочинність, алкоголізм, наркоманію, проституцію, самогубство) здебільшого збігаються з поняттям «соціальна патологія» [16, с. 76].

Водночас слід зауважити, що оскільки соціальні відхилення, наприклад алкоголізм, самогубства, соціальний паразитизм, проституція тощо, мають сенс лише в контексті значення поняття соціальної норми, кримінологічна політика має аналізувати вказані явища, адже, як зазначає В. М. Кудрявцев, норма й відхилення від неї – це категорії парні [422, с. 6-7]. Натомість Г. Кайзер зауважує, що такі види соціальних відхилень, як алкоголізм, наркоманія, проституція й самогубства, сягають за межі кримінології та досліджуються «в контексті вивчення поведінки, що відхиляється від соціальних норм, а кримінальна поведінка є одним з різновидів цієї поведінки» [171, с. 97].

Функція протидії соціальним вадам є близькою до соціально-профілактичної і полягає в безпосередній діяльності кримінологічної політики, яка спрямована на ті об'єкти, що за своєю суттю є причинами

злочинності (тобто детермінантами) – соціальні вади. Протидія наявним і попередження виникнення нових соціальних вад є однією з найважливіших функцій кримінологічної політики держави.

Застосування санкцій у процесі реалізації кримінологічної політики є однією з найбільш ефективних функцій, передбачених нею.

М. Байтін вважає, що санкція – це структурний елемент, який передбачає наслідки порушення правової норми, визначає вид і міру юридичної відповідальності для порушника її приписів [23, с. 187]. С. Алексєєв висловив аналогічну думку, згідно з якою санкція є структурним елементом норми, що вказує на заходи, які застосовуються в разі її недотримання [8, с. 305]. Науковець загалом охарактеризував санкції норм права як групу державно-примусових заходів [8, с. 194]. Тобто застосування санкцій у процесі реалізації кримінологічної політики неможливо віднести до превентивних функцій. Вони є каральними функціями, які демонструють суспільству результат порушення норм закону.

Функція застосування санкцій у процесі реалізації кримінологічної політики полягає в безпосередньому покаранні злочинця за вчинений той чи інший злочин. Розробка теоретичного обґрунтування покарання за вчинений злочин є одним з найбільш важливих напрямів кримінології, адже покарання, яке несе особа за вчинений злочин, має відповідати вчиненому нею злочину.

Крім зазначеного, варта уваги превентивна функція, особливо в контексті розроблення стратегії протидії злочинності. Провідною в цьому питанні є думка В. В. Василевича, згідно з якою вказана функція передбачає низку форм, а саме:

– здійснення комплексного аналізу й об'єктивне оцінювання стану рівня злочинності, а також кримінологічної ситуації;

– усебічне вивчення наступальної, науково обґрунтованої стратегії держави у сфері запобігання протидії злочинності;

– визначення системи стратегічних цілей і завдань державного масштабу щодо запобігання й протидії злочинності загальносоціальними та спеціальними заходами на конкретні періоди часу;

– формування організаційно-правових засад діяльності системи органів та установ антикримінальної юстиції держави, а також інституцій громадянського суспільства;

– формування методів, забезпечення сил і засобів щодо інтенсифікації державної діяльності в контексті підвищення рівня антикримінальної активності суспільства;

– забезпечення динамічного законотворення щодо підвищення рівня правоохоронної, правозастосовної та спеціально-кримінологічної функції держави, зокрема здійснення кримінологічних експертиз законопроектів і чинних нормативно-правових актів у межах сфери злочинного запобігання та злочинної протидії;

– здійснення системного прогнозування кримінологічної ситуації, на основі чого розроблення державних програм та комплексного (зокрема спеціального) планування заходів запобігання й протидії злочинності на всіх стратегічних рівнях і напрямках державної діяльності [71].

Функція кримінологічної політики щодо розроблення стратегії протидії злочинності є значущою в контексті попередження різноманітних інноваційних злочинів і пошуку шляхів подолання вже існуючих видів. Так, стратегією може бути комплексний план дій, що включає багатосторонню діяльність, спрямовану на руйнування одно й того самого об'єкта (у цьому разі – злочинності).

У світі тривалий час існує низка органів, що провадять діяльність з протидії злочинності та реалізують кримінологічну політику частково або в повному обсязі.

Вагомий внесок у протидію та запобігання злочинності на світовій арені здійснює система органів та їх окремі утворення, а саме: Генеральна Асамблея ООН, Рада Безпеки ООН, а також Секретаріат з попередження злочинності й кримінального правосуддя. Крім зазначених, існують також Економічна і соціальна рада ООН, Міжнародний кримінальний суд, Комісія з попередження злочинності й кримінального правосуддя, дослідницькі інститути регіонального рівня й центри ООН, тощо. Боротьбу зі злочинністю на рівні регіонів провадить Рада Європи (Парламентська асамблея, Комітет міністрів, Європейський комітет з правового співробітництва, Європейський комітет з проблем злочинності).

Відповідно до Рекомендацій Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи, виявлення злочинів у всіх країнах постає одним з класичних першочергових задач поліції. Навіть за умови, що виявлення злочинів буде становити лише незначний відсоток від усього комплексу задач поліції, воно є одним з основних, найбільш важливих елементів її діяльності. Виявлення злочинів здійснюється в державах різноманітно: в деяких країнах це належить до компетенції загальної поліції, а в інших – спеціальних відділів поліції (наприклад, на кримінальну поліцію та судову поліцію). Проте проблеми, з якими поліція стикається під час виявлення злочинів, однакові в усій Європі [412].

Слід зазначити, що певний внесок у протидію злочинності здійснюють також міжнародні неурядові організації: Міжнародна асоціація кримінального права, Міжнародна кримінологічна асоціація та ін. Особлива роль належить Міжнародній організації кримінальної поліції (Інтерпол) та Центральному агентству кримінальної поліції – Європолу (Європейському поліцейському управлінню).

У таких розвинених країнах, як Сполучені Штати Америки чи Республіка Франція, наявні позитивні приклади імплементації в законодавство комплексних кримінологічних заходів щодо протидії

злочинності – кримінологічної політики. Зокрема, 1970 року Конгрес Сполучених Штатів Америки прийняв Закон щодо контролю за організованою злочинністю, котрий передбачив певні законодавчі та профілактичні заходи стосовно запобігання злочинам, що підлягають юрисдикції федерального рівня. У Сполучених Штатах Америки так само стає більш активним громадське залучення до профілактичної роботи, де наявний інститут добровільних помічників поліції. Характерною ознакою процесу протидії злочинності в США можна визнати прагнення до централізованого планування та координації цього напрямку діяльності, утворення задля цього спеціальних органів та наділення їх досить широкими повноваженнями [80].

У Федеративній республіці Німеччині тривалий час вважали, що попередженням злочинів є «побічний продукт» поліцейської роботи, адже існування апарату поліції слугує фактором, який стримує злочинність. Однак з 1960-х рр. поліція розпочинає активніше здійснювати цілеспрямовану роботу щодо взаємодії з громадянами, роблячи акцент на самозахисті (консультування населення стосовно того, як завдяки технічним засобам врятувати майно від злодіїв, як не стати жертвою злочинця). З огляду на це, активізувалася діяльність рад, що мають на меті профілактику злочинів, трансляцію по радіо та демонстрацію по телебаченню передач з рубрики «Кримінальна поліція радить». Існує програма з попередження кримінальною поліцією злочинів, головною метою якої можна визнати таку формулу: будь-який контакт поліцейського з населенням має слугувати профілактичним інтересам [244].

Таким чином, взаємозв'язок поліції та спільноти дає змогу більш ефективно протидіяти та запобігати злочинним виявам у суспільстві, а тісна співпраця поліцейських з громадянами в контексті проведення профілактичних бесід має на меті утвердити довіру до поліцейських органів і влади загалом.

У США існують три моделі превентивної діяльності, а саме:

- громадських установ;
- безпеки індивідуума;
- впливу завдяки навколишньому середовищу.

Програми з попередження злочинності реалізуються як на федеральному, так і на місцевому рівнях. У певних штатах громадська участь у зміцненні правового порядку допомогла знизити показник пограбувань до 30 %. Тут активно застосовують винагороду за інформацію, яка виконує оперативно-профілактичну роль [190].

Наведений фактор співпраці спільноти з державою дає змогу більш ефективно й завчасно реагувати на вчинювані або ті, що готуються, злочини. Звісно, слід зважати на те, що популяризація фінансових заохочень окремих громадян за надану інформацію може спричинити масове надання неправдивих відомостей задля отримання коштів. Попри це, такий спосіб також має бути випробуваний на теренах нашої країни.

У Канаді досить затребуваною є практика участі громадян в патрулюванні, що реалізується виключно на громадських засадах. Співпраця з поліцією, цивільними патрулями сприяє зменшенню страху перед злочинцями та підтриманню особистої безпеки. Інколи утворюють контрольні пости, що знаходяться навколо зон підвищеної злочинності, особливо в нічний час [244].

Зазначений приклад є одним з найбільш ефективних і сучасних, оскільки з урахуванням рівня громадської свідомості на безоплатній та добровільній основі залучаються громадяни до патрулювання певних територій.

Водночас у Франції створено Національну раду із запобігання злочинам, до якої увійшли члени парламенту, мери міст, міністри, експерти, представники приватних структур. Основним видом діяльності вказаного органу є фінансування програм запобігання злочинам, інформування

громадськості про стан справ зі злочинністю та розроблення національної політики у сфері протидії злочинності [77].

У Великій Британії розроблено мінімальні стандарти стосовно кримінологічної безпеки, котрі поєднують у собі зазначені вище форми реалізації кримінологічної безпеки. Так, населення досить активно залучають до співробітництва з поліцією (наприклад, до чергування, патрулювання в найкримінальніших районах). Представникам громадськості видають безкоштовне «поліцейське» обмундирування, засоби радіозв'язку, наручники та навіть зброю задля «бойового» патрулювання. Уся ця діяльність одержує як моральну, так і матеріальну суспільну й державну підтримку [244].

Окреслений симбіоз дає змогу поліції значно укріпити свої позиції щодо протидії та запобігання злочинності в окремих, найбільш небезпечних районах міст. Натомість громадяни, реалізуючи свій громадський обов'язок, отримують за це як моральну, так і матеріальну суспільну підтримку.

Одним з пріоритетних є віктимологічний напрям злочинного попередження. У Західній Європі та Сполучених Штатах Америки систематично з'являються наукові видання, присвячені, серед іншого, темі «Самозахист від злочинних посягань». У всіх закладах освіти – від початкової школи до вишів – проводять заняття з прикладної віктимології. Бажаючі мають змогу не лише послухати лекції, а й відвідати спеціальні тренінги з вивчення прийомів самозахисту й навичок оптимальної поведінки в ситуаціях екстремального типу.

Кримінологічна політика держави в діяльності Національної поліції України відображається в комплексі законодавчих актів, що врегульовують діяльність всієї поліції й окремих її підрозділів. Своєю чергою, базовим у відповідному аспекті може стати комплексний документ загальнодержавного значення (цільова програма Уряду, або Національна стратегія чи багато інших варіацій).

Проте передусім необхідно зрозуміти сутність такого явища, як кримінологічна політика, визначити шляхи її реалізації в діяльності Національної поліції України.

Вказана тематика є новою, для сучасної юридичної науки, але окремі її аспекти неодноразово поставали наріжним каменем у дослідженнях багатьох досвідчених і авторитетних вітчизняних вчених. З огляду на недостатньо приділену увагу реалізації кримінологічної політики держави в діяльності Національної поліції України, вказана тематика набуває нового значення та потребує подальших розвідок.

Учені зауважують, що впровадження в практику кримінологічної політики держави є непростю задачею сьогодення, до вирішення якої залучають не лише провідних спеціалістів у відповідних галузях, а й значну кількість матеріальних ресурсів.

Правоохоронні органи, на які розраховує влада, нездатні за своїми ресурсами охопити всю багатогранність її проблем. Крім того, нові підходи до запобігання і протидії злочинності не передбачають радикального «революційного» руйнування існуючих теорій та інститутів, які протидіють злочинності. Науковці ґрунтуються на усвідомленні того, що в сучасних непростих умовах державі й суспільству потрібно дещо змінити стереотипи підходів до запобігання злочинності [95].

Зменшення рівня криміногенності суспільства є одним із позитивних наслідків таких процесів, оскільки саме суспільство є джерелом правопорушень, злочинів, деструктивної поведінки, збочень, віктимності та інших криміногенних виявів.

Дослідники пропонують перехід до нечисленних, призначення яких – зниження або обмеження девіаційних, деліктогенних і кримінальних виявів криміногенного потенціалу або захищення соціальних цінностей матеріального й духовного типу від злочинних посягань [95].

На думку Д. Тичини, у будь-якій державі структурні елементи системи суб'єктів запобігання злочинам взаємопов'язані за вертикаллю та горизонталлю кримінальними процесуальними нормами. Кожному суб'єкту, зокрема будь-якому підрозділу правоохоронних органів, притаманна системна ознака, інакше кажучи, певний комплекс властивостей та якостей, які не можуть бути зведені суто до арифметичної суми складових [459].

Так, у Законі України «Про Національну поліцію» чітко зазначено завдання стосовно запобігання злочинам, а саме: здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на протидію вчиненням правопорушень; виявлення причин й умов, які сприяють учиненню правопорушень кримінального й адміністративного типу, вжиття в межах власної компетенції заходів задля їхнього усунення тощо [392].

Аналізуючи діяльність Національної поліції України в контексті кримінологічної політики держави, слід зауважити на декількох визначальних факторах.

Кримінологічна політика держави в діяльності поліції є елементом внутрішньої політики держави, яка виражається у відповідних нормативних актах. Це конкретна діяльність держави, усіх гілок влади й державних органів щодо протидії криміногенним явищам, які існують у суспільстві та створюють передумови підвищення рівня злочинності серед населення. Кримінологічна діяльність держави в діяльності поліції є вольовою дією, складною за своїм характером, вона є безперервною та сталою діяльністю держави щодо протидії кримінальним фактам. Також необхідно зазначити, що без розвитку й ефективного виконання кримінологічної політики держави ефективна діяльність поліції неможлива, оскільки правоохоронні органи зараз знаходяться на досить складній стадії реформування та потребують активної підтримки з боку держави.

Вбачаючи потребу в усебічній підтримці правоохоронних органів у контексті реалізації кримінологічної політики держави, учені акцентують

увагу на низці проблем інституційного характеру. Наприклад, згідно із Законом України від 25 червня 1993 р., яким було прийнято першу в країні Державну програму боротьби зі злочинністю, «виключно законами України повинні визначатися основи забезпечення громадського порядку і боротьби зі злочинністю». Але згодом аналогічні програми, однак з різною назвою, затверджувалися Президентом України, постановою Кабінету Міністрів України (від 2007 року), а від 2011 року замість програми діють згадані Концепція і План заходів щодо її реалізації [95, с. 195].

Крім вказаних законодавчих актів, Закон України «Про державні цільові програми» [372] та постанова Кабінету Міністрів України від 31 січня 2007 року № 106 «Про затвердження Порядку розроблення та виконання державних цільових програм» [385] частково суперечили прийнятим на той час державним Концепціям, планам заходів, програмам тощо, оскільки *цільові програми* можуть бути декількох видів, зокрема:

– загальнодержавні програми, спрямовані на економічний, науково-технічний, соціальний, науково-культурний розвиток, охорону довкілля та мають довгостроковий період реалізації. Ними охоплюється вся територія країни чи значна кількість її регіонів;

– інші програми, що мають на меті розв’язання певних проблем щодо розвитку економіки й суспільства, а також певних галузей адміністративно-територіальних одиниць, які потребують підтримки держави [15].

Програма злочинної боротьби й державної безпеки належить до інших, тобто другорядних програм, які, на жаль, не відповідають критеріям загальнодержавності. Водночас постає питання: невже державна політика у сфері запобігання злочинності, яка руйнує суспільство і державу, спричиняє колосальні жертви, багатомільярдні матеріальні збитки і витрати, могла бути віднесена до «інших програм» [95, с. 196]?

Акцентуючи увагу на реалізації Державної програми боротьби зі злочинністю, що була створена 1993 року, слід зауважити, що на сьогодні

вона загалом утратила актуальність. Саме тому перед ученими та практиками, що працюють над удосконаленням роботи правоохоронних органів, постає завдання створити нову, сучасну концепцію кримінологічної політики держави. Такий документ комплексно врахував би не лише нові питання, а й ті, які залишаються актуальними ще з минулої програми. Адже пошук нових їх рішень, з урахуванням розвитку сучасних технологій залишається гострою проблемою, що потребує негайного розв'язання.

Питання щодо поняття та форми реалізації кримінологічної політики постає одним з головних питань під час розгляду проблематики протидії злочинності. Будь-яка політика, зокрема кримінологічна, вимагає зовнішнього вираження та реалізації на практиці. Лише за цих умов вона буде виконувати власне призначення.

Перш ніж розглядати форми реалізації кримінологічної політики в діяльності поліції, варто проаналізувати її визначення, дослідити зміст і призначення соціального характеру.

Кримінологічна політика повинна бути невід'ємною складовою загальнодержавної політики в межах сфери протидії злочинності, зокрема найнебезпечнішим її видам: рецидивній, дитячій, професійній, організованій тощо.

У політиці виявляються державні функції щодо управління тією чи іншою сферою життя в суспільстві. Кримінологічною політикою є один з найголовніших інструментів держави в протидії злочинності, механізм гармонізації соціальних відносин [168, с. 69.].

Кримінологічною політикою вважають державну діяльність у межах сфери запобігання злочинності. Цей вид злочинності Н. Лопашенко визначає як частину внутрішньої державної політики, стратегічну складову політики держави щодо злочинної протидії, напрям державної діяльності в межах сфери охорони особи, суспільства та країни від посягань злочинного характеру [291, с. 70–73.].

Кримінологічна політика охоплює нейтралізацію об'єктивних й суб'єктивних чинників, що обумовлюють наявність злочинності в суспільстві, усунення недоліків і прогалин у системі профілактики, нейтралізацію дії причин та умов, досягнення цілей під час виконання покарання, ресоціалізації осіб, звільнених з місць позбавлення волі.

Зміст кримінологічної політики полягає в системному аналізі та реалізації заходів впливу на злочинність. Причому інформація щодо злочинності, ефективності заходів впливу на неї, її причин у межах цієї системи відіграє істотну роль.

Стосовно реалізації кримінологічної політики держави в діяльності поліції, то варто звернути увагу на те, що терміном «реалізація» позначають власне процес здійснення. Так, реалізацією кримінологічної політики є здійснення задач, що були перед нею поставлені, реалізація стратегії в галузі злочинної протидії, що вироблена країною, шляхом послідовного здійснення органами держави з громадськістю певної системи запобіжних заходів у сфері правової творчості та правового застосування [5, с. 84]. Із вищенаведеним визначенням варто погодитися, оскільки державною кримінологічною політикою визначається, а згодом і реалізується та мета, для якої утворюється та працює кримінальна юстиція.

На думку О. С. Іщука, реалізацією кримінологічної політики можна визнати виконання завдань і цілей, що розробляються та закріплюються в законодавчих і підзаконних нормативних актах, а також концептуальних положень політики в межах сфери злочинної протидії завдяки діяльності правоохоронних органів, до компетенції яких належить запобігання злочинності [168, с. 75.].

Розкриваючи зміст, реалізацію закріплених у законодавчих актах завдань і мети, варто звернути увагу на завдання та цілі здійснення кримінологічної політики. Зазначені цілі виявляються в таких положеннях:

1) їх виробляє та визначає власне політика у сфері злочинної протидії як певну концепцію, політичну доктрину, що виражає загальну концепцію державної політики в межах сфери боротьби зі злочинністю;

2) орієнтиром слугує організація, функціонування та розвиток системи протидії злочинності;

3) вони визначають способи функціонування, інструментарій системи такої боротьби зі злочинністю [164, с. 179].

Реалізація кримінологічної політики бере початок з утворення комплексу концептуальних положень на тривалу перспективу, що покликана бути теоретико-методологічним фундаментом практичної діяльності щодо злочинної протидії [286, с. 353-356]. Це – процес, який уможлиблює синтез результатів, висновків значної кількості органічно взаємозалежних масштабних досліджень державної ситуації, ситуації в межах окремих регіонів, встановлюючи закономірності розвитку економічної та соціальної природи, його характерних рис у межах певних регіонів, закономірностей кримінологічного типу, що є характерними для цього періоду злочинної протидії, а також механізму її здійснення в межах діяльності правоохоронних органів, зокрема органів Національної поліції України.

Таким чином, створюються вихідні принципи, мета й задачі, напрями, здійснюється характеристика системи засобів отримання поставленої мети (зокрема конструкція механізму імплементації кримінологічної політики), що реалізуються в планах перспективного та поточного типу щодо злочинної протидії та запобігання злочинам, завдяки яким вона здійснює трансформацію в конкретну діяльність з усунення злочинних факторів, зокрема органами поліції.

Механізм забезпечення діяльності щодо протидії злочинності органами поліції шляхом використання нею заходів кримінологічного впливу економічного, адміністративного, політичного та іншого типу постає однією

з базових концепцій цієї протидії. Ключову роль тут відіграють органи держави, зокрема поліція, яка має у своєму розпорядженні ресурси та засоби реалізації заходів політичної, правової, організаційної, економічної й соціальної природи, що спрямовані на гарантування особистої, суспільної та державної безпеки від злочинних посягань [168, с. 78.].

Таким чином, створення та здійснення кримінологічної політики органами поліції відіграє істотну роль щодо теорії та практики кримінологічної діяльності, оскільки в ній відображається суспільна воля, у формі ідей політико-правового характеру реалізуються головні засади організації та втілення в життя певної діяльності, здійснюється визначення пріоритетів її основи гуманітарного, економічного й правозастосовного виду, утворюються передумови для створення адекватних механізмів здійснення правоохоронного потенціалу та запровадження новітніх підходів для реалізації оптимізації та поліпшення ефективності функціонування системи як на рівні загальнодержавному, так і на рівні регіонів.

Головна мета, що реалізована в межах наукового розуміння пріоритетів кримінологічної діяльності органів Національної поліції України, полягає в її зобов'язанні стати тим комплексом, який би допомагав віднайти правильний шлях щоб виробити науково обґрунтовані й раціональні рішення в межах протидії злочинності.

Таким чином, проаналізувавши низку нормативних джерел, поглядів і думок учених стосовно тематики реалізації кримінологічної політики держави в діяльності Національної поліції України, дослідження шляхів її розвитку, запровадження та функціонування в зарубіжних країнах, можна аргументувати такі висновки:

1. Кримінологічна політика держави є складовою загальнодержавної правової політики, що визначає основні завдання, принципи, напрями й цілі для зміни кримінологічної ситуації за всіма її напрямками та з метою більш ефективної протидії злочинності.

2. Сутність кримінологічної політики полягає в тому, що нею визначається поняття злочинності, принципи протидії та запобігання їй, а також основні конкретні засоби та способи, що мають впливати на зменшення криміногенного рівня суспільства, а також розділяють конкретні функції протидії і запобігання злочинності між відповідними суб'єктами.

Значення кримінологічної політики держави полягає в тому, що завдяки комплексним програмам і цільовим, довготривалим систематичним діям органи охорони правопорядку мають змогу зменшувати рівень криміногенності суспільства, підвищуючи таким чином рівень захисту прав і свобод людини та громадянина і реалізуючи відповідну політику держави в цьому напрямі.

3. Впровадження в практику кримінологічної політики держави є непростю задачею сьогодення, до вирішення якої залучають не лише провідних спеціалістів у відповідних галузях, а й значну кількість матеріальних ресурсів.

4. Принципи кримінально-правової політики – це основні положення, якими керуються суб'єкти її формування та реалізації під час виконання всіх запланованих законом кримінально-правових заходів із запобігання та протидії злочинності.

5. У системі кримінально-правової політики доцільно виокремити такі принципи:

- відповідності кримінально-правової політики іншим складовим політики в галузі протидії злочинності;
- економії репресії;
- відповідності (врахування) психології соціально-правового типу й соціальної справедливості;
- доцільності;
- диференціації й індивідуалізації відповідальності та покарання;
- невідворотності відповідальності.

6. Структура органів, що здійснюють реалізацію кримінологічної політики в Україні, є досить об'ємною. Керуючись декількома нормативно-правовими актами (якими власне й визначається сутність національної кримінологічної політики), усі її складові виконують індивідуальні завдання та функції, покладені на них з метою організації системної реалізації кримінологічної політики.

7. Перелік органів, що формують та здійснюють реалізацію міжнародної кримінологічної політики, є досить широким. До його складу входять міждержавні, державні й неурядові інституції, що опікуються питаннями протидії та запобігання злочинності і зацікавлені не в локальному її подоланні, а в розробці планомірних та цілеспрямованих комплексних програм.

8. Міжнародний досвід Сполучених Штатів Америки та Республіки Франції в контексті функціонування кримінологічної політики в Україні полягає в тому, що українському законодавцю необхідно звернути увагу на практику створення міжвідомчих органів, метою функціонування яких було б розроблення, впровадження та реалізація кримінологічної політики з урахуванням сучасного рівня злочинності, тенденцій до вчинення злочинів окремими особами (їх групами, за різними ознаками), а також інших факторів, що впливають на криміногенний стан суспільства.

9. Практична реалізація кримінологічної політики Федеративної республіки Німеччини та Великої Британії відображається в організації поліцейськими спільних патрулювань з представниками громадськості щодо забезпечення протидії злочинам у найбільш небезпечних районах. Водночас існують системи забезпечення функціонування спецкурсів у системі шкільної та вищої освіти на теми самооборони, психологічної підготовки до екстремальних ситуацій, що також позитивно впливає на зниження рівня криміногенності суспільства і реалізовує на своєму рівні кримінологічну політику держави.

10. Законом України «Про Національну поліцію» чітко визначено галузеві шляхи реалізації загальнодержавного напрямку протидії злочинності. Поліцейські, виконуючи свої функції, працюють над поліпшенням механізму протидії злочинності, підвищенням рівня захисту прав і свобод людини та громадянина на теренах держави і за її межами, зокрема виконуючи завдання, сформовані сучасною кримінологічною політикою держави.

2.2. Пріоритети й рівні кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності

Формування атмосфери безпеки шляхом контролю за дотриманням прав і свобод людини та громадянина є пріоритетним завданням будь-якої сучасної держави. Але на шляху до цієї мети трапляється значна кількість перепон.

Безпека, тим паче кримінологічна, є одним з пріоритетних напрямів наукового розвитку сучасної кримінології, а також найбільш пріоритетним у системі кримінологічних інститутів, що забезпечують ефективну роботу механізму запобігання та протидії злочинності.

Питання запобігання та протидії злочинності в цьому контексті також є актуальним, оскільки становить сутність кримінологічної безпеки. Вказана тематика актуалізується також в умовах стрімкого зростання рівня злочинності як у межах нашої держави, так і в усьому світі.

Рівням кримінологічної безпеки приділили увагу чимало вчених. Попри це, нагальним є вивчення поняття та класифікації рівнів кримінологічної безпеки з урахуванням викликів сьогодення.

У цьому підрозділі варто окреслити поняття, визначити сутність кримінологічної безпеки та класифікувати її рівні, а також виокремити рекомендації щодо оптимізації відповідного інституту в національному масштабі. Поставлена мета зумовлює необхідність виконання низки дослідницьких завдань, згідно з якими слід:

- окреслити поняття кримінологічної безпеки та визначити її сутність;
- дослідити рівні кримінологічної безпеки та побіжно їх охарактеризувати;
- проаналізувати отриману інформацію та сформулювати рекомендації щодо оптимізації роботи відповідного інституту на теренах України.

Переходячи безпосередньо до пріоритетів кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності, варто зазначити, що забезпечення прав і свобод людини та громадянина й убезпечення їх від протиправних посягань є пріоритетною задачею правоохоронних органів й інших державних інституцій. Аргументоване розмежування кримінологічної безпеки її за рівнями – необхідний крок щодо підвищення ефективності діяльності в цьому напрямі, оптимізації системи протидії злочинності.

Проведення аналогічних досліджень базується передусім на інформації щодо зростання кількості злочинів та розширення кола чинників, які впливають на відповідний рівень. З огляду на такий підхід, питання розробки, аргументації та імплементації в нормативно-правову базу поняття кримінологічної безпеки є найбільш нагальним.

У тлумачних словниках поняття «безпека» (від лат. *securitas* – без турботи, страху) визначено як стан, за якого немає небезпеки, або як стан, за якого ніщо кому-небудь або чому-небудь не загрожує [306].

У юридичній енциклопедії поняття «безпека» інтерпретовано як «стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства й держави від зовнішніх і внутрішніх загроз» [509]. Водночас М. Д. Казаков тлумачить його як «динамічно стійкий стан щодо несприятливих впливів і діяльність із захисту від внутрішніх і зовнішніх загроз з метою забезпечення таких внутрішніх і зовнішніх умов існування держави, які гарантують можливість стабільного всебічного прогресу суспільства та його громадян» [170, с. 62]. Доволі системну характеристику заходів безпеки, зокрема в контексті кримінального права, надав М. В. Щедрін, який вважає заходами безпеки види правового обмеження, що використовуються для припинення шкідливого впливу джерела підвищеної небезпеки й захисту об'єкта підвищеної охорони, який за своїми основними ознаками суттєво відрізняється від інших видів правового обмеження – заходів покарання та відновлення [507, с. 56-57]. На думку М. Л. Шелухіна, безпека є процесом

забезпечення захищеності життєво важливих інтересів об'єктів: особи, суспільства й держави – від суспільно небезпечних посягань і явищ соціального, техногенного та природного характеру за допомогою використання системи заходів, засобів і способів, передбачених законом [500, с. 62].

У своєму дисертаційному дослідженні С. А. Мозоль зауважує, що кримінологічна безпека характеризує такий стан, за якого надійно захищено всі життєво важливі інтереси країни (нації), до мінімуму знижено реальні та потенційні кримінальні загрози й найкращим чином забезпечуються можливості прогресивного розвитку особи, суспільства та держави. Вона має всі необхідні властивості, що дозволяють зарахувати її до класу складних соціальних систем із конкретно-історичним (динамічним) характером, елементи якого інтегровано з усіма формами й напрямками взаємодії в системі «природа – людина – суспільство». У будь-який період часу цей стан захищеності набуває того чи іншого рівня, що визначається характером внутрішніх і зовнішніх загроз та природою реагування на них з боку керуючої системи [324].

На сьогодні наведена позиція є результатом найбільш фундаментального та сучасного дослідження в галузі кримінологічної безпеки в Україні.

Забезпечення абсолютної кримінологічної безпеки, на думку М. М. Бабаєва, котру він висловив у передмові до праці В. А. Плешакова, є майже неможливим завданням, оскільки від народження і до смерті всім постійно щось загрожує, а небезпеки ці настільки різні, що їх часом і порівнювати одну з одною неможливо: від найменших загроз здоров'ю, які легко подолати за допомогою парасольки або теплого одягу, до катаклізмів, які забирають життя десятків тисяч людей і знищують цілі міста [18, с. 4-5].

Слід акцентувати увагу на тому, що низка дослідників розглядають відповідні проблеми не лише з точки зору права, а й у соціально-побутовому

контексті, оскільки саме з цієї вихідної точки може брати початок злочинність і загроза. Встановлюється тісний взаємний зв'язок профілактики злочинної і профілактики віктимної поведінки.

Науковці переважно обстоюють ідею щодо п'яти рівнів кримінологічної безпеки:

- 1) міжнародний (глобальний);
- 2) державний (національний);
- 3) регіональний;
- 4) муніципальний;
- 5) індивідуальний рівень [323, с. 253].

Проаналізуємо їх більш детально. Першим рівнем кримінологічної безпеки можна визнати міжнародний, або глобальний, адже він постає наймасштабнішим у планетарному контексті і має на меті убезпечення від загроз міждержавного масштабу (від міждержавних конфліктів і будь-яких воєн, а також викликів у вигляді міжнародного тероризму, торгівлі людьми тощо). На думку С. А. Мозоля, з розвитком засобів знищення та можливостей щодо їх транспортування в будь-яку точку земної кулі, із загостренням глобальних проблем, які зачіпають основи існування людської цивілізації, роль міжнародної безпеки значно зростає [323, с. 254]. Із цим рівнем пов'язана безпека людства, тобто міжнародна безпека, котра складається із:

– безпеки глобального міжнародного типу, яка охоплює весь світ і впливає на гарантування безпеки на більш низьких рівнях;

– безпеки регіонального міжнародного характеру, у межах якої забезпечуються інтереси певних груп країн (наприклад, країн ЄС чи СНД).

Другим рівнем кримінологічної безпеки постає державний (національний). Передусім слід акцентувати увагу на характерних рисах, що притаманні проблемам на національному рівні кримінологічної безпеки – це

труднощі й загрози, що ставлять під загрозу реалізацію людьми та громадянами своїх законних прав й інтересів.

Безпека держави досягається наявністю ефективного механізму управління та координації діяльності політичних сил і суспільних груп, а також дієвих інститутів їх захисту [249].

Безпека ж суспільства передбачає наявність суспільних інститутів, норм, розвинутих форм суспільної свідомості, що дозволяють реалізувати права та свободи всіх груп населення, протистояти діям, які призводять до розколу суспільства, зокрема з боку країни [323, с. 254]. Поняття «безпека суспільства» вперше вжив англійський учений Баррі Бузан у книзі «Люди, держави та страх» (1991). Введення Б. Бузаном (а також Оле Вівером та «Копенгагенською школою», яку називають європейською школою безпеки) елемента суспільства у дослідженнях, присвячених проблематиці безпеки, експерти неурядових аналітичних центрів посткомуністичних країн вважають найзначнішою зміною у вивченні безпеки [39, с. 5].

Окремі дослідники вважають, що соціальна безпека є складовою суспільної безпеки, яка, своєю чергою, є головною складовою внутрішнього сегмента національної безпеки [235]. Водночас концептуальну тезу про нетотожність змісту понять «суспільна безпека» і «соціальна безпека» підсилює визначення Г. Сілласте щодо соціальної безпеки як стану захищеності особистості, соціальної групи, спільноти від загроз порушення їхніх життєво важливих інтересів, соціальних прав і свобод [427].

Таким чином, загрозами соціальній безпеці є бідність, порушення законних соціальних прав особистості (права на життя, на працю, освіту, житло, безкоштовну охорону здоров'я та на інші соціальні права особистості). Крім того, ідеться про загрози, пов'язані з криміналізацією суспільства, загрози здоров'ю населення, пов'язані з поширенням наркоманії, небезпечних інфекційних хвороб, тощо [235].

Третій рівень кримінологічної безпеки – регіональний. Регіоном є певна територія кількох сусідніх країн з відносно однорідними природними умовами та характерними для нього соціальною інфраструктурою, спрямованістю розвитку продуктивних сил і соціально-політичного устрою [297, с. 132]. Більшість країн, зокрема Україна, не обмежують сферу власних інтересів виключно одним регіоном, а розширюють їх на декілька регіонів, чим і визначається трансрегіональний підхід до організації співробітництва. Регіональна кримінологічна система – це не окремі кримінологічні показники, а система соціальних, культурних, політичних, ідеологічних та інших передумов, які визначають якісну й кількісну своєрідність злочинності, правове регулювання та практичну організацію попереджувальної діяльності в окремих регіонах і країнах [323, с. 254]. На сьогодні виокремлюють англо-американську, західноєвропейську, східноазіатську, соціалістичну та інші системи [74].

У межах типових регіональних систем існують субрегіональні кримінологічні групи. Наприклад, в англо-американській можна виокремити американську та британську кримінологічні моделі.

Отже, регіональною безпекою постає такий стан співробітництва, відносин між людьми того чи іншого регіону, за якого забезпечується соціально-політична стабільність у регіоні, здійснюється успішна протидія військовим небезпекам і загрозам ззовні і всередині нього. У контексті реформи децентралізації, що активно впроваджують в Україні, значення регіональної безпеки суттєво зростає, оскільки це питання розглядається не лише в контексті співпраці регіональних груп, а й у контексті забезпечення високого рівня кримінологічної безпеки в одному, конкретному регіоні (у нашому випадку – області).

Четвертим рівнем кримінологічної безпеки є муніципальний рівень, інакше кажучи, захищеність на рівні місцевих утворень. Ідеться про

створення вузько спеціалізованих інституцій місцевого рівня, що підвищують рівень безпеки кримінологічного типу.

Більшість муніципальних утворень задля забезпечення безпеки кримінологічного характеру використовують нормативно-правові акти регіонального рівня, проте в найбільших українських містах так само діють відповідні акти. Причому муніципальна освіта – це складна публічно-правова система, елементами якої є суб'єкти місцевого самоврядування. До складових муніципальної освіти можна зарахувати:

- територія, яку окреслено кордонами;
- поселенсько-утворюючий інфраструктурний комплекс, який перебуває в муніципальній власності;
- кошти місцевого бюджету;
- майнові права муніципальної освіти;
- питання, що виникають на місцевому рівні;
- влада [323, с. 255].

Таким чином, місцева (муніципальна) безпека є рівнем регіональної безпеки. Особливість існування такого рівня та його ефективність полягає в безпосередній близькості суб'єктів підтримання такої безпеки до цієї безпеки безпосередньо, що дозволяє більш ефективно орієнтуватись у загрозах місцевого рівня, які притаманні лише конкретному населеному пункту. Однак учені погоджуються з тим, що виділення муніципального рівня безпеки як одного з рівнів кримінальної безпеки не означає, що органи місцевого самоврядування мають бути єдиним чи основним суб'єктом її забезпечення.

П'ятим рівнем кримінологічної безпеки визнають індивідуальний рівень, тобто безпеку особи. Із фахових джерел відомо, що питання безпеки людини були завжди актуальними, починаючи з того моменту, коли вона стала активно взаємодіяти з природою, опанувавши вогонь і знаряддя праці

[331, с. 6]. З часом кількість загроз безпечному існуванню соціуму та окремих індивідів невпинно зростала, що завдячувало як ускладненню суспільних відносин, так і появі й удосконаленню значної кількості технічних небезпек [498, с. 67]. Сучасному суспільству притаманне стрімке збільшення кількості небезпек, які загрожують безпечному існуванню окремих людей і суспільству загалом.

Усе це варто вважати одним з найважливіших чинників зміни орієнтирів у системі «соціум – держава – індивід», а також перегляду парадигми безпеки особи. Проте до таких змін належним чином не підготовлені не лише держави, а й окремі індивіди. Тому автори аналітичної доповіді «Проблеми впровадження культури безпеки в Україні» закономірно підкреслюють важливість прагнення до того, «щоб безпека стала пріоритетною ціллю та внутрішньою потребою окремої людини, колективу та суспільства» [402, с. 5].

Тобто безпека особи забезпечується формуванням комплексу правових і моральних норм, інститутів та організацій суспільного типу, за допомогою яких вона соціально розвивається та реалізовується, не зазнаючи протидії з боку країни й суспільства. Слід зауважити, що індивідуальний рівень безпеки може бути складовою як муніципальної та регіональної, так і державної чи міжнародної безпеки, адже будь-яке територіальне утворення складається із членів соціуму, а діяльність (та потреба в безпеці) деяких, окремих громадян поширюється і на окремі регіони, і на міждержавний масштаб.

У зв'язку з особливостями, а також труднощами кримінологічної діяльності Національної поліції України, на кожному рівні організаційного типу (загальнодержавний, регіональний, місцевий – як у місті, так і в районах) здійснюється визначення пріоритетів, аналізується сфера правових відносин, у яких криміногенна ситуація щодо відповідного організаційного адміністративного рівня складається найбільш несприятливо. До пріоритетів

кримінологічної діяльності органів поліції належить потреба в перегрупуванні зусиль протидії найбільш небезпечним і характерним окремому регіону злочинами.

Пріоритетними напрямками (об'єктами) кримінологічної діяльності поліції можна визнати окремі міста, райони, мікрорайони в межах адміністративно-територіальних одиниць, де існує найнесприятливіша ситуація криміногенного типу, яка потребує спільних намагань деяких чи навіть усіх правоохоронних органів певного рівня, а також імовірного залучення додаткових засобів і сил.

На базі вивчення інформації, що наявна в правоохоронних органах та інших структурах, прийнято визначати головні напрями кримінологічної діяльності органів поліції та їхню актуальність. Стан і структура законності та злочинності на певній території, які встановлюють на базі аналізу злочинів від інших правопорушень причин та умов, що передують їх учиненню, є ключовими критеріями пріоритетності напрямів кримінологічної діяльності поліції. Фундаментом для визначення головних напрямів боротьби постає вільне й усебічне аналізування стану злочинності.

До джерела виділення й коригування пріоритетів діяльності кримінологічного характеру поліції можна віднести результати моніторингового аналізування стану злочинності в певних регіонах, тенденцій і закономірностей у технології реалізації злочинів та інших правопорушень, а також соціальних, демографічних, економічних, політичних факторів, які впливають на ці процеси [168, с. 85.].

Шляхом прогнозування тенденцій щодо розвитку обстановки криміногенного характеру, визначення практики запобігання та зупинення злочинів можна визначити пріоритетні напрями діяльності кримінологічного характеру органів поліції.

Визначення пріоритетів діяльності кримінологічної природи поліції має базуватися як на пріоритетах загальнодержавного рівня з протидії

злочинності на певний проміжок часу, так і на проблемах специфічного характеру конкретної території.

Крім результатів спільного аналізування стану злочинності в кримінологічній діяльності поліції під час визначення її пріоритетів на майбутній період, має враховуватись потреба в здійсненні програм щодо боротьби зі злочинністю на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях, а також процес розроблення пропозицій стосовно загальної проблеми щодо злочинного запобігання. Пріоритетами можна вважати:

- протидію злочинності в податковій сфері, зокрема гарантування громадської безпеки та порядку, збереження усіх форм власності;
- попередження злочинності в межах економічної сфери;
- профілактику наркоманії та злочинності неповнолітніх осіб тощо [168, с. 85].

До пріоритетів діяльності кримінологічного характеру поліції на всіх рівнях належить питання боротьби з організованою злочинністю, незаконним обігом зброї, наркоманією, злочинами в економічній сфері та фінансово-кредитній галузі, порушення податкового та митного законодавства, стан злочинності в середовищі неповнолітніх осіб, а також її профілактика.

Багато із зазначених вище питань щороку повторюються в планах робіт правоохоронних органів різних видів. До цих питань неодноразово повертаються, зокрема в порядку контролювання реалізації раніше прийнятих управлінських рішень.

Пріоритети кримінологічної діяльності органів Національної поліції в теоретичному контексті є похідною категорією від поняття об'єкта кримінологічної діяльності.

Під час визначення об'єкта діяльності кримінологічної природи поліції передусім потрібно зважати на специфіку причин та умов існування явища, на яке виконується вплив. Цей об'єкт складається з таких п'яти частин:

- 1) перша полягає в комплексі реалізованих злочинів;
- 2) другою складовою постає злочинна діяльність. Вона відрізняється від першої складової тим, що уклади діяльності злочинного характеру можуть бути наявні також незлочинні елементи, адже злочинці все більше намагаються не застосовувати методи роботи кримінального характеру через прагнення легалізації власної діяльності;
- 3) третій елемент об'єкта можна охарактеризувати кримінальними відносинами, котрі зароджуються у сферах суспільного, державного та правоохоронного типу;
- 4) коли злочинність розглядається як найбільш суспільно небезпечна форма девіантної поведінки;
- 5) остання складова об'єкта кримінологічної діяльності складається з латентної частини злочинності, що здебільшого має гіпотетичну природу [151, с. 374].

У спеціальній літературі зазвичай виокремлюють такі рівні кримінологічної діяльності, як адміністративно-територіальний і соціальний [145, с. 23]. На думку О. С. Іщука, цю класифікацію не можна визнати повною, адже рівні слід визначати також за критеріями суб'єктно-функціональної, предметно-об'єктивної, правової, організаційної природи, а також за цільовим призначенням [168, с. 85].

У межах системи злочинної протидії можна виокремити такі чотири рівні, взявши за основу момент початку діяльності кримінологічної природи та її об'єктно-функціональні характерні риси:

- 1) протидія та ліквідація негативних соціальних впливів;

2) усунення слабких ланок і диспропорцій системи виховання суспільства, які ускладнюють формування соціально корисних якостей та уможливають розвиток позицій антигромадського характеру;

3) реалізація профілактичних заходів, пов'язаних з учиненням злочинів, з метою запобігання новим;

4) зупинка формування позиції антигромадського характеру, що виявляється в учиненні правових порушень, щоб відвернути її перетворення на злочин (вплив на певних осіб, усунення тих обставин, які негативно впливають на осіб у межах мікросередовища) [308, с. 18-20].

Як зазначив Ю. М. Антонян, підґрунтям виділення рівнів можна вважати також інші критерії, що допомагають їх визначити через категорії загального, особливого й окремого, зокрема як:

- злочинного запобігання загалом;
- профілактики окремих видів або груп злочинів;
- профілактики конкретних злочинів [11, с. 34].

Ключовим недоліком цього підходу, на думку О. С. Іщука, постає те, що він не дає чіткої відповіді на запитання стосовно ймовірності розподілу певних заходів за метою й задачами реалізації [168, с. 85]. Звісно, для того, щоб уникнути в майбутньому методологічних помилок у дослідженнях кримінологів, потрібно поєднати всі можливі концепції та сформувати загальне визначення рівнів поліцейської діяльності, зокрема Національної поліції України.

Так, підсумовуючи зазначене вище, можна спробувати виокремити наступні рівні поліцейської діяльності в контексті її кримінологічного забезпечення.

За груповим суб'єктом діяльності доцільно виокремити три рівні її реалізації, зокрема діяльність на рівні:

- великих соціальних груп;
- малих соціальних груп;

– окремої особи.

Залежно від суб'єктно-функціонального змісту:

– на рівні всього суспільства – діяльність усього комплексу органів поліції;

– на рівні певних груп населення – діяльність окремих структурних підрозділів поліції;

– на рівні окремих осіб – діяльність конкретних працівників поліції.

З огляду на об'єктно-функціональну складову, виокремлюють три рівні диференціації кримінологічного впливу:

– на загальному рівні об'єкт впливу певної системи – це злочинна діяльність як системний вияв множинності окремих злочинів;

– на особливому рівні – комплекс певних злочинів чи злочинної діяльності відповідної соціальної групи;

– на окремому рівні – злочин конкретної особи як форма вияву антисуспільної поведінки [168, с. 85.].

Таким чином, на основі проаналізованих думок учених і науковців стосовно підходів до розуміння поняття кримінологічної безпеки та класифікації її рівнів можна констатувати, що кримінологічною безпекою є передбачена законом система засобів, способів і заходів, що має на меті забезпечення захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від суспільно небезпечних посягань.

Учені виокремлюють різні рівні забезпечення кримінологічної безпеки, класифікуючи їх за територіальністю, суб'єктністю, метою, способами чи наслідками. Метою існування системи кримінологічної безпеки є захист найбільш вразливого елемента – індивіда як члена соціуму, а отже, високих результатів можна досягнути за умови концентрації всіх правоохоронних суб'єктів на одному криміногенному факторі (елементові, що загрожує кримінологічній безпеці індивіда, суспільства чи державі загалом).

Водночас найбільш аргументованою є позиція стосовно наявності п'яти рівнів кримінологічної безпеки: міжнародного, державного (національного), регіонального, муніципального (місцевого) та особистісного (індивідуального).

2.3. Принципи кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності

Система кримінологічного забезпечення охоплює широкий спектр способів, засобів та умов, що впливають на розвиток правоохоронної системи суспільства, зокрема здійснення нею відповідних функцій. Україна, обравши своїм шляхом європейське майбутнє, зобов'язана всебічно впливати на функціонування правоохоронних органів, а кримінологічне забезпечення постає одним із найбільш важливих процесів, що зумовлюють їх розвиток.

Одним з наріжних каменів дослідження процесів кримінологічного забезпечення є визначення його принципів, що є недостатньо дослідженими як з точки зору теорії права, так і науки кримінології.

Саме тому дослідження поняття та принципів кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в умовах сьогодення є однією з найбільш актуальних юридичних тем.

У межах цього підрозділу спробуємо розтлумачити підходи до розуміння поняття кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності, з урахуванням думок вітчизняних і зарубіжних учених, роз'яснити її сутність як складової інституту кримінологічного забезпечення загалом, а також висвітлити принципи кримінологічного забезпечення. Поставлена мета зумовила потребу у виконанні низки дослідницьких завдань, серед яких: аналіз підходів до розуміння поняття кримінологічного забезпечення та поліцейської діяльності (окремо та у взаємозв'язку), узагальнення наукових тенденцій щодо тлумачення відповідної категорії, аргументування власного погляду стосовно цього, здійснення спроби визначити сутність кримінологічного забезпечення як одного з прикладних процесів поліцейської діяльності загалом, а також виокремлення й тлумачення

принципів кримінологічного забезпечення як основних елементів цього інституту.

Застосовуючи сучасні методи наукових досліджень, необхідно досліджувати юридичні процеси залежно від їх масштабу. Так, доцільно дослідити елементи зазначеної категорії, що складається із двох понять – «поліцейська діяльність» та «кримінологічне забезпечення».

Підходи до тлумачення поняття поліцейської діяльності варіюються залежно від суб'єкта їх тлумачення. Так, К. Бельський, М. Москаленко та В. Шадрін визначають поліцейську діяльність як специфічну форму реалізації поліцейської функції держави, що передбачає цілеспрямований вплив відповідних державних інститутів (органів) на соціальні відносини або особливий вид соціальної, державно-управлінської діяльності, що здійснюється на основі закону та в інтересах суспільства, спрямованої на охорону й підтримку громадського порядку, забезпечення громадської безпеки заходами примусу [41; 326; 491].

Існує протилежна, більш вузька позиція, автором якої є Й. Горінецький. На його думку, сутність поліцейської діяльності полягає у виявленні та розслідуванні злочинів, кримінальному переслідуванні [109].

Проте такий підхід все ще потребує доопрацювання, оскільки національна й міжнародна юриспруденція вже довела те, що поліцейською є будь-яка охоронна діяльність, пов'язана із захистом наявних благ, особистих і майнових прав.

Водночас Я. М. Когут та М. В. Лошицький стверджують, що поліцейська діяльність є видом правоохоронної діяльності уповноважених державою суб'єктів публічної адміністрації, що спрямована на встановлення та забезпечення правопорядку, а також наявні блага, особисті та майнові права з можливістю застосування заходів адміністративного примусу в передбачених законом випадках [223; 293].

Тобто поліцейською діяльністю є санкціонована державою та регламентована законом державно-управлінська діяльність спеціально уповноважених суб'єктів державної влади (а іноді й низки громадських організацій), спрямована на охорону громадського порядку, забезпечення громадської (та будь-якої іншої) безпеки шляхом реалізації визначених повноважень.

Крім вказаного поняття, варто дослідити також термін «кримінологічне забезпечення», зокрема встановити його взаємозв'язок з поліцейською діяльністю загалом.

Позиції вчених стосовно тлумачення поняття кримінологічного забезпечення є неоднозначними. Попри це, можна виокремити певні позитивні й негативні риси в запропонованих науковцями дефініціях і сформулювати власне, авторське бачення.

Кримінологічний супровід (забезпечення) оперативно-розшукової діяльності як вузькоспрямована та специфічна форма поліцейської діяльності – це комплексне використання кримінологічних засобів з метою покращення реалізації завдань оперативно-розшукової діяльності. Переважно такі кримінологічні засоби можна використати для вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення щодо виявлення, розкриття та запобігання злочинам [512].

Водночас А. П. Закалюк розглянув доцільність використання кримінологічних засобів забезпечення крізь призму стадій управлінського процесу. Зокрема, учений акцентував увагу на таких кримінологічних засобах, як кримінологічні рекомендації та висновки, кримінологічний аналіз зібраної інформації, кримінологічне прогнозування і планування, кримінологічна стратегія, концепція, кримінологічні заходи [150].

Слід зауважити, що кримінологічною профілактикою злочинності є сформована система дій стосовно антисупільних явищ з метою зміцнення тенденції та зниження рівня і масштабів злочинності, знешкодження її

підгрунття. Профілактику злочинності розглядають як соціально-правовий процес, що знижує, обмежує, ліквідує явища, породжені злочинністю. Вона забезпечується усією сукупністю заходів, що здійснюються державними органами та громадськими формуваннями, спрямованими на вдосконалення суспільних відносин [410].

Похідними від зазначеного є процеси випередження, обмеження, усунення та захисту, які також не є однорідними за своїм значенням, проте в контексті досліджуваної проблематики слугують інструментами процесу кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності.

Слід зауважити, що наведене тлумачення кримінологічної профілактики пов'язане із суспільно визнаним тлумаченням поліцейської діяльності як процесу, що знижує, обмежує, ліквідує явища, спричинені злочинністю, тобто створює безпечну атмосферу для функціонування суспільства, а також реалізується не лише в «розслідуванні злочинів органами поліції», а й у функціонуванні інших державних органів і громадських формувань.

Крім того, до елементів кримінологічного забезпечення належить також забезпечення відвернення (запобігання) злочинності, тобто сукупність різноманітних видів діяльності й заходів у державі, спрямованих на вдосконалення суспільних відносин з метою усунення негативних явищ і процесів, що породжують злочинність або сприяють їй, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки [258].

Процеси, пов'язані з превентивною поліцейською функцією, тобто вдосконалення суспільних відносин шляхом розроблення державних стратегій чи недопущення вчинення злочинів завдяки отриманій оперативній інформації або даним, прогнозованим аналітиками, тісно пов'язані з кримінологічним забезпеченням поліцейської діяльності.

Таким чином, кримінологічним забезпеченням поліцейської діяльності є стратегічна, концептуальна діяльність із забезпечення профілактики, випередження, обмеження, усунення злочинності, захисту від неї, відвернення та припинення злочинів тощо шляхом аналізу зібраної інформації, використання кримінологічного прогнозування та планування.

Саме в цьому й полягає специфіка кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності – використовувати наявні методи науки кримінології для забезпечення поліцейських органів інформацією про вчинені, або ті, що плануються, злочини.

Аргументуючи зазначене положення, слід навести позицію В. М. Поповича, на думку якого очевидним є той факт, що жодна з наук кримінально-правового циклу не може в межах свого предмета зробити відповідне комплексне узагальнення зазначених проблем, а отже, не здатна запропонувати комплексних кримінально-правових, кримінально-процесуальних, криміналістичних та інших кримінально-прогностичних підходів до розв'язання зазначених проблем. Тобто без кримінологічного узагальнення цих проблем неможливе запобіжне реагування на сучасні вкрай суспільно небезпечні криміногенні процеси [366].

Загальновідомо, що принципами є ключові засади. У контексті діяльності це – головні засади, котрими визначаються сутність і призначення організації та функціонування будь-якої публічної структури.

У комплексі принципи утворюють певний каркас, який є опорою для всіх нормативно-правових актів, якими регулюється організація та діяльність державного інституту загалом чи окремих ланок [168, с. 97.].

Принципи також визначають як правові вимоги, проте, на відміну від конкретних приписів законодавства, такі вимоги є обов'язковими не лише для органів, посадових осіб і громадян, які мають дотримуватися й реалізовувати положення законів, а й для законодавчих органів, що, утворюючи нові законодавчі акти чи здійснюючи конкретизацію вже

діючих, мають зважати на загальноприйняті демократичні вимоги або традиції в певній сфері [113, с. 51].

Якщо говорити про принципи поліцейської діяльності, то ними постають закріплені в законі головні положення, у яких виражається державне призначення поліції, визначаються повноваження, характер правових заходів і методів нагляду за реалізацією закону та вказується її місце в комплексі публічно-правових структур країни.

У межах Закону України «Про Національну поліцію» питання принципів діяльності поліції регламентовано розділом II з аналогічною назвою (ст. 6–8). Так, принципами діяльності поліції є такі:

1) верховенство права – людина, її права та свободи визнаються найвищою цінністю, визначають зміст і спрямованість діяльності держави;

2) дотримання прав і свобод людини. Обмеження прав і свобод людини допускається лише в порядку й на підставах, які визначаються Конституцією та іншими законодавчими актами України, за нагальної потреби та в межах обсягу, що є необхідним для реалізації задач поліції;

3) законність – працівники поліції діють лише на підставі, у межах повноважень та в спосіб, що визначаються Основним Законом та іншими законодавчими актами України. Поліцейським забороняється реалізовувати злочинні або явно незаконні розпорядження й накази;

4) відкритість і прозорість – поліція забезпечує: повсякчасний процес з інформування державно-владних та місцево-самоврядних органів, а також громадськості щодо власної діяльності; доступ до публічної інформації, якою вона володіє; обов'язкове оприлюднення на веб-порталі центрального органу управління поліції нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції;

5) політична нейтральність – поліції у власній діяльності притаманний незалежний характер від рішень, заяв або позицій політичних партій і громадських об'єднань. В органах поліції забороняється: провадити

політичну діяльність; застосовувати будь-які предмети, на яких зображується символіка політичних партій; поліцейські не мають права під час виконання службових повноважень виявляти особисте ставлення до політичних партій, а також застосовувати службові повноваження з політичною метою;

б) взаємодія з населенням (територіальними громадами та громадськими об'єднаннями) на засадах партнерства – рівень довіри населення до поліції постає головним критерієм оцінки ефективності діяльності поліції;

7) безперервність – поліція гарантує безперервну й цілодобову реалізацію власних завдань, а отже, кожна особа може в будь-який час за допомогою звернутися до поліції. Поліція не може відмовити в розгляді чи відкласти розгляд звернень щодо гарантування прав і свобод людини, юридичних осіб, суспільних й державних інтересів від протиправних посягань, посилаючись на святковий, вихідний або неробочий день чи завершення робочого дня [392].

До принципів поліцейської діяльності та її кримінологічного забезпечення належать такі:

- додержання законності;
- узгодженість дій усіх суб'єктів процесу злочинної протидії та злочинного запобігання;
- самостійність кожного органу у сфері правової охорони в межах отриманих ним повноважень під час здійснення погоджених рішень, рекомендацій і реалізації заходів кримінологічного характеру;
- відповідальність керівників будь-якого правоохоронного органу за здійснення раніше погоджених рішень [168, с. 99-100].

Кримінологічна діяльність поліції повинна здійснюватися з метою підвищення ефективності протидії злочинам. Досягнення цієї мети передбачає об'єднання зусиль правоохоронних органів, усунення

дублювання в роботі, узгодженість їхніх дій стосовно своєчасного виявлення, припинення, розслідування й запобігання злочинам, подолання причин та умов, які сприяють їхньому здійсненню.

Пропонуємо розглянути окремі принципи кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності більш докладно.

1. Принцип законності – один з найбільш важливих принципів правової держави, який пронизує всі сфери, що врегульовуються правом суспільних відносин. Принцип законності в кримінологічній діяльності поліції означає, що під час вирішення будь-якого питання поліцейський має ґрунтуватися виключно на вимогах законодавства.

2. Принцип узгодженості дій усіх учасників процесу протидії злочинності й запобігання злочинам – органи поліції не мають втручатись у поточну й оперативну діяльність інших правоохоронних органів. Істотною умовою досліджуваного принципу в контексті кримінологічної діяльності постає їх самостійність у межах наданих їм повноважень під час виконання узгоджених рішень і рекомендацій, а також проведення заходів. Така самостійність ґрунтується на рівності учасників.

Єдність задач, які постають перед Національною поліцією України, органами прокуратури, органами внутрішніх справ, іншими правоохоронними органами, їх тісний зв'язок під час вирішення цих задач за чіткого розмежування компетенції та методів діяльності, адміністративна незалежність один від одного дають змогу дійти висновку щодо необхідності координації дій зазначених вище органів. Правоохоронні органи є самостійними. Водночас у контексті кримінологічної діяльності вони досить тісно пов'язані між собою [168, с. 102].

3. Принцип самостійності кримінологічної діяльності поліції полягає в недопущенні впливу в будь-якій формі державних і місцево-самоврядних органів, політичних партій, інших громадських об'єднань чи їх

представників з метою вплинути на прийняте рішення чи перешкодити певній діяльності.

Відповідно до абзацу 2 ч. 3 ст. 62 Закону України «Про Національну поліцію», ніхто, крім безпосереднього і прямого керівника (за винятком випадків, прямо передбачених законом), не має права надавати будь-які письмові або усні вказівки, вимоги, доручення поліцейському чи іншим способом втручатись у законну діяльність поліцейського, зокрема в діяльність, пов'язану з кримінальним провадженням чи провадженням у справах про адміністративні правопорушення.

Згідно з положенням ч. 6 ст. 62 Закону України «Про Національну поліцію», втручання в діяльність поліцейського, перешкоджання здійсненню ним певних повноважень, невиконання законних вимог поліцейського, будь-які інші протиправні дії стосовно поліцейського тягнуть за собою відповідальність.

4. Принцип гласності в межах кримінологічної діяльності поліції означає, що така діяльність є відкритою, доступною для громадян, ЗМІ. Завдяки цьому суспільство реалізує контролювання кримінологічної діяльності поліції. Дотримання цього принципу підвищує рівень інформованості населення щодо стану законності й діяльності поліції стосовно забезпечення прав і свобод громадян, сприяє більш активній їх участі в справі зміцнення законності та правопорядку.

На сучасному етапі становлення української державності й вияву нових явищ, що зумовлені демократизацією суспільства та всіх державних інститутів, істотною умовою кримінологічної діяльності поліції є її відкритість і підконтрольність суспільству, прозорість її політики та практичних дій. Контроль з боку громадськості реалізується в різноманітних формах. Однією з таких форм є ЗМІ, що покликані здійснювати інформування громадян про діяльність правоохоронних органів, зокрема поліції. Водночас таке контролювання не має бути втручанням у діяльність

поліції та стояти на шляху поліцейських, заважаючи утвердженню законності й правопорядку.

Усі зазначені принципи кримінологічної діяльності є взаємозалежними та повинні розглядатись у сукупності з принципами інших видів діяльності поліції, зокрема координаційної.

До наведених вище принципів можна додати ще доцільність запобіжних заходів і їхню ефективність. Доцільністю є відповідність кримінологічних заходів стану злочинності, ступеню загроз для суспільства з боку кримінального середовища. Ефективність як засаду кримінологічної діяльності можна визнати досягненням мети, яку поставили перед собою суб'єкти протидії злочинності та запобігання злочинам. Причому це стосується як припинення конкретних злочинних правопорушень, так й оздоровлення оперативної обстановки в окремих сферах [168, с. 109].

Крім того, вартий уваги принцип плановості кримінологічної діяльності, що дає змогу врахувати стан злочинності, а також ефективність вжитих заходів щодо її стримування.

Деякі вчені до зазначеного вище переліку принципів додають принцип науковості. Так, окремі автори пропонують обов'язково запрошувати на координаційні наради фахівців-кримінологів [333, с. 789]. Справді, кримінологічна діяльність поліції на сьогодні має бути науково обгрунтованою, відображати об'єктивні закономірності й тенденції суспільного та державного розвитку, що ґрунтується на всебічному й глибокому аналізі повної і достовірної інформації щодо стану законності, правопорядку на території обслуговування чи на об'єкті, а також стосовно діяльності безпосередньо поліції.

На основі сформованих дефініцій можна сформулювати й дослідити низку принципів кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності, а саме:

1. Принцип актуальності (від лат. *actualis* – сучасне, теперішнє, справжнє, дуже важливе). Так, слід окреслити оптимальні кроки й актуальні завдання кримінологічного забезпечення, оскільки саме визначення актуальної мети і своєчасних важелів впливу у сфері кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності дасть змогу ефективно здійснювати відповідним суб'єктам свої функції.

2. Принцип реальності. Він передбачає врахування об'єктивних можливостей суб'єктів поліцейської діяльності. Адже лише те, що можуть реалізувати суб'єкти поліцейської діяльності, повинно і має бути розроблене в межах її кримінологічного забезпечення. Інакше суб'єкти поліцейської діяльності не будуть готовими здійснювати відповідне кримінологічне забезпечення.

3. Принцип конкретності. На думку вчених, він полягає в однозначності змісту запланованих заходів, термінів їх виконання, суб'єктів реалізації та контролю. Оскільки йдеться про кримінологічне забезпечення поліцейської діяльності, яка за своєю суттю покликана створювати атмосферу миру й безпеки в суспільстві, а також дотримання всіма його членами встановлених правил (тобто законів), однозначність змісту запланованих заходів у межах кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності слугує одним з найбільш важливих принципів, недотримання якого нівелюватиме ефективність функціонування такого забезпечення зокрема та діяльності суб'єктів поліцейської діяльності загалом.

4. Принцип субординації та несуперечливості. Полягає він, передусім, у підпорядкуванні заходів короткострокових планів довгостроковим, нижчих ланок суб'єктів кримінологічного забезпечення вищим. Крім того, обов'язковим є взаємозв'язок усіх зазначених структурних елементів системи кримінологічного забезпечення в контексті узгодженості дій, прийняття нормативних актів чи реалізації конкретних планів, програм, стратегій.

5. Принцип інформативності, який науковці розглядають у двох аспектах: 1) цей принцип означає складання плану на підставі повної та достовірної інформації; 2) план має розроблятися так, щоб за якомога меншого обсягу знакового масиву містити якнайбільше необхідної інформації. Дотримання цього принципу є запорукою ефективної реалізації процесів кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності, вдосконалення функціонування відповідних суб'єктів.

Таким чином, здійснивши дослідження підходів до визначення категорії кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності (диференціювавши останню на два взаємопов'язані поняття), сутності та принципів кримінологічного забезпечення як елементу інституту кримінологічного забезпечення, можна сформулювати низку висновків:

1. Поліцейською діяльністю є санкціонована державою та регламентована законом державно-управлінська діяльність спеціально уповноважених суб'єктів державної влади (а іноді й низки громадських організацій), спрямована на охорону громадського порядку, забезпечення громадської (та будь-якої іншої) безпеки шляхом реалізації визначених повноважень.

2. Кримінологічним забезпеченням поліцейської діяльності є стратегічна, концептуальна діяльність із забезпечення профілактики, випередження, обмеження, усунення злочинності, захисту від неї, відвернення та припинення злочинів тощо шляхом аналізу зібраної інформації, використання кримінологічного прогнозування та планування.

3. Сутність кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності полягає в тому, що завдяки використанню наявних методів науки кримінології, спрямованих на забезпечення поліцейських органів інформацією про вчинені злочини, або ті, що плануються, досягається кінцева мета їх функціонування – охорона громадського порядку,

забезпечення громадської (та будь-якої іншої) безпеки шляхом реалізації визначених повноважень.

4. Принципами кримінологічного забезпечення є такі: законності, гласності, актуальності, реальності, конкретності, субординації та несуперечливості, самостійності кримінологічної діяльності поліції, узгодженості дій усіх учасників процесу злочинної протидії та запобігання злочинам, принцип доцільності запобіжних заходів і їхньої ефективності, а також інформативності й науковості. Усі зазначені принципи кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності слугують підвалинами провадження відповідної діяльності. Дотримання кожного з них сприятиме покращенню процесів кримінологічного забезпечення зокрема та підвищення ефективності здійснення суб'єктами поліцейської діяльності своїх функцій загалом.

2.4. Наукові засади управління діяльністю поліції у сфері протидії злочинності

Сучасний етап реформування правоохоронних органів зумовлює потребу в провадженні ефективної політики держави в правоохоронній галузі, оновленні наявних механізмів управління правоохоронними органами, зокрема органами поліції. Однією з найважливіших передумов ефективності управління органами поліції є гарантування комплексного та узгодженого правового забезпечення управління органами поліції (тобто розроблення відповідної нормативно-правової бази). Саме на рівні нормативно-правових актів мають створюватися пріоритетні напрями управління органами поліції, визначатися коло суб'єктів, відповідальних за її реалізацію, закріплюватися шляхи взаємодії органів і підрозділів поліції, окреслюватися проблемні питання, пов'язані з процесом управління органами поліції, та пропонуватися шляхи їх вирішення. Так, вагома соціальна роль управління органами поліції та особливе місце, яке цей процес посідає в державному механізмі, зумовлюють актуальність формування цілісної нормативно-правової бази, у якій мають бути визначені всі необхідні механізми реалізації органами поліції правоохоронної функції держави [127, с. 166].

Будь-якій науковій і практичній проблемі, яка стосується організації та реалізації кримінологічної діяльності, притаманний управлінський характер, а отже, їх слід вивчати з урахуванням цього аспекту.

Посилення уваги кримінологів до питання управління процесами у сфері протидії злочинності, безперечно, здатне підвищити практичне значення такого управління.

Проблему «злочинність – управління» нині можна вважати новою, адже раніше її майже не досліджували. З огляду на те, що впродовж попередніх років ішлося про взаємне збагачення кримінально-правових наук, то зараз

ми говоримо про їх взаємопроникнення в тій частині, що має прямий вихід на злочинність і організацію боротьби з нею. Провідне значення тут має кримінологія [168, с. 112].

Досягнення науки управління дедалі більше впроваджується в практичну кримінологічну діяльність, зокрема поліції. Це досить позитивно впливає на зміст і стиль їхньої роботи на всіх рівнях. У повсякденній управлінській практиці поліції наразі активно використовуються новітні методики аналізування злочинності як об'єкта управлінського впливу, наукові методи аналізування необхідної для управління інформації, системний і комплексні підходи до оцінки кримінальної ситуації в державі, розробляються короткострокові й довгострокові кримінологічні прогнози, поточні та перспективні плани [56-57; 60].

Сприяючи розв'язанню проблем управлінського типу, кримінологія ґрунтується на розробці й використанні методів управління [4, с. 12]. Вона настільки переорієнтувала ці методи задля власних потреб, що часом можна казати про кримінологічні методи управління.

Управління процесами протидії злочинності завдячує не лише кримінології, а й кримінальному праву, кримінальному процесу, криміналістиці, кримінально-виконавчому праву, оперативно-розшуковій діяльності й адміністративному праву як у контексті різних «організаційних винаходів і відкриттів», так і в межах загального правового розвитку.

Сучасна кримінальна ситуація засвідчує, що управління кримінологічною діяльністю об'єктивно набуває значення провідного напрямку соціальної політики, з якої виокремлюється управління кримінологічною діяльністю поліції. Найбільше це стосується прикладного управління і тієї сфери політики соціального характеру, що пов'язана з організацією діяльності, спрямованої на протидію злочинності [168, с. 115].

Управління кримінологічною діяльністю має на меті підвищення ефективності кримінологічної діяльності у сфері злочинної протидії.

Сутність цієї проблематики полягає в потребі вдосконалення як кримінологічних досліджень, так і управління. Кримінологічні дослідження пов'язані не лише з управлінськими питаннями, а й з питаннями соціального, політичного, економічного, демографічного, психологічного типу. Водночас коли ми говоримо про ефективність кримінологічної діяльності у сфері протидії злочинності, вивченню мають підлягати такі проблеми, як координація та взаємодія, оцінка результативності управлінських рішень, інформаційне забезпечення, контролювання тощо [511].

Практична функція управління у сфері протидії злочинності може представляти певне управління. О. С. Іщук вважає, що практичний рівень управління, котрий розглядається в комплексі з орієнтованими на практику дослідженнями, можна поєднати в єдину дефініцію – управління кримінологічною діяльністю [168, с. 117]. Таким чином, варто розглядати проблеми організації, керівництва та прийняття управлінських рішень, серед іншого, крізь призму діяльності органів Національної поліції України.

Розробка проблематики управління кримінологічною діяльністю поліції не може бути задачею виключно науковців. Вона також є істотним зобов'язанням практичних працівників, особливо керівників, які займаються аналізуванням злочинності для її нейтралізації.

Управління кримінологічною діяльністю поліції досить тісно пов'язане з діяльністю цих органів. Сфера цієї діяльності включає в себе різноманітні види й рівні управління, зокрема управління:

- наглядовою діяльністю;
- запобіжною діяльністю;
- координаційною діяльністю;
- міжнародною співпрацею тощо.

Зазначені елементи є окремими блоками, однак вони знаходяться в межах усієї системи управління кримінологічною діяльністю поліції. Проте

кожен з наведених напрямів, хоч і має зв'язок із системою даних органів загалом, однак може здійснюватися і у власних межах управління.

Управління кримінологічною діяльністю можна розглядати і в якості процесу прийняття управлінських рішень. Їхню особливість можна описати так, що самі рішення прийнято приймати в рамках специфічного управління. Це управління можна розглянути на різних рівнях, зокрема стосовно кожного з комплексу та системи правоохоронних органів [168, с. 124]. Особливо це стосується такої складної системи, як органи Національної поліції України. Варта уваги кримінологічна діяльність поліції. Вона складається з конкретних дій та ухвалених заради їх успішного практичного впровадження управлінських рішень. Саме в них уповноваженим органом чи посадовою особою в межах власної компетенції робиться висновок щодо встановлених фактичних обставин та на базі одержаних даних (інформації), звертаючись до положень і приписів закону, надаються відповіді та висловлюються владні волевиявлення щодо конкретних дій. Завдяки таким управлінським рішенням і досягається покращення всього управлінського процесу.

Звертаючи увагу на управління кримінологічною діяльністю поліції, передусім слід зауважити на таких її принципах, як науковість, об'єктивність і конкретність. До функцій досліджуваного управління можна віднести аналізування, прогнозування, планування, координацію, контролювання, взаємодію тощо. Усі вищезазначені принципи й функції завжди залежать від інформації, що є центральною ланкою будь-якого управління. Тут можна констатувати істотність інформаційного забезпечення управління тією чи іншою діяльністю [342, с. 113].

Задачі управління кримінологічною діяльністю поліції постають досить багатограними й багатоплановими. Однак усі вони мають перетворюватися на такі заходи, що насправді співвідносяться з інформаційним забезпеченням. Головною проблематикою тут є втілення в життя вказаних

заходів. За цих умов управління кримінологічною діяльністю поліції сприятиме досягненню поставленої мети, настанню очікуваних результатів.

Як вважає О. С. Іщук, зважаючи на сутність і специфічні риси управління кримінологічною діяльністю правоохоронних органів, її потрібно організувати на кшталт компенсації відхилень від заданого рівня функціонування системи. У цій ситуації коригувальний вплив буде саме компенсаторним, адже імпульсом задля нього служитиме певне відхилення від потрібного стану, що відбивається в змінах стану, структури чи злочинної динаміки. Причому пріоритетною задачею буде вжиття заходів з усунення вказаного відхилення [168, с. 133].

Слід визначити поняття «управління в органах Національної поліції», «система управління», «суб'єкти управління органами поліції України», «правове забезпечення управління органами поліції», «процес управління органами Національної поліції України», розглянути складові системи управління діяльністю поліції, а також охарактеризувати основні ознаки правового забезпечення управління органами поліції.

Процедури з управління наявні там, де відбувається спільна діяльність людей, спрямована на досягнення певних цілей. У найбільш загальному вигляді управлінням постає комплекс потрібних засобів впливу на групу, суспільство чи його певні ланки щоб їх упорядкувати, зберегти якісну специфіку, удосконалити та здійснити розвиток. У найбільш широкому контексті управлінням є керівництво чим-небудь (чи ким-небудь) [465, с. 16].

Управління в органах Національної поліції – різновид державного управління, котре повинно забезпечувати взаємодію систем, підрозділів і служб органів Національної поліції як єдиного цілого з метою виконання поставлених перед ними завдань у сферах:

- забезпечення публічної безпеки й порядку;

- охорони людських прав і свобод, а також суспільних та державних інтересів;

- злочинної протидії;

- надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, що через особисті, економічні, соціальні причини чи через надзвичайні ситуації потребують такої допомоги [465, с. 20].

Системою управління постає сукупність управляючої (суб'єктів управління) і керованої (об'єкти управління) систем, які взаємодіють через канали прямого та зворотного зв'язку і функціонують у певному середовищі [465, с. 25].

Складовими системи управління є: суб'єкти, об'єкти, сукупність прямих та зворотних зв'язків між ними.

Суб'єктом управління є структурно окреслені людські спільноти з органами управління, що формуються ними й керівним складом (на персональному рівні), наділені управлінськими функціями та здійснюють управлінську діяльність.

Об'єкт управління – це те, на що спрямовується вплив свідомого, планомірного, організованого, систематичного характеру суб'єкта управління. Ціллю цього впливу можна визначити спрямування об'єкта шляхом певного розвитку, надання йому стану впорядкованості, якісного визначення, відповідності певним вимогам або ознакам. Об'єкт управління доцільно розглядати у двох аспектах:

- елементно-структурному – як сукупність людей, виробничих, галузевих утворень і груп;

- функціональному – як діяльність, поведінку індивідів і конкретних груп людей.

Суб'єкт та об'єкт управління, їхні окремі компоненти взаємодіють з питань організації всіх аспектів життєдіяльності установи або підприємства. Між ними встановлені постійні зв'язки прямого й зворотного характеру.

Прямі зв'язки згори донизу ідуть від органів, які видають накази, розпорядження, інструкції. Зворотні зв'язки від об'єкта управління діють у вигляді доповідних записок, звітів, аналітичних матеріалів, інформації про виконання управлінських рішень.

Переходячи безпосередньо до розгляду питання управління діяльністю поліції, слід зазначити, що правову основу діяльності Національної поліції України ми можемо визначити як сукупність правових норм, що закріплюються в національних і міжнародних нормативних актах, регулюють суспільні відносини, які виникають у процесі її діяльності із забезпечення охорони прав і свобод людини, злочинної протидії, підтримання публічної безпеки та порядку, у сфері її внутрішньоорганізаційної діяльності та в процесі взаємної дії з іншими державними, місцево-самоврядними органами та громадськістю з питань надання поліцейських послуг.

Згідно зі ст. 3 Закону України «Про Національну поліцію» [392], правовою основою її діяльності є Конституція України, міжнародні договори України, згода на обов'язковість котрих надана Верховною Радою України, цей та інші закони України, акти Президента України й постанови Верховної Ради України, що прийняті згідно з Конституцією та законами України, акти Кабінету Міністрів України, а також видані згідно з ними акти Міністерства внутрішніх справ України, інші нормативні акти [232].

У будь-якій управлінській системі, зокрема в контексті органів Національної поліції, існують три обов'язкові елементи: об'єкт, яким у цій ситуації є державні поліцейські органи; суб'єкт, тобто уповноважений спеціальний учасник суспільних відносин, що має владні повноваження стосовно об'єкта; зміст управлінських відносин – сукупність прав і обов'язків учасників, що виникають з приводу управлінської діяльності.

У загальному вигляді суб'єктом управління є управлінська організаційна структура (орган, підрозділ органу, трудовий колектив,

службовець, громадська організація тощо), яку включено в певну систему, підсистему управління, наділено спеціальною компетенцією та необхідними ресурсами, що здійснює цілеспрямовану діяльність стосовно забезпечення виконання соціально-економічних завдань цієї системи, підсистеми [448].

В. А. Ліпкан суб'єкт управління визначає як органічну структурно-функціональну складову соціальної системи управління, якою постає індивід чи група людей (колегіальний орган управління), наділені владними повноваженнями приймати управлінське рішення, а також здійснювати вплив вольового, інтелектуального й морального характеру. До індивідуальних суб'єктів управління, на його думку, належать керівник, менеджер, чиновник, підприємець; до колективних – державні й приватні структури, громадські організації [457]. Отже, з огляду на природу та специфіку суб'єктів управління, у науковій літературі розмежовують державне управління (суб'єкт управлінського впливу – держава), суспільне управління (суб'єкт – суспільство та його структури), менеджмент (суб'єкт – підприємець, власник) [122, с. 28].

Суб'єктами управління органами поліції України слід вважати систему органів і посадових осіб, які наділені відповідною компетенцією та державно-владними повноваженнями щодо прийняття і реалізації обов'язкових управлінських рішень відносно органів та підрозділів Національної поліції України з метою врегулювання суспільних відносин у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку в країні.

Отже, ґрунтуючись на вузькому значенні державного управління як діяльності, що здійснюється у сфері виконавчої влади, можна навести таку систему суб'єктів управління органами поліції:

1. Державний рівень: Кабінет Міністрів України, Міністерство внутрішніх справ, Центральний орган Національної поліції.

2. Регіональний рівень: апарат міжрегіональних і територіальних органів поліції.

3. Локальний рівень: апарат відділів та відділень Національної поліції України [465, с. 93].

Правове забезпечення управління органами поліції – це специфічний вид правового впливу правових форм і засобів, які в сукупності становлять механізм правового регулювання управління органами поліції, на діяльність відповідних суб'єктів з метою забезпечення їх нормального функціонування та ефективного виконання покладених на них обов'язків у сфері підтримання законності та правопорядку, охорони та захисту прав і свобод громадян, протидії злочинності в усіх її виявах.

У механізмі правового забезпечення управління органами поліції можна виокремити дві складові: статичну та динамічну. Статична складова охоплює правові норми, які регламентують специфіку управління органами поліції. Інші ж елементи правового механізму управління органами поліції (інституційна складова, принципи, форми й методи, правовідносини та ресурсна складова) слугують динамічною складовою. Механізм правового регулювання управління органами поліції – це динаміка, забезпечення реального функціонування всієї статичної єдності елементів.

Ефективність усього правового механізму управління органами поліції залежить від оптимального поєднання статичної та динамічної складової. Звісно ж, і статична, і динамічна складові правового механізму управління органами поліції є рівноцінними за своїм значенням та роллю в механізмі. Проте за браком належним чином налагодженої статичної складової ефективність усього механізму буде мінімальною: статична складова гарантує належне функціонування динамічної складової [38].

Невід'ємною складовою механізму правового регулювання управління органами поліції є правове забезпечення, тобто статична складова.

Зміст правового забезпечення управління органами поліції полягає у формуванні необхідної правової бази, яка б створювала необхідні умови для функціонування всієї системи органів поліції, всебічно регламентувала особливості розподілу функцій між окремими органами та підрозділами, а також специфіку виконання ними покладених на них обов'язків [465, с. 113].

Діяльність щодо управління органами поліції, як і будь-яка інша діяльність, має регламентуватися відповідними нормативно-правовими актами, тобто порядок та особливості її здійснення повинні бути чітко визначені на законодавчому рівні. Основу правового забезпечення управління органами поліції становлять нормативно-правові акти, які за своєю юридичною природою поділяються на закони й підзаконні нормативно-правові акти.

Основними ознаками правового забезпечення управління органами поліції є:

– тісний зв'язок з державою (саме держава в особі її відповідних органів розробляє та приймає необхідні нормативно-правові акти, норми яких регулюють різноманітні аспекти управління органами поліції);

– доцільність (конкретні правові акти приймаються з урахуванням нагальних потреб сучасності, тієї ситуації, що склалася в державі, існуючих загроз належному управлінню органами поліції, необхідності підвищення ефективності діяльності відповідних суб'єктів);

– комплексний характер і системність (правове забезпечення управління органами поліції означене складною структурою; нормативні акти варіюються залежно від суб'єкта, котрий їх приймає, цілей, що ставляться перед певним нормативним актом, та очікуваних результатів, а також використаного юридичного інструментарію);

– владний вплив на відносини суспільства для їх упорядкування;

– поєднання регулювання нормативно-правової й індивідуальної природи;

– адресність і вибірковий характер впливу (норми відповідних правових актів з метою забезпечення їх ефективного функціонування та здійснення результативного впливу спрямовуються до конкретного кола органів та підрозділів поліції, тобто відбувається певна персоніфікація норм адміністративно-правового типу);

– процесуальний характер реалізації (у межах певних адміністративно-правових норм міститься вказівка на послідовність та узгодженість дій суб'єктів управління органами поліції і безпосередньо органів поліції, тобто певний правовий алгоритм здійснення завдань, покладених на відповідні суб'єкти управління);

– тривалість у часі та стадійність (спочатку приймаються закони, норми яких регламентують найбільш значущі моменти, що виникають під час забезпечення належного управління органами поліції; потім з метою деталізації норм, які містяться в законах, приймаються підзаконні нормативно-правові акти, які конкретизують і деталізують закони);

– цілеспрямований, організований та результативний характер;

– упорядкованість (норми, які містяться в нормативно-правових актах, що регулюють особливості управління органами поліції, є не просто сукупністю, а становлять впорядковану систему, якій притаманна внутрішня погодженість і наявність взаємозв'язків);

– нормативність (ця риса притаманна виключно нормативним актам і не стосується актів індивідуальної дії) [465, с. 115-116].

Наявна система правового забезпечення управління органами поліції не є бездоганною. Безперечно, усі недоліки правового забезпечення управління органами поліції безпосередньо впливають на весь процес виконання органами поліції покладених на них обов'язків, а це, відповідно, негативно позначається на рівні охорони й захисту прав і свобод громадян, стані законності та правопорядку в державі. З огляду на це, не викликає жодних сумнівів необхідність подальшого вдосконалення системи правових актів,

нормами яких упорядковується весь процес управління органами поліції, визначаються ключові напрями діяльності суб'єктів управління органами поліції, основні форми та методи їх діяльності. Отже, важливого значення набуває вироблення та реалізація системних заходів у напрямі підвищення ефективності правового забезпечення управління органами поліції.

Підвищенню ефективності правового забезпечення управління органами поліції в контексті протидії злочинності може сприяти запозичення зарубіжного досвіду, адже відомо, що менеджмент (управління) у провідних європейських країнах у будь-якій сфері життя є значно кращим та ефективнішим, аніж в Україні.

Більшість дослідників одностайні в тому, що сучасна модель управління поліцейською діяльністю у сфері протидії злочинності здебільшого залежить від форми державного устрою [524].

У країнах Європейського Союзу переважно виокремлюють три види управлінської діяльності поліції в контексті протидії злочинності, які безпосередньо залежать від державного устрою. Так, подібними видами управління є: континентальний вид (чітка централізація, загальне управління та координація здійснюються Міністерством внутрішніх справ, а на всіх нижчих ланках спостерігається жорстка вертикаль влади); децентралізований вид управління (означена відсутністю чіткого підпорядкування, значною автономією поліцейських відомств на місцях, важелі управління зосереджуються в регіональних представництвах правоохоронних органів) та комплексний/комбінований вид управління (особливостями такого виду управління є: існування загальнодержавного центрального органу управління, який виконує загальну координацію діяльності нижчих ланок; на місцях, крім регіональних відділень, існують федеральні (загальнодержавні) відділення, кожне з яких має свій функціонал без чіткого підпорядкування кому-небудь; крім центрального

загальнодержавного органу, зазвичай подібним органом є Міністерство) [405, с. 148].

Привертає увагу те, що для країн, у яких представлено континентальний вид управління поліцейською діяльністю у сфері протидії злочинності, характерною є наявність, крім національної поліції, жандармерії, яка фактично слугує поліцією охорони громадського порядку. Слід зауважити, що зазначений вид управління поліцейською діяльністю тривалий час був притаманний для тих європейських держав, що мали соціалістичне минуле [462]. Це пояснюється тим, що для соціалістичних країн було характерним входження міліції (попередника поліції) до складу Міністерства внутрішніх справ з чітким підпорядкуванням останньому. Прикладом такого жорсткого підпорядкування всіх поліцейських служб центральному органу може слугувати Словенія. Відповідно до попереднього законодавства цієї країни (початок 2000-х років), поліцейські служби не мали повноважень вирішувати будь-які питання, пов'язані із функціонуванням поліції взагалі. Усе вирішувалося через попереднє погодження з Міністерством [352]. Звісно, за такого підходу істотно знижувалася ефективність протидії злочинності, адже будь-яка дія оперативного характеру в цьому напрямі повинна була довго погоджуватися з вищим органом та проходити чимало бюрократичних процедур.

Децентралізований вид управління поліцейською діяльністю характерний для країн, населення яких відчуває певні побоювання щодо можливого зловживання владою силовими структурами. Саме через такі побоювання за цього виду управління в державі створюються самостійні поліцейські структури на місцевому (регіональному) рівні. У Європі найбільш яскравий приклад децентралізованої моделі управління поліцейською діяльністю демонструє Швейцарія (на теренах усього континенту у своєму початковому вигляді вказана модель збереглася лише в цій країні) [350]. Централізований орган поліції тут взагалі відсутній, а

принципи функціонування поліції визначаються безпосередньо органами влади кантонів (адміністративно-територіальна одиниця, притаманна федеративним державам). Попри все це, у країні чітко регламентовані взаємовідносини кожного з 26 кантонів і поліції Швейцарії вдається вдало протидіяти злочинності, рівень якої тут вкрай низький. Регламент взаємодії між поліцейськими структурами кантонів розробляється та затверджується на загальнодержавній Конференції. Певною мірою подібний підхід наявний у Румунії, Болгарії, Чехії (але в цих країнах все ж таки спостерігається тяжіння до підпорядкованості одному органу, який мав би центральне місце в усій поліцейській структурі, тому можна сміливо вважати управління поліцейською діяльністю у Швейцарії унікальним).

Натомість Польща й Угорщина мають низький рівень децентралізації в поліцейському управлінні й належать до континентальної моделі управління. Управління поліцією в Польщі має таку вертикаль:

- 1) Головна комендатура Польщі;
- 2) воєводська комендатура;
- 3) районна комендатура.

Засади діяльності й функціонал кожного поліцейського органу в Польщі затверджуються Міністерством внутрішніх справ (іноді за погодженням з Міністром юстиції) [54].

В Угорщині вплив на поліцейську діяльність здійснюється лише через керівника національної поліції, який є автономним та лише звітує перед Міністерством. Керівник місцевих відділень поліції не залежить від того, чи було розформоване Міністерство, чи ні: призначення його на посаду – це справа місцевих урядовців. Подібна автономія в поліцейській діяльності сприяє якісній протидії злочинності в регіонах [152].

Комбінована модель управління поліцейською діяльністю характерна, наприклад, для Великої Британії, Франції, Нідерландів тощо. Важливо, що у Великій Британії Міністерство внутрішніх справ не здійснює безпосереднє

керівництво місцевою поліцією. Функції Міністерства переважно зосереджені на звільненні чи призначенні на посади шефів констеблів залежно від того, чи справляються вони зі своїми обов'язками. Власне поліцейська діяльність, зокрема у сфері протидії злочинності, здійснюється під керівництвом місцевих начальників поліцейських відомств. Щоправда, Міністерство внутрішніх справ Великої Британії розробляє загальні стратегії боротьби зі злочинністю, якими мають керуватися на місцях [299].

Слід зазначити, що децентралізація в управлінні – явище, притаманне більшості європейських держав. Це пояснюється багатьма факторами. Так, уже доведено, що децентралізація позитивно впливає на економіку, адже тягар утримання управлінців лягає на місцеві громади, які, щоб зекономити, скорочують апарат чиновників до необхідного мінімуму. Це саме стосується поліції та апарату її чиновників. Крім того, цілком природно, що поліцейський, який працює в окремо взятому регіоні, там, де він проживає, має більшу мотивацію до належного виконання своїх обов'язків, адже він працює «вдома». В управлінні поліцейською діяльністю європейські країни приділяють багато уваги формуванню іміджу поліції, прагнучи встановити самовіддане служіння суспільству в кожного співробітника поліції [517].

Загальний процес управління охоплює всі стадії управління: внутрішні процеси всередині органу управління, в окремих структурних підрозділах, на окремих робочих місцях, зовнішню діяльність, розробку і прийняття управлінських рішень і їх документальне оформлення, організацію їх виконання, контроль за роботою виконавців тощо.

Теорія управління досліджує такі характеристики: зміст, організацію і технологію процесу управління. Зміст процесу управління розкриває суть того, як відбувається процес управління, яка роль суб'єкта й об'єкта управління, який взаємозв'язок існує між ними, які проблеми оперативно-службової діяльності має вирішити безпосередньо процес управління, яке

організаційне, технологічне, матеріально-технічне й кадрове забезпечення процесу управління.

Зміст процесу управління можна розглядати за окремими складовими:

– методологічний зміст – передбачає підготовку та прийняття управлінських рішень і організацію їх виконання;

– функціональний зміст – полягає в реалізації функцій управління, зокрема прогнозування, планування, організації, координації, корегування, обліку й контролю;

– економічний зміст – виявляється через визначення економічних потреб, матеріально-технічних ресурсів, їх розподіл і використання;

– соціальний зміст – стосується ролі виконавців, інших учасників процесу управління, мотивацій їхньої діяльності, соціально-психологічного забезпечення;

– організаційно-правовий зміст – передбачає здійснення процесу управління через певні організаційні форми і на правовій основі шляхом застосування розподілу обов'язків, регламентування, нормування, навчання, інструктування, відповідальності, дисципліни й законності;

– інформаційний зміст – передбачає інформаційно-аналітичне забезпечення процесу управління;

– ідеологічний зміст – конкретизує, з огляду на які цілі, для досягнення якої мети здійснюється процес управління, у чому полягає його ідеологія.

Процедурою управління органами Національної поліції України можна визнати єдиний комплекс системи взаємопов'язаних і в певному порядку виконуваних дій, які можна вважати елементами чи стадіями процесу управління.

Процедурою управління є динаміка досягнення цілей управління за допомогою системи дій та операцій, що змінюються, розвиваються та вдосконалюються. Під час процесу управління виявляються мета й

обумовлені нею завдання та функції Національної поліції. Вказаний процес можна охарактеризувати безперервністю, циклічністю, тим, що він реалізується одночасно в різних напрямках.

У сучасному світі феномен злочинності набуває дедалі більшого поширення. Водночас пропорційно збільшується і необхідність протидіяти їй. Сучасні держави світу загалом та Україна як член світового співтовариства і перспективний учасник європейської спільноти постійно розробляють нові способи та засоби протидії злочинності.

Світова спільнота, що прагне до більш ефективного забезпечення та гарантування прав і свобод людини та громадянина, має на меті побудувати чіткий механізм, що забезпечив би дотримання прав і свобод усіма членами цього співтовариства.

Україна, яка донедавна знаходилася на роздоріжжі цивілізаційного вибору, обрала своїм майбутнім членство в Європейському Союзі. Попри здійснений вибір, перед нашим суспільством і державою стоять чимало нагальних питань, які потребують вирішення.

Одним з таких питань є запобігання та протидія злочинності. Ця тематика актуалізується також і в умовах стрімкого зростання рівня злочинності як у межах нашої держави, так і на теренах усього світу. Водночас питання запобігання та протидії злочинності відображається в комплексних планах заходів – кримінологічній політиці регіону, держави чи світу загалом.

Саме ця тематика тісно пов'язана з процесами запобігання та протидії злочинності. З огляду на стрімке зростання рівня злочинності в нашій державі та у світі загалом, більш детального опрацювання потребує питання запобігання та протидії їй.

Досягнення мети вказаного розділу, зокрема аналіз стратегії кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності, передбачає: визначення поняття кримінологічної політики держави та її сутності;

окреслення процесу реалізації кримінологічної політики держави в діяльності Національної поліції України; аналіз підходів учених щодо тлумачення поняття кримінологічної безпеки та класифікації її рівнів, до розуміння поняття кримінологічного забезпечення та поліцейської діяльності окремо та у взаємозв'язку; обґрунтування авторського тлумачення сутності кримінологічного забезпечення як одного з прикладних процесів поліцейської діяльності загалом; виокремлення принципів кримінологічного забезпечення як основних елементів цього інституту; вивчення теоретичних напрацювань українських і зарубіжних учених щодо поняття, системи, структури управління органами поліції та власне об'єкта управління; урахування основних концепції та положення сучасного рівня розвитку діяльності органів поліції, вироблення оптимальної моделі прийняття і реалізації управлінських рішень.

Проведення кримінологічної політики органами поліції відіграє істотну роль у теорії та практиці кримінологічної діяльності, оскільки в ній відображається суспільна воля, у формі ідей політико-правового характеру реалізуються головні засади організації та втілення в життя певної діяльності, здійснюється визначення пріоритетів її основи гуманітарного, економічного й правозастосовного виду, утворюються передумови задля створення адекватних механізмів здійснення правоохоронного потенціалу та запровадження новітніх підходів заради реалізації оптимізації і поліпшення ефективності функціонування системи як на рівні загальнодержавному, так і на рівні регіонів.

На національному просторі існує низка органів та інституцій, до функцій яких належить реалізація державної кримінологічної політики, а саме: Національна поліція України, Служба безпеки України, Прокуратура України, судова система та низка інших. Водночас варто зазначити, що свій внесок у протидію злочинності здійснюють також міжнародні неурядові організації: Міжнародна асоціація кримінального права; Міжнародна

кримінологічна асоціація та ін. Особливе місце належить Міжнародній організації кримінальної поліції (Інтерпол) та Центральному агентству кримінальної поліції – Європолу (Європейському поліцейському управлінню).

Висновки до розділу 2

Проаналізувавши низку нормативних джерел і думок учених стосовно реалізації кримінологічної політики держави в діяльності Національної поліції України, можна сформулювати такі висновки:

1. Кримінологічна політика держави є складовою загальнодержавної правової політики, що визначає основні завдання, принципи, напрями й цілі для зміни кримінологічної ситуації за всіма її напрямками та з метою більш ефективної протидії злочинності.

На основі проаналізованих думок учених і науковців стосовно підходів до розуміння поняття кримінологічної безпеки та класифікації її рівнів констатовано, що кримінологічною безпекою є передбачена законом система засобів, способів і заходів, що має на меті забезпечення захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від суспільно небезпечних посягань. Учені виокремлюють різні рівні забезпечення кримінологічної безпеки, класифікуючи їх за територіальністю, суб'єктністю, метою, способами чи наслідками.

Водночас найбільш аргументованою є позиція стосовно наявності п'яти рівнів кримінологічної безпеки: міжнародного, державного (національного), регіонального, муніципального (місцевого) та особистісного (індивідуального).

Аналіз стратегії кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності, передбачає: визначення поняття кримінологічної політики держави та її сутності; окреслення процесу реалізації кримінологічної політики держави в діяльності Національної поліції України; аналіз підходів учених щодо тлумачення поняття кримінологічної безпеки та класифікації її рівнів, до розуміння поняття кримінологічного забезпечення та поліцейської діяльності окремо та у взаємозв'язку; обґрунтування авторського тлумачення сутності кримінологічного забезпечення як одного з прикладних

процесів поліцейської діяльності загалом; виокремлення принципів кримінологічного забезпечення як основних елементів цього інституту; вивчення теоретичних напрацювань українських і зарубіжних учених щодо поняття, системи, структури управління органами поліції та власне об'єкта управління; урахування основних концепції та положення сучасного рівня розвитку діяльності органів поліції, вироблення оптимальної моделі прийняття і реалізації управлінських рішень.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Наукові засади здійснення кримінологічного моніторингу поліції

Обраний Україною євроінтеграційний шлях передбачає обов'язок щодо розв'язування актуальних проблем, які загрожують утвердженню демократії на теренах нашої держави, протидію посяганням на права та свободи людини і громадянина тощо.

Попри те, що Національна поліція України є одним з органів, що реалізує функцію із захисту прав і свобод людини та громадянина на території нашої держави, кількість учинюваних злочинів невинно зростає, чому, безперечно, сприяє розвиток технологій, які виводять злочинність на новий рівень.

Слід констатувати й оптимістичну тенденцію щодо наукового осмислення проблем захисту прав і свобод людини та громадянина, що сприяє пошуку нових засобів і способів попередження вчинення злочинів, а також розслідування вже вчинених.

На сьогодні одним з провідних питань для правників-науковців у контексті реалізації діяльності того чи іншого допоміжного інституту в системі поліції є здійснення кримінологічного моніторингу.

Реалізація кримінологічного моніторингу, точніше механізм та ефективність цієї реалізації, тісно пов'язані з процесами запобігання та протидії злочинності. Це пояснюється тим, що саме ефективність функціонування кримінологічного моніторингу забезпечує успіх у пошуку та викритті злочинців, розкритті злочинів, які вже були вчинені, а також

попередженні тих, що планується вчинити, загалом підвищуючи рівень нормативно-правового забезпечення діяльності поліції. З огляду на це, можна стверджувати, що кримінологічний моніторинг є одним з найбільш ефективних засобів протидії злочинності в сучасному науковому уявленні. Відомо, що в системі протидії злочинності існують певні закономірності, які виражають логіку розвитку тих чи інших процесів і саме якісний кримінологічний моніторинг може дати більш повну картину наведених закономірностей, видозмінити їх за необхідності [55, с. 272].

Здійснення кримінологічного моніторингу поліції – відносно нова сфера досліджень, яка, проте, динамічно розвивається з кожним днем.

Отже, як уже було зазначено, захист прав і свобод людини та громадянина є одним з найбільш пріоритетних завдань для будь-якої держави сучасності в умовах стрімкого зростання рівня злочинності, що виражається в збільшенні кримінальних посягань на життя і здоров'я людей, а також розширенні видів злочинів, що вчиняються відносно різних осіб.

Національна поліція України є одним з органів охорони правопорядку, що уповноважений державою на протидію та здійснення превентивних заходів відносно злочинності.

Існує значна кількість способів і методів розслідування злочинів. Водночас існує низка додаткових процедур, без яких ефективність розслідування злочину або здійснення поліцією превентивної функції, може бути поставлені під сумнів. Одним із таких механізмів є кримінологічний моніторинг, функціонування якого в сучасних умовах діяльності поліції є необхідним, але з точки зору теорії недослідженим і практично не апробованим.

Відомо, що Національна поліція – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [329].

Для виконання функцій та досягнення основної мети, які покладені в основу діяльності зазначеного органу, у його системі існує низка інститутів, де одне з провідних місць займає механізм кримінологічного моніторингу.

Більшість учених схильні вважати, що в кримінології вже стало певною аксіомою, що перед прийняттям рішення, яке має певну соціальну значущість та яке може мати наслідками підвищення рівня злочинності, вкрай необхідним є проведення певного наукового дослідження [479, с. 11]. У його межах можна визначити цілі й завдання, гіпотези, межі об'єкта й етапи вивчення, методи збору необхідної інформації, послідовність дій та обробки отриманих результатів.

Якщо розглядати етимологічне походження поняття «моніторинг», слід зауважити, що моніторингом зазвичай вважають спеціально організоване систематичне спостереження за станом об'єктів, явищ, процесів з метою їхньої оцінки, контролю та прогнозу [32, с. 147].

Вкрай популярним є використання терміна «моніторинг», коли йдеться про спостереження за станом навколишнього середовища (атмосфери, гідросфери, ґрунту, рослинного покриву, а також техногенних систем) з метою їх охорони та здійснення певного прогнозу [59]. Проте коли розглядають моніторинг конкретних, а ще важливіше – складних соціальних явищ, то немає чітких критеріїв, які б могли допомогти відслідкувати динаміку змін. Подібне можливо лише при комплексному системному підході, який ґрунтується на наукових методиках та програмах.

Сучасна наука тлумачить поняття «моніторинг» як постійне спостереження за яким-небудь процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату або первісним пропозиціям (у зв'язку з господарською діяльністю спостереження, оцінювання й прогнозу стану навколишнього середовища) [163, с. 8].

Цікавою є думка Д. М. Миронюка, який у своїх дослідженнях стверджує, що кримінологічний моніторинг є елементом профілактики

злочинності, що наскрізь проходить через всю кримінальну політику держави та має аналітичний характер [312].

Моніторинг – це спостереження за чітко визначеним об'єктом. Зазначений термін походить від латинського слова «monitor», тобто «застережливий» (якщо продовжувати синонімічний ряд, з'ясуємо, що моніторинг – це не лише спостереження, а й нагляд, нагадування тощо).

Деякі вчені-консерватори вкрай неохоче оперують словом «моніторинг» через те, що воно, на їх погляд, є лише популярним і не передбачає жодного раціонального підґрунтя. Нібито є слова та формулювання, які більш точно можуть передати сутність моніторингу. Водночас не стільки важливо, яким саме словом позначаються дії, які складають сутність «моніторингу», скільки необхідно мати чітке усвідомлення цього явища, однаково підходити до його застосування.

Не можна оминати увагою той факт, що в контексті кримінологічного моніторингу важливим є не лише стан злочинності, який наявний на певній території сьогодні, а й те, яким він був у минулому та яким планується його бачення в майбутньому [2, с. 358]. З огляду на це, кримінологічний моніторинг – не разове явище, що має відбуватися з певною постійністю.

Різні вчені по-своєму представляють схему кримінологічного моніторингу, але певні аспекти в їх дослідженнях часто збігаються, що дає змогу дійти думки у єдності підходів більшості вчених до наукового тлумачення кримінологічного моніторингу. Так, наприклад, Є. М. Блажівський представляє схему кримінологічного моніторингу через три галузі діяльності: як управлінську діяльність, оперативно-розшукову (на нашу думку, сюди входить також науково-пошукова діяльність) і практичну. Поєднані між собою зазначені галузі діяльності утворюють таке бачення кримінологічного моніторингу:

1) чітке визначення щодо того, яку мету переслідує кримінологічний моніторинг та які завдання ставляться перед ним;

2) визначення з тим, за якими критеріями (параметрами) буде відбуватися кримінологічне спостереження;

3) з'ясування того, як нормативно закріпити та інтегрувати кримінологічний моніторинг у загальну політику з протидії злочинності;

4) збирання даних, отриманих унаслідок кримінологічного моніторингу;

5) здійснення аналізу отриманих даних і доведення певного проміжного висновку до уповноважених осіб (так, наприклад, дані, зібрані волонтерською громадською організацією стосовно стану злочинності в певному районі міста можуть бути передані до органу Національної поліції, який повинен використати зазначену інформацію задля досягнення загальнодержавної цілі щодо викорінення злочинності на теренах держави);

б) визначення з тим, яким чином можна вдосконалити систему проведення кримінологічного моніторингу, максимально оптимізувавши його процеси задля покращення результатів кримінологічного спостереження.

Водночас Є. М. Блажівський доводить, що ключове значення для успішного проведення кримінологічного моніторингу має чітка стадійність його процесів (тобто поетапність) [58, с. 68-69]. У загальному уявленні слід виокремити три стадії: стадія, що передує моніторингу (так звана стадія готування/підготовки); стадія здійснення оцінки отриманих даних; стадія, що йде після здійснення моніторингу (виявлення позитивних і негативних моментів кримінологічного спостереження, спроби покращити його).

На стадії підготовки до здійснення кримінологічного моніторингу розробляється найголовніше – система, за якою буде здійснюватися моніторинг. Визначається, який структурний підрозділ і якого органу буде проводити моніторинг, які технічні пристрої будуть використовуватися й, хто буде вести загальне керування кримінологічним спостереженням. На цьому етапі вкрай важливе значення має питання загальної координації

кримінального моніторингу, тобто визначення з тим, хто й кому повинен підпорядковуватися під час проведення моніторингу, якою є субординація. По-іншому вказаний етап здійснення кримінологічного моніторингу можна назвати етапом управлінського планування [15, с. 9].

На етапі оцінки даних, що були отримані, найголовнішим є визначення з тим, чи є стан злочинності в досліджуваному регіоні задовільним, чи ні. Якщо ні, то напрацьовуються варіанти покращення криміногенної обстановки в регіоні.

На завершальному етапі проводиться аналіз того, як пройшов моніторинг, чи вдалося досягти тієї мети, яка ставилася спочатку. Визначається дієвість такого кримінологічного засобу протидії злочинності.

Подібну етапність процесів кримінологічного моніторингу поділяє Д. Ю. Гончаров, який доволі змістовно досліджував кримінологічний моніторинг у контексті вивчення зв'язків різних галузей у законодавстві про протидію злочинності [106].

Цікавою є думка С. С. Алексеєва, який переконаний у тому, що на кожному із зазначених етапів процесу здійснення кримінологічного моніторингу необхідним є залучення громади як найбільш зацікавленого елемента викорінення злочинності, адже від явища злочинності здебільшого страждає саме громадськість [9, с. 169].

Подібне залучення громади до кожного етапу здійснення кримінологічного моніторингу деякі вчені, зокрема В. О. Затонський, називають правовою активністю суспільства. У своїх дослідження науковець наголошує на тому, що правова активність суспільства – це загалом явище позитивне, проте воно може мати й певний відтінок негативу. Таким відтінком науковець вважає можливість суспільства (певних його представників), за його істотної правової обізнаності, учиняти злочини з добре підготовленим підґрунтям задля уникнення відповідальності, що

потягне за собою нову форму злочинності – інтелектуально-правову. Проте етапи здійснення кримінологічного моніторингу не можуть бути здійснені ефективно без залучення спільноти (тому дослідник все ж більш схильний до певного ризику в майбутньому заради дієвого кримінологічного спостереження в сучасному) [153, с. 373].

Загалом побоювання стосовно того, що правова обізнаність може мати й негативний відтінок у суспільстві, є нормальним явищем, адже треба пам'ятати, що суб'єкти правовідносин завжди перебувають у певному конфліктному середовищі, оскільки кожен передусім хоче дотриматися власних інтересів [264, с. 20].

Деякі вчені слушно відмічають, що сигналом для проведення кримінологічного моніторингу, зазвичай, повинна слугувати не лише кримінальна активність у суспільстві, а й правова. Це пояснюється тим, що два зазначені явища є цілковитими антиподами. Водночас вони свідчать про певні процеси так званого бродіння в суспільстві, а отже, такі процеси слід якісно аналізувати [141, с. 285].

Напевно, одним з найважливіших етапів здійснення кримінологічного моніторингу треба вважати його заключний етап, на якому здійснюється аналіз успішності проведеного моніторингу. Цей етап є важливим для розуміння того, як діяти в подальшому, чи відповідають результати проведеного моніторингу об'єктивній дійсності. Якщо ні, треба однозначно щось змінювати в його системі. Якщо ж результати отриманого кримінологічного дослідження збігаються з реальною об'єктивною ситуацією на досліджуваній території, то це не означає архівування проведеного моніторингу, а, навпаки, свідчить про те, що ту систему, за якою він проводився, можна використовувати в більш широкому територіальному просторі із залученням більшої кількості структурних підрозділів і відомств, а позитивний досвід необхідно передати якомога ширшому колу суб'єктів протидії злочинності [311, с. 267]. Тобто на

заключному етапі здійснення кримінологічного моніторингу виробляється певна стратегія й тактика боротьби зі злочинністю (попередження злочинів за допомогою тієї інформації, яку вдалося зібрати завдяки кримінологічному спостереженню), розробляється механізм запобіжних заходів [172, с. 18].

Важливо пам'ятати, що моніторинг не повинен перебирати на себе правотворчі функції, як може декому здатися. Його рекомендації (ті, що отримані під час моніторингу) мають лише дорадчий, так би мовити сигнальний, характер. Таку думку обстоює також І. О. Селіванова, яка окремо зазначає, що право – лише регулятор суспільних відносин і держава не може через правові засоби змінювати основоположні суспільні відносини, навіть переслідуючи добру мету щодо протидії злочинності [426, с. 30]. Кримінологічний моніторинг виконує функції інструменту, який виявляє криміногенні вияви, він сприяє правильному правовому реагуванню на ці вияви, а не виступає джерелом правотворчості. У певному контексті кримінологічний моніторинг може слугувати передумовою кримінологічної експертизи нормативно-правового акта чи їх проектів (тобто моніторинг дає певний сигнал, наскільки дієвим є той чи інший нормативно-правовий акт або його проект, що стає поводом для детального його вивчення задля подальшого покращення та усунення недоліків) [348, с. 200]. Як варіант, щоб не вдаватися до більш широкої кримінологічної експертизи, кримінологічний моніторинг може стати відправною точкою для проведення кримінологічного експерименту (який уже своєю чергою може дати поштовх проведенню кримінологічної експертизи). Подекуди кримінологічний моніторинг має ознаки кримінологічного експерименту, тобто методу наукового пізнання [69, с. 42].

Часто вчені-правники виокремлюють такі складові частини кримінологічного моніторингу:

1) підготовку чіткої теоретичної бази з чітким визначенням усіх істотних моментів щодо моніторингу, його цілей, завдань тощо;

2) з'ясування соціальної обстановки в регіоні, визначення можливих змін;

3) кримінальну обстановку в регіоні, що досліджується (усі статистичні дані, що характеризують рівень злочинності на певній території) [337].

З огляду на такий підхід, для дієвого використання кримінологічного моніторингу необхідно залучати широке коло фахівців з різних галузей на кшталт соціологів, психологів, психіатрів, спеціалістів з кібернетики тощо.

Не менш значущою є наявність фахівців-юристів, спеціалістів у галузі кримінального права, кримінології, кримінально-виконавчого права.

На жаль, слід констатувати, що в Україні кримінологічні дослідження нерідко проводять фахівці різних галузей окремо один від одного, що зумовлює висновки дуже різні за своєю сутністю через відсутність командної роботи за визначеними критеріями. Цьому сприяє значна кількість недоліків, пов'язаних із застосуванням кримінологічного моніторингу. До подібних недоліків сміливо можна віднести відсутність: єдиного підходу до проведення кримінологічного моніторингу; єдиних критеріїв оцінки ефективності кримінологічного моніторингу; нормативної основи, тобто правового підґрунтя для реалізації кримінологічного моніторингу (не вистачає правових актів, які б більш повно регулювали питання кримінологічного моніторингу, як на всеукраїнському рівні, так і на місцях); методики, за якою можна було б оцінити ефективність превентивної діяльності, яка проводиться.

Значним недоліком є також те, що зазвичай різні відомства обирають спосіб учинення кримінологічного моніторингу на власний розсуд, з огляду на власні відомчі інтереси й завдання, які подекуди формулюються вкрай вузько.

Викликає певний подив, що дані, які отримуються внаслідок застосування моніторингу кримінальної обстановки в певному регіоні з боку громадських активістів (громадських об'єднань, спілок) із правовим

нахилом суттєво різняться від тих даних, якими у своїй діяльності оперують представники правоохоронних органів [262].

Ще більше різняться дані залежно від регіону, де було проведено дослідження. Це пояснюється різною методикою проведення досліджень, застосуванням різних технічних пристроїв, висуванням різних критеріїв. Не можна не звернути уваги й на те, що в кожному регіоні нашої держави певним чином відрізняється рівень професійної підготовки кадрів, які проводять моніторинг. Цілком зрозуміло, що в м. Києві професійна підготовка фахівців є дещо вищою, ніж, наприклад, у с. Миколаївці Сумської області, оскільки навряд чи хто зі столичних фахівців добровільно поїде поліпшувати науковий рівень й ділитися позитивним досвідом з працівниками периферії.

Коли було прийнято рішення про проведення моніторингу, найактуальнішою задачею постає діяльність з аналізування криміногенної обстановки в досліджуваному регіоні, виявлення причин, чому зростає злочинність чи завдяки чому її рівень знижується. Якщо правоохоронні органи хочуть зрозуміти механізм вияву особливостей кожного регіону, їм життєво необхідно розробити єдині підходи до здійснення порівняльних досліджень [263].

Відмічена кількість проблем і недоліків пов'язана з проведенням кримінологічного моніторингу та має певні об'єктивні причини. Серед останніх можна виокремити такі:

1) більшість методик проведення моніторингу в регіонах мають дещо застарілий характер через давність їх затвердження;

2) методичні основи проведення моніторингу розробляються без попереднього дослідження стосовно масштабів поширення злочинності на території України та без урахування моментів, характерних лише для окремо взятих регіонів (часто за основу беруть певні шаблони, вироблені

свого часу відповідними комітетами правоохоронних органів, наприклад МВС);

3) певні регіони нашої держави значно поступаються провідним адміністративним центрам у фінансовому плані, у контексті наявності професіоналів різних галузей, кадрового потенціалу (більшість місцевих урядовців не бажають протидіяти злочинності чи не вважають цю діяльність пріоритетною для свого регіону).

Частина з наведених вище об'єктивних причин недоліків у проведенні кримінологічного моніторингу в нашій країні, на жаль, подекуди, мають нерозв'язний характер, але ще більш вагомю є проблема відсутності одностайного ставлення до злочинності як до явища, робота над яким є першочерговою, у наукових колах України [266].

У нашій державі сформований певний науковий підхід, який підтримується більшістю представників наукового світу, відповідно до якого найбільш дієвий спосіб протидії злочинності – профілактика вчинення злочинів.

Для цього потрібно розробити змістовну теоретичну базу. Серед прибічників подібного мислення й дослідник П. Л. Фріс, який впевнено обстоює у своїх працях думку про те, що саме профілактика є найбільш дієвим напрямом боротьби зі злочинністю [268].

Упродовж останніх років населення нашої держави, особливо молодь, дедалі більше виявляє інтерес до злочинності, нерідко поповнюючи злочинні кола. Подібна тенденція породжує підвищення кількості злочинних угруповань, адже попит породжує зростання пропозиції. Поступово злочинність перетворюється не на осудливе явище, а на певну субкультуру, яка приваблює молодь постійним адреналіном і гостротою. Рання профілактика може допомогти в зменшенні серед молоді настроїв щодо «пікантності» злочинного життя. Профілактичні дії повинні чітко показати молодим людям, що успішній людині не потрібна злочинність,

вона може сформуватися й реалізувати себе в правовому полі з чітким розділенням на добро й зло, дозволене й заборонене. Важливо, щоб профілактичні дії були циклічними, а не мали разовий характер.

З огляду на зазначене, дієве запобігання поширенню злочинності на теренах країни можливе лише за наявності даних об'єктивного моніторингу з показниками всіх характеристик, які становлять сутність злочинності як явища. Відсутність такого моніторингу не дає змоги повністю усвідомити рівень злочинності, не дає змоги оцінити ефективність роботи правоохоронних органів.

Головна мета кримінологічного моніторингу – це одержання інформації, яка дозволить ефективно протидіяти злочинності, прогнозувати зростання чи зменшення її рівня.

Підходячи до питань, пов'язаних із кримінологічним моніторингом, вкрай актуальним стає визначення кола суб'єктів, які будуть втілювати у життя зазначений моніторинг. Найбільш прогресивні науковці наголошують на тому, що необхідно створити нові структурні одиниці для здійснення моніторингу. Найчастіше лунають пропозиції щодо створення певних центрів з обробки інформації, які б у своїй діяльності користувалися єдиною базою.

Для грамотного моніторингу є потреба в інформації, взятої з різних джерел. Її можуть брати із соціологічних опитувань, даних громадських організацій, інформаційних звітів державної та місцевої влади, з даних міжнародних організацій.

Певний пласт дослідників, серед яких Ю. Орлов та Д. Миронюк, обстоюють думку, що кримінологічний моніторинг (якщо його розглядати в структурно-функціональному розрізі) є певним видом оптимізації елементів самоорганізації суспільства із системою протидії злочинності шляхом отримання від соціуму найбільш повної, сучасної, науково обґрунтованої, упорядкованої, аналітично обробленої й прогностично адаптованої

інформації про обопільні параметри функціонування, що розглядаються крізь призму завдань суб'єктів кримінально-превентивної діяльності, у зниженні рівня й характеру кримінальних загроз [349].

Щодо об'єктів кримінологічного моніторингу вчені, розробляючи проекти загальновідомих уявлень про науку кримінологію, обґрунтовують пропозиції стосовно таких об'єктів моніторингу протидії злочинності:

- 1) злочинність у єдності її стану, структури і динаміки; фонові для злочинності явища;
- 2) соціальні наслідки злочинності, її ціна;
- 3) детермінанти злочинності (як дійсні, так і прогнозовані), а також ступінь криміналізації суспільства загалом;
- 4) індивідуальні злочинні вияви в динаміці змін в окремих складових їх механізму залежно від об'єкта посягання, способів, засобів, мотивів учинення злочину;
- 5) стан протидії злочинності;
- 6) стан і тенденції розвитку науки кримінології [59].

Таким чином, головною задачею дослідження кожного об'єкта кримінологічного моніторингу є визначення сутності цього інституту. Дослідження злочинності, її структури й динаміки передбачає вивчення явища злочинності загалом. Адже лише усвідомлюючи механізм дій злочинного світу, шляхом дослідження всіх його елементів, фахівці (аналітики) матимуть змогу прогнозувати вчинення злочинів і полегшувати процедуру розслідування вже вчинених.

Кримінологічний моніторинг дає змогу визначити реальну та потенційну загрозу для всього суспільства за умови ретельного дослідження соціальних наслідків злочинності. Очевидно, що будь-який злочин не лише становить загрозу в місці, де вчиняється, а й позначається на психологічному стані тих, хто про нього дізнався чи побачив.

Вкрай важливим є питання детермінізму злочинності. Для цього спочатку слід з'ясувати, що таке детермінізм загалом.

Детермінізм є філософським вченням про універсальний діалектичний взаємозв'язок і взаємозумовленість предметів і явищ природи та суспільства, що утворюють цілісність навколишнього світу, забезпечують його зміни й розвиток [101]. Криміногенні детермінанти поділяються, зокрема, на причини злочинності як соціального явища загалом, причини окремих груп злочинів, причини конкретного злочину та умови, які сприяють учиненню злочинів [270, с. 164].

Тобто детермінанти злочинності – це чинники, фактори та конкретні ситуації, що взаємно обумовлюють зростання чи зниження рівня злочинності на певній території чи в просторі.

Не можна оминати увагою той факт, що індивідуальні злочини, точніше їх динамічні вияви, залежно від об'єкта посягання, способів, засобів, мотивів учинення злочину стають об'єктом дослідження кримінологічного моніторингу, оскільки вказані елементи прямо пропорційно впливають на загальний рівень злочинності як локально (у межах міста чи району) так і загалом (у масштабах країни чи світу) і розуміння вказаних елементів дають змогу в повному обсязі використовувати інструментарій кримінологічного моніторингу для досягнення поставлених цілей.

Стан протидії злочинності є одним з об'єктів кримінологічного моніторингу. Це пов'язано з тим, що формування ефективної системи протидії злочинності в Україні неможливе без отримання, обміркованого аналізу та використання достовірних даних про поточний стан злочинності та її тенденції на сучасному етапі [46].

Одним з основних об'єктів кримінологічного аналізу є стан і тенденції розвитку науки кримінології загалом через те, що розвиток науки (один з

основних елементів якої є власне механізм кримінологічного аналізу) є логічно обумовленою необхідністю.

Лише досліджуючи та розширюючи сучасну науку кримінологію, поглиблюючи знання у вказаній галузі, механізм кримінологічного аналізу матиме змогу відповідати викликам сучасності, таким як необхідність аналізу дедалі більшої кількості інформації (у тому числі здобутої та розробленої в кримінологічних теоріях).

У результаті проаналізованих компонентів і спираючись на думки низки вчених, можна зрозуміти, що лише на основі науково розробленої, матеріально забезпеченої програми, що включає систему заходів політичного, соціального, економічного, ідеологічного, морально-психологічного й правового характеру сучасні фахівці в галузі кримінологічного моніторингу матимуть змогу привести в дію відповідний інститут, метою якого є забезпечення більш ефективного виконання функцій щодо попередження замислених і розслідування вже вчинених злочинів.

М. Ключев, вважає, що ці заходи повинні здійснюватися не самі по собі, а в тісній взаємодії з іншими запобіжними заходами в межах політики держави, спрямованої на протидію злочинним виявам у суспільстві (організованою злочинністю, професійною злочинністю, наркотизмом тощо), але залишається гострим питання про кількість і набір фахівців різних галузей знань, які повинні в комплексі вивчити негативне соціальне явище, розробити всі регіональні програми, що поєднуються між собою, узгодити й скоординувати їх з державною програмою в межах здійснення єдиної політики у сфері протидії злочинності.

Цілком природно, що в різних регіонах нашої країни різниться рівень поширення злочинності, адже різними є умови життя населення, кількість професіоналів, якість управління територіями тощо [187].

У діяльності органів Національної поліції, для кримінологічного моніторингу необхідним є таке:

1) виявлення кримінальної ситуації в державі, надання оцінки зазначеній ситуації, визначення із територіями, де найбільш потужно розвинута злочинність (для втілення відмічених дій, представникам поліції потрібно прискіпливо й професійно реагувати на будь-які звернення громадян щодо вчинення злочинів);

2) здійснення аналізу існуючих програм по боротьбі зі злочинністю незалежно від успішності їх реалізації;

3) дослідження роботи всіх систем держави, пов'язаних із боротьбою із злочинністю, для вирахування типових помилок;

4) вивчення можливостей із застосування психологічної допомоги особам, які відбули кримінальне покарання задля їх адаптування до нормального життя (часто покарання, застосоване до особи є неефективним, тому що під впливом перебування в умовах в'язниці в особи відбуваються невірні процеси видозміни психічного стану, подекуди трапляються випадки суттєвої деградації особистості. Очевидно, що для певних груп злочинців покарання за шаблоном, тобто поміщення до місць позбавлення волі з певним режимом суворості, є неправильним. Подібне покарання може зруйнувати психічне здоров'я особи й тоді, майже стовідсотково, коли особа відбуде покарання, вона не зможе повернутися до звичайного життя, а знов зверне на кримінальну доріжку. У такому випадку нівелюється сенс кримінального покарання, який полягає у виправленні людини, яка зробила помилку. Зазвичай ідеться про осіб, які не потребують лікування, а можуть відбувати покарання за загальним принципом. Попри те, що на перший погляд вони й готові до покарання загального сенсу, на практиці їх психічне здоров'я є вкрай запущеним й особа не справляється з додатковим стресом виправних установ);

5) з'ясування громадської думки щодо ступеня готовності громадського суспільства брати на себе відповідальність за профілактичні дії серед молоді (зрозуміло, що лише Національна поліція чи інші правоохоронні органи не в

зможі самотужки побороти процеси залучення молоді до злочинної діяльності, яка певним чином романтизована художніми фільмами та літературою (нібито злочинці живуть красиво та успішно). Важливо усвідомлювати, чи готове наше суспільство допомогти поліції в проведенні профілактичних дій, взяти на себе певну відповідальність у допомозі неповнолітнім з формування їх мислення, яке повинно різко негативно реагувати на все, пов'язане зі злочинністю);

б) проведення перевірок ефективності діяльності правоохоронних органів для своєчасного корегування та виправлення помилок (саме правоохоронні органи реалізують кримінальну політику країни, координують її, визначають пріоритетні вектори розвитку) [272].

Звісно, що вкрай складно побудувати таку модель взаємодії різних структур та органів, задіяних у проведенні якісного кримінологічного моніторингу, яка б була прийнятною для всіх. Це питання, яке не вирішується за один-два дні. Можливо, навіть цю взаємодію треба будувати методом спроб і помилок. Головне – постійно рухатися до наміченої цілі.

Відверто кажучи, в Україні нині немає належних умов для побудування відміченої вище моделі. Відсутні фінансові умови, правова база. Для вироблення подібної моделі необхідно врахувати інтереси багатьох структур і відомств, привести їх до єдиного знаменника, що іноді зробити майже неможливо через наявні суперечки між окремими органами. Якщо просто подивитися на всі органи, які повинні бути задіяні в зазначеній моделі, можна побачити, наскільки складно змусити цей перелік органів дивитися в одному напрямі (медичні заклади, освітні центри, правоохоронні органи, державні та місцеві органи влади тощо). Причому перелічені органи мають власне бачення проведення кримінологічного моніторингу та керуються власною методикою, напрацьованою роками зі своїми оригінальними підходами для його втілення.

Майже в кожному структурному підрозділі правоохоронних органів існує власна система збору й обробки конфіденційної інформації. Кожне відомство навіть по-своєму визначає, що відносити до інформації зі спеціальним режимом. Тому незрозумілим є те, наскільки взагалі можливою є ідея щодо обміну подібною інформацією між різними відомствами. Необхідність розголосити персональні дані може виникнути й у навчального закладу чи в адміністрації підприємства і незрозуміло, до чого призведе таке розголошення.

Багато хто з наукових кіл, зокрема О. С. Іщук, висловлює тезу стосовно того, що саме призначення первісного моніторингу обумовлює його систематичне проведення в майбутньому, через певний установлений проміжок часу в тому самому регіоні, з дотриманням тих самих вимог, які раніше використовувалися для вивчення того чи іншого негативного соціального явища. Важливо вчасно виявити зміни, що відбулися, і розробити прогноз на найближче майбутнє, розкрити можливі тенденції зміни ситуації. Проте, на превеликий жаль, під час прийняття багатьох рішень державного і регіонального значення кримінологічний моніторинг зазвичай не застосовують і взагалі не використовують для обґрунтування позитивного або негативного сценарію змін проблем, пов'язаних зі злочинністю [168, с. 154].

Кримінологічний моніторинг, проведений на загальнодержавному рівні, а також на місцях, може надати інформацію, необхідну для визначення з тим, якого саме інструментарію не вистачає державним органам, щоб побороти злочинність. Для реалізації подібного завдання потрібно виконати таке:

- 1) надати правоохоронним органам, передусім Національній поліції, реальні повноваження щодо проведення ранньої профілактичної діяльності запобігання злочинності (на сьогодні існують регіони, де рання профілактика вже дає свої позитивні плоди. Водночас, крім прогресивних

регіонів, існують і ті, де відомства не лише не взаємодіють одне з одним, а навпаки, конкурують, що негативно позначається на результаті. Лише чітко продуманий правовий механізм може стати запорукою усунення подібних недоліків);

2) запровадити систему норм, які б не лише допомогли в регулюванні взаємодії між відомствами, а й чітко визначили процес обміну статистичною інформацією кримінологічних досліджень і характеристиками злочинності (для втілення цього вчені пропонують створити спеціальний аналітичний орган – лабораторію, яка б акумулювала всю наявну інформацію, а її фахівці могли б професійно займатися моніторингом, розробляти рекомендаційні програми для кожного регіону з урахуванням його специфіки);

3) налагодити взаємодію між правоохоронними органами, прокуратурою, судами, прикордонними, митними органами й закордонними колегами, які протидіють організованій злочинності (це пояснюється тим, що фактично наш світ нині є мультикультурним та інтернаціональним, а отже, складно боротися зі злочинністю автономно, відхрестившись від закордонних колег. Робочі контакти із зарубіжними партнерами є необхідні, а позитивний досвід міжнародної спільноти можна з успіхом застосовувати в межах своєї держави. Особливо тісний зв'язок у контексті боротьби зі злочинністю цілком закономірно спостерігається в країн-сусідів, які мають спільні кордони);

4) налагодити програми адаптування злочинців, які повернулися до нормального життя після тривалого перебування в місцях позбавлення волі (радянська система наразі зруйнована, а нова ще не вибудована. Певні регіони проводять роботу з працевлаштування колишніх в'язнів, але здебільшого доля осіб, які відбули покарання, нікого не цікавить. Варто пам'ятати, що особа, яку адаптували до звичайного життя, може принести користь соціуму. В інакшому випадку ця особа знов потрапить за ґрати, а паралельно ще зашкодить оточуючим. Варто брати за основу прогресивний

досвід регіонів, де намагаються працевлаштувати осіб, які відбули покарання та вдосконалювати його);

5) контролювати криміногенну обстановку в країні й вчасно реагувати на зміни;

6) здійснювати прогнозування розвитку криміногенної ситуації, щоб вчасно можна було зреагувати й застосувати адекватні заходи з протидії злочинності, яка може поширюватися;

7) визначитися з першочерговими завданнями та встановити терміни їх реалізації, намагаючись не порушувати визначених термінів (особливо це стосується заходів щодо ранньої профілактики запобігання злочинності);

8) втілити в життя тактичні дії з розподілу задач між державними органами й організаціями, які беруть участь у реалізації загальнодержавного завдання щодо боротьби зі злочинністю, чітко визначити розмір фінансових дотацій, передбачити інші заходи, спрямовані на досягнення поставленої мети;

9) відмітити стратегічні успіхи після виконання основних етапів, перелічених вище, закріпити позитивний досвід і спробувати ще його покращити (затвердити певну програму з обміну досвідом між відомствами різних регіонів, а також між українськими та закордонними відомствами);

10) чітко визначити терміни підбиття підсумків, визначити порядок складання звітності й порядок контролю цієї звітності [168, с. 157].

Звісно, перелік наведених вище етапів досягнення дієвих результатів кримінологічного моніторингу не є вичерпним. Певні етапи не можуть бути виконані автономно, адже тісно пов'язані з іншими. В Україні на сьогодні спостерігається певна фінансова та соціальна криза, а отже, складно точно прогнозувати, коли саме кримінологічний моніторинг набуде тієї пріоритетності серед високопосадовців, якою він повинен бути наділений. Наразі в нашій країні є більш нагальні потреби й проблеми, які потребують вирішення. Недостатньо ефективною залишається робота з

налагодження міжнародного зв'язку щодо кримінологічного моніторингу [273].

Переконання науковців підтверджують, що у сфері функціонування відповідного механізму існує значна кількість практичних труднощів, але метою наукових досліджень було і залишається розроблення міцного правового фундаменту механізму кримінологічного моніторингу для забезпечення ефективної та безперешкодної роботи останнього.

Отже, внаслідок окреслення сутності наукового підґрунтя здійснення кримінологічного моніторингу в контексті діяльності Національної поліції України, а також визначення відповідного поняття та його значення в механізмі захисту прав і свобод людини та громадянина загалом, можна дійти таких висновків.

Кримінологічним моніторингом належить визнати спеціально організовану, систематичну та планомірну діяльність, метою якої є оптимізація системи протидії та запобігання злочинності шляхом отримання від соціуму найбільш повної та обґрунтованої інформації, подальшої її обробки і систематизації.

Значення кримінологічного моніторингу в діяльності поліції є надзвичайно значущим, оскільки в сучасному інформаційному суспільстві застосування кримінологічного моніторингу як спеціалізованої інформаційної технології має на меті виконання низки функцій, що прямо пропорційно впливають на ефективність виконання поліцією завдань, покладених на неї суспільством і державою, шляхом проведення активної аналітичної роботи. Водночас застосування кримінологічного моніторингу передбачає передусім роботу з інформацією, її значними обсягами, що за своєю формою та суттю є більш безпечним, аніж безпосередня робота оперативних співробітників з отримання відповідної інформації, яку в подальшому застосовують для розкриття злочинів.

Наукове забезпечення та наявність теоретичних засад кримінологічного моніторингу дають змогу спеціалістам у відповідній галузі задіяти весь інструментарій вказаного інституту для забезпечення ефективної роботи правоохоронної та правозахисної функції як поліції України, так й інших органів охорони правопорядку.

3.2. Взаємодія поліції з іншими суб'єктами протидії злочинності

На сьогодні Національна поліція України є правоохоронним органом еталонного зразка. Головна відмінність її від колишніх, застарілих подібних структур полягає в очевидному прагненні до побудови партнерських відносин з населенням замість каральних, що існували раніше. Лише дотримання подібного вектору розвитку може забезпечити вдалу інтеграцію української держави до європейського співтовариства.

Учені-правники дедалі активніше зауважують, що успішна реалізація покладених на Національну поліцію завдань залежить не лише від належної взаємодії всіх відомств і структур безпосередньо Національної поліції, а й від взаємодії Національної поліції з іншими суб'єктами, функціональні обов'язки яких зводяться до протидії злочинності [204, с. 110]. Очевидно, що швидке й повне розкриття злочинів залежить від того, наскільки якісно налагоджена взаємодія правоохоронних органів у державі [93, с. 3].

Діяльність, спрямована на протидію злочинності, може бути успішною лише за умови якісної співпраці Національної поліції з органами державної влади, органами місцевого самоврядування й, що не менш важливо, – з громадськістю. Крім того, не можна не враховувати значущість взаємодії органів поліції з митними органами, підприємствами, установами й організаціями різних форм власності та різної організаційно-правової форми [436, с. 243].

У цьому контексті слід з'ясувати зміст власне поняття «протидія злочинності»?

Деякі вчені трактують поняття протидії злочинності як особливий комплексний, багаторівневий об'єкт соціального управління, який складає різноманітна за формами діяльність відповідних суб'єктів (державних, недержавних органів, установ, громадських формувань та окремих громадян), що взаємодіють у вигляді системи різнорідних заходів,

спрямованих на пошук шляхів, засобів та інших можливостей ефективного впливу на злочинність з метою зниження інтенсивності процесів детермінації злочинності на всіх рівнях, нейтралізації дії її причин та умов для обмеження кількості злочинних виявів до соціально толерантного рівня.

Таким чином, протидією злочинності належить вважати комплексну діяльність низки уповноважених суб'єктів, що полягає в недопущенні, запобіганні, відверненні та застереженні вчинення злочинів і зниженні інтенсивності процесів детермінації злочинності на всіх рівнях.

Водночас більш предметною є дискусія стосовно значення поняття злочинності, яке, враховуючи історичний досвід у вказаному питанні, мало два підходи до визначення: соціальний та біологічний, але обидва зникли зі сторінок наукових праць у період тоталітаризму через визнання кримінології космополітичною буржуазною теорією поряд з генетикою, політологією та іншими галузями науки. В Україні спроби відновити кримінологічне знання, а разом з ним і визначення злочинності, здійснювались у 60-х роках ХХ століття [274].

Група радянських учених визначали злочинність як сукупність учинених у певний період часу в цьому суспільстві злочинів, але сукупність, що «не є простою сумою цих злочинів» [438, с. 55].

Згодом поняття злочинності трансформувалося та з урахуванням викликів часу набувало нового змісту, розширювалося, про що детально свідчать сучасні погляди вчених на вказане питання.

На сьогодні вчені активно обстоюють позицію про те, що злочинність – це внутрішня схильність індивіда до вчинення злочину, тому злочинністю слід вважати властивість людини, соціального інституту, суспільства, окремої країни, глобального суспільства відтворювати безліч небезпечних для оточуючих діянь, що виявляється у взаємозв'язку злочинів та їх причин, підлягає кількісній інтерпретації та зумовлює введення кримінально-правових заборон [503, с. 134-135].

У юридичній науці існують різні визначення поняття злочинності, що ґрунтуються на різних уявленнях про природу злочинності. Соціальний феномен злочинності полягає в кримінальній активності окремих членів суспільства. Численні фактори, що зумовлюють учинення злочинів і злочинність як суспільний феномен, у різні часи та в різні періоди розвитку суспільного життя і на різних територіях, або як прийнято нині говорити, у різних регіонах, є неоднаковими не лише за поширеністю та змістом, а й за інтенсивністю, тривалістю, стійкістю зв'язків, глибиною впливу [76].

Водночас, проаналізувавши вказані підходи до розуміння поняття злочинності, можна дійти висновку про те, що злочинністю є соціальний феномен, який полягає в кримінальній активності окремих членів суспільства, що виражається в індивідуальній схильності до вчинення тих чи інших протиправних діянь.

Сучасні науковці, на жаль, досить мало уваги приділяють питанню дослідження співпраці поліції з іншими органами, уповноваженими на вчинення певних дій з протидії злочинності. Загальновідомо, що в Україні щороку збільшується кількість вчинюваних злочинів, а отже, змінити цю негативну тенденцію зусиллями лише одного окремо взятого органу неможливо.

Відповідно до ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію», на Національну поліцію покладено такі завдання:

- 1) реалізовувати діяльність з профілактики злочинності та діяльність, спрямовані на попередження злочинів;
- 2) з'ясовувати причини, через які поширюється злочинність, зокрема вчинення кримінальних та адміністративних правопорушень, застосовувати дії, спрямовані на викорінення зазначених причин;
- 3) у межах своїх повноважень, здійснювати діяльність, направлену на викриття правопорушень кримінального та адміністративного характеру й намагається припинити викриті правопорушення;

- 4) виконувати діяльність, метою якої є забезпечення безпечних умов життя фізичним особам і захищає публічні інтереси юридичних осіб;
- 5) вчасно реагувати на повідомлення про правопорушення;
- 6) здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності;
- 7) здійснювати розшук осіб, які переховуються від органів, що ведуть досудове розслідування, намагаються уникнути кримінального покарання тощо;
- 8) здійснювати привід осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення у випадках, що прямо передбачені чинним законодавством;
- 9) виконувати дії, спрямовані на забезпечення порядку в місцях скупчення людей;
- 10) регулювати дорожній рух та здійснювати контроль за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками;
- 11) виконувати дії, спрямовані на надання медичної допомоги або першої допомоги особам, які постраждали від кримінального правопорушення, нещасного випадку або чогось на кшталт;
- 12) гарантувати безпеку особам, які взяті під захист;
- 13) робити все можливе для того, щоб запобігати актам домашнього насильства або насильства над малолітніми та неповнолітніми;
- 14) на засадах договору та вільного волевиявлення може виконувати дії, спрямовані на охорону об'єктів різних форм власності;
- 15) здійснювати дії стосовно виконання запитів інших держав щодо злочинців, які можуть перебувати на території України;
- 16) здійснювати оперативно-розшукову діяльність відповідно до закону;

17) допомагати державним виконавцям у виконанні їх службових обов'язків за наявності вмотивованої постанови державного виконавця тощо [392].

Усі зазначені вище завдання Національна поліція може виконати лише за умови чіткої та налагодженої взаємодії з іншими органами, до компетенції яких належить регулювання тих чи інших правовідносин.

З огляду на теоретичні твердження, суб'єктами, які вчиняють дії, спрямовані на протидію, а іноді й на запобігання злочинності, можуть бути окремі особи, органи та організації, які в межах виконання своїх професійних обов'язків здійснюють, наприклад, організаційні, координаційні функції або певним чином причетні до виконання наведених функцій.

А. П. Закалюк у своєму дослідженні щодо сучасної української кримінології класифікував суб'єкти запобігання злочинності таким чином [151, с. 346]:

- органи державної влади та органи місцевого самоврядування (здійснюють керування та управління діяльністю щодо протидії злочинності);

- Національна поліція України, Служба безпеки України, органи прокуратури (протидія злочинності входить до прямих обов'язків перелічених суб'єктів);

- заклади освіти, культурні центри, окремі групи громадян (ідеться про здійснення діяльності зазначеними суб'єктами, яка закладає теоретичне підґрунтя визначення злочинної діяльності, шкідливої для суспільства загалом та особистості зокрема).

Питання стосовно змісту поняття взаємодії (співпраці) органів є дискусійним у наукових колах. Якщо звернутися до етимологічного значення цього слова, то «взаємодія» становить зв'язок між чимось або кимось, який обумовлює узгодженість дій [338]. Дехто з науковців

ототожнює поняття «взаємодія» та «координація», що за своєю суттю є не зовсім правильним. У подібних випадках, коли наявними є спірні моменти стосовно певних питань, у правознавстві прийнято використовувати підходи до визначення понять, запозичені з інших наук, як, наприклад, філософія, соціологія тощо [353, с. 27]. З огляду на філософський підхід, слід зауважити, що «взаємодія» за своєю суттю є ширшим поняттям, ніж «координація» (оскільки взаємодія охоплює як координацію, так й управління, аналіз, обмін та інші процеси) й являє собою вплив різних суб'єктів один на одного, взаємну обумовленість таких суб'єктів [27, с. 57]. Взаємодія також є явищем, яке породжує єдність речей і процесів та слугує відносною категорією [470, с. 66]. Для взаємодії характерною є наявність стійких зв'язків між суб'єктами; зазначені зв'язки обумовлюють вплив суб'єктів один на одного; суб'єкти внаслідок зазначеного впливу можуть замінювати один одного [30, с. 68].

Філософський підхід дає змогу представити взаємодію як вплив об'єктів один на одного, що обумовлює співіснування об'єктів і фактично породжує один об'єкт іншим.

Ф. Енгельс визначав взаємодію як кінцеву причину всього існуючого, як найбільш фундаментальне явище, хоча й обумовлював безліч форм, у яких може здійснюватися взаємодія [439, с. 65].

З позиції соціології взаємодію можна розглядати як спільне існування значної кількості суб'єктів в одному середовищі (соціумі) [437]. Подібне твердження, наприклад, у своїх дослідженнях обстоює відомий учений-соціолог І. П. Рущенко [415].

У юридичній літературі прийнято розглядати взаємодію в процесуальній та організаційній формі [347, с. 47]. У цьому контексті процесуальна взаємодія регулюється кримінально-процесуальним законом, а організаційна – нормативними актами окремих відомств [86, с. 58].

Загалом співпрацю органів між собою вчені розглядають під різними кутами, але з моментами, єдиними для всіх. Наведемо декілька наукових положень щодо взаємодії органів у своїй діяльності. Так, О. Г. Лекарь обстоює думку, що співпрацею слід вважати спільні дії двох або більше суб'єктів, які погоджені за місцем, часом, метою тощо [278, с. 33]. Продовжуючи думку О. Г. Лекаря, Д. В. Гребельський зазначав, що органи, які співпрацюють у сфері протидії злочинності, здійснюють управлінську функцію в одній з галузей державної діяльності й діють зі спільною метою [111, с. 35].

І. П. Козаченко обстоює думку стосовно того, що співпраця органів, які здійснюють протидію злочинності, – це певна модель здійснення правоохоронних заходів у комплексі з урахуванням оперативної обстановки [224, с. 177].

Натомість О. Ф. Долженков вважає, що співпрацю органів у сфері протидії злочинності треба розглядати як діяльність двох або більше суб'єктів, засновану на законних правових підставах. Причому метою спільної діяльності слугує протидія як злочинності загалом, так і чітко визначеним злочинцям [130, с. 232]. Майже повністю погоджується з подібним визначенням Т. Л. Маркелов [298, с. 110].

М. О. Тучак вважає, що співпраця поліції з іншими суб'єктами протидії злочинності – це діяльність, узгоджена за часом, місцем, способом учинення, спрямована на протидію злочинності або на запобігання вчиненню злочинів за допомогою раціонального використання функціоналу кожного окремо взятого органу, відомства, структури [460, с. 263-264].

Водночас О. М. Музичук взаємодію (співпрацю) органів поліції з іншими суб'єктами протидії злочинності, зокрема з громадськістю, розглядає як почерговий вплив кожного суб'єкта протидії злочинності один на одного задля підвищення якості виконуваної роботи кожного окремо взятого суб'єкта [328, с. 148].

Привертає увагу позиція В. М. Плішкіна, який зауважує, що взаємодія суб'єктів протидії злочинності може бути позитивною й негативною. Позитивною він вважає таку взаємодію суб'єктів, за якої не відбувається процесу придушення волевиявлення спільноти (тобто проводиться профілактична робота, щоб усіляко продемонструвати згубність злочинності). За умов негативної взаємодії суб'єкти протидії злочинності не дають права спільноті обирати свого ставлення до злочинності, імперативними методами виправляючи всі міркування до єдиного шаблону (інакше кажучи, це метод певного батого замість більш лояльного пряника) [358, с. 503].

Г. Ю. Бондар розглядає взаємодію органів протидії злочинності як форму інтеграції спільних зусиль різних суб'єктів, кількість яких у цій взаємодії обумовлюється важливістю та складністю поставленого завдання [65, с. 67].

Слушною є думка О. В. Батраченка, який стверджує, що взаємодія Національної поліції України з іншими суб'єктами протидії злочинності – це такий вид правовідносин, за якого органи Національної поліції всіх рівнів вступають у співпрацю з іншими правоохоронними органами, громадськими об'єднаннями, органами державної та місцевої влади шляхом організації й планування спільних заходів, спільного використання технічних пристроїв і кадрового потенціалу з метою ефективної протидії злочинності (тобто для досягнення загальної/глобальної мети) [35, с. 103-104].

У контексті розгляду взаємодії між суб'єктами, які протидіють злочинності, актуалізується питання процесуального оформлення такої взаємодії, тобто правової підстави [79]. Ю. О. Безуса пояснює це тим, що, на жаль, правова база, яка регулює співпрацю суб'єктів протидії злочинності, є недосконалою та потребує доопрацювання [40].

Складність процесуального оформлення взаємодії різних суб'єктів протидії злочинності пояснюється ще й тим, що кожен із зазначених

суб'єктів користується у своїй роботі власними методами та прагне до реалізації різних задач (локального характеру), з огляду на що узгодити дії різних структур і відомств, привести їх до єдиного знаменника є нелегким завданням. Для цього повинні функціонувати міжвідомчі нормативні акти, які б визнавалися більшістю суб'єктів протидії злочинності та відповідали загальним принципам їх роботи [84, с. 20-22]. Усунення проблеми з процесуальним оформленням взаємодії суб'єктів протидії злочинності значно підвищить якість роботи правоохоронних органів, зокрема Національної поліції [346, с. 163-165]. Взаємодія суб'єктів протидії злочинності відображає загальну кримінальну політику держави, яка має рішуче діяти, щоб усунути проблеми в співпраці органів щодо протидії злочинності [482, с. 21].

Для того щоб взаємодія суб'єктів, які беруть участь у заходах, спрямованих на протидію злочинності, була ефективною, кожен суб'єкт повинен суворо дотримуватися плану реалізації запланованих заходів.

Взаємодію суб'єктів для досягнення певної мети прийнято класифікувати за такими критеріями:

– за характером зв'язків – безпосередня або опосередкована. За безпосередньої взаємодії характерним є прямий зв'язок між суб'єктами, які спільно працюють над певною задачею, наприклад, розкриттям певного правопорушення, до чого залучено декілька правоохоронних суб'єктів, натомість у разі опосередкованої взаємодії – зв'язок між суб'єктами наявний через певний буфер – вищий орган (як приклад можна навести ситуацію, за якої оперативні підрозділи поліції можуть здійснити обшук у житловому приміщенні підозрюваного, щоб знайти докази не лише за згодою між собою або за згодою керівництва, а за допомогою санкції (ордеру) слідчого судді, тобто оперативні підрозділи поліції повинні звернутися до вищого органу, щоб досягнути необхідної мети);

– за часом – тимчасова або постійна взаємодія. За постійної взаємодії діяльність суб'єктів є безперервною та проходить увесь час до моменту досягнення результату, тимчасова взаємодія характерна для виконання конкретного оперативного завдання, зазвичай у стислі строки;

– за етапами здійснення – взаємодія на організаційному й тактичному етапах. Організаційний етап означає першочерговий розпорядок між суб'єктами, визначення взаємних прав та обов'язків, визначення мети й задач, на реалізацію яких спрямована співпраця. За тактичного етапу розробляється план спільних дій уже більш конкретно, наближено до ситуації [225];

– за функціями – суб'єкти, що здійснюють діяльність, спрямовану на протидію злочинності, виконують низку певних функцій: оперативно-розшукову, управлінську, виховну тощо;

– за відкритістю – під час співпраці щодо протидії злочинності суб'єкти, які виконують дії, спрямовані на таку протидію, можуть вступати в гласну – відкриту взаємодію або негласну;

– за суб'єктами (визначення прав, обов'язків та компетенції кожного суб'єкта, з яким вчинюється взаємодія задля чіткого розподілу завдань, покладених на кожного) [484, с. 958-959].

Відповідно до положень Конституції [232], норми якої мають характер норм прямої дії, усі органи та організації в державі повинні сприяти запобіганню поширенню злочинності, здійснювати превентивну діяльність щодо злочинних виявів.

Органи державної влади вчиняють дії, спрямовані та протидію злочинності на загальнодержавному рівні, наприклад, проводять масову роботу з молоддю щодо підвищення правової свідомості, надаючи зазначеній програмі статус загальнонаціональної, змушуючи запровадити її в усіх регіонах та, так би мовити, тримаючи руку на пульсі, тобто здійснюючи моніторинг того, як виконується така програма.

Водночас органи місцевого самоврядування провадять діяльність, спрямовану на протидію злочинності безпосередньо на місцях. У випадку з органами місцевого самоврядування їх аналогічна програма щодо підвищення правової свідомості вже не може мати загальнообов'язковий характер для всієї країни, а є легітимною лише на певній території (області).

До здійснення таких програм органи державної влади чи органи місцевого самоврядування часто залучають представників Національної поліції, адже подібне залучення цілком відповідає ідеалам, які собі за мету ставить Національна поліція – будівництва партнерських відносин з населенням.

Якщо більш детально казати про деякі органи державної влади та органи місцевого самоврядування, то слід зазначити, що наприклад Верховна Рада України як орган державної влади та орган, що відповідає в нашій державі за законотворчу діяльність, розробляє основні напрями щодо боротьби зі злочинністю і створює правову базу для реалізації протидії злочинності. Так, наприклад, був виданий закон про поліцію, який став правовим підґрунтям для створення відповідного органу, який здійснює діяльність щодо протидії злочинності за тим вектором, який визначає Верховна Рада України. Доволі яскравий приклад чіткої взаємодії двох органів.

Відповідно до положень Закону України «Про Кабінет Міністрів України» [390], наказу МВС від 25 листопада 2016 року № 1250 [383] Кабінет Міністрів України через Міністерство внутрішніх справ України здійснює координацію діяльності органів Національної поліції.

На місцях співпраця органів Національної поліції та органів місцевого самоврядування теж є доволі тісною. Так, наприклад, відповідно до положень п. 40 ч. 1 ст. 26 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» [391], міські, сільські та селищні ради повинні заслуховувати інформацію від керівників відповідних органів Національної поліції щодо стану

злочинності в регіоні для подальшого правильного реагування. Цікаво, що такі зустрічі із метою інформування про стан злочинності в регіоні, відповідно до положень Закону України «Про Національну поліцію», мають відбуватися не менш як раз на два місяці.

Цікавим є питання здійснення взаємодії між різними правоохоронними органами щодо протидії злочинності або запобіганню злочинів (у тому числі, наприклад, злочинів проти власності) на території Донецької та Луганської областей, тобто місці проведення Антитерористичної операції, Операції об'єднаних сил. З огляду на непросту ситуацію, яка спостерігається на цих територіях, підвищуються ризики вчинення злочинів, адже люди фактично живуть за наявності стану воєнного конфлікту. Далеко не кожен у такій обстановці може залишитися законслухняним громадянином, щоб ефективно протидіяти поширенню злочинності в таких умовах, правоохоронні органи повинні тісно й плідно співпрацювати не лише один з одним, а й з іншими державними структурами й відомствами. Загалом у контексті протидії злочинності на зазначеній території співпрацюють такі суб'єкти, як: Служба безпеки України, Збройні сили України, Національна гвардія України, Державна митна служба, органи прокуратури (у тому числі військової), спецпідрозділи Національної поліції України тощо [13, с. 97]. Важливо, що представники органів, які задіяні в боротьбі зі злочинністю в зоні АТО, відмічають низький рівень взаємодії між переліченими суб'єктами. Причин тому є безліч, як об'єктивних, так і тих, що мають суб'єктивний характер. Складно налагодити системний зв'язок між різними відомствами, які працюють за своєрідними методиками. Нелегко працювати в умовах слабо розвиненої правової бази для взаємовідносин різних органів в обстановці проведення операції. Нормативно співпраця суб'єктів протидії злочинності на зазначеній території нині взагалі не врегульована (інструкції щодо взаємодії різних структур, що існували раніше, нині втратили чинність, а нових або немає

взагалі, або вони містять істотні прогалини), що становить неабияку проблему, адже злочинність на Донбасі в сучасних реаліях має найбільш благодатний ґрунт для свого подальшого розвитку та поширення.

Тісний зв'язок спостерігається й між окремими департаментами Національної поліції України та іншими правоохоронними органами (чи іншими суб'єктами протидії злочинності). Так, наприклад, Департамент карного розшуку Національної поліції України, здійснюючи свої функції щодо боротьби зі злочинністю, взаємодіє з широким колом інших правоохоронних органів. Доволі тісно Департамент карного розшуку Національної поліції України співпрацює з Державною пенітенціарною службою, оскільки відомості, які отримує кожен із зазначених органів під час своєї діяльності, є необхідними іншому органу [501, с. 33].

Департамент карного розшуку Національної поліції України (працює в складі кримінальної поліції) плідно співпрацює зі Службою безпеки України, оскільки зазначені органи мають схожі завдання й розслідують схожі злочини, унаслідок чого потребують певного узгодження дій. Закон взагалі покладає на СБУ необхідність взаємодіяти з усіма органами, які можуть допомогти їй у реалізації покладених на структуру завдань [398]. Взаємодія СБУ з Департаментом карного розшуку Національної поліції України дозволяє перерозподіляти сили, маневрувати й максимально використовувати кадровий потенціал кожної структури [29, с. 102].

Причому дослідники констатують, що зусилля СБУ та органів МВС у їх взаємодії було б найбільш доцільно спрямувати на втілення в життя таких завдань, як:

- 1) формування спільних робочих груп, які б займалися пошуком лідерів злочинних угруповань та їх нейтралізацією;
- 2) розробка нових методик розслідування злочинів, створення нових технічних пристроїв, які б могли допомогти в оперативній діяльності;

3) пошук нових форм взаємодії задля ще більш якісної співпраці [14, с. 121].

Активною є співпраця Департаменту карного розшуку Національної поліції України з Державною фіскальною службою України. Часто під час розслідування певних злочинів у представників кримінальної поліції виникає потреба в перевірці фінансового стану потерпілого чи особи, яку підозрюють у вчиненні злочину й у цьому контексті не обійтися без фіскальних органів (без взаємодії з ними) [411, с. 107-108].

Дієвою є взаємодія кримінальної поліції з прокуратурою. Подекуди представники кримінальної поліції отримують оперативну інформацію прямо з доручень прокурора [300, с. 120].

Національна поліція взаємодіє також з громадою, тобто із суспільством. У взаємодії поліції з громадськістю чітко спостерігаються пріоритетні напрями, які закріплені міжнародно-правовими актами, зокрема Декларацією про поліцію [116] та Європейським кодексом поліцейської етики [140]. Зазначені міжнародно-правові акти визначають, що поліція, крім забезпечення правопорядку, повинна виконувати сервісні функції стосовно населення; працювати на підвищення публічної підтримки своєї діяльності, налагоджувати зв'язки з громадськістю тощо.

У контексті протидії злочинності громадянське суспільство визнають суб'єктом такої протидії факультативно, тобто дещо умовно. Пояснюється це тим, що фактично громадянське суспільство не є нормативно визначеним органом державної влади й донедавна відігравало незначну роль у системі протидії злочинності. Проте на сьогодні, з огляду на сучасні тенденції, громада є однією з ключових опорних точок Національної поліції у вказаних процесах. Часто саме населення може допомогти в розумінні того, що саме породило злочинні вияви й які чинники зумовлюють існування злочинності в регіоні загалом [516, с. 41].

Низка науковців-правників, які приділяють увагу вивченню проблематики протидії злочинності, слушно зауважують, що серед основних напрямів удосконалення діяльності Міністерства внутрішніх справ загалом та Національної поліції України зокрема є переорієнтування в діяльності правоохоронних органів на соціальні методи роботи в галузі протидії злочинності, активне включення в цю діяльність громадськості шляхом використання різних форм взаємодії поліції та населення з обов'язковим урахуванням громадської думки як головного критерію роботи.

Водночас Закон України «Про Національну поліцію» [392] передбачає низку функцій, які покладено на громаду, зокрема в контексті контролю за діяльністю Національної поліції України. З урахуванням вказаних положень і практики, що сформувалася стосовно їх реалізації, слід наголосити, що вказані форми співпраці громадськості з поліцейськими органами суттєво й позитивно впливають на діяльність поліції та її ефективність під час здійснення протидії злочинам. Так, наприклад, щоб населення було обізнане стосовно того, чи безпечним є середовище їхнього регіону, уповноважені представники Національної поліції проводять статистичну діяльність, результати якої викладають до мережі Інтернет або проголошують на прес-конференціях.

Щодо контрольної діяльності громади, то найбільш яскравим прикладом буде її взаємодія з підрозділами поліції. Доцільно акцентувати увагу на контролі громадянським суспільством української поліції. У чинному Законі України «Про національну поліцію» описано форми взаємодії поліції з інститутами громадянського суспільства, такі як звіт про поліцейську діяльність, що презентується раз на рік керівником поліції чи керівниками територіальних органів поліції на офіційному веб-порталі органу поліції і має містити аналіз ситуації злочинності, які заходи були застосовані до протидії злочинності та їх результати [392].

На думку О. Куракіна та М. Романова, ця форма взаємодії поліції з громадськістю дає змогу громадянам контролювати діяльність поліції та на підставі аналізу статистики минулих років і сьогодення формулювати висновки про результативність роботи [269].

Цікавою є також можливість, яку передбачає законодавство про поліцію стосовно резолюції недовіри керівникам поліції. Вона полягає в праві обласних, районних і міських рад на підставі оцінки діяльності органу поліції на відповідній території своїм рішенням прийняти резолюцію недовіри керівнику поліції, що є підставою для його звільнення з посади.

Уже згадані О. Куракін та М. Романов, які спеціалізуються на питаннях, пов'язаних з поліцією, її взаємодією з іншими суб'єктами протидії злочинності та загалом діяльністю такого правоохоронного органу, як Національна поліція України, обстоюють думку стосовно того, що доцільно акцентувати увагу на тому, що зазначена вище форма взаємодії є найбільш ефективним важелем впливу на територіальні органи поліції, зокрема її керівників. Процес винесення резолюції недовіри хоч і має свої нюанси, що полягають у дотриманні належної юридичної процедури, регламентованої законом, проте якщо керівник, відносно якого було висловлено недовіру, залишиться на своїй посаді, депутати можуть знов прийняти відповідне рішення, яке вдруге є обов'язковим для виконання керівником поліції, що уповноважений призначати і звільняти осіб на цю посаду [269].

Також варто зазначити, що громадянське суспільство взаємодіє з поліцією не лише у формі контролю, а й у межах спільних проєктів. Такі спільні проєкти з громадськістю передбачені ст. 89 Закону України «Про національну поліцію». Вони полягають у тому, що поліція взаємодіє з громадськістю у сфері підготовки та виконання спільних проєктів, метою яких є задоволення потреб населення та покращення ефективності виконання завдань, покладених на поліцію [392].

Відмічені положення, як і власне закон про поліцію, є новими для нашої країни, тому вкрай гостро стає питання реалізації відмічених проєктів, контроль за їх виконанням і джерело фінансування. Зазначені питання ще далекі від остаточного вирішення. Багато хто з представників наукових, юридичних кіл наполягає на тому, що крім норми, закріпленої в Законі, слід урегулювати форму взаємодії громадськості з поліцією й відомчим актом, який міг би більш детально встановити процедуру реалізації приписів Закону та вможливив правовий захист як працівників поліції, так і суб'єктів громадянського суспільства у сфері створення спільних проєктів.

Водночас слід зауважити, що ідея поліцейської діяльності, орієнтованої на громаду, є не новою для сучасної нашої держави, адже це питання вже досліджувалось у вітчизняній літературі та вже має певні результати.

Так, наприклад, ураховуючи результати реалізації Програми «Впровадження поліцейської діяльності, орієнтованої на громаду у Вінницькій області» за січень – червень 2016 року, належить акцентувати увагу на низці положень, вказаних у відповідному звіті.

За певний час до того, як розпочати реалізацію Програми, з представниками вінницької громади було здійснено завчасну роботу. Відбувалися зустрічі з представниками Асоціації об'єднань співвласників багатопверхових будинків Вінниччини та місцевих громадських організацій. За головну ціль бралось обговорення можливостей залучення принципів поліцейської діяльності, спрямованої на громаду у Вінницькому регіоні, а також спроби віднайти можливих партнерів для втілення роботи за цим вектором. Подібна ініціатива була схвально оцінена кожною стороною та зустріч завершилась угодою про майбутню взаємодію.

Серед наступних кроків – проведення робочої зустрічі у м. Вінниця, у якій взяли участь керівництво Вінницької обласної державної адміністрації, УМВС України у Вінницькій області (на сьогодні ГУНП у Вінницькій

області), представник Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (з лютого 2016 року – голова Експертного центру з прав людини), представники Міжнародного фонду «Відродження», Асоціації УМДПЛ, МВС України та громадськість Вінниччини. Результатом зустрічі стало досягнення домовленості про те, що у Вінницькій області будуть застосовані нові принципи правоохоронної діяльності, спрямованої на населення. Далі йде етап підготовки Програми. Зокрема, створено робочу групу, окреслено завдання першої необхідності та заходи, направлені на реалізацію проекту, чітко визначені об'єкти реалізації проекту (м. Бар Вінницької області та район Вишеньки м. Вінниці), розроблено інтерактивні матеріали з метою просвітницької роботи щодо концепції нової моделі діяльності поліції, побудованої на принципах взаємодії та партнерства поліції і населенням за місцем проживання [137].

На вказаному прикладі можна наочно побачити тісну взаємодію громади та територіальних органів поліції, що дає змогу більш ефективно протидіяти злочинності в сучасних умовах. Як уже було акцентовано, питання протидії злочинності полягає в досить широкому колі питань, одноосібне вирішення яких не завжди буває успішним, але такі фактори, як зменшення криміногенного впливу на членів суспільства, збільшення кількості патрулювань в окремих небезпечних районах міст, збільшення кількості публічних зустрічей дільничних інспекторів поліції, органів місцевої влади з представниками громади та інші, суттєво впливають на можливість ефективної протидії поліцією злочинності.

Найбільш помітні результати ефективної взаємодії поліції та громад засвідчує інформація, викладена в серії посібників «Поліцейська діяльність, орієнтована на громаду, в Європі: концепції, теорія та практика», що були розроблені за ініціативою Європейської мережі попередження злочинності. Ці результати були досягнуті внаслідок реалізації програм, спрямованих на розв'язання окремих проблем (усунення дільниць із наднормовим рівнем

злочинності) інтенсивними цільовими заходами (Bailey, 1994; Braga et al., 1999; Leigh, Read & Tilley, 1996). Програми з чергувань волонтерських (добровільних) груп подекуди впливали на загальний стан злочинності несуттєво, проте завдяки подібним проектам посилювалося відчуття безпеки серед громадськості, а атмосфера, яка складалася, позитивно позначилась на відносинах населення з поліцією, завдяки чому можна констатувати підвищення іміджу поліцейських (а останні почали працювати в більш комфортних умовах) [362].

Таким чином, слід зауважити, що внаслідок взаємодії поліції та громади як з найбільш зацікавленим у ефективній протидії злочинності інститутом коефіцієнт корисності здійснюваних заходів підвищує ефективність протидії злочинності та частково впливає на спільноту ідеологічно, попереджаючи вчинення кримінальних та адміністративних правопорушень.

Не можна оминати увагою також те, що в сучасному світі, поліцейським у своїй діяльності щодо протидії злочинності не обійтися без засобів масової інформації (ЗМІ). Останні можуть слугувати додатковим джерелом інформації для поліції. Крім того, часто населення швидше й більш охоче йде на контакт із ЗМІ, ніж з поліцією [445, с. 84]. Варта уваги й теза стосовно того, що ЗМІ може формувати адекватну та справедливу громадську думку про роботу правоохоронних органів [36, с. 181-182]. Для більш якісної взаємодії із засобами масової інформації в різних відомствах Національної поліції працюють спеціальні прес-аташе (особи, що ведуть роботу з громадськістю, журналістами й усіляко сприяють захисту іміджу поліції в масах).

Національна поліція України як цілісний механізм запобігання злочинності складається з декількох підрозділів, що консолідовано здійснюють відповідну діяльність. Проте існує низка прикладів, що свідчать

про неможливість органів і підрозділів поліції виконувати деякі свої повноваження одноособово.

Існує досить багато прикладів взаємодії Національної поліції з іншими правоохоронними органами. Так, наприклад, органи досудового розслідування під час здійснення досудового слідства мають процесуального керівника – прокурора відповідного рангу органу прокуратури, який здійснює свої повноваження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України [252] та Закону України «Про прокуратуру» [494].

Крім того, наявний приклад у контексті проведення слідчих розшукових дій і негласних слідчих розшукових дій, зокрема деякі з них проводяться лише через дозвіл прокурора, деякі – за ухвалою слідчого судді, що свідчить про тісний взаємозв'язок Національної поліції України під час здійснення своїх функцій із запобігання та протидії злочинності з іншими правоохоронними органами.

Окремо слід наголосити на тому, що взаємодія органів Національної поліції з іншими суб'єктами протидії злочинності стає вкрай важливою в певних випадках. Так, наприклад, таким випадком можна визначити масові заворушення, які можуть потягнути за собою розгорнуту злочинну діяльність на певному часовому проміжку. Істотним недоліком вітчизняного законодавства є відсутність спеціалізованого нормативно-правового акта, який би закріплював порядок проведення масових зборів і забезпечення публічного порядку під час них (а також роз'яснював би порядок взаємодії Національної поліції з іншими органами, що повинні захищати публічну безпеку в разі масового заворушення) [131, с. 105-106]. Питання публічної безпеки, попри активне реформування правоохоронних органів упродовж останніх років, залишається маловивченим [466, с. 50]. Водночас публічна безпека є джерелом публічного порядку, який відображає стан виконання

приписів права й дотримання законності кожною особою в державі, що за своєю суттю є станом відсутності злочинності [329].

Під час масових заворушень зазвичай створюється також спеціальний суб'єкт взаємодії для припинення цих злочинних дій. Таким суб'єктом є оперативний штаб, який розробляє стратегію припинення злочинних дій і координує діяльність усіх інших суб'єктів, з якими вступає у взаємодію, наприклад, спецпідрозділи поліції, СБУ тощо. Кожний структурний підрозділ чи відомство повинно діяти в межах своїх повноважень з обов'язковим узгодженням власних дій із загальною стратегією центру – оперативного штабу.

Важливим є те, що, наприклад, за наявності надзвичайної ситуації майже всі структури та відомства в державі вступають у стратегічну взаємодію, що пояснюється прагненням досягнути довгострокові цілі. Для цього відомства та структури можуть виконувати не лише свої прями обов'язки, а й брати на себе виконання обов'язків інших відомств чи структур. Інакше кажучи, органи Національної поліції в разі надзвичайної ситуації можуть виконувати обов'язки Служби безпеки України та навпаки.

Оперативна взаємодія притаманна суб'єктам співпраці в разі обміну оперативною інформацією, а тактична взаємодія наявна під час силових операцій із залученням спеціальних підвідомств Служби безпеки України, органів внутрішніх справ і військових.

Органи й підрозділи поліції під час здійснення певних завдань, для виконання яких потрібно вступати у взаємодію, повинні керуватися відповідними приписами Міністерства внутрішніх справ. Так, наприклад, під час фізичної охорони об'єктів взаємодія органів та підрозділів поліції регулюється Порядком взаємодії органів і підрозділів під час організації та виконання органами поліції охорони заходів з фізичної охорони об'єктів [368].

Важливим документом є також Стратегія розвитку Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року [399]. У цьому документі акцентовано увагу на взаємодії різних структур і відомств поліції під час запобігання та протидії злочинності, зокрема в міжнародному аспекті (співпраця з Інтерполом). Зазначена Стратегія пропонує підвищити ефективність роботи і взаємодії всіх підрозділів МВС через максимальне використання інформаційно-комунікаційних технологій, а також створення відповідних механізмів взаємодії сучасного зразка, взявши за основу міжнародний досвід.

У Законі України «Про Національну поліцію» [392] досить часто зустрічаються поняття публічної безпеки або публічного порядку, для досягнення яких повинні узгоджено працювати всі структурні підрозділи поліції. Публічна безпека або публічний порядок мають підґрунтям такий стан життя в суспільстві, за якого кожен член соціуму відчуває себе захищеним.

У сфері забезпечення публічної безпеки привертає увагу Порядок організації взаємодії Національної гвардії України та Національної поліції України [384], відповідно до якого взаємодія зазначених двох органів виявляється в спільному патрулюванні, обміні інформацією та сумісними діями, спрямованими на попередження та протидію порушенням громадського порядку.

Підсумовуючи все вищевикладене, слід зазначити, що аналіз правової бази діяльності поліції в Україні дав змогу дійти як позитивних, так і негативних висновків щодо взаємодії поліції з іншими суб'єктами протидії злочинності.

Очевидним є те, що ефективна протидія злочинності є можливою не лише за умов чіткої взаємодії всіх структур і відомств поліції, а й за належної взаємодії (співпраці) органів поліції з іншими суб'єктами, діяльність яких спрямована на попередження злочинності. На практиці

складно констатувати чітку взаємодію між певними суб'єктами, як наприклад, між поліцією та громадськістю чи органами місцевого самоврядування, через недостатньо розвинену для такої взаємодії правову базу.

Першочерговим напрямом діяльності поліції має бути підвищення взаємодії з громадою, оскільки саме партнерські відносини з населенням були тим гаслом, яке імпонувало українцям у прагненні реформувати застарілу міліцію. Крім того, партнерські відносини між поліцією та населенням відповідають європейським еталонам відносин у суспільстві.

3.3. Зарубіжний досвід кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності

Як уже було зазначено вище, на поліцію покладається виконання численних визначених державою завдань, серед яких захист прав і свобод громадянина та людини, охорона громадського порядку тощо [110, с. 13]. Щоб належно виконувати ці та інші передбачені законодавством завдання, поліцейська діяльність повинна мати належне кримінологічне забезпечення.

На сьогодні кримінологічне забезпечення поліцейської діяльності в нашій країні потребує оптимізації. Щоб належним чином підняти рівень кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності, безперечно, треба взяти до уваги позитивний досвід європейських країн.

За своєю суттю поліцейська діяльність на теренах Європи поділяється на два табори – континентальну модель та англосаксонську. Для першої моделі характерною є чітка вертикаль влади й широкий спектр повноважень центру відносно регіонів. До країн з подібної моделлю поліцейської діяльності належать Німеччина, Франція, Іспанія та інші. В англосаксонській моделі домінує децентралізоване становище зі значним обсягом повноважень на місцях. Подібна модель традиційно характерна для Великої Британії та США. Поліцейська діяльність в обох моделях означена чіткою структурою та визначеною ієрархією. Однією з головних ланок такої ієрархії зазвичай виступають загальнодержавні поліцейські відомства.

За своєю суттю кримінологічне забезпечення поліцейської діяльності становить комплексне використання кримінологічних засобів для досягнення такої мети, як реалізація завдань, покладених на поліцію. Подібними засобами вважають удосконалення інформаційної бази діяльності та дії, спрямовані на запобігання злочинам.

У цьому підрозділі буде розглянуто кримінологічне забезпечення поліцейської діяльності в іноземних країнах для виявлення позитивного та негативного досвіду, що дасть змогу чітко усвідомити, модель якої держави могла б допомогти Україні вийти на якісно новий рівень кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності.

Почнемо вивчати європейський досвід кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності з країни-флагмана Європейського Союзу – Німеччини. Німецька поліція всередині країни слугує головним суб'єктом правоохоронної діяльності. Діяльність німецької поліції заснована на законах і підзаконних нормативно-правових актах, а головним показником якості роботи є майже безмежний рівень довіри населення до цього органу. Німецьке законодавство засвідчує, що втручання поліції в життя громадян можливе лише з дотриманням принципу законності за гострої необхідності, коли є потреба у відверненні суспільно небезпечного посягання. Подібну схему закріплює німецька Конституція. Поліція в Німеччині покликана охороняти конституційні права громадян. У своїй діяльності поліція тісно співпрацює з юстицією, представниками цивільного захисту й недержавними установами.

Пріоритетними завданнями щодо внутрішньої безпеки для німецької поліції є:

- 1) протидія злочинності (діяльність, спрямована на попередження злочинів, розслідування злочинів та упередження злочинної діяльності);
- 2) покращення системи реєстрації населення;
- 3) удосконалення правового регулювання статусу іноземних громадян і громадян без громадянства – апатридів;
- 4) реалізація завдань щодо захисту конституційних положень.

Німецька поліцейська система означена поєднанням як елементів централізованої системи, так й елементів децентралізованої. Це здебільшого пояснюється федеративним устроєм Німеччини, де, хоча й переважає

федеративний закон, втім, на місцях уповноважені структури та органи теж мають широке коло повноважень [521].

Німецька поліцейська система складається з чотирьох відомств загальнодержавного значення:

- федеральне відомство кримінальної поліції;
- федеральна поліція;
- поліція готовності;
- поліція Бундестагу.

У кожній землі (аналог українських областей) існують власні поліцейські відомства. Усі німецькі поліцейські відомства загальнодержавного значення, крім поліції Бундестагу, підпорядковані Міністру внутрішніх справ Німеччини.

Привертає увагу Федеральне відомство кримінальної поліції. Ця структура була утворена ще в 50-ті роки минулого століття й успішно діє донині. Головне завдання – боротьба з кримінальною злочинністю на території всієї країни. Для реалізації зазначеного завдання Федеральне відомство кримінальної поліції може не лише координувати діяльність поліцейських відомств різних земель, а й наділено виконавчими функціями. Федеральне відомство кримінальної поліції може переслідувати підозрюваних у вчиненні злочинів з власної ініціативи або на прохання федерального міністра внутрішніх справ. Зазначений орган є центром зв'язку й координації між усіма федеральними поліцейськими відомствами. Саме Федеральне відомство кримінальної поліції розслідує особливо тяжкі справи й справи, пов'язані з тероризмом, економічні злочини та інші. Цей орган має тісну співпрацю з Інтерполом. У контексті кримінологічного забезпечення Федеральне відомство кримінальної поліції Німеччини має найповнішу оперативну інформацію, усі організації та установи повинні співпрацювати з цим органом і надавати всю необхідну інформацію (в певних випадках розголошуються навіть персональні дані громадян). Тобто

відмічений орган має найкращу інформаційну базу як один із засобів кримінологічного характеру, яка допомагає йому ефективно протидіяти злочинності.

Водночас головна задача Федеральної поліції – охорона державного кордону, зокрема боротьба з особами, що нелегально перетинають кордон (у Німеччині останніми роками ця проблема набула особливого поширення), контрабандою товарів, наркотиків, алкоголю й тютюнових виробів, протидія екологічним правопорушенням, забезпечення цивільної безпеки на всіх видах транспорту.

Управлінські функції над Федеральною поліцією здійснює федеральна поліцейська президія в Потсдамі, яка складається з восьми відділків [407, с. 295-296]. Федеральна поліція взаємодіє із Федеральним відомством кримінальної поліції, адже часто злочинці, яких розшукує Федеральне відомство кримінальної поліції намагаються уникнути покарання та втекти за кордон, чого не повинні допустити підрозділи Федеральної поліції. Для того, щоб обидва із зазначених органів змогли якісно виконати свої функції, між ними існує постійний і системний обмін інформацією як один із засобів кримінологічного забезпечення діяльності поліції.

Поліція готовності теж була створена в середині минулого століття відповідно до Конституції й була покликана забезпечити порядок і безпеку громадян кожної окремої землі. У разі масових заворушень чи безладів поліція готовності разом з урядом землі повинна вдаватися до всіх можливих дій для відновлення порядку на тій чи іншій території. Уряд землі, де відбуваються заворушення, може об'єднати під своєю координацією поліцію готовності сусідніх земель за попереднього узгодження таких дій з урядами цих земель. У кожній землі приблизно тридцять тисяч представників поліції готовності. Це мобільні, моторизовані спеціальні бригади, озброєні та підпорядковані (у загальному контексті) уряду Німеччини.

Поліція готовності теж активно взаємодіє із Федеральним відомством кримінальної поліції, зокрема допомагає йому в проведенні певних операцій із затримання злочинців чи попередження можливих злочинних дій.

Найоригінальнішим органом, імовірно, є поліція Бундестагу. Її повноваження поширюються на Бундестаг та будівлі й приміщення, що мають до нього стосунок. Фактично поліція Бундестагу є його внутрішньою охороною, її функції обмежуються підтриманням порядку всередині цієї будівлі та поблизу неї. У разі масових заворушень та скупчення людей біля Бундестагу з агресивними намірами поліція Бундестагу повинна захищати будівлю та людей, які в ній знаходяться, навіть застосовуючи зброю. У період тиші й безпеки поліція Бундестагу здійснює звичайне патрулювання території майже без озброєння.

Поліція Бундестагу забезпечує порядок під час пленарних засідань, міжнародних конференцій, з'їздів і підпорядковується президенту Бундестагу. Під час масштабних міжнародних зборів поліції Бундестагу допомагає поліція готовності та відповідні підрозділи Федерального відомства кримінальної поліції.

У поліцейській системі Німеччини виокремлюють також окремі види поліцій, які здійснюють свою діяльність у певній сфері життя, працюють автономно й не залежать від Міністерства внутрішніх справ. До подібних поліцій належать транспортна поліція, залізнична поліція, поліція поштової галузі та інші. Формально зазначені автономні поліцейські утворення виконують ті функції, які в Україні, наприклад, виконують певні виконавчі органи з перевірок, утворені при тому чи іншому Міністерстві. У широкому значенні поліція поштової галузі, безперечно, не є поліцією.

Варто зауважити, що більшість регіональних органів поліції утворюються місцевими урядами (сенатами, радами) земель у кількості, необхідній для цієї землі на думку уряду. Кількість поліцейських утворень та їх склад не погоджуються з Міністерством внутрішніх справ. Але до

відома Міністерства офіційно доводять інформацію щодо утворених поліцейських органів.

Для належної координації діяльності поліцейських органів у кожній землі створено наради міністрів (сенаторів), які займаються організаційними питаннями діяльності поліції у своєму адміністративно-територіальному районі. Вони розробляють програми та плани, їм подають звіти щодо виконаної роботи. Наради міністрів сусідніх земель часто проводять конференції, на яких обмінюються досвідом та заслуховують ідеї щодо покращення координації діяльності поліції один одного. Присутні на цих конференціях і вищі поліцейські чини земель. У Німеччині відсутній єдиний закон про поліцію. Натомість є шістнадцять законів, якими кожна земля регулює діяльність поліції на власній території. Деякі закони діють на декількох землях одночасно.

Отже, підсумовуючи німецький досвід кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності, слід констатувати, що для німецької поліцейської системи характерним є поєднання централізованості із децентралізованістю, кожна земля має власні поліцейські утворення, які підпорядковуються місцевим урядам і звідсіля ж фінансуються. Водночас у поліцейській системі Німеччини є й, так би мовити, головуюча структура у вигляді Федерального відомства поліцейської діяльності. Особливо позитивним є якісний обмін оперативною інформацією між правоохоронними органами Німеччини, що допомагає в протидії злочинності й чого, подекуди, бракує Україні. Власне німецька поліцейська модель навряд чи можлива в умовах України, адже наша держава є унітарною й регіони мають різний рівень фінансових можливостей, кадрового потенціалу тощо. Так, якість діяльності поліції в більш забезпеченому регіоні та в менш забезпеченому може суттєво різнитися.

Дещо схожою на німецьку поліцейську систему є польська (тут за основу брали саме німецьку систему). Рівень злочинності в Польщі теж є

суттєво нижчим, ніж в Україні. Якість роботи правоохоронних органів у Польщі підвищилася після певних процесів у суспільстві, які спонукали державу до впровадження реформ. Під час реформування поліцейської діяльності до уваги брали професійні поради, думки науковців, але зрештою використали переважно власний практичний досвід, а не теоретизування науковців (адже саме виконавець несе відповідальність за результат, а виконавцем є поліція) [180, с. 15]. Таке кардинальне рішення дало свої плоди. Дослідимо досвід цієї держави в кримінологічному забезпеченні поліцейської діяльності.

Основні положення щодо діяльності поліції в Польщі врегульовано Законом Республіки Польщі «Про поліцію». Згідно із цим нормативно-правовим актом, головною метою діяльності поліції на теренах Польщі є утвердження безпечного стану життя для громадян. Головне гасло – «публічна безпека та порядок».

Поліція в Польщі досить ретельно вивчає міжнародні акти й доробки щодо протидії злочинності, досить грамотно впроваджує їх до власного, національного підзаконного масиву.

Польське Законодавство передбачає участь місцевих адміністрації в розгляді питань, що стосуються правоохоронної діяльності. Крім того, місцеві ради вправі створювати гмінну (міську) сторожу й добровільні громадські об'єднання, які б опікувалися забезпеченням порядку та законності на певній території. До речі, подібні громадські формування є досить дієвим засобом протидії злочинності за їх ефективної співпраці з правоохоронними органами. Такі об'єднання є характерними й для Німеччини. Як у Польщі, так і в Німеччині такі волонтерські організації допомагають поліції в здійсненні превентивної діяльності. Неодноразово саме такі громадські формування першими викривали злочини, до яких ішло готування. Подібну діяльність не вважаються професійною. У правовій доктрині зазначених країн суспільні варти безпеки становлять діяльність,

спрямовану на збереження спільного блага. Громадські формування такого типу мають право обмежувати окремі основні права людини, зокрема право вільного пересування, фізичної недоторканності тощо. Організаційно-правову основу діяльності зазначених варт безпеки зазвичай розробляють місцеві органи влади.

Порівняно з Німеччиною, у польській правовій системі простежується більш чітка підпорядкованість різноманітних поліцейських відомств і структур центральному органу.

Поліція в Польщі позиціонується здебільшого не як партнер суспільства, а як безпосередній охоронець суспільної безпеки. Одна з особливостей польської правової системи – наявність номерів довіри, куди можуть бути подано скарги, сигнали щодо неправомірної діяльності, внесено пропозиції щодо покращення ситуації в певній сфері правоохоронної діяльності. Цікаво, що в Польщі подібні номери довіри користуються відносною популярністю, завдяки їм подекуди вдається на ранній стадії викрити злочини, що готуються, або взагалі попередити їх учинення. Таким чином, телефон довіри слугує певним засобом превентивної діяльності.

На сьогодні в Польщі діє програма першого контакту. Ця програма передбачає діяльність офіцерів, спрямовану на розбудову партнерських відносин у певних житлових районах населеного пункту. Вказана діяльність охоплює також ранню профілактику злочинності серед молоді.

Саме заходи з ранньої профілактики та інші подібні превентивні заходи є тим доробком, який могла б запозичити вітчизняна поліцейська система, адже в нас, на жаль, превентивна діяльність правоохоронних органів розвинена досить слабо.

Далі розглянемо досвід кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Англії та Уельсі.

Передусім слід зауважити, що тут ключовими одиницями поліції на місцях є констеблі, котрі підпорядковуються своїм головним штабам, яких на території Англії та Уельсу загалом близько сорока. Кожне агентство констеблів відповідає за безпеку та правопорядок на території з обсягом населення майже мільйон (та територіально не менше 30 тис. кв. м).

Як зазначає А. С. Титков, головні констеблі, які здійснюють управління на своїй дільниці, призначаються міністром внутрішніх справ. Кожне агентство констеблів складається із так званих районних відділків, місцевих поліцейських частин і галузевих підрозділів [458].

У цьому контексті МВС Англії та Уельсу займається розробкою планів на рік, виставляє мінімальні бюджетні асигнування та проводить певний менеджмент виводу поліції з кризи, якщо така ситуація спостерігається. Кризою є підвищення недовіри населення до поліцейської діяльності.

Цікаво, що з 2007 року на території двох зазначених держав працює Агентство з удосконалення роботи поліції. У практиці цього Агентства популярними є випадки звернень громадян через факти корупції в поліцейських осередках маленьких міст. На подібні сигнали зазначена установа реагує миттєво й покарання є вкрай жорстким.

Крім того, у загальній поліцейській структурі Англії та Уельсу виокремлюють спеціалізовані відомства, які допомагають встановленню законності в окремих сферах. До подібних спеціалізованих відомств належать транспортна поліція, поліцейські формування Міністерства оборони, поліція цивільного захисту тощо. Подібні поліцейські формування виконують функції лише з обслуговування окремих державних органів, допомагають у здійсненні їх діяльності й напряду підпорядковані їм, а не МВС [302, с. 45].

У поліцейській системі Англії та Уельсу добре розвинений такий вид кримінологічного забезпечення, як інформаційна база та статистичні дані.

Міністерство внутрішніх справ тісно співпрацює із соціологами і статистичними службами, щоб мати чітке уявлення про рівень злочинності всередині держави, якісно провести моніторинг і знайти шляхи покращення стану злочинності в найстисліші строки. Більшість дослідників відмічає, що поліція в Англії та Уельсі працює досить професійно, якісно й у кожному відділку майже немає значної кількості нерозкритих справ. Проте поліцейським системам зазначених країн, на жаль, притаманні поодинокі випадки корупції та хабарництва, на боротьбу з якими впродовж останніх років спрямовані зусилля журналістів, громади й уповноважених структур.

Учені-правники відмічають, що в дієвій роботі поліції значну роль відіграє ефективна комунікація, що підтверджується досвідом європейських країн з низьким рівнем злочинності.

Так, наприклад, відповідно до законодавства Іспанії, важливою складовою службових обов'язків поліцейського є професійна комунікація, а саме:

1) налагодження стосунків з громадою (недопущення будь-якого зловживання своїм положенням, свавілля чи дискримінації; коректна поведінка та поважливе ставлення до населення; надання вичерпної інформації щодо причин своїх дій, санкцій на те чи інше втручання; дотримання принципів співвідношення засобів припинення правопорушення із реальною загрозою, яке несе це правопорушення, тощо);

2) адекватне поводження з особами, взятими під варту.

Відповідно до положень Закону Португалії «Про організацію поліції публічної безпеки», поліцейський не має права втручатись у приватні конфлікти для їх вирішення й повинен обмежитися охороною правопорядку.

Доволі високий рівень комунікації між населенням і поліцією спостерігається у Франції. Особливо цей рівень зріс у контексті значної кількості мігрантів з різних країн, які створюють громади, окремі представники яких схильні до здійснення терористичних актів. Французи

відчувають певні побоювання, тому більш охоче йдуть на контакт із поліцією, адже саме остання за якісної роботи може викрити злочин на стадії готування й врятувати безліч життів від можливого посягання. Французькі поліцейські мають добрі комунікативні навички, яких вони набувають у поліцейських академіях, де курсантам пояснюють необхідність уміння налагоджувати контакт з населенням, оскільки: по-перше, це – спосіб отримання важливої оперативної інформації (а наявність інформаційної бази є одним зі способів кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності); по-друге, прихильне ставлення населення до поліцейського підвищує безпеку власне поліцейського, робота якого супроводжується щоденним ризиком [37, с. 170].

Структура поліції у Франції виглядає таким чином: національна поліція, муніципальна поліція та жандармерія. Усі зазначені підрозділи керуються генеральною дирекцією поліції МВС Франції. У діяльності поліції виокремлюють два напрями – адміністративний і кримінальний. Поліцейські відомства доволі охоче контактують один з одним, адже пріоритетним є розв'язання кримінальної проблеми, а не суперечки внутрішнього характеру, що подекуди зустрічається в поліцейській діяльності України [88, с. 38].

У Японії під час підготовки кадрів для поліції окремо проводять навчання належного спілкування з населенням. Проводять практичні заняття, де курсанти поліцейських академій почергово виконують роль то пересічного громадянина, то безпосередньо поліцейського [514].

Налагодженню зв'язків з громадськістю чимало уваги приділяють у США. Так, патрульні з восьмигодинного робочого дня повинні виділити не менше часу на розвиток контактів з громадянами (ця необхідність пояснюється можливістю за допомоги населення викривати злочини на стадії їх готування). Особливо популярними є зв'язки поліції з населенням в американському місті Даллас. У місті діє програма «зупинись і поговори»,

межах якої проводять профілактичні дії серед молоді, розповідають особливості роботи поліцейських, відвідують ярмарки з можливістю спілкування в неформальній обстановці, збирають спільні благодійні акції.

Активною є програма щодо взаємодії поліції з населенням також у Нью-Йорку. Поліцейські тут констатують, що подекуди в приватній розмові люди розкривають такі речі, яких ніколи б не розповіли телефоном або навіть на допиті. Крім того, довірчі стосунки з поліцією сприяють зростанню рівня престижу цього органу й допомагають у здійсненні безпосередніх професійних обов'язків у сфері правоохоронної діяльності [361].

Уміння спілкуватися є однією із заповуку успішності поліцейського в США. Варта уваги програма ROPE, яка вперше була впроваджена в штаті Іллінойс. Суть цієї програми полягає в тому, що поліцейських селять у проблемних, кримінальних кварталах для поступового створення здорового мікроклімату та виведення району зі стану стагнації. Місто бере на себе всі витрати родини поліцейського. Задача поліцейського – познайомитися з кожним мешканцем району та спробувати допомогти йому, якщо людина поступово схиляється до злочинного образу життя. Максимальний термін перебування на такій роботі для поліцейського – три роки. Статистичні дані засвідчують, що програма ROPE означена позитивними тенденціями та активно поширюється різними штатами й містами країни. Перед участю в такій програмі поліцейські проходять спеціальне навчання за визначеною програмою та складають іспит [505].

У сусідній Російській Федерації в системі поліції вже існують негласні настанови стосовно підвищення взаємодії з такою категорією користувачів Інтернету, як блогери. Соціологи доводять потребу в підвищенні інформаційної обізнаності поліцейських, що сприятиме підвищенню їхнього професійного рівня (підвищення толерантності, стресостійкості тощо) [365].

Крім того, у Російській Федерації з поліцейськими активно працюють психологи для підвищення їх психічної стійкості, адже в процесі здійснення професійних обов'язків, поліцейським доволі часто доводиться стикатися з подіями, складними для психічного сприйняття. На сьогодні подібні консультаційні зустрічі й тренінги вже дають свої плоди і поліцейські в Росії, за даними опитувань, стали більш комунікативними в спілкуванні, наразі вони не викликають побоювань чи негативу з боку населення так, як було раніше [62]. За допомогою психологічних тренінгів у Російській Федерації також намагаються побороти конфліктні ситуації, які подекуди виникають між поліцейськими, а то й навіть між окремими відомствами, оскільки внутрішні конфлікти заважають поліції якісно виконувати свою роботу і від цього страждає загальна мета існування вказаного правоохоронного органу [468].

Цікавою є пропозиція щодо вдосконалення співпраці поліції з населенням у Латвійській Республіці. Так, унаслідок реалізації певних соціальних проектів було сформульовано такі практичні поради:

- 1) сприймати населення так, як клієнтів;
- 2) намагатися уникати конфліктів, а також уникати конфліктних тем під час спілкування;
- 3) встановлювати неформальний, але водночас авторитетний контакт.

Крім того, констатовано, що населення сприймає поліцію саме через призму спілкування з нею. Важливо усвідомити, що спілкування з населенням – це теж певна дія превентивного характеру, спрямована на запобігання злочинності. Інакше кажучи, ідеться про один із засобів кримінального забезпечення поліцейської діяльності.

Позитивні тенденції щодо формування партнерських відносин між поліцією та населенням наявні в Киргизстані. Тут відбувається реформування та зміна старої міліції на поліцію. Головне для керівництва держави, щоб поліція стала принципово більш якісним правоохоронним

органом без корупційних аспектів і з дієвим результатом роботи. У цій справі Киргизстану допомагає міжнародна спільнота (виділяє кошти, направляє інструкторів тощо). До роботи поліції дедалі більше залучають громаду. Нещодавно в державі було запроваджено програму «Поліція і громадськість», суть якої полягає в укріпленні зв'язків між населенням та поліцією з метою якісної протидії злочинності [176, с. 9].

Варті уваги партнерські відносини між поліцією та державою в Боснії та Герцеговині. У цій державі функціонують гарячі лінії для звернення громадян (як щодо вчинюваних злочинів, так і стосовно вдосконалення роботи поліції). Крім того, у певних регіонах поліцейські беруть собі в допомогу на патрулювання активістів з добровільних дружин, які допомагають їм у незначних справах (проте все ж відчують причетність до охорони порядку) [175, с. 19].

У Румунії поліція настільки наближена до населення, що багато хто з громадян навіть бастують разом з поліцейськими, коли останнім це необхідно (2008 року відбулася активна акція протесту з боку поліції незадоволеної низькою оплатою праці; цю акцію протесту підтримали майже 5 тисяч людей) [182, с. 22].

У Чехії популярним є гасло «Чеська поліція – ваш друг та приятель», за якою приховане прагнення поліції до співробітництва з кожним членом чеського суспільства.

Привертає увагу досвід кримінологічного забезпечення в Грузії. Відомо, що ця країна зуміла провести якісну поліцейську реформу й вивести поліцію на новий рівень довіри, піднявши її імідж до небувалих раніше висот. Сучасні грузинські поліцейські офіси більш схожі на офіси великих компаній. Прозори стінки, доброзичливий персонал, можливість отримання довідок чи документів у стислі строки без фактора корупції. Усе це приваблює населення до поліції та змушує його співпрацювати з поліцейськими через внутрішні мотиви, так би мовити підсвідомо. Крім

того, різні відомства поліції Грузії активно співпрацюють між собою, щоб грамотно акумулювати оперативну інформацію та чітко координувати свої дії. У країні раз на півріччя проводиться моніторинг криміногенної ситуації, що дає змогу скоригувати заходи протидії злочинності залежно від того, які результати дає моніторинг. За всіма показниками поліція Грузії на сьогодні за професіоналізмом не поступається аналогічним правоохоронним органам провідних країн світу [178, с. 21].

Якісно працює поліція з населенням також у Швеції, використовуючи різні кримінологічні засоби забезпечення своєї діяльності. У цій країні розроблена та втілюється в життя концепція «community policing», у межах якої вкрай поширеним стало гасло «Повага до закону починається з поваги до громадянина». Тобто поліція у Швеції передусім усвідомлює необхідність поважного ставлення до людини, що повинно спонукати суспільство до відповідної реакції. Поліцейських тут добирають досить прискіпливо, надаючи перевагу особам з вищою освітою. Загалом формуванню належного іміджу та популяризації професії поліцейського у Швеції сприяло саме те, що ця професія потребує високого інтелектуального розвитку й морального здоров'я. Цікаво, що при поліцейських відділках працюють спеціальні центри, які вивчають причини звернення громадян до поліції й ведуть відповідний аналіз (момент кримінологічного моніторингу). Рівень довіри населення до поліції в цій країні, за даними статистичних служб, становить майже 95 %, що є одним з найкращих показників у світі. Найпоширенішими злочинами у Швеції є крадіжка велосипедів і комп'ютерні злочини. До злочинців тут ставляться не так, як до осіб, яких треба відмежувати від суспільства, а як до осіб, яким передусім потрібна допомога. Шведи стверджують, що поліцейський у їхній державі – не лише представник правоохоронного органу, який відповідає за безпеку на вулицях, а ще й психолог, соціолог, вихователь і просто товариш, з яким приємно спілкуватися [234, с. 151].

У Голландії поліцейська діяльність сприяє розвитку засобів профілактичної діяльності. Це пояснюється тим, що краще робити все, щоб злочинність не зароджувалася взагалі, аніж боротися та протидіяти їй, як уже сформованому явищу. Голландські поліцейські стверджують, що після нейтралізації одного злочинця з'являється інший, а за дієвої профілактики злочинності не буде жодного. Один з прикладів профілактики злочинності поліцейськими Голландії (а водночас і прикладом взаємодії з громадськістю) є поширення буклетів і брошур з правовою пропагандою. Виглядає це досить цікаво: вулицями ходять громадські активісти разом з поліцейськими й кожному зустрічному вручають буклет, а за потреби – спілкуються з перехожими. Подібну друковану продукцію поширюють також у навчальних закладах, на робочих місцях. Фінансову складову беруть на себе неурядові громадські організації. Голландські поліцейські надають правові консультації громадянам з побутових ситуацій, унаслідок чого підвищується правова обізнаність громадян, а поліцейський сприймається не лише, як правоохоронець, а й як юрист, до якого можна звернутися за простою юридичною допомогою. Поліція в Голландії тісно співпрацює і з державними органами. Часто відбуваються конференції, на яких присутні місцеві урядовці, поліцейські та громадські представники. На цих конференціях обговорюють різні питання, що стосуються протидії злочинності, здійснюють аналіз і планування [450]. Таким чином, голландська поліція є однією з найбільш відкритих для громадян у світі.

Наведені вище країни – це, безперечно, позитивний досвід у кримінологічному забезпеченні поліцейської діяльності. Водночас слід зазначити, що в окремих державах ситуація з кримінологічним забезпеченням поліцейської діяльності й функціонуванням поліції загалом є невтішною. Наведемо декілька з них, провівши побіжний аналіз, щоб з'ясувати, з яких держав не слід брати приклад (хоча деякі з них економічно розвинені та заможні).

Так, наприклад, поліція Китайської народної республіки головним своїм завданням визнає охорону державного порядку та державного устрою. Про будь-яке партнерство з населенням годі й говорити. Поліція фактично слугує каральним органом. У Китаї поліція дбає передусім про державні інтереси й будь-яке посягання на них карається вкрай жорстко [177, с. 21].

Подібна тенденція спостерігається також у Південній Кореї (Корейська народна республіка), де поліція покликана захищати політичний апарат держави і майже не звертає уваги на співробітництво з населенням. Крім того, поліція Південної Кореї майже не співпрацює з іншими правоохоронними органами [181, с. 15].

О. Ю. Прокопенко у своїх дослідження зауважує, що населення зазначеної країни сприймає поліцію як «суворого викладача», тобто з побоюванням, але з повагою. Жорсткі методи в роботі дають змогу мінімізувати злочинність у країні й за умови добропорядного образу життя люди можуть відчувати себе у відносній безпеці [404].

Майже не існує взаємодії між поліцією та населенням у Вірменії. Тут правоохоронці виконують передусім каральні функції. Непоодинокими є випадки жорстких дій щодо розгону демонстрацій і катування затриманих у поліцейських відділках. За такого тотального безладу складно казати про будь-які засоби кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в країні [179, с. 21].

Україні треба однозначно оминати подібний міжнародний досвід та орієнтуватися на прогресивні країни, у яких закладено правильний вектор роботи поліції.

Для кримінологічної діяльності правоохоронних органів вагоме значення має глобальна стратегія протидії злочинності. Останніми роками провідні держави світу дедалі активніше звертаються до мережі Інтернету, щоб більш ефективно протидіяти злочинності, створюють і виконують певні програми [287, с. 386].

Одна з найвідоміших програм використання сучасних технологій у контексті протидії злочинності – це Modern Crime Prevention Strategy, розроблена у Великій Британії. У зазначеній програмі вказується, що для дієвої протидії злочинності в сучасному світі перспективними є такі напрями використання сучасних технологій, як:

- 1) картографування інформації, що має кримінологічне значення;
- 2) розбір та дії щодо аналізування зображень у режимі он-лайн, які отримуються з камер спостереження;
- 3) використання технологій для збору оперативної інформації, зокрема використання відеоматеріалів, наданих громадськістю (може бути зафіксоване правопорушення на приватну відеокамеру);
- 4) дослідження інформації із соціальних мереж (Фейсбук, Твіттер, Інстаграм тощо) [523].

Цікаво, що при поліцейських відомствах у Великої Британії діють спеціальні підрозділи з кібербезпеки, головною метою в діяльності яких є забезпечення державних систем від кіберзагроз.

Аналітичні центри Великої Британії часто проводять дослідження щодо перспектив розвитку поліції на найближче майбутнє. Згідно з останніми подібними дослідженнями, головний напрям, який може допомогти поліції розвиватися в контексті запитів часу, – це більш інтелектуальний підхід до своєї діяльності, використання сучасних технологій та Інтернету для збору й аналізу даних, а також кримінологічне прогнозування [68, с. 147].

Використання Інтернету в поліцейській діяльності передбачає вивчення карт злочинності окремо взятих районів, аналіз звітів мешканців району щодо стану злочинності, проведення запобіжної діяльності на спеціалізованих веб-сайтах [518].

Наукові кола Великої Британії дедалі гучніше заявляють про необхідність створення цифрової поліції, яка б спеціалізувалася на роботі щодо запобігання злочинності через сучасні технології, зокрема

використовуючи Інтернет. Розробляються спеціальні програми для смартфонів, на які громадянам будуть приходити повідомлення щодо можливої злочинної обстановки в регіоні та небезпечності знаходження на певних вулицях.

Подібні проекти є також у Європі. Так, у Празі успішно діє програма «Безпечна Прага он-лайн», метою якої є підвищення рівня взаємодії поліції з громадськістю через Інтернет. Чеські вчені-правники вказують на те, що поступово злочинність переміщується (мігрує) з вулиць у віртуальне середовище, а отже, подібне переміщення належить робити й правоохоронним органам. Для цього при поліцейських відомствах вже створюються спеціалізовані групи, до складу яких входять не лише поліцейські, а й спеціалісти з новітніх технологій (ІТ-спеціалісти).

У Канаді та Австралії в мережі поширеними є опитування серед населення, а також практика з повідомленнями про небезпеку в певних районах міст, подібну вже зазначеній англійській.

Цікавою є ситуація в Естонії. Тут діє проект «Інтернет-констеблі», відповідно до якого поліцейські беруть активну участь в інтернет-житті населення країни, створюють спеціальні профілактичні сайти, де ведеться активна пропаганда проти злочинності, створюють власні акаунти, демонструючи наближення до людей. Присутність поліції в мережі допомагає зменшити рівень злочинності, адже потенційні злочинці розуміють, що за ними стежать, і мережа вже не є місцем, де можна вільно готувати до реалізації свої злочинні задуми. Головною новацією естонського підходу є саме наявність електронного констебля (поліцейського), що демонструє перебування естонської поліції в курсі сучасних технологій та сучасних потреб у здійсненні поліцейської діяльності, крім реального світу, у віртуальному [520].

Що стосується стратегії протидії злочинності в сучасній Україні, то слід зауважити таке. Відносно нещодавно було впроваджено Стратегію

розвитку МВС України до 2020 року, відповідно до якої необхідним кроком розвитку безпечного середовища є розвиток інститутів дільничних поліцейських і патрульної поліції як першої компетентної ланки співпраці з населенням [399].

Крім того, урядовці й чиновники, пов'язані з МВС, нарешті дослухалися вчених-криміналістів і намагаються нормативно закріпити важливість профілактики злочинності як одного з основоположних засобів кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності. Науково вже доведено можливість протидії конкретним правопорушенням завдяки належній профілактичній діяльності [167]. Наразі навіть висувають ідеї щодо введення такого навчального предмета, як профілактика злочинності в навчальних закладах, зокрема школах.

Очевидно, що в Україні на цьому етапі розвитку вкрай слабо розвинене використання Інтернету та інших сучасних технологій для протидії злочинності, хоча українські злочинці активно використовують Інтернет для втілення в життя своїх задумів, не менш активно, аніж за кордоном. У цьому контексті нашим правоохоронним органам потрібно проводити конференції з іноземними колегами, брати за основу їх успішний досвід, рухаючись у ногу з часом. Адже слід пам'ятати, що використання Інтернету й сучасних технологій є одним з методів кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в контексті протидії злочинності.

Отже, проблема взаємодії поліції з населенням вирізняється актуальністю. Ідеться про одне з першочергових завдань вказаного правоохоронного органу. У теорії Національна поліція України вже проголосила себе партнером населення, але що ж з практичного боку? На сьогодні населення України здебільшого ставиться до поліції приблизно з таким самим рівнем недовіри, як ставилося до старої міліції. Без належної взаємодії поліції з населенням неможливо казати про якісний кримінологічний моніторинг, якісну протидію злочинності. З наведеної

інформації цього підрозділу можна побачити, як в інших державах ретельно та старанно намагаються налагодити співпрацю громадськості з поліцією. Аналогічним чином потрібно розвиватися й вітчизняним поліцейським, щоб партнерство населення та поліції було не гучним лозунгом, а реально дієвим та ефективним явищем.

3.4. Кримінологічне забезпечення поліцейської діяльності в системі правового виховання населення

В умовах становлення сучасної правової держави, діяльність якої побудована на демократичних принципах, а вектор розвитку спрямовано на європейську інтеграцію, вкрай актуальною постає проблематика правового виховання населення країни. Сучасна успішна держава потребує громадян з високим рівнем правової свідомості, а такий рівень можливо досягти лише завдяки грамотно вибудованому правовому вихованню.

Слід зауважити, що на цьому етапі розвитку наукових досліджень питання кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в системі правового виховання населення досліджено вкрай вузько. Натомість Національна поліція України є одним з тих органів, який найбільше націлений на підвищення правової свідомості серед громадян, оскільки саме зазначений правоохоронний орган має найбільш тісний зв'язок з громадськістю й є партнером кожного члена нашого суспільства.

Передусім спробуємо визначити сутність поняття правового виховання на підставі наукових доробків учених як радянського, так і сучасного періоду. Слід наголосити, що зміст правового виховання здебільшого пов'язаний з розумінням кожного слова в цьому словосполученні.

Правове виховання залежить передусім від розуміння права як такого. З огляду на зазначене, можна виокремити такі етапи дослідження проблематики правового виховання:

1) етап 1940–50-х років – ставлення до категорії «право» формується під впливом течії соціалізму, а правосвідомість громадян – під чітким керівництвом панівної комуністичної партії (на цьому етапі підхід до визначення категорії «правове виховання» має формальний характер);

2) етап 1960–80-х років – перші спроби визначення правового виховання, його мети й завдання. Зрештою було сформульовано наукову тезу «глибока повага до права»;

3) етап 1980-90-х років – процеси демократизації суспільства, які супроводжувалися нещадною критикою минулих тоталітарних підходів, наявних у науці;

4) етап після розпаду СРСР до 2000-х років – перші роки незалежності колишніх соціалістичних держав (характеризується сплеском активності щодо становлення правосвідомості серед населення);

5) сучасний етап, що означений бажанням населення побороти правовий нігілізм; категорія «правове виховання» дедалі частіше фігурує в науковій, педагогічній, філософській літературі.

Актуальність правового виховання для сучасної України можна прослідкувати й через низку нормативно-правових актів, які було прийнято саме для підвищення рівня правової обізнаності населення.

Так, одним з перших таких нормативно-правових актів стала Програма правової освіти населення, затверджена Кабінетом Міністрів України 1995 року. Зазначена Програма визначала основні напрями правової освіти та способи реалізації зазначених напрямів [403].

З огляду на наукові дослідження останніх років, можна виокремити декілька підходів до визначення правового виховання. Найпопулярнішим є визначення його через діяльність держави, окремих її органів чи установ, а також громадських об'єднань, яка має системний та послідовний характер й має на меті формування правового мислення серед людей, спрямованого на утвердження поваги до права та закону. Зазначений підхід тісно зв'язує правове виховання з поняттями правової культури та правової поведінки.

Суттєво менше прихильників у визначення правового виховання через вплив: правове виховання – це вплив систематичного та послідовного характеру на психологію населення (окремо взятих осіб або груп осіб) для

формування правової свідомості, стійких переконань щодо права загалом. Подібний підхід обстоює, зокрема, С. М. Легуша [277, с. 13].

О. Ф. Скакун до зазначеного додає, що систематичний вплив на психологію населення має на меті домогтися правової та соціальної активності людей. Із цього випливає зміст поняття так званої правосвідомості [432, с. 113].

Водночас частина науковців також визначає правове виховання через процес, який полягає у формуванні правової свідомості індивіда через комплексну роботу всередині країни суспільства й державних установ, яка сприяє чіткому усвідомленню того, що дозволено, а що протизаконно.

Наявна також позиція, згідно з якою правове виховання – це допомога педагогічного та соціально-правового характеру, спрямована на розвиток правової культури особистості, а також на розуміння місця людини в соціумі [104, с. 234].

Нечисленна група вчених визначають правове виховання через дію соціуму на особистість, що разом з індивідуальними якостями особистості формує загальне уявлення останньої про життя в суспільстві, тобто, інакше кажучи, правове виховання постає як низка об'єктивних і суб'єктивних чинників, що впливають на людину [73, с. 396].

В. П. Зенін стверджує, що поведінку громадян визначає саме те, на якому рівні в державі перебуває правове виховання. Не можна вимагати від населення дотримання законів, здійснення своєї діяльності згідно із законом, якщо держава не доклала зусиль, щоб кожна людина з дитинства могла чітко усвідомити різницю між законним і незаконним. Як одна поліція, сама по собі, не в змозі побороти злочинність, так й одна лише сім'я не завжди може дати дитині належне правове виховання. Процес правового виховання – це комплексний вплив на особистість з різних аспектів буття: з боку родини, держави, суспільства тощо [370, с. 86].

Цікавим є ставлення науковців до поняття «виховання». Так, більшість джерел визначає виховання як процес становлення особистості, пов'язаний з моральним, естетичним і професійним вихованням. Н. М. Онищенко також зауважує, що, крім зазначеного, правове виховання тісно пов'язане з політичним вихованням, адже політика, право, закон – це речі, які тісно переплітаються й правова обізнаність перетинається з політичною грамотністю тісніше, ніж може здаватися [344, с. 58].

Проте не можна оминати увагою той факт, що треба чітко розрізнати сутність й зміст правового виховання [34]. Поняття «сутність правового виховання» охоплює процеси формування стійких правових принципів у свідомості особистості. Натомість зміст правового виховання полягає в діяльності держави та суспільства, спрямованій на виховання правосвідомості серед населення завдяки певному інструментарію. Тобто сутність правового виховання – це мета (формування особистості, завдяки якій можна побудувати демократичну країну), а зміст правового виховання – це спосіб досягнення цієї мети.

Також варто зазначити, що більшість дослідників виокремлюють у правовому вихованні такі компоненти, як:

- 1) формування серед населення системи знань правового характеру;
- 2) утвердження правових переконань;
- 3) утвердження звички діяти в межах правового поля [105, с. 57].

Юридична література містить різні підходи до визначення цілей правового виховання. Часто зустрічається підхід, відповідно до якого головна ціль правового виховання – це досягнення поваги до законності серед населення. Згідно з іншими джерелами, основною ціллю варто вважати досягнення правової культури належного рівня в кожній окремо взятої особистості.

Головною ціллю правового виховання часто вважають досягнення системи знань і переконань соціально активної поведінки, яка не виходить за межі правового середовища [265, с. 119].

Мету (ціль) правового виховання подекуди представляють за трьома рівнями:

- найближча (першочергова) мета (зазвичай ідеться про формування базових правових знань, необхідних для життя в суспільстві);
- проміжна мета (формування серед людей переконань стосовно того, що всі процеси в житті мають не виходити за межі правового поля);
- заключна (кінцева) мета (з огляду на зазначене вище, в особи сформовано алгоритм соціально активної поведінки з дотриманням правомірності цієї поведінки) [456, с. 419].

Для досягнення перелічених цілей слід використовувати широкий інструментарій засобів правового виховання. До таких засобів, зокрема, можна віднести: книги, газети (у тому числі інтернет-видання), плакати, стенди, посібники, радіо, телебачення, діяльність гуртків і клубів, які здатні сприяти належному вихованню правосвідомості серед населення. Сюди можна зарахувати й певні засоби духовного впливу [370, с. 97].

Не можна оминати увагою також питання стосовно того, які методи застосовують для реалізації процесів правового виховання населення. Так, одними з найпоширеніших методів правового виховання, учені називають переконання й примус [461, с. 96]. Фактично переконання є диспозитивним методом, а примус – імперативним (саме зазначені два методи є найбільш поширеними в правознавстві). Методи правового виховання за допомогою відповідних засобів правового виховання покликані сформувати у свідомості людини ті принципи, які становлять сутність правомірної поведінки.

Далеко не всі науковці вважають примус методом правового виховання [87, с. 86]. За подібного міркування вчені замінюють примус більш широким

спектром диспозитивних методів, на кшталт наочності чи позитивного прикладу. На нашу думку, у правовому вихованні наявні всі перелічені методи, адже метод здійснення правового виховання слід обирати залежно від умов, у яких здійснюється виховання, а також залежно від характеристик особи, відносно якої здійснюється правове виховання. Крім того, не можна однозначно відмовлятися від імперативних методів.

Говорячи про правове виховання, його мету, засоби й методи, не можна оминати увагою способи правового виховання, тобто форми реалізації цього явища. Так, зазвичай виокремлюють такі способи правового виховання: правова пропаганда, правове самовиховання, юридична робота державних органів, правова освіта населення тощо.

Деякі дослідники наводять такі способи правового виховання, як правова агітація (вплив на формування психічного ставлення особистості до права через радіо, телеефіри, мітинги й індивідуальні бесіди), а також художня діяльність (кінофільми, література, яка допомагає формувати гідне ставлення людини до життя в суспільстві шляхом демонстрування поведінки позитивних героїв) [321, с. 751].

З-поміж способів правового виховання вирізняється процес самовиховання. Цілком природно, що в процесі виховання важливу роль відіграє не лише завзяття й талант вчителя, який доносить учневі певні думки, а й бажання власне учня пізнати нове. У межах правового виховання суб'єкт, на який його спрямовано, має бути схильним до такого виховання, прагнути до нього.

Самовиховання можна представити як внутрішню активність особи, спрямовану на формування в собі певних якостей. Інакше кажучи, самовиховання – це процес формування власної особистості [91].

Самовиховання за своєю суттю – процес, який охоплює всі сфери життя особистості. Воно сприяє формуванню рис і смаків людини [132, с. 4]. Його

підґрунтям є самостійна діяльність із засвоєння принципів права та моралі, добре засвоєння яких сприяє вдалій соціалізації людини.

Комплексний підхід до визначення правового виховання дає змогу констатувати, що правове виховання – це, передусім, феномен соціально-культурного сенсу. Зазначене можна підтвердити такими тезами:

1) людина завжди, на будь-якому етапі свого розвитку була істотою, яка прагнула до підвищення правової культури, створювала обмеження та заборони, щоб піднятися над тваринним світом, перемогти в собі тваринне прагнення до життя за законами джунглів;

2) у кожному суспільстві є своя правова культура та правова свідомість, яка формувалася сотнями років під впливом різних чинників (звісно, кожен народ, кожна нація мають свої особливості правової культури, яка перебуває на різних рівнях розвитку, але спільним є те, що кожна спільнота має своє уявлення про право й відповідно до цього уявлення виховує нові покоління);

3) рівень правової свідомості кожного окремо взятого індивіда безпосередньо залежить від рівня правової обізнаності населення загалом;

4) правова свідомість безпосередньо залежить від культури (це певний принцип соціокультурного балансу, адже правосвідомість – це теж вияв культури, а отже, складно вимагати від зулуських племен такого самого ставлення до правосвідомості й права, як наприклад, від розвинених європейських держав).

Один з найголовніших напрямів процесу правового виховання полягає в тому, щоб підвищити правову активність громадян. Активна правова позиція громадян є необхідною в багатьох сферах суспільного життя, зокрема в таких, як участь у підготовці й проведенні виборів; загальнонаціональному обговоренні законопроектів; створенні громадських осередків; проведенні референдумів тощо. Сучасне життя часто ставить перед суспільством проблеми, розв'язати які спроможні лише юридично обізнані люди. Таким чином, правове виховання – це не лише повага до

закону й виконання вимог закону, а й уміння належно реалізовувати свої права, такі як право на суспільний протест та інші демократичні права сучасного громадянина. Зазначений підхід до правового виховання дає змогу виокремити певну етапність:

1) початковий етап, що передбачає прищеплення особі почуття поваги до права, закону, а також навчання її правомірній поведінці;

2) завершальний етап, на якому особа вже здатна виявляти елементи правової активності, бути активним учасником життя суспільства та власної держави.

Якщо вдуматися, то все перелічене, зокрема теза щодо виховання соціально активного громадянина, який мав би бажання в правовому полі брати участь у житті держави, є складовою досягнення глобальної мети в підвищенні культури (зокрема правової). Взагалі саме правова культура є метою правового виховання. Питання правової культури, її понятійний апарат донині повною мірою не досліджено. В Україні правову культуру нерідко ототожнюють із законністю чи чимось на кшталт. Проте правова культура – це дещо більше, ніж законність. Це певне усвідомлення, певний стан свідомості особи, за якого вона не може навіть подумки прагнути до злочинної поведінки. Законність передбачає, що особа може зважитися на вчинення злочину, але не робить цього через страх бути покараними, страх перед законом. Проте за умови сприятливих умов і значної долі ймовірності уникнути покарання, особа вчинить злочин, допустить злочинну поведінку, оскільки така поведінка не перебуває для неї під певним табу. Натомість правова культура означає саме певне табу. Особа, навіть за умов майже стовідсоткового уникнення покарання за злочинні дії, не вдається до таких дій, оскільки її внутрішнє переконання не дозволяє їй цього. Відбувається внутрішнє відторгнення злочинного як чогось негідного, брудного й непривабливого.

Багато хто також плутає правове виховання з правовою профілактикою злочинності, які не є тотожними. Профілактика правопорушень, злочинності лише опосередковано стосується правового виховання. Звісно, окреслені процеси перетинаються під певним кутом і мають дещо спільне, але все ж таки відмінні. Правове виховання створює певну атмосферу, ауру антизлочинного простору. Натомість до профілактики правопорушень вдаються там, де наявні правопорушення та злочини, вона покликана врятувати ситуацію, не допустити поширення так би мовити захворювань.

Вкрай проблемним у юридичній літературі визнають питання щодо спрямованості правового виховання на досягнення правомірної поведінки. На сьогодні правове виховання має передусім забезпечити правову активність громадян, тобто досягнення високого рівня правової свідомості. Для досягнення подібної мети слід створити якісну теоретичну базу, втілити певні соціальні та психологічні передумови. Правове виховання має надати особі не лише базові знання щодо права як науки, а й розтлумачити конкретні знання правозастосування та правореалізації загалом [78; 81; 221].

Належне висвітлення тематики цього підрозділу передбачає дослідження елементів понять «поліцейська діяльність» і «кримінологічне забезпечення» в контексті такого явища, як правове виховання населення.

Підходи до розуміння поняття поліцейської діяльності варіюються залежно від суб'єкта їх тлумачення. Так, К. Бельський, М. Москаленко та В. Шадрін визначають поліцейську діяльність як специфічну форму реалізації поліцейської функції держави, що передбачає цілеспрямований вплив відповідних державних інститутів (органів) на соціальні відносини або особливий вид соціальної, державно-управлінської діяльності, що здійснюється на основі закону та в інтересах суспільства, спрямованої на охорону й підтримку громадського порядку, забезпечення громадської безпеки заходами примусу [491, с. 112].

Існує протилежна, більш вузька позиція, автором якої є Й. Горінецький. На його думку, сутність поліцейської діяльності полягає у виявленні й розслідуванні злочинів, кримінальному переслідуванні [109, с. 45].

Проте такий підхід потребує доопрацювання, оскільки національна та міжнародна юриспруденція вже довела, що поліцейською є будь-яка охоронна діяльність, пов'язана із захистом наявних благ, особистих і майнових прав.

Таким чином, поліцейською діяльністю є санкціонована державою та регламентована законом державно-управлінська діяльність спеціально уповноважених суб'єктів державної влади (а іноді й низки громадських організацій), спрямована на охорону громадського порядку, забезпечення громадської (та будь-якої іншої) безпеки шляхом реалізації визначених повноважень.

Вартий також уваги термін «кримінологічне забезпечення», зокрема встановлення його зв'язку з поліцейською діяльністю загалом.

Погляди на тлумачення поняття кримінологічного забезпечення не набули однозначного тлумачення в працях учених, проте проаналізувавши наявний плюралізм думок, можна виокремити позитивні й негативні риси в запропонованих дефініціях і сформулювати авторське бачення.

Кримінологічне забезпечення оперативно-розшукової діяльності як специфічна форма поліцейської діяльності – це застосування кримінологічних засобів у певному поєднанні задля досягнення цілі щодо покращення в реалізації задач оперативно-розшукової діяльності. Найчастіше такі кримінологічні засоби можна використати для удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення щодо виявлення, розкриття та запобігання злочинам [512].

Структуру кримінологічного забезпечення в дисертаційному дослідженні В. М. Бесчастного представлено як інтегровану окрему теорію в

структурі загальної теорії протидії злочинності. Кримінологічне забезпечення складається з таких частин:

- 1) забезпечення кримінологічної профілактики, а саме:
 - забезпечення профілактики випередження;
 - забезпечення профілактики обмеження;
 - забезпечення профілактики усунення;
 - забезпечення профілактики захисту;
- 2) забезпечення відвернення злочинів;
- 3) забезпечення припинення злочинів [52].

Таким чином, кримінологічним забезпеченням поліцейської діяльності є стратегічна, концептуальна діяльність із забезпечення профілактики, випередження, обмеження, усунення злочинності, захисту від неї, відвернення та припинення злочинів тощо шляхом аналізу зібраної інформації, використання кримінологічного прогнозування та планування.

Саме в цьому й полягає специфіка кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності – використовувати наявні методи науки кримінології для забезпечення поліцейських органів інформацією про вчинені, або ті, що плануються, злочини.

На думку С. Лисенкова, пріоритетним завданням правового виховання є озброєння знанням законів, підвищення юридичної обізнаності, систематичне інформування про актуальні питання права, формування правової свідомості як сукупності правових уявлень, поглядів, переконань і почуттів, що визначають ставлення особистості до вимог законів, регулюють її поведінку в конкретній правовій ситуації, а також формування поваги до держави і права, розуміння необхідності дотримання вимог законів. Такі якості виховують, розкриваючи соціальну суть і роль держави та права [455, с. 258].

Усі зазначені засади сприятимуть вихованню в громадян правової культури, що слугує одним з основоположних факторів визначення рівня

злочинності на певному просторі чи в державі загалом. В освіченому суспільстві поважають право, дотримуються прав інших громадян, наявний низький рівень злочинності, що свідчить про належність механізму правового виховання населення до процесів кримінологічного забезпечення діяльності поліцейських органів, що уповноважені державою на створення атмосфери безпеки.

Очевидно, що неможливо побудувати дієву модель правового виховання в нашому суспільстві без удосконалення всієї системи права, реформування законодавства й підвищення рівня правосвідомості в більшості верств населення. Всередині держави необхідно створити здорову атмосферу, де буде переважати повага до Конституції та до кожного громадянина, дотримання етичних і моральних норм, засудження протизаконного способу життя. Важливо, що власне держава повинна наочно демонструвати приклад високої правової культури, визнаючи пріоритет дотримання законів, прав і свобод людини [471, с. 211].

Як один з головних елементів превентивної функції кримінологічного забезпечення діяльності поліції в нашій державі організація ефективної системи правового виховання в українському суспільстві сприятиме обізнаності громадян щодо меж їхніх прав, удосконалисть знання чинного законодавства, зменшить кількість осіб, що порушують закон (а також права інших людей) лише через те, що не усвідомлюють свої діяння як порушення права.

Учені стверджують, що у сфері правового виховання для України нині актуальними є такі завдання: створення обґрунтованої державної правової політики, а на її основі – концепції правового виховання населення; створення багатоступеневої системи правового виховання і освіти; підвищення загального рівня моральності громадян; популяризація правових знань (зокрема через засоби масової інформації); стимулювання інтересу в населення до правових знань і підвищення їх доступності;

застосування методів реклами і «public relations»; розвиток сімейного правового виховання тощо [369].

Усі вказані завдання тісно пов'язані з кримінологічним забезпеченням поліцейської діяльності, оскільки остання поширюється не лише на протидію злочинності. Висока правова культура громадян, яка є наслідком систематичного здійснення ефективного правового виховання населення, зменшує рівень злочинності загалом, змінюючи ставлення громадян до вчинюваних діянь, що посягають на різні об'єкти охорони поліцейських органів.

Доволі цікавим є те, як до реалізації правового виховання підходять у різних країнах. Розглянемо деякі з них. Привертає увагу модель правового виховання населення Сполучених Штатів Америки. Відомо, що США часто наголошують на активній позиції своїх громадян як на одній з ментальних рис сучасного американця. Дійсно, у цьому є певна доля правди, оскільки політика США багато в чому побудована на соціально свідомих громадянах, рівень правової культури яких є високим, що, як нам уже відомо, добувається саме шляхом правового виховання. Питання стосовно того, як у США відбувається правове виховання населення, цікавим є ще й з огляду на те, що ця країна – одна з небагатьох, де досі існує найвище покарання – смертна кара. Тобто з дитинства людина чітко усвідомлює, що є певні злочини, за які її можуть позбавити життя. Таким чином, постає риторичне запитання, відповідь на яке кожен нехай дасть сам: чи можна вважати наявність смертної кари як найвищої міри покарання певним важелем у правовому вихованні населення?

Отже, модель правового виховання в США передбачає можливість участі в цій діяльності значної кількості соціальних інститутів, де чільне місце посідає освітній інститут. Правове виховання (у тому контексті, як розуміємо його ми) не представлене в американських школах. Проте американські школи проводять певні курси із формування громадського

просвітництва, на яких молодь отримує досить ґрунтовні знання з правознавства. Правове виховання учнів передбачає усвідомлення таких важливих для кожного американця документів, як Конституція, Білль про права людини та Декларація незалежності. Вивчення цих документів дає змогу з юних років усвідомити важливість такого поняття, як суспільне благо, недопустимість зазіхань на індивідуальне благо, справедливість, рівність і невідворотність покарань за правопорушення. За час навчання в школі (у контексті застосування правового виховання) педагоги намагаються зорієнтувати учнів на узгодження інтересів особи й суспільства. Молодь отримує знання щодо адміністративно-територіального устрою держави, політології та соціології. До початку навчання в старших класах учні вже мають чітке уявлення про свою державу, власні права та обов'язки, усвідомлюють важливість дотримання законів. Їх мислення поступово починає вимірюватися нормативно-правовими актами. Тобто якщо смітити на вулиці заборонено, то цього робити не можна, адже можливе покарання відповідно до такого типу проступку. Безперечно, бувають винятки, особливо коли йдеться про підлітковий вік, час максималізму й певних психічних змін в особі, й тоді особа може, навпаки, намагатися самоствердитися за рахунок певних незначних проступків. Проте відсоток подібних випадків доволі низький і більшість молодих людей все ж обирають законослухняний спосіб життя.

У межах правового оформлення особисті інтереси стають дедалі більш суспільними, а власне суспільство – більш громадянським, здатним створити необхідні умови для реалізації особистих інтересів [70, с. 28-30].

У кожному штаті наявні різноманітні асоціації, які систематично впроваджують певні програми громадянсько-правового підвищення знань. Зазначені програми є безкоштовними, а користь від них – безцінною.

Вагоме значення в контексті правового виховання населення має Національний комітет з соціальних досліджень, який, до речі, функціонує

також за межами США. Зазначений орган проводить важливу роботу щодо моніторингу злочинності в країні загалом та в окремо взятих регіонах. Таким чином, правоохоронні органи завжди мають науково обґрунтовані тенденції щодо злочинності.

Не менш важливу діяльність провадить Центр громадянської освіти, який має значну теоретичну базу правового виховання, розділену на програми, методики, курси й рівні відповідно до віку особи, яка звертається до Центру. Учні шкіл, коледжів та університетів заохочують брати участь у діяльності різних громадських спілок (їх у США безліч і кожен може знайти собі ту, яка відповідає його інтересам).

Існують певні проекти, метою яких є визначення громадської думки стосовно чогось. Інші проекти стимулюють громадську ініціативу (стимуляція громадської ініціативи надходить зверху – від уряду країни).

Варта уваги участь громади в освітніх заходах, що здійснюється завдяки діяльності комітетів, які функціонують поряд з тим чи іншим навчальним закладом (часто членами цих комітетів є батьки учнів).

Якщо говорити про вищу освіту, то слід зазначити, що американські університети є одними з кращих у світі. Юридична освіта, яка надається студентам-правникам, означена високим рівнем якості. У кожному штаті США є принаймні один державний університет та значна кількість приватних [169, с. 51-53]. Юристи здебільшого отримують освіту, спрямовану на практичну діяльність саме в штаті університету, але існують і так звані федеральні юридичні факультети, де дається ще більший об'єм знань і можливість відразу після університету працювати майже в будь-якому штаті, а не зосереджуватися на одному. Часто при університетах зі студентами-правознавцями проводять зустрічі члени Асоціації американських юристів, серед яких зазвичай присутні практикуючі судді, прокурори, адвокати та інші фахівці. Юристи-професіонали охоче беруть участь у подібних заходах, активно дискутують з майбутніми колегами й

діляться досвідом. Зазначена Асоціація однією з головних своїх цілей визначає саме підвищення якості юридичної освіти в США.

Важливу роль у правовому вихованні молоді відіграє Комітет з боротьби зі злочинністю молоді і неповнолітніх, який функціонує при апараті Президента. Зазначений осередок здійснює профілактику вчинення злочинів серед молоді. Тут працюють професійні психологи, розроблено відповідні програми, спрямовані на те, щоб допомогти неповнолітнім повернутися на шлях добропорядного громадянина [303, с. 120-122].

У США досить популярними є методи ювенальної юстиції, відповідно до яких до порушників можуть бути застосовані такі відносно легкі санкції, як домашній арешт, трудові табори тощо. У справі протидії злочинності суттєво допомагає громадськість. Популярними є групи добровільних скаутів, до яких може входити молодь, яка завдяки цьому має змогу відчувати на собі певну відповідальність. Подібні скаут-групи опікуються громадським порядком і боротьбою з дрібним хуліганством.

Крім того, у США існує розгалужена мережа реабілітаційних центрів, де надають допомогу наркоманам та особам, що страждають від алкоголізму. У зазначених центрах роблять все можливе, щоб людина, яка вчинила проступок через наркотики чи алкоголь, більше не вдавалася до таких дій, її виліковують і надають психологічну допомогу.

Отже, побіжний аналіз особливостей правового виховання населення в США дає змогу стверджувати, що в зазначеній країні це – багатогранний процес із залученням багатьох структур, спеціальних органів та установ. Правове виховання населення відбувається за чіткими програмами з раннього дитинства. Правове виховання здійснюється різними методами та способами. Його здійснюють у навчальному закладі, на роботі, у сім'ї та загалом у громаді. Допомагають у здійсненні правового виховання населення й поліцейські органи, які проводять роз'яснювальні бесіди, здійснюють ранню профілактику злочинності.

Не менш цікавим є підхід до правового виховання населення в Японії, де рівень злочинності є одним з найнижчих у світі. Щоб зрозуміти сутність правового виховання населення цієї країни, треба чітко усвідомити одну з провідних національних рис японців – бажання уникати конфліктів, знаходити компроміс. Світогляд японців базується на гармонії. Це гармонія як з природою, так і з іншими членами спільноти. Пріоритетом для японців завжди є не індивідуальне, а суспільне. Взагалі ментально японці не схильні до виокремлення себе з маси. Добропорядність японця визначається не його вмінням виокремитися, а його вмінням жити в соціумі, робити те, що він повинен робити задля блага громади.

Високий рівень правосвідомості японського суспільства можна пояснити, зокрема, повсякденною практикою звернення японців до правових реалій, популяризацією правової освіти та юридичної літератури, високим рівнем загальної культури громадян [490, с. 35].

Педагоги та вихователі в навчальних закладах Японії частіше використовують не покарання, а заохочення. Головне завдання – навчити з раннього дитинства правильній, прийнятній у суспільстві поведінці (бажано без сурових санкцій у вигляді покарання). Це пояснюється тим, що в розумінні японців, якщо надто тиснути на психіку дитини, можна буде отримати ефект, прямо протилежний бажаному. Уже в дитячому садку маленьких японців вчать працювати в команді на досягнення загального блага. Їх ділять на певні групи, кожній з яких дають певне завдання. Зазвичай це прості завдання (наприклад, з догляду за рослинами), проте в кожного члена команди є чітко відведена роль і з дитинства японці усвідомлюють, якщо хтось не виконає свого локального завдання, постраждає глобальна задача. Колективний осуд і можлива ізоляція змушують кожного робити свою ділянку роботи.

У сім'ї японців виховують з чітким усвідомленням того, що вони не є центром Всесвіту й їх бажання та права закінчуються рівно там, де

починаються бажання й права інших людей. Напевно, саме сім'я формує правосвідомість і соціальне розуміння свого місця для японця, а вже допомагає в цьому навчальний заклад.

Безпосередньо правоохоронні органи, зокрема поліція, у контексті проведення правового виховання населення здійснює пропаганду законслухняності. Поліцейські відвідують школи, дитячі садки, можуть обійти певний район з такою пропагандою. Слід зауважити, що поліцейські в Японії – це високопрофесійні кадри, як і загалом будь-які інші особи, пов'язані з правознавством. Стати юристом у Японії – завдання нелегке. Після отримання повної вищої юридичної освіти треба провести три роки стажування і здати декілька кваліфікаційних іспитів державного зразка.

Цікаво, що в Японії представлено досить нестандартний підхід до кримінального покарання. Чимало кримінальних проступків виведено за межу покарання у вигляді позбавлення волі. Японці намагаються не відбирати в особи право на свободу, оскільки це, за їх філософією, не допоможе виправити особу порушника. Позбавлення волі застосовується лише у виключних випадках. Багато з діянь, що в Україні мають ознаки кримінального правопорушення, у Японії виведені зі сфери регулювання кримінального права, а переведені, наприклад, до сфери регулювання адміністративного права. Бувають випадки, коли після призначення покарання прокурор спілкується з родичами, колегами по роботі порушника щодо можливості його перевиховання. Якщо під час спілкування подібне перевиховання здається можливим, особі призначають м'яке покарання замість потенційно більш сурового.

Також у Японії існують сімейні суди, які вирішують найпростіші побутові цивільні спори. До складу сімейного суду теоретично може потрапити сусід осіб, які судяться. Це зроблено, щоб сторони судового процесу судилися не лише перед професійним суддею, який їх не знає, а й

перед знайомим, який може бути обізнаним у суті спору й тим самим зменшується вірогідність обманів і маніпулювань.

Вагоме значення мають також громадські об'єднання. Майже кожен четвертий японець є членом якоїсь громадської спілки. Громадські організації займаються профілактикою вчинення злочинів, проводять педагогічну роботу серед молоді.

Підсумовуючи характеристику японської моделі правового виховання населення, слід відмітити, що важливе місце тут посідає ментальність японців, їхня духовна філософія і ставлення до життя. Тут напрацьовано алгоритм дій, традиційний спосіб виховання молоді, який, з огляду на результати низького рівня злочинності в країні, працює досить успішно.

Українське правове виховання сучасного вигляду переважно ґрунтується на тому, що залишилось у спадок від СРСР. За радянських часів правове виховання людей здійснювалося на тлі марксистсько-ленінських учень. Ставлення до права базувалося на засадах комуністичних ідей. Якщо бути чесними, правосвідомість радянських громадян була на доволі високому рівні. З дитинства людям роз'яснювалися основоположні приписи життя в суспільстві, де не можна красти, убивати та вчиняти інші кримінально карані діяння.

Вихованню молоді сприяли також численні юнацькі організації: жовтєнята, піонери, комсомольці. Молодь з дитинства намагалися навчити усвідомлювати необхідність самовідданої праці для розбудови міцної держави, де всім буде комфортно жити.

Міліцейські підрозділи та відомства (так само, як і в США та Японії) проводили профілактичні бесіди в навчальних закладах, щоб протидіяти поширенню злочинності. Крім того, міліціонери відвідували заводи та фабрики й проводили там пропагандистську роботу з профілактики злочинності (наприклад, крадіжок на підприємстві).

За часів СРСР активно видавали газети й журнали з тематикою щодо виховання правової свідомості населення. Загалом правове виховання населення в Радянському Союзі було системним і планомірним. Захистом користувалися всі шаблі населення, діяльність правоохоронних органів щодо виховання населення мала належне методичне підґрунтя.

Щодо сучасного стану правового виховання населення в Україні, то слід відмітити певний занепад правосвідомості в наших громадянах. Причин такої ситуації декілька. Складна фінансова ситуація в державі, соціальна криза та безліч іншого. Очевидно, що наразі українській системі правового виховання населення необхідне реформування, за основу якого потрібно брати успішний досвід розвинених зарубіжних країн, таких як США. Не треба відмовлятися й від того позитивного, що було в моделі правового виховання населення за радянських часів.

Висновки до розділу 3

Таким чином, здійснивши дослідження кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в системі правового виховання населення, слід аргументувати такі висновки:

1. Поліцейською діяльністю є санкціонована державою та регламентована законом державно-управлінська діяльність спеціально уповноважених суб'єктів державної влади (а іноді й низки громадських організацій), спрямована на охорону громадського порядку, забезпечення громадської (та будь-якої іншої) безпеки шляхом реалізації визначених повноважень.

2. Кримінологічним забезпеченням поліцейської діяльності є стратегічна, концептуальна діяльність із забезпечення профілактики, випередження, обмеження, усунення злочинності, захисту від неї, відвернення та припинення злочинів тощо шляхом аналізу зібраної інформації, використання кримінологічного прогнозування та планування.

Як один з головних елементів превентивної функції кримінологічного забезпечення діяльності поліції в нашій державі організація ефективної системи правового виховання в українському суспільстві сприятиме обізнаності громадян щодо меж їхніх прав, удосконалисть знання чинного законодавства, зменшить кількість осіб, що порушують закон (а також права інших людей) лише через те, що не усвідомлюють свої діяння як порушення права.

На сьогодні кримінологічне забезпечення поліцейської діяльності в нашій країні потребує оптимізації. На жаль, слід констатувати, що рівень злочинності в нашій державі щороку зростає. Це, зокрема, пояснюється розвитком технологій, які виводять злочинність на новий рівень, тоді як правоохоронні органи далеко не завжди можуть оперувати новітніми технологіями з таким самим успіхом, як це роблять злочинні угруповання.

Національна поліція України слугує одним з провідних органів з протидії злочинності. Саме зазначений правоохоронний орган реалізовує функцію держави щодо захисту прав і свобод людини та громадянина.

Слабкий рівень кримінологічного забезпечення не дає змоги Національній поліції повною мірою якісно та професійно здійснювати ті завдання, які на неї покладено законодавством.

У контексті кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні однією з пріоритетних є проблематика здійснення кримінологічного моніторингу поліції з точки зору наукових засад.

Реалізація кримінологічного моніторингу, точніше механізм та ефективність цієї реалізації, тісно пов'язані з процесами запобігання та протидії злочинності. Це пояснюється тим, що саме ефективність функціонування кримінологічного моніторингу забезпечує успіх у пошуку та викритті злочинців, розкритті злочинів, які вже були вчинені, а також попередженні тих, що планується вчинити, загалом підвищуючи рівень нормативно-правового забезпечення діяльності поліції.

Для дієвого використання кримінологічного моніторингу необхідно залучати широке коло фахівців з різних галузей на кшталт соціологів, психологів, психіатрів, спеціалістів з кібернетики тощо.

Сучасний етап розвитку наукових уявлень щодо кримінологічного моніторингу означений низкою недоліків із застосування цього способу кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності. До подібних недоліків сміливо можна віднести відсутність: єдиного підходу до проведення кримінологічного моніторингу; єдиних критеріїв оцінки ефективності кримінологічного моніторингу; нормативної основи, тобто правового підґрунтя для реалізації кримінологічного моніторингу (не вистачає правових актів, які б більш повно регулювали питання кримінологічного моніторингу, як на всеукраїнському рівні, так і на місцях);

методики, за якою можна було б оцінити ефективність превентивної діяльності, яка проводиться.

Значним недоліком є також те, що зазвичай різні відомства обирають спосіб учинення кримінологічного моніторингу на власний розсуд, з огляду на власні відомчі інтереси й завдання, які подекуди формулюються вкрай вузько.

Кримінологічним моніторингом належить визнати спеціально організовану, систематичну та планомірну діяльність, метою якої є оптимізація системи протидії та запобігання злочинності шляхом отримання від соціуму найбільш повної та обґрунтованої інформації, подальшої її обробки і систематизації.

Значення кримінологічного моніторингу в діяльності поліції є надзвичайно значущим, оскільки в сучасному інформаційному суспільстві застосування кримінологічного моніторингу як спеціалізованої інформаційної технології має на меті виконання низки функцій, що прямо пропорційно впливають на ефективність виконання поліцією завдань, покладених на неї суспільством і державою, шляхом проведення активної аналітичної роботи.

Наукове забезпечення та наявність теоретичних засад кримінологічного моніторингу дають змогу спеціалістам у відповідній галузі задіяти весь інструментарій вказаного інституту для забезпечення ефективної роботи правоохоронної та правозахисної функції як поліції України, так й інших органів охорони правопорядку.

Аналіз наукових досліджень і сучасної практики поліцейської діяльності дає змогу стверджувати, що ні кримінологічний моніторинг, ні кримінологічне забезпечення поліцейської діяльності загалом неможливі без належної взаємодії Національної поліції з іншими суб'єктами протидії злочинності. Не можна оминати увагою тезу про те, що Національна поліція – це партнер суспільства, а не каральний орган.

Діяльність, спрямована на протидію злочинності, може бути успішною лише за умови якісної співпраці Національної поліції з органами державної влади, органами місцевого самоврядування й, що не менш важливо, – з громадськістю.

Відповідно до положень Конституції України, всі органи та організації в державі повинні сприяти запобіганню поширення злочинності, здійснювати превентивну діяльність щодо злочинних виявів.

На сьогодні Національна поліція України найбільш тісно співпрацює з громадськістю, оскільки остання є однією з ключових опорних точок для поліції в контексті протидії злочинності.

На практиці складно констатувати чітку взаємодію між певними суб'єктами, як наприклад, між поліцією та громадськістю чи органами місцевого самоврядування, через недостатньо розвинену для такої взаємодії правову базу.

Першочерговим напрямом діяльності поліції має бути підвищення взаємодії з громадою, оскільки саме партнерські відносини з населенням були тим гаслом, яке імпонувало українцям у прагненні реформувати застарілу міліцію. Крім того, партнерські відносини між поліцією та населенням відповідають європейським еталонам відносин у суспільстві.

Щоб належним чином підняти рівень кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності, безперечно, треба взяти до уваги позитивний досвід європейських країн.

Дослідження зарубіжного досвіду, зокрема таких країн, як Німеччина, Польща, Англія, Уельс, Чехія, Естонія, Іспанія, США, Австралія, Канада та інших, дало змогу дійти висновку, що в зазначених країнах кримінологічне забезпечення поліцейської діяльності перебуває на якісно новому рівні, порівняно з Україною. У зазначених країнах активно використовують взаємодію з населенням; розробляють спеціальні програми і стратегії

розвитку, спрямовані на зближення поліції з громадськістю; застосовують сучасні технології для ефективної протидії злочинності.

Очевидно, що в Україні на цьому етапі розвитку вкрай слабо розвинене використання Інтернету та інших сучасних технологій для протидії злочинності, хоча українські злочинці активно використовують Інтернет для втілення в життя своїх задумів, не менш активно, аніж за кордоном. У цьому контексті нашим правоохоронним органам потрібно проводити конференції з іноземними колегами, брати за основу їх успішний досвід, рухаючись у ногу з часом. Адже слід пам'ятати, що використання Інтернету й сучасних технологій є одним з методів кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в контексті протидії злочинності.

Провівши дослідження кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності, зокрема напрямів цього забезпечення, не можна оминати увагою такий важливий чинник, як правове виховання населення, а також те, якими кримінологічними засобами користується поліція в цій сфері діяльності.

Комплексний підхід до визначення правового виховання дає змогу стверджувати, що правове виховання – це передусім феномен соціокультурного змісту.

Правове виховання повинно відбуватися з перших днів життя людини і тривати протягом усього життя. Правова обізнаність та чітке усвідомлення того, що є дозволеним, а що забороненим, є необхідним для громадян. Адже кожна людина повинна пам'ятати, що її права закінчуються там, де починаються права іншої людини. Правове виховання населення в нашій державі теж не перебуває на найвищому рівні порівняно з іншими державами, проте певні зрушення є. Так, поліція проводить ознайомчі зустрічі в школах та університетах, намагаючись підвищити рівень правосвідомості серед молоді. Проте без належного рівня довіри до поліції з боку населення не варто очікувати високих результатів від подібних зустрічей.

Таким чином, слід удосконалювати напрями кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності, які нині є актуальними, та всіляко впроваджувати світовий досвід більш розвинених держав.

РОЗДІЛ 4

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЇЇ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

4.1. Ефективність кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності

Говорячи про ефективність кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в сучасній Україні, передусім слід зауважити, що наразі наша система поліцейських органів має яскраво виражений пострадянський вигляд.

Аналізуючи результати дослідження ефективності кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності, можна помітити, що на сучасному етапі помітно бракує наукових праць. Це активізує вивчення окресленої тематики.

Однією з найголовніших вимог до діяльності в межах сфери протидії злочинності є ефективність. Термін «ефективність» у межах юриспруденції належить до основних. Це слово походить з латинського *effectus*, яке перекладається як «результат/наслідок якихось причин, заходів, дій».

Ефективність діяльності кримінологічного характеру передусім пов'язується зі змістом і форма нормативних приписів (інакше кажучи, ця вимога може бути сформульована так: ефективність діяльності кримінологічного характеру залежить від рівня законодавчого розроблення). Доволі цікавим стосовно цього є вислів В. Ф. Сіренка, котрим зазначалося, що загальним мірилом відносно ефективності нормативного забезпечення правової політики постає ступінь відповідності реальних відносин тій типовій вимозі, котра вміщується в конкретній нормі або законодавчому акті [430, с. 12-13].

Науковці мають також інший погляд на визначення ефективності правової діяльності, зокрема шляхом оцінки результативності, ступеня досягнення певного соціально корисного, позитивного результату. Так, С. С. Алексєєв зауважує, що зазначений вид ефективності охоплює низку таких показників:

1) фактичну ефективність (співвідношення між досягнутими результатами та найбільш близькою метою, задля отримання котрої було ухвалено відповідні правові норми);

2) обґрунтованість і доцільність (умови й вимоги, які забезпечують такий зміст та порядок здійснення правових норм, який дозволяє йому бути достатньо результативним регулятором відносин суспільства);

3) корисність (фактичну ефективність, яка розглядається через призму досягнення реального позитивного ефекту);

4) економічність (корисність правового регулювання з урахуванням кількості матеріальних, людських, часових витрат).

Зазначені показники виражають ефективність або оптимальність права загалом [7, с. 196].

Як зауважують науковці, основним показником ефективності діяльності кримінологічного характеру поліції має бути досягнення її універсальної цілі – такого стану захищеності життєво важливих людських і громадських, суспільних та державних інтересів, за якого забезпечуються постійний суспільний розвиток, своєчасне виявлення, запобігання та припинення реальних і потенційних кримінальних загроз [253, с. 85]. Ця стратегічна ціль деталізується в низці нормативних актів до такого рівня, за якого кожна конкретно визначена мета слугує безпосереднім завданням діяльності кримінологічного характеру поліції.

Показником результативності діяльності кримінологічного характеру поліції може бути, крім досягнення мети, також і факт здійснення задач, котрі стоять перед органами поліції, зокрема: захист особистості, людських

прав та свобод, суспільства, цінностей матеріального й духовного типу суспільства, держави, ладу конституційного характеру, суверенітету та територіальної цілісності. Кожному з наведених завдань притаманне самостійне значення, проте в комплексі вони впливають на з'ясування змісту діяльності кримінологічного характеру поліції.

Нарівні з основними задачами поліції реалізуються також різноманітні допоміжні або забезпечувальні функції, що спрямовуються на досягнення спільної мети й зазначених задач у сфері злочинної протидії.

Звісно, ефективність діяльності кримінологічної природи поліції можна розцінювати також і через призму статистики й кількісних показників, проте такий шлях має регресивний характер, він здатний призвести до необдуманих діянь, результатом яких можуть стати скалічені життя тисяч осіб, що потрапляють до сфери дії кримінальної юстиції.

Формулу ефективності кримінальної діяльності поліції варто виводити за допомогою якісних показників, ґрунтовний аналіз яких сприятиме усвідомленню змісту проблем одержання певного рівня вказаної ефективності.

Критеріями якості закону можна вважати такі:

– наукова розробленість (сюди належить ступінь наукової обґрунтованості законодавчого акта);

– відповідність вимогам, що висуває суспільство (відповідність реальним відносинам у суспільстві);

– додержання правил юридичної техніки (до критеріїв цієї групи відносять: відповідність Основному Закону України, міжнародно-правовим актам, а також законодавству Ради Європи, мова закону, його доступність пересічним громадянам без додаткових коментарів і роз'яснень, лаконічність, чіткість правових норм) [345, с. 103].

Наведені вище критерії загалом мають технічний характер. О. С. Іщук до базисних критеріїв якості законодавства у сфері злочинної протидії зараховує такі:

1) умови життя соціуму організаційної, наукової, соціальної, культурної, економічної й політичної природи;

2) характерні риси законотворчої діяльності держави, злагодженість і взаємодія державних органів, представників громадськості, спеціалістів та експертів законопроектів у межах законотворчої діяльності тощо [168, с. 268-269].

Таким чином, критеріями якості законодавства цього різновиду є:

- наукова та юридично технічна розробленість;
- суспільна необхідність;
- економічна обґрунтованість;
- політична нейтральність;
- допустимість культурного та соціального типу.

Якість кримінологічної діяльності органів поліції зумовлена також результативністю, неупередженістю та професіоналізмом поліцейських, від роботи яких залежить рівень громадської довіри до всіх органів держави.

Варто зазначити, що наведені вище критерії якості кримінологічної діяльності поліції не можуть гарантувати стовідсоткову ефективність її реалізації. Нормативно-правова основа, інституційний і соціальний аспекти кримінологічної діяльності постають її базисом, однак, на жаль, не показником її ефективності.

Поліцейська діяльність, існуючи в умовах державності, зобов'язана ефективно відповідати на сучасні виклики не лише злочинного світу, а й явищ девіантної поведінки, низького рівня правової культури населення та інших факторів, що можуть поставити під загрозу безпеку в умовах цивілізованої та демократичної державності.

Правова Україна нині має стрімко зростаючу правоохоронну систему, оскільки органи, що здійснюють поліцейську діяльність, постійно прагнуть до самовдосконалення. Попри ці процеси, потрібно звернути увагу на функціонування допоміжних інститутів, що створюють нові напрями вдосконалення поліцейської діяльності.

Саме тому дослідження ролі та місця кримінологічного забезпечення напрямів поліцейської діяльності в контексті її вдосконалення в Україні є однією з найбільш актуальних тем для наукових розвідок сьогодення.

Специфіка кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності полягає у використанні існуючих методів науки кримінології для забезпечення поліцейських органів інформацією про вчинені, або ті, що плануються, злочини.

В. М. Попович зазначає, що жодна наука з кримінально-правового циклу не може в межах свого предмета зробити відповідне комплексне узагальнення зазначених проблем, а отже, не може запропонувати комплексних кримінально-правових, кримінально-процесуальних, криміналістичних та інших кримінально-прогностичних підходів до розв'язання зазначених проблем. Тобто без кримінологічного узагальнення цих проблем неможливе запобіжне реагування кримінально-правового циклу наук на сучасні вкрай суспільно небезпечні криміногенні процеси [366].

Спираючись саме на такий підхід, можна об'єктивно визначити роль і місце кримінологічного забезпечення в процесах удосконалення поліцейської діяльності. Будь-яка поліцейська діяльність спирається передусім на нормативно-правові акти, які класифікують діяння на порушення, проступки, правопорушення (адміністративні чи кримінальні) тощо. Водночас без удосконалення відповідного напрямку зникає об'єктивне підґрунтя для здійснення поліцейської діяльності відповідними суб'єктами.

Реформування поліцейських органів передбачало декілька етапів формування оцінки ефективності роботи поліцейських органів. Зокрема, один з етапів характеризується формалізованим підходом до працівників прокуратури та суду із чіткою оцінкою ефективності їх діяльності через кількість обвинувальних вироків, що дало суттєвий поштовх неухильному прагненню працівників зазначених органів отримати так звану відмітку щодо вдалого обвинувачення. Через недолугість подібного підходу працівники прокуратури та суду втратили в певній мірі можливість повно та всебічно дивитися на обставини справи, навіть не допускаючи думки щодо невинуватості особи, стосовно якої існує підозра.

Продовженням цього етапу стала так звана палочна (показникова) система, яку також називають «оцінка ефективності роботи поліції за аналогічним періодом минулого року +1» (АПМР+1). Оцінка ефективності роботи поліції АПМР+1 передбачає зростання чи зниження показників, тобто кількості індикаторів за конкретним показником.

Зазначена система має низку істотних недоліків. Так, наприклад, для формування удавано сприятливих показників, які впливають на преміювання, працівники поліцейських органів доволі часто вдаються до штучного зменшення кількості зареєстрованих заяв, що фактично має ознаки службового злочину. Крім того, вдаються до таких дій, як фальсифікація доказів, прикриття злочинних угруповань за негласною згодою уповноважених поліцейських, а також випадки катування в гонитві за показниками. За радянських часів така гонитва взагалі заохочувалося не лише в ієрархічній структурі міліцейських органів, а й з боку держави безпосередньо, на що доречно звертає увагу А. Капшук [173].

Проблему становить також штучний характер кримінальної статистики. Реальну інформацію донині навряд чи вдасться знайти, особливо якщо йдеться про звіт щодо діяльності окремих поліцейських дільниць у

малонаселених пунктах. Це також пояснюється саме прагненням отримати «добрі показники».

На жаль, представники поліцейських органів дещо нехтують тим, що реальна ефективність їхньої діяльності залежить не від палочної системи, а від більш дієвої роботи щодо розкриття злочинів, а також розробки превентивних заходів.

Зазначене неабияк актуалізує тему дослідження. Нашій державі потрібен новий підхід до оцінки кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності. Розробці новій оцінній шкалі ефективності може сприяти зарубіжний досвід, ігнорування якого неможливе через євроінтеграційний шлях України та необхідність гармонізації вітчизняного законодавства з європейським.

Основа системи АПМР+1 складається з:

- кількості зареєстрованих і розкритих злочинів;
- потенційних змін (зменшення або збільшення) зазначеного в попередньому пункті показника;
- питомої ваги зазначеного показника в роботі того чи іншого правоохоронного органу.

Чим меншою є загальна кількість отриманих балів, тим вищий показник роботи досліджуваного органу внутрішніх справ. Показник у вигляді одиниці є негативним, натомість нульовий показник є позитивним. Причому, за задумом, кожний наступний показник (у кінці кожного кварталу) повинен бути вищим, ніж попередній, для демонстрації динаміки покращення роботи. З огляду на зазначене, високий показник в кінці одного кварталу теж є не вигідним для поліцейських підрозділів, оскільки змушує їх підвищити його в наступному кварталі.

Показники за системою оцінки ефективності роботи АПМР+1 впливають на кар'єрне зростання кожного окремого працівника. Ті поліцейські, у яких показник з геометричною прогресією стає кращим

щокварталу, скоріше отримують нові звання, а також певне матеріальне стимулювання у вигляді преміювання.

У своїх дослідженнях А. А. Сердюк зазначає, що подібна тенденція перетворює роботу поліції з реально дієвих заходів, спрямованих на досягнення та реалізацію завдань, висунутих перед нею державою та суспільством, на так би мовити роботу на показники [424, с. 62].

Упродовж останніх декількох років система АПМР+1 зазнала певних змін. Наразі характерним є відхід від показника позитивності/негативності до середнього державного показника, тобто до рейтингової системи без чіткої прив'язки до кварталів.

Водночас фактично спрямованість поліцейських на здобування якомога вищого рейтингу залишається, а отже, народжується девіантна поведінка – учинення працівниками поліції злочинів для досягнення певного показника (катування; змушування зізнатися в злочині незаконними способами тощо) [294].

Подібна поведінка поліцейських також пояснюється низьким рівнем контролю за ними з боку органів прокуратури, які, втім, відповідно до Конституції [232], повинні це робити.

Неможливо оминати увагою також фактор корупції. Слід зазначити, що рівень корупції в нижчих верствах поліцейських органів є значно меншим, ніж прийнято вважати в суспільстві. Більшість корупційних схем і значні за розмірами хабарі зазвичай притаманні вищим органам поліції. Авжеж, у ситуації, коли існує певна злочинна узгодженість, справа не розслідується належним чином, а рейтинг замість неї треба напрацьовувати, з огляду на що спостерігається обвинувальна спрямованість в інших справах, де, так би мовити, «питання не було вирішено зверху».

Важливим в оцінці роботи поліції є також фактор специфіки регіону. Відповідно до ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію», діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням,

територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб. З метою визначення причин та/або умов учинення правопорушень планування службової діяльності органів і підрозділів поліції здійснюється з урахуванням специфіки регіону та проблем територіальних громад [392]. Проте неможливо оминати увагою те, що певні регіони вирізняються місцевою специфікою. Так, наприклад, південна частина України за статистикою більше потерпає від злочинів проти статевої свободи, ніж інші регіони України. Подібне можна пояснити незначною кількістю курортів, а отже, скупченням осіб з усієї держави, які під впливом алкоголю чи наркотичних засобів можуть піти на злочин більш рішуче.

Закономірною є істотна розбіжність між містами й селами. У селі є змога патрулювати весь населений пункт. Натомість у місті це неможливо, скільки б не було патрулів на маршруті. Тому поліція в місті більш покладається а скарги й заяви, а також більш опікується запобіганням учиненню злочинів [446, с. 488].

Цікавою обставиною в оцінці ефективності роботи поліцейських органів є фактор строків розслідування. Відповідно до ст. 208 Кримінального процесуального кодексу України [252], затримання особи в порядку зазначеної статті (затримання на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення) тягне за собою обов'язок повідомлення про підозру протягом 24 год. (ч. 2 ст. 278 КПК України). Причому якщо наявним буде звільнення особи внаслідок невмотивованого затримання, то це негативно позначиться на рейтингу тієї поліцейської групи, яка здійснювала затримання. Важливо пам'ятати, що строк досудового розслідування обчислюється саме з моменту вручення особі повідомлення про підозру. Таким чином, навіть у разі виявлення помилковості арешту поліції більш вигідно все ж таки знайти, що приписати особі, щоб не отримати негативну відмітку, внаслідок чого всі зусилля

слідча група спрямовує на те, щоб якимось чином притягти особу (цілком імовірно, що абсолютно невинну) до кримінальної відповідальності. Залежно від соціального становища затриманої особи, поліція керується тим, які саме дії вчинити. Слід зазначити, що незахищені верстви населення потерпають від суцільного свавілля поліцейських.

Згідно зі статистичними даними, показник виправдувальних вироків за період 2015–2017 років становить 1 %. Причому в Європі подібний показник коливається від 15 до 20 %, у США – близько 27 %, а у Великій Британії – майже 30 %. Подібна тенденція до засудження людей у нашій державі здебільшого пояснюється вкрай недолугою системою ефективності діяльності поліції, що спонукає її на роботу за одним єдиним вектором – проти особи. У США, наприклад, крім зазначеного показника виправдувальних вироків, фігурує цифра в 42 % випадків укладення угод зі слідством, унаслідок яких особу засуджують, але на значно менший строк ув'язнення, або навіть замінюють смертну кару на ув'язнення в тих штатах, де наявна вища міра покарання.

В Україні, на жаль, навіть після прийняття відносно нового процесуального кодексу 2012 року навряд чи можна констатувати досягнення європейського рівня розслідування злочинів.

Станом на 2019 рік українська поліція відходить від так званої палочної системи оцінки ефективності роботи, наближаючись до європейської моделі. Тобто оцінка роботи підрозділів Національної поліції буде відбуватися за такими напрямками:

- результати зовнішнього опитування;
- оцінка ефективності поліцейської діяльності бізнес-середовищем;
- результати внутрішнього опитування;
- результати виконання пріоритетних завдань.

Ці компоненти деталізовано в концепції «100 днів якості Національної поліції України», за якою мали бути оцінені всі поліцейські, які пройшли

атестацію незалежно від їхніх посад, звань, а також територіального та структурного підпорядкування [233].

Вектор щодо нової системи оцінки ефективності роботи поліції закріплено на законодавчому рівні. Так, відповідно до ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію» [392], рівень довіри населення є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції, причому оцінка рівня довіри проводиться незалежними соціологічними службами в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Вартий уваги також міжнародний досвід ефективності кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності.

Так, у поліції США немає єдиної організації, кожна територіально-адміністративна одиниця може створювати власне поліцейське утворення з відповідними особливостями. Основне навантаження лягає на поліцію муніципалітетів та округів (округ – адміністративна одиниця з населенням від 100 тис. осіб). Найбільші поліцейські управління мають великі міста: поліція Нью-Йорка є найчисельнішою в США. Вона складається зі 120 ділянок і налічує близько 40 тис. осіб. Управління шерифа Лос-Анджелеса – 17 тис. осіб.

Поліція в США (у будь-якому штаті) передусім підзвітна населенню, а не певній структурі, що за ієрархією є вищою. З огляду на це, у країні спостерігається безпрецедентний рівень довіри населення до вказаного органу.

Індивідуальна оцінка ефективності діяльності поліцейського здійснюється за допомогою атестації, під час якої безпосередній керівник поліцейського надає оцінку його службовому прогресу за тим переліком критеріїв, який був напрацьований у кожному конкретному поліцейському управлінні.

Узагальнений перелік критеріїв у більшості штатів виглядає таким чином:

- увага та концентрація;
- навички комунікації;
- стресостійкість;
- уміння працювати з різними людьми;
- знання та бажання навчатися новому;
- ініціативність;
- внутрішні якості поліцейського тощо.

Безпосередній керівник зобов'язаний ознайомити поліцейського з результатами такої атестації, а також довести до його відома, що результати будуть направлені вищому керівництву. У разі непогодження з оцінкою, виставленою внаслідок атестації, поліцейський може оскаржити її вищому керівництву.

Якісна оцінка діяльності безпосередньо всього підрозділу здійснюється за двома показниками – статистичні дані щодо розкриття злочинів і безпосереднє опитування населення стосовно того, чи відчують вони себе в безпеці. Цікавим є те, що іноді підрозділ має не досить добрі показники розкриття злочинів, проте населення відчуває себе в безпеці та виявляє прихильність до поліції. Така оцінка з боку населення переважає погані статистичні дані для перевіряючих.

Суровий підхід до певного кількісного показника розкриття злочинів наявний лише у великих муніципалітетах, де рівень злочинності за національною програмою повинен не лише не зростати, а навіть зменшуватися з кожним роком, а отже, поліція реагує не лише на заяви та інформування про злочини, а сама виявляє злочинні течії, розкриває злочинні зв'язки, тобто ініціативно працює в межах протидії злочинності.

Крім того, щорічно Федеральне бюро розслідувань по кожному окремому штату оприлюднює інформацію щодо розкриття злочинності, щоб

усі верстви населення були обізнані стосовно того, яку роботу провела поліція.

У Великій Британії поліція підзвітна Міністерству внутрішніх справ та координується ним. У плануванні діяльності поліції беруть участь представники місцевої влади та громада, які доводять свої думки до поліції через констеблів у кожному відповідному районі.

Оцінка ефективності відбувається за такими критеріями:

- зниження показника злочинності;
- оцінка роботи поліції населенням;
- злочини, які доведено безпосередньо до суду;
- економічна доцільність роботи поліції тощо.

За кожним критерієм виставляють певний бал («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Після певної переоцінки та запозичення зарубіжного досвіду в Польщі було розроблено нові критерії, унаслідок чого відбувся перехід від кількісних показників до якісних [525].

Нині оцінка ефективності діяльності поліції вимірюється громадською думкою та внутрішніми дослідженнями. Для належної оцінки створюють спеціальні органи – комісії, до складу яких входять представники громадськості. Найяскравішим показником правильності обраного Польщею шляху є те, що з 2010-го до 2018 року злочинність у країні зменшилася майже на 14,7 %, що є одним з найкращих показників за подібний часовий проміжок у всьому світі.

Таким чином, проаналізувавши підходи до визначення поняття кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності, узагальнивши наукові тенденції щодо тлумачення відповідної категорії, дослідивши роль і місце кримінологічного забезпечення напрямів поліцейської діяльності в контексті її вдосконалення в Україні, можна аргументувати такі висновки:

1. Кримінологічним забезпеченням поліцейської діяльності є стратегічна, концептуальна діяльність із забезпечення профілактики, випередження, обмеження, усунення злочинності, захисту від неї, відвернення та припинення злочинів тощо шляхом аналізу зібраної інформації, використання кримінологічного прогнозування та планування.

2. Роль кримінологічного забезпечення в контексті вдосконалення напрямів поліцейської діяльності стала предметом розгляду в працях численних науковців і посідає чільне місце в системі факторів, що впливають на розвиток структури поліцейських органів та механізми їх функціонування. Узагальнення та систематизація чинників учинення протиправних діянь, їх кримінологічний аналіз дозволяє вдосконалювати діяльність поліцейських органів з урахуванням реалій сьогодення, а комплексний аналіз дає змогу попередити значну кількість правопорушень. Такі процеси сприяють ефективному розвитку структури органів, що провадять поліцейську діяльність, та їх функціонування загалом.

Отже, рівень ефективності кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні залишається незначним. Для оптимізації вказаної сфери доцільно запозичувати міжнародний досвід, активізувати співпрацю з громадою, адже поліція – це головний помічник населення в розбудові комфортного та безпечного життя.

Так, нами проведено наступне соціологічне дослідження.

Усього в дослідженні взяли участь 458 осіб – працівників Національної поліції.

З них (**розподіл за статтю**): 79,5% чоловіків та 20,5% жінок. **Розподіл за віком** виявився таким: респондентів у віці до 20 років – 3,5%, у віковій групі 20-30 років – 48,0%, у групі 30-40 років – 37,8%, старше 40 років – 10,7% опитаних.

Рівень освіти респондентів: 22,3% мають середню спеціальну освіту, а 77,7% – вищу (з них: 36,9% отримали вищу юридичну освіту, а 40,8% –

вищу неюридичну освіту).

Стаж роботи в ОВС у більшості опитаних – 6-10 років – 31,4%, 26,4% працюють більше 10 років, 26,2% – протягом 1-5 років, 16,0% – до 1 року. **Стаж роботи на посаді** у більшості експертів складає більше 5 років – 43,4%, у 26,0% стаж – 4-5 років, 19,0% працюють на посаді протягом 1-3 років і у 11,6% – стаж до 1 року.

Зміни у криміногенній ситуації країни за останні 5 років більшість опитаних оцінюють як такі, що погіршилися – 46,3% (це сумарний показник відповідей зі індикаторами «ситуація дещо погіршилася» – 29,0% та «ситуація суттєво погіршилася» – 17,3%). Респондентів, які вважають, що ситуація покращилась у півтори рази менше, а саме – 30,6% (також сумарний показник індикаторів «ситуація суттєво покращилась» – 7,2% і «ситуація дещо покращилась» – 23,4%). 20,0% респондентів зазначили, що ситуація протягом 5 років не зазнала змін, а 3,1% з відповіддю на запитання ускладнилися.

«Чи відображають сьогодні офіційні статистичні дані реальний рівень злочинності?» – на це запитання 37,1% експертів відповіли, що офіційні статистичні відомості відображають реальний рівень злочинності; на думку 31,8% – офіційні статистичні відомості занижують реальний рівень злочинності; приблизно чверть опитаних – 24,6% вважають, що офіційні статистичні відомості завищують реальний рівень злочинності; 6,5% – відповіді на запитання не надали.

Які з актуальних проблем суспільства сьогодні несуть найбільший криміногенний потенціал – респонденти своїми відповідями змогли сформуванати, так званий, рейтинг проблем, який отримав такий вигляд (альтернативи розташовано у порядку убудвання і їхня кількість складає

більше, ніж 100,0%, оскільки вони мали можливість обрати декілька варіантів відповідей з усіх запропонованих):

- на першому місці з найбільшої кількістю відповідей альтернатива щодо погіршення умов і рівня життя населення – 62,8% експертів звертають свою увагу на цей факт, як головну причину зростання рівня злочинності;
- 61,0% опитаних серед причин криміногенного потенціалу бачать розшарування суспільства, соціальну нерівність;
- на третьому місці із показником у 59,6% – інтенсивний розвиток корупції;
- 54,1% звертають свою увагу на проблему громадської роз'єднаності;
- на думку 49,3% експертів, фактором з підвищеним криміногенним потенціалом можна вважати політичну кризу в країні, незбалансованість політичної системи в умовах сьогодення;
- 45,6% працівників поліції серед можливих альтернатив акцентують увагу також на недосконалості чинної законодавчої бази;
- 43,4% не останню роль віддають і факторові збільшення рівня інфляції;
- тероризм та військова агресія проти України, наявність збройного конфлікту на території держави – ця причина також є актуальною сьогодні і також має у собі криміногенний потенціал – так вважають 43,0% респондентів;
- 41,2% опитаних звертають увагу ще на одному економічно-соціальному факторові, а саме безробітті, що є першопричиною багатьох злочинів, особливо корисливої спрямованості;
- на десятому місці із показником у 39,4% – наднизька правова культура населення;
- 34,9% опитаних також свідчать про тінізацію національної економіки;
- 34,7% стверджують, що актуальною проблемою суспільства, яка також

містить у собі найбільший криміногенний потенціал, є падіння авторитету закону;

- 31,0% говорять про різке загострення соціальних протиріч у період проведення реформ;
- 9,8% респондентів згадали про економічну кризу в країні;
- 26,5% звертають свою увагу на проблему, пов'язану з неефективною кримінально-правовою політикою країни;
- 26,3% зауважили, що криза моралі, культури, духовності теж сприяє збільшенню криміногенного рівня;
- зниження ефективності роботи правоохоронних органів також суттєво впливає на ситуацію – цієї думки дотримуються 24,4% експертів;
- трохи менша кількість опитаних – 23,7% згадують і про зниження довіри до правоохоронних органів, що ускладнює ситуацію із-за небажання населення надавати допомогу працівникам поліції, спілкуватися з ними і взагалі мати справу;
- як результат багатьох перелічених проблем – зростання рівня злочинності – 23,0% окремо виділяють цей аспект;
- 21,8% свідчать про поширення наркоманії, алкоголізму;
- 20,6% експертів згадують про підвищений рівень агресії населення;
- на неякісне медичне обслуговування звертають увагу 19,8% опитаних;
- 19,6% респондентів зауважили, що відсутність рівності людей перед законом можна вважати ще одним з факторів криміногенного потенціалу;
- 18,4% акцент роблять на проблемі нелегальної міграції;
- 16,4% говорять також про важкодоступність отримання освіти, її низьку якість;
- 14,2% опитаних свідчать про погіршення екології;
- не відповіли на запитання 2,2% працівників поліції.

На наступне запитання **«Чи створені сьогодні належні умови для ефективної протидії злочинності в Україні?»** майже половина експертів – 49,8% відповіла, що створені, але потребують змін. Приблизно чверть працівників поліції – 24,9% вважають, що ці умови створені і є ефективними. 21,3% респондентів стверджують, що умов ефективної протидії злочинності сьогодні в Україні не має, тобто вони не створені. Не дали відповіді на запитання 4,0% опитаних.

«Які саме фактори сьогодні найбільше заважають ефективному функціонуванню системи МВС України?» – так було сформульовано наступне запитання. Відповіді на нього надаємо у вигляді рейтингу, адже альтернатив було багато і експерти обирали декілька з них, найголовніших з їхньої точки зору:

- перше місце, з огляду на думки експертів, належить факторові, що пов'язаний із недостатнім фінансуванням та поганою матеріально-технічною базою – переважна кількість опитаних – 75,8% вказали саме на цей аспект;
- на другому місці супутній фактор щодо неконкурентоспроможної системи оплати праці, відсутності соціальних гарантій захищеності – 69,1%;
- третя кількісна група вказує на тотальну бюрократизацію системи – так вважають 63,7% респондентів;
- трохи більше половини працівників поліції, що взяли участь у дослідженні, – 52,6% акцентують увагу на проблемі недоліків критеріїв оцінки ефективності роботи правоохоронних органів (тут йдеться про процентоманію, оцінку роботи за рівнем реєстрації, розкриття і розслідування злочинів);
- на п'ятому місці рейтингу – штатні проблеми та переатестація – 51,2%

експертів наголошують на вказану проблематику;

- 46,3% свідчать про недоліки законодавства, вади державної системи;
- на думку 43,6% опитаних, ефективному функціонуванню системи МВС заважає плинність кадрів;
- 37,4% стверджують, що негативний імідж структури також має негативний вплив на ситуацію та роботу поліції;
- більше третини респондентів – 36,4% говорить ще про корупцію, як фактор, що ускладнює роботу правоохоронних органів;
- на десятому місці альтернатива щодо недостатнього рівня наукового та інформаційного забезпечення із кількісним показником у 32,6%;
- наступна кількісна група – 32,4% вважає, що причини незадовільної роботи поліції полягають у низькому рівні взаємодії з іншими підрозділами, правоохоронними органами та відомствами;
- далі у рейтингу розташовано альтернативу щодо недосконалості інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності правоохоронних органів з протидії злочинності – 32,3%;
- 29,4% опитаних наголошують на неякісному доборі кадрів, що також має негативний вплив на ефективність праці поліції;
- 27,3% свідчать про безсистемність перетворень та низьку ефективність реформ;
- п'ятнадцяте місце посіла альтернатива щодо толерантності населення до правопорушень і злочинів – так вважають 25,9% респондентів, тобто чверть від загальної кількості опитаних;
- 24,8% працівників поліції також говорять про відсутність науково обґрунтованих методичних рекомендацій з протидії злочинності, що теж заважає ефективній роботі;
- 23,1% згадують вади закону України «Про Національну поліцію»;
- 20,0% вважають, що постійні реорганізації в системі МВС не є

фактором, що може позитивно вплинути на покращення ефективності функціонування системи;

- 18,5% стверджують, що недостатній професійний рівень працівників має не останню роль у зниженні ефективності функціонування системи МВС;
- зайва політизація діяльності органів МВС теж ускладнює ситуацію – так вважають 16,1% працівників поліції;
- 13,8% думають, що відсутність жорсткого контролю з боку держави теж погіршує стан справ;
- 3,1% ускладнилися з відповіддю на запитання.

Що стосується **очікувань щодо змін у протидії злочинності протягом найближчих трьох років**, то 43,9% опитаних вважають, що жодних змін не відбудеться. На думку 24,6%, ситуація покращиться; навпаки, 23,4% експертів стверджують, що ситуація тільки погіршиться. Не дали відповіді на запитання 8,1% працівників поліції.

На запитання **«Що потрібно зробити для підвищення ефективності та успішності діяльності органів МВС України?»** думки респондентів отримали наступний розподіл (розташовано у порядку убавання пріоритетності заходів):

- 76,1% експертів свідчать, що, по-перше, потрібно приділити увагу удосконаленню законодавства;
- 72,4% вважають, що, по-друге, слід вирішити проблеми підвищення рівня грошового забезпечення, соціального захисту працівників поліції;
- по-третє, необхідно зайнятися покращенням матеріально-технічного забезпечення органів поліції – це думка 69,8% респондентів;
- 63,5% говорять, що зараз для покращення ситуації головним є

завершення реформування системи МВС відповідно до потреб країни;

- наступна кількісна група – 53,2% вважає, що вкрай необхідною є оптимізація витрат, функцій та штатної структури поліцейських сил;
- 52,6% стверджують, що для підвищення ефективності та успішності діяльності органів МВС України потрібне розширення повноважень працівників поліції;
- 48,1% думають, що у вирішенні ситуації звернути увагу потрібно на вжиття заходів для подальшого розвитку системи МВС України з урахуванням загроз національній безпеці та стану злочинності й правопорушень;
- на думку 38,4% опитаних, потрібним виявляється забезпечення високого рівня службової дисципліни та законності;
- 36,1% респондентів вважають, що підвищення ефективності не може відбуватися без підвищення рівня професіоналізму працівників, оскільки ці два фактори є взаємопов'язаними;
- 33,7% свідчать, що потрібним є досягнення високої мобільності поліцейських;
- з точки зору 29,2% експертів увагу також потрібно приділяти розвитку сервісних функцій поліції;
- 27,5% вважають, що вкрай необхідним є підвищення вимог до роботи з населенням;
- чверть опитаних – 25,3% зауважили, що головним питанням зараз є приведення чисельності підрозділів МВС України до європейських вимог;
- 24,0% говорять, що потрібно звернути увагу на підвищення вимог до майбутніх працівників поліції під час їхнього професійного відбору та професійної підготовки;
- не змогли дати відповідь на запитання 2,8% опитаних.

Наступне запитання «Які групи заходів впливу на злочинність необхідно та доцільно передбачити сьогодні для покращення ситуації у сфері протидії злочинності?» було табличним. Відповіді на нього для більшої наочності також надаємо у вигляді таблиці (див. табл. 1).

Таблиця 1

Доцільність груп заходів впливу на злочинність у сучасних умовах (%)

	Доцільно	Скоріше доцільно, ніж недоцільно	Недоцільно
Ті, що спрямовані на посилення відповідальності за злочини	32,5	62,5	5,0
Ті, що спрямовані на удосконалення чинного законодавства	59,2	39,5	1,3
Ті, що спрямовані на зменшення впливу криміногенних факторів на злочинність	36,8	50,0	23,2
Ті, що спрямовані на удосконалення матеріально-технічного забезпечення суб'єктів протидії злочинності	56,4	35,1	8,5
Ті, що спрямовані на профілактику злочинів	46,7	41,3	12,0
Ті, що спрямовані на удосконалення кримінологічного моніторингу	36,3	49,5	14,2

Отже, серед доцільних заходів впливу експерти, перш за все, звертають увагу на ті, що спрямовані на удосконалення чинного законодавства та ті, що спрямовані на удосконалення матеріально-технічного забезпечення суб'єктів протидії злочинності – відповідно 59,2% т 56,4%. Скоріше доцільними, з точки зору працівників поліції, є заходи, що спрямовані на посилення відповідальності за злочини – 62,5% і заході, які спрямовані на зменшення впливу криміногенних факторів на злочинність – 50,0%.

Але якщо оперувати сумарними даними двох індикаторів шкали «доцільно» та «скоріше доцільно», то рейтинг заходів виглядає таким чином:

- заходи, спрямовані на удосконалення чинного законодавства – 98,7%;
- заходи, спрямовані на посилення відповідальності за злочини – 95,0%;
- заходи, спрямовані на удосконалення матеріально-технічного забезпечення суб'єктів протидії злочинності – 91,5%;
- заходи, спрямовані на профілактику злочинів – 88,0%;
- заходи, спрямовані на зменшення впливу криміногенних факторів на злочинність – 86,8%;
- заходи, спрямовані на удосконалення кримінологічного моніторингу – 85,8%.

Щодо сутності **аналітичної роботи поліції у сфері протидії злочинності**, то, з огляду на відповіді експертів, її головні аспекти мають виглядати так:

- насамперед, це стосується визначення кількісних характеристик злочинності – 73,1% опитаних звертають увагу на цей аспект;
- 60,2% акцент роблять на визначенні якісних характеристик злочинності;

- третя група за кількістю опитаних із показником у 44,0% вважають за потрібне аналізувати осіб, що вчинили злочин;
- 36,6% експертів до складових аналітичної роботи віднесли підготовку пропозицій змісту оцінки стану злочинності;
- 35,9% працівників поліції говорять про необхідність аналізувати такі аспекти, як виявлення причин, умов, факторів злочинності;
- про обґрунтування правильності управлінських рішень згадують 31,8% опитаних;
- 20,6% респондентів взагалі вважають головним вивчення всієї системи державних заходів контролю злочинності;
- 12,5% також акцентують увагу на необхідності виявлення способу подолання злочинності як соціального явища;
- ще 12,2% не дали відповіді на запитання.

Головною метою аналітичної роботи поліції опитані бачать, по-перше, – розробку стратегії кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності – 85,2%; по-друге, – сприяння своєчасному прийняттю управлінських рішень щодо посилення боротьби зі злочинністю, охорони громадського порядку та інших питань – 74,8%; по-третє, – підготовку пропозицій, на підставі яких можливе прийняття ефективних нормативних актів щодо діяльності органів внутрішніх справ – 69,3%. Трохи більше половини респондентів – 56,7% також мету аналітики знаходять у забезпеченні безперервного моніторингу та оцінки оперативної ситуації на території обслуговування, результатів оперативно-службової діяльності – 56,7%, а ще 40,6% не останню роль відводять інформуванню органів влади та управління про фактичний стан правопорядку та прогноз щодо його змін. Ускладнилися з відповіддю на запитання 1,5% працівників поліції.

На наступне запитання «Як Ви оцінюєте наступні аспекти виконання аналітичної роботи поліції?» відповіді надаємо у вигляді таблиці, оскільки саме запитання також мало табличний вигляд (див. табл. 2).

Таблиця 2

**Оцінка респондентами деяких аспектів
виконання аналітичної роботи поліції**

	Погано	Незадовільно	Задовільно	Добре	Відмінно
Моніторинг оперативної обстановки	1,2	19,6	23,5	39,9	15,8
Організація реагування на зміни оперативної обстановки	8,4	16,3	37,0	28,1	10,2
Оборонно-мобілізаційна робота	6,3	8,6	36,8	29,8	18,5
Планування	5,3	10,2	30,4	29,6	24,5
Організація проведення перевірок та інспектувань	4,2	9,7	22,6	35,8	27,7
Підготовка пропозицій керівництву	5,0	7,3	18,4	48,7	20,6
Забезпечення обліково-реєстраційної дисципліни	3,2	5,6	16,1	49,3	25,8
Вдосконалення правозастосувальної діяльності ОВС	6,5	11,0	35,2	26,9	20,4
Організаційне та методичне забезпечення підлеглих ОВС	5,3	14,8	18,6	40,0	21,3
Узагальнення та розповсюдження передового досвіду	1,9	13,6	42,4	29,6	12,5
Опрацювання проектів нормативно-	4,5	15,2	28,0	35,0	17,3

правових актів					
Розробка стратегії кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності	2,6	23,7	36,3	19,0	18,4

Так, відмінну оцінку у респондентів одержали такі напрями, як організація проведення перевірок та інспектувань – 27,7% і забезпечення обліково-реєстраційної дисципліни – 25,8%. Добру оцінку мають підготовка пропозицій керівництву – 48,7% та забезпечення обліково-реєстраційної дисципліни – 49,3%. Оцінку «задовільно» отримали узагальнення та розповсюдження передового досвіду – 42,4% і організація реагування на зміни оперативної обстановки – 37,0%. Негативні оцінки «незадовільно» та «погано» мають відповідно розробка стратегії кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності – 23,7%, моніторинг оперативної обстановки – 19,6%, організація реагування на зміни оперативної обстановки – 8,4%, вдосконалення правозастосувальної діяльності ОВС – 6,5%.

Взагалі якщо звернути увагу на сумарні дані позитивних («відмінно» та «добре») оцінок, ми одержали такий наступний перелік напрямів у послідовності із урахуванням якості їх виконання від більшого до меншого показника:

- на першому місці забезпечення обліково-реєстраційної дисципліни – 75,1%;
- на другому – підготовка пропозицій керівництву – 69,3%;
- на третьому – організація проведення перевірок та інспектувань – 63,5%;
- організаційне та методичне забезпечення підлеглих ОВС – 61,3%;
- моніторинг оперативної обстановки – 55,7%;
- планування – 54,1%;
- опрацювання проектів нормативно-правових актів – 52,3%;

- оборонно-мобілізаційна робота – 48,3%;
- вдосконалення правозастосувальної діяльності ОВС – 47,3%;
- узагальнення та розповсюдження передового досвіду – 42,1%;
- організація реагування на зміни оперативної обстановки – 38,3%;
- розробка стратегії кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності – 37,4%.

На запитання **«Чи часто виникають випадки необхідності здійснення ґрунтового аналізу криміногенної ситуації?»** більше половини експертів – 54,0% дали стверджувальну відповідь. 29,2% опитаних говорять, що подібні випадки не виникають взагалі або вони є рідкими. Не змогли дати відповідь на запитання 16,8% працівників поліції.

Стосовно **прогнозування розвитку криміногенної ситуації та реальності і дієвості основних завдань ОВС** у вказаному контексті, то переважна кількість респондентів з числа усіх опитаних – 73,6% свідчать, що вони дійсно вважають прогнози криміногенної ситуації реальними. 14,1%, навпаки, не підтримують стверджувальну точку зору. 12,3% з відповіддю на запитання ускладнилися.

Про **доцільність деяких заходів**, спрямованих на впровадження результатів наукових розробок, досвіду інших країн, тощо, йшлося у наступному питанні (див. табл. 3).

Таблиця 3

Доцільність наступних заходів

	Так, безумовно доцільно	Так, скоріше доцільно	Ні, скоріше недоцільно	Ні, взагалі недоцільно

Заходи спрямовані на міжнародне співробітництво у сфері протидії злочинності	35,1	37,9	18,4	8,6
Заходи спрямовані на наукове забезпечення протидії злочинності	31,0	40,4	19,2	9,4
Заходи спрямовані на подальше удосконалення нормативно-правової бази, яка не відповідає сучасним вимогам суспільства та держави	64,6	27,3	6,8	1,3
Заходи, спрямовані на розробку стратегії кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності	51,4	33,0	11,2	4,4

Отже, дані попередньої таблиці наочно ілюструють точку зору респондентів на деякі аспекти впровадження різних заходів. Для більш якісного аналізу відповідей має сенс розглядати сумарні показники з позитивним (сума індикаторів «безумовно доцільно» та «скоріше доцільно») та негативним (сума індикаторів «скоріше недоцільно» та «взагалі недоцільно») забарвленням. Як свідчать результати, доцільність мають усі перелічені заходи, але деякі з них отримали більшу перевагу у експертів. Відповідно до ступеня пріоритетності, відповіді можна розглядати у наступній послідовності:

- заходи спрямовані на подальше удосконалення нормативно-правової бази, яка не відповідає сучасним вимогам суспільства та держави – 91,9%;
- заході, спрямовані на розробку стратегії кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності – 84,4%;
- заходи спрямовані на міжнародне співробітництво у сфері протидії злочинності – 73,0%;
- заходи спрямовані на наукове забезпечення протидії злочинності – 71,4%.

На запитання **«Чи відповідає чинна стратегія кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності сучасним реаліям?»** 12,3% відповіли «безумовно так»; 25,9% опитаних вважають, що стратегія скоріше відповідає реаліям сьогодення. 29,5% працівників поліції скоріше не згодні із даним висловлюванням, а на думку 27,8% чинна стратегія безумовно не корелює із реальністю. Не відповіли на запитання 4,2% опитаних. Однак сумарні показники виявляють усе-таки негативну оцінку чинної стратегії кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності – 57,3% респондентів вказали на цю проблему (сумарна кількість відповідей за індикаторами шкали «скоріше ні» та «безумовно ні»), у той час, як позитивно її визнають лише 38,5% експертів (сумарна кількість відповідей за індикаторами шкали «безумовно так» та «скоріше так»).

Відповіді на наступне запитання **«Чи вважаєте Ви стратегію кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні успішною?»** тільки підтверджують попередні результати. Приблизно половина експертів – 49,4% зауважила, що цю стратегію скоріше можна вважати успішною, але вона потребує вдосконалення. Чверть опитаних акцентує увагу на тому факті, що стратегія скоріше не є успішною і не

відповідає очікуванням. І лише незначна частка у 13,1% свідчить, що безумовно, ця стратегія є успішною. 12,5% на запитання не відповіли.

Ще одне табличне запитання «**Чи відносяться до пріоритетів кримінологічного забезпечення діяльності поліції наступні аспекти?**» дозволяє виявити необхідність застосування у кримінологічному аналізі таких напрямів (див. табл. 4).

Таблиця 4

Пріоритети кримінологічного забезпечення діяльності поліції

	Безумовно так	Скоріше так	Скоріше ні	Безумовно ні
Визначення криміногенних загроз громадському порядку та громадській безпеці на території обслуговування, нейтралізація або мінімізація яких дозволить підтримувати кримінальну обстановку на соціально допустимому рівні	50,5	34,0	10,2	5,3
Визначення категорій осіб на території обслуговування, профілактичний вплив на яких має бути першочерговим	43,0	36,1	14,1	6,8

завданням суб'єктів превентивної діяльності				
--	--	--	--	--

Так, дані попередньої таблиці наочно доказують пріоритетність обох аспектів: як визначення криміногенних загроз громадському порядку та громадській безпеці на території обслуговування, нейтралізація або мінімізація яких дозволить підтримувати кримінальну обстановку на соціально допустимому рівні – 84,5% (сумарна кількість відповідей за індикаторами шкали «безумовно так» та «скоріше так»), так і визначення категорій осіб на території обслуговування, профілактичний вплив на яких має бути першочерговим завданням суб'єктів превентивної діяльності – 79,1% (сумарна кількість відповідей за індикаторами шкали «скоріше ні» та «безумовно ні»), вважаючи, що ці напрямки є двома важливими складовими будь-якого кримінологічного аналізу.

«Які з перелічених критеріїв ефективності організації кримінологічного забезпечення діяльності поліції Ви вважаєте головними?» – відповіді на це запитання можна надати у вигляді наступного рейтингу, де позиції розташовано у порядку убутання:

- головним критерієм ефективності 66,2% респондентів вважають стан криміногенних і антикриміногенних факторів, що впливають на загальний стан злочинності і окремі її показники;
- на другому місці із показником у 63,1% – стан, рівень, динаміка, структура і характер злочинності, окремих її видів і найбільш поширених злочинів, вчинених на території, що обслуговується;
- третє місце посіла альтернатива щодо рівня злочинної активності окремих груп населення, у тому числі: неповнолітніх, осіб без постійного місця проживання, що не мають постійного джерела доходів, жінок, осіб, що раніше вчиняли злочини, тощо – 49,3%;

- про стан захищеності населення від криміногенних загроз згадують 44,4% опитаних;
- 39,2% наголошують на тому, що одним з головних аспектів критеріїв ефективності організації кримінологічного забезпечення діяльності поліції є віктимологічні показники злочинності з визначенням статистичних і соціологічних критеріїв;
- 40,2% говорять також про рівень латентної злочинності;
- про стан правопорядку на вулицях та в інших громадських місцях нагадали 39,2% експертів;
- ще 35,5% згадали про стан безпеки дорожнього руху;
- на останньому місці опинився фактор щодо рівня довіри населення до правоохоронних органів із кількісним показником у 32,6%;
- не відповіли на запитання 3,4% працівників поліції.

На запитання **«Чи потрібно сьогодні правоохоронним органам у своїй роботі використовувати аналітичні відомості кримінологічного прогнозування?»** 69,8% експертів дали стверджувальну відповідь (сумарна кількість опитаних за індикаторами шкали «безумовно так» – 25,2% та «скоріше так» – 44,6%) проти 27,3% тих, хто не вважає за потрібне використовувати аналітику (сумарна кількість відповідей за індикаторами шкали «скоріше ні» – 20,9% та «безумовно ні» – 6,4%). 2,9% опитаних на запитання не змогли відповісти.

Якщо усе-таки використання кримінологічного прогнозу виявляється доцільним, то наскільки довгостроковим має бути це прогнозування про це йшлося у наступному запитанні. Так, 9,1% експертів взагалі вважають кримінологічне прогнозування недоцільним, 17,1% з відповіддю на запитання ускладнилися. Але 73,8% працівників поліції

надали свої пропозиції щодо прогностичних термінів. З урахуванням вітчизняних реалій, 30,1% респондентів вважають успішним та ефективним середньострокові прогнози (на найближчі 1-3 роки), з цих же причин 27,7% стверджують, що прогнозування повинно бути короткостроковим (на 1 рік). За довгострокове прогнозування (3-5 років) виступають лише 16,0% опитаних.

«Чи можна вважати використання принципів програмно-цільового кримінологічного планування основоположним з точки зору розробки та реалізації заходів щодо попередження злочинів та боротьби зі злочинністю у цілому?» – так було сформульовано наступне запитання. Отже, 74,0% дійсно вважають використання цих принципів необхідною умовою успішної роботи органів поліції (сумарна кількість опитаних за індикаторами шкали «безумовно так» – 34,0% та «скоріше так» – 40,0%). З цим не згодні 19,8% опитаних (сумарна кількість відповідей за індикаторами шкали «скоріше ні» – 12,6% та «безумовно ні» – 7,2%). Утрималися від відповіді на запитання 6,2%.

Наступне запитання продовжувало змістовний блок анкети. **«Чи призведе перехід до системи програмно-цільового планування до підвищення ефективності перспективного планування превентивної діяльності правоохоронних органів?»** – 71,9% думають, що так, цей перехід буде корисним та сприятиме підвищенню ефективності роботи Національної поліції (сумарна кількість опитаних за індикаторами шкали «безумовно так» – 30,2% та «скоріше так» – 41,7%). 20,7% експертів не підтримують та спростовують цю точку зору (сумарна кількість відповідей за індикаторами шкали «скоріше ні» – 14,4% та «безумовно ні» – 6,3%). Не має відповіді на запитання у 7,4% респондентів.

На запитання **«Якщо Ви вважаєте цей перехід успішним, то якими мають бути наслідки програмно-цільового планування?»** відповіді опитаних можна також надати відповідно до зниження впливу вказаних наслідків:

- насамперед, наслідки програмно-цільового планування мають вдосконалити теоретико-методологічні, організаційні та правові засади протидії злочинності – так думають 61,5% працівників поліції, що брали участь у дослідженні;
- 54,7% стверджують, що цей перехід має простимулювати безперервний аналіз поточних і перспективних програм і заходів – вирішення низки науково-методичних і організаційних проблем;
- на думку 44,1% процес вдосконалив основу для прийняття оптимальних рішень щодо розподілу ресурсів;
- 43,6% вважають, що як наслідок успішного переходу – це можливість синхронізувати цілі та витрати на превентивну активність у формі «витрати – результати – цілі»;
- третина опитаних – 36,0% свідчить, що це зможе поєднати річне фінансування правоохоронних органів з перспективними програмами і фінансовими планами;
- 28,4% говорять про забезпечення науково-методичного інструменту для оптимального розподілу ресурсів, сил та засобів, що дозволить досягти найбільшої ефективності;
- 26,2% також зауважили, що це сприятиме науковому обґрунтуванню перспективних цілей та завдань діяльності поліції;
- не відповіли на запитання 2,6% опитаних.

Які саме проблемні моменти допоможе вирішити впровадження системи програмно-цільового планування – про це також йшлося в

анкеті. Отже, переважна кількість експертів, а саме – 76,2% свідчать, що це допоможе у розробці стратегії кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності; 64,9% згадують про розробку методів кількісного виміру завдань, витрат і результатів; 52,0% зазначають, що формулювання науково обґрунтованих перспективних цілей діяльності правоохоронних органів на основі результатів відповідних комплексних прогнозів та в вигляді системи певних кількісних і якісних показників також має бути питанням, що можна вважати вирішеним. Так, на думку респондентів, виглядає трійка головних аспектів. Дали, з меншими показниками, розташовані такі, як обмеженість інформаційної бази – 41,5% та розробка достовірного довідково-інформаційного фонду та галузевих нормативів з усіх аспектів діяльності названих органів – 39,3%.

На останнє питання опитувального документу **«Чи є сьогодні доцільним використання зарубіжного досвіду у напрямку кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності?»** трохи менше половини експертів – 44,0% зауважили, що використання зарубіжного досвіду у цьому напрямку було б доцільним з точки зору впровадження досягнень інших країн, наближення до європейських стандартів та майбутнього зниження рівня злочинності у країні. Друга кількісна група – 36,0% акцент робить на тому, що використання досвіду зарубіжних країн було би скоріше доцільним, адже реалії нашого суспільства є такими, що зарубіжний досвід не завжди можна грамотно та ефективно використовувати у вітчизняному просторі. Найменша кількість працівників поліції – 16,3% мають на увазі, що використання зарубіжного досвіду не є доцільним в Україні, оскільки різні аспекти діяльності поліції, її структура та підпорядкування, оснащення суттєво відрізняється від інших країн. Ще 3,7% не змогли дати відповідь на це запитання.

Отже, на думку 46,3% експертів, за останні п'ять років криміногенна ситуація у країні погіршилась і потребує кардинальних змін у розв'язанні низки проблем для поліпшення ефективності роботи Національної поліції. Офіційні статистичні дані, як вважає 31,7% респондентів, сьогодні відображають реальний стан справ щодо рівня злочинності, але друга частка опитаних свідчить про те, що офіційна статистика МВС не є достовірною, тобто дані занижує.

Зауважимо, що у суспільстві є безліч проблем як політичної і економічної, так і соціальної спрямованості, які являють собою першопричину підвищення рівня злочинності і несуть у собі найбільший криміногенний потенціал. До таких проблем, насамперед, були віднесені погіршення умов і рівня життя населення – 62,8%, розшарування суспільства, соціальна нерівність – 61,0%, інтенсивний розвиток корупції – 59,6%, громадська роз'єднаність – 54,1%, політична криза в країні, незбалансованість політичної системи – 49,3% – саме такий вигляд має п'ятірка головних загроз.

До того ж належні умови для ефективної протидії злочинності в Україні як би існують, але потребують суттєвих змін – майже половина опитаних дотримується такої точки зору – 49,8%, а ще 21,3% вважають, що умов ефективної протидії злочинності у теперішній час в Україні не має.

Досить велика група факторів сьогодні заважає ефективному функціонуванню системи МВС України – і більшість з них, як і у дослідженнях громадської думки, проведених раніше, стосується недостатнього фінансування та поганої матеріально-технічної бази підрозділів Національної поліції – 75,8%, неконкурентоспроможної системи оплати праці, відсутності соціальних гарантій захищеності – 69,1%; тотальної бюрократизації системи – 63,7%, недоліків критеріїв оцінки ефективності роботи правоохоронних органів – 52,6% та штатні проблеми і переатестація – 51,2% – усі ці альтернативи отримали більше, ніж половину

голосів респондентів, тобто є вельми актуальними і мають бути вирішені найближчим часом, що, відповідно, сприятиме і покращенню ситуації щодо рівня злочинності у країні. Трохи менша кількісна група експертів – 46,3% також вказує на недоліки законодавства, що також потребують корегування.

Однак, навіть якщо усе вищезазначене найближчим часом зазнає позитивних змін, очікування експертів стосовно змін у протидії злочинності протягом найближчих трьох років не є оптимістичними – 43,9% працівників поліції вважають, що рівень злочинності залишиться на тому ж рівні, а 23,4% думають, що він навіть погіршиться.

Ще один аспект дослідження – заходи для підвищення ефективності та успішності діяльності органів МВС України і відповіді на це запитання вдало корелюють з тією проблематикою системи, на яку вказали респонденти у попередньому запитанні. І тут головну роль має відігравати удосконалення законодавства – 76,1%, підвищення рівня грошового забезпечення, соціального захисту працівників поліції – 72,4%, покращення матеріально-технічного забезпечення органів поліції – 69,8% – це три головні аспекти, які, насамперед, мають покращити ситуацію. Зазначимо, що ще 63,5% також акцент зробили на необхідності завершення реформування системи МВС відповідно до потреб країни.

Серед груп заходів впливу на злочинність, які сьогодні необхідно та доцільно передбачити для покращення ситуації у сфері протидії злочинності, у опитаних домінують ті, що спрямовані на удосконалення чинного законодавства – 59,2%, а також спрямовані на удосконалення матеріально-технічного забезпечення суб'єктів протидії злочинності – 56,4%.

Сутність аналітичної роботи поліції у сфері протидії злочинності сьогодні полягає у: визначенні кількісних характеристик злочинності – 73,1%, якісних характеристик злочинності – 60,2%, вивчені осіб, що вчинили злочин – 44,0%. До того ж головною метою аналітичної роботи

поліції експерти вважають як розробку стратегії кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності – 85,2%, так і сприяння своєчасному прийняттю управлінських рішень щодо посилення боротьби зі злочинністю, охорони громадського порядку та інших питань – 74,8% та прийняття ефективних нормативних актів щодо діяльності органів внутрішніх справ – 69,3%.

Щодо нинішнього стану виконання аналітичної роботи поліції, то краще за все, з точки зору опитаних, робота поставлена у напрямках звітності, пропозицій і перевірок, а саме – забезпеченні обліково-реєстраційної дисципліни – 75,1%, підготовки пропозицій керівництву – 69,3%, організації проведення перевірок та інспектувань – 63,5%, що ще раз підтверджує аксіому про тотальну бюрократизації системи та роботу на показники, не зважаючи на проведену реформу.

Але сьогодні з точки зору 54,0% експертів існує необхідність у здійсненні ґрунтовного аналізу криміногенної ситуації, тобто у грамотній аналітиці, що допоможе у роботі. У цьому контексті ще 73,6% свідчать, що прогностична функція аналітичної роботи також є ефективною та необхідною складовою повсякденної поліцейської діяльності і саме ці прогнози розвитку криміногенної ситуації та основні завдання ОВС мають бути реальними та дієвими.

Важливим також виявляється доцільність заходів, спрямованих на подальше удосконалення нормативно-правової бази, яка не відповідає сучасним вимогам суспільства та держави – 91,9%, а також заходів, спрямованих на розробку стратегії кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності – 84,4%. Особливо звернемо увагу на другий пункт, адже чинна стратегія кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності не відповідає сучасним реаліям – це точка зору 57,3% опитаних і її можна вважати дещо успішною, але з великими застереженнями, оскільки вона потребує вдосконалення – 49,4%, а на думку 25,0% взагалі не є

успішною і не відповідає очікуванням.

До пріоритетів кримінологічного забезпечення діяльності поліції сьогодні потрібно віднести такі, як визначення криміногенних загроз громадському порядку та громадській безпеці на території обслуговування, нейтралізація або мінімізація яких дозволить підтримувати кримінальну обстановку на соціально допустимому рівні та визначення категорій осіб на території обслуговування, профілактичний вплив на яких має бути першочерговим завданням суб'єктів превентивної діяльності – відповідно 84,5% та 79,1%. У той же час до критеріїв ефективності організації кримінологічного забезпечення діяльності поліції респонденти віднесли стан криміногенних і антикриміногенних факторів, що впливають на загальний стан злочинності і окремі її показники – 66,2%, стан, рівень, динаміка, структура і характер злочинності, окремих її видів і найбільш поширених злочинів, вчинених на території, що обслуговується – 63,1%, рівень злочинної активності окремих груп населення, у тому числі: неповнолітніх, осіб без постійного місця проживання, що не мають постійного джерела доходів, жінок, осіб, що раніше вчиняли злочини, тощо – 49,3%.

Як про це вже йшлося, сьогодні правоохоронним органам у своїй роботі бажано використовувати аналітичні відомості кримінологічного прогнозування – на це звертають свою увагу 69,8% опитаних. І найбільш достовірним та ефективним є кримінологічний прогноз, який матиме характер середньостроковий (найближчі 1-3 роки) – 30,1% або короткостроковий (1 рік) – 27,7%.

Використання принципів програмно-цільового кримінологічного планування щодо попередження злочинів та боротьби зі злочинністю можна вважати основоположним з точки зору розробки та реалізації заходів – на це акцент роблять 74,0% респондентів. А перехід до системи програмно-цільового планування має привести до підвищення ефективності

перспективного планування превентивної діяльності правоохоронних органів – на думку 71,9% опитаних цей перехід буде корисним та сприятиме підвищенню ефективності роботи Національної поліції. Серед наслідків програмно-цільового планування при успішному переході до системи програмно-цільового планування можуть, насамперед, стати теоретико-методологічних, організаційних та правових засад протидії злочинності – 61,5%, стимулювання безперервного аналізу поточних і перспективних програм і заходів – 54,7%, вдосконалення основи для прийняття оптимальних рішень щодо розподілу ресурсів – 44,1%.

Також впровадження системи програмно-цільового планування допоможе вирішити такі проблеми, як розробка стратегії кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності – 76,2%, розробка методів кількісного виміру завдань, витрат і результатів – 64,9% і формулювання науково обґрунтованих перспективних цілей діяльності правоохоронних органів на основі результатів відповідних комплексних прогнозів та в вигляді системи певних кількісних і якісних показників – 52,0%, тобто саме ті прогалини, де сьогодні спостерігаються суттєві недоліки, що перешкоджають ефективній роботі Національної поліції.

У цьому контексті доцільним виявляється використання зарубіжного досвіду у напрямку кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності, оскільки використання досвіду зарубіжних країн сприяло би переходу правоохоронної системи України до європейських стандартів та рівня – 44,0%, але, на думку 36,0% експертів цей досвід бажано використовувати обережно, з урахуванням вітчизняних реалій.

4.2. Механізм реалізації кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності

Механізм реалізації діяльності кримінологічного характеру в межах сучасної правової доктрини є недостатньо дослідженим. Питання стосовно кримінологічної діяльності поліції в межах науки кримінології взагалі не вивчалось. З огляду на це, дослідження механізму реалізації кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності передбачає аналіз таких питань:

1) встановлення суті правового забезпечення механізму реалізації кримінологічної діяльності і його залежності від основоположних чинників розвитку суспільства – політики, економіки, ідеології та культури;

2) з'ясування складових механізму формування та реалізації діяльності кримінологічного характеру поліцейської діяльності, аналіз їхніх функцій.

Правове забезпечення в контексті механізму реалізації будь-якої діяльності постає однією з найбільш основоположних категорій, оскільки безпосередньо через правове забезпечення виявляється суть і соціальне призначення певної галузі правових відносин. Звісно, право покликане регулювати певні процеси чи охороняти відповідні явища. Тому закономірно, що проблематика правового забезпечення повсякчас була в межах інтересів учених-правознавців, у працях яких висвітлено як загальні, так і конкретні його питання.

Дослідження правового забезпечення механізму реалізації кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності варто розпочати з аналізу категорій правового кримінологічного регулювання. Механізм правового регулювання розглядають як поле структури системи, яка складається із правових засобів, суб'єктів, правове регулювання або правову діяльність, і юридично значущих результатів їхньої діяльності. С. С. Алексєєв правове регулювання тлумачить як здійснюваний завдяки

системі правових засобів, зокрема юридичних положень, прав, правовідносин, індивідуальних розпоряджень тощо, результативний, нормативно-організаційний вплив на відносини суспільства з метою їх упорядкування, охорони й розвитку відповідно до суспільних потреб [9, с. 47].

Залежно від змісту регулювання права певні науковці виокремлюють такі шляхи (напрями) регулювання, що впливають на його механізм:

- регулювання інформаційно-психологічного виду;
- регулювання ціннісно-мотиваційної природи;
- нормативне регулювання відносин у суспільстві.

Зазначені аспекти повноцінно утворюють процес регулювання правом людської свідомості [118, с. 63].

З огляду на наявні в правовій доктрині підходи щодо змісту механізму правового регулювання та його стадій, механізм регулювання діяльності кримінологічного типу можна зрозуміти через природну складову загального механізму правового регулювання, що охоплює основні ланки правового положення, акти їхньої реалізації та відповідні відносини, що становлять єдину систему, функціонування якої підпорядковується досягненню цілі забезпечення безпеки охоронюваних законом щодо кримінальної відповідальності соціальних благ і цінностей. Можна сказати, що механізмом регулювання кримінологічного характеру є об'єктивно потрібний складний процес практичної реалізації реакції країни на вчинення злочинів за допомогою системи передбачених законодавством кримінально-правових, кримінологічних й інших засобів впливу.

Досить ґрунтовно термін «механізм регулювання» було розроблено в межах теорії кримінального права. Саме тому матеріалом для цього дослідження можуть слугувати положення, розроблені представниками кримінального права. Так, О. В. Наден, аналізуючи проблеми регулювання

кримінально-правового типу, зазначає, що таке регулювання реалізується на двох рівнях:

- нормативному (законодавчому чи правотворчому)
- індивідуальному (правозастосовному) [332, с. 29].

Підтримуючи цей підхід, слід зауважити, що він дає змогу концептуально проаналізувати механізм реалізації кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності від стадії формування (законодавчий, стратегічний аспект) до стадії реалізації (правозастосовний, тактичний аспект).

Загалом правове забезпечення механізму реалізації кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності – це систематизований вплив правових положень на правові відносини, що становлять суть діяльності суб'єктів протидії злочинності щодо вироблення й використання найоптимальніших засобів кримінологічного впливу.

Сутність механізму реалізації кримінологічної діяльності полягає у використанні законодавства, норм, передусім кримінального права, щоб упорядкувати відносини в суспільстві в межах злочинної протидії. Елементами цього механізму є:

- специфічний об'єкт впливу – правовідносини у сфері протидії злочинності;
- правове джерело й засоби впливу – правові положення, які спільно з іншими елементами утворюють режим законності;
- характер впливу – повторюваність, системність, тривалі просторово-часові межі;
- мета – гарантування безпеки для осіб, соціуму, країни, захист від кримінальних загроз [168, с. 288-289].

Суб'єктами й учасниками здійснення кримінологічної діяльності постає народ, державні органи в особі законодавчої, виконавчої та судової влади, громадські організації й громадяни. У цьому комплексі Національна поліція

України, з огляду на визначені законодавством її повноваження щодо використання правових положень, посідає чільне місце. Суттю вказаного регулювання постають права, зобов'язання та правосуб'єктність суб'єктів наведених відносин.

Наявний на сьогодні досвід поліцейської роботи надає можливість виділити такі характерні риси правового забезпечення механізму реалізації їх кримінологічної діяльності:

- різноманітність і значна кількість нормативних актів і правових положень, які регулюють механізм реалізації кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності;

- брак системності й внутрішнього зв'язку між різноманітними нормативними актами та правовими положеннями, що мають єдиний предмет правового регулювання;

- пріоритет правових положень розпорядчого, дозвільного, заборонного, обмежувального типу та нормативно-правових актів, які становлять правову базу вказаного механізму;

- пріоритет законів непрямої дії;

- значна кількість істотних суперечностей між нормативно-правовими актами, що здійснюють регулювання зазначеного механізму;

- існування ситуації перебільшення ролі міжнародного права під час збереження та розвитку механізму реалізації кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності та підміни дієвих прийомів і засобів розв'язання наявних у цій сфері проблем апелюванням до європейського досвіду.

Суперечливий, декларативний та системний характер правових актів і положень, що регулюють проблему кримінологічної діяльності поліції загалом, зумовлені нерозумінням чи небажанням законодавця пізнати діалектичну взаємозалежність реалізації основоположних факторів розвитку

суспільства, зокрема політики, економіки, ідеології та культури нашого суспільства.

Поліцейська кримінологічна діяльність може бути ефективною лише за умови, коли вона опирається на легітимну, авторитетну й міцну владу. Влада та право завжди йшли пліч-о-пліч, тісно взаємодіючи та підтримуючи один одного в досягненні спільної мети. Це можна стверджувати також у контексті сучасної ситуації в Україні. Слід зазначити, що влада, яка не обмежена правом, має небезпечний характер, а не підкріплене владою право є безрезультатним.

Чітких і незмінних меж реалізації кримінологічної діяльності поліції наразі не існує. Навіть за загальної відносної стабільності вона повсякчас змінюється, у її межах можуть з'являтися нові акценти, відбуватися переоцінка цінностей.

Стадії реалізації діяльності кримінологічного характеру можна умовно розподілити на такі два змістовні блоки:

- стадія законотворчості/правотворчості з питань протидії злочинності;
- стадія застосування правових положень.

Правова політика держави реалізується передусім у формі правотворчості – того, що завершує процес формування права; соціальної діяльності компетентних органів, унаслідок якої певні положення через закон та інші джерела набувають статусу правових норм, ролі норм писаного права [10, с. 109].

У межах правотворчого процесу кримінологічна діяльність поліції постійно розвивається: конкретизується, підлягає коригуванню, доповнюється, набуваючи доступної для сприйняття форми. Закони й інші нормативні акти відображають не лише успіхи, а й прорахунки генеральної лінії України у сфері концепції та організації злочинної протидії, досягнення цілі використання цього різновиду державного примусу.

Загальновідомим фактом є те, що соціальна цінність права полягає в його можливості практичного регулювання й охорони найважливіших відносин у суспільстві. Із зазначеним вище пов'язують наступну стадію реалізації кримінологічної діяльності поліції – правозастосування.

У юридичній літературі запропоновано чимало визначень терміна «правозастосування». Предмету дослідження цілком відповідатиме трактування цієї категорії як державно-владної діяльності компетентних державних органів і посадових осіб з реалізації правових норм щодо конкретних ситуацій злочинної протидії запобігання злочинам.

Ця форма реалізації кримінологічної діяльності поліції постає персоніфікованою. Ідеться передусім про суб'єкт правозастосування, зокрема про особу, котра наділена, згідно з чинним законодавством, можливістю правозастосування. Крім того, кожен акт використання права прямо чи опосередковано стосується особи, її прав та обов'язків, правового статусу.

Правозастосовна форма реалізації діяльності кримінологічного характеру поліції є досить складним, динамічним і водночас багатоаспектним явищем. Вона є складовою кожного з галузевих напрямів кримінологічної діяльності поліції.

Здійснюючи подальшу характеристику правозастосовної форми, варто зауважити, що вона є важливою єдиною ланкою між практикою використання правових положень і правотворчою діяльністю країни, що забезпечує їхню єдність та взаємодія. Вона не лише створює передумови для оптимальної реалізації поліцією діяльності кримінологічного характеру, а й стимулює ухвалення (зміну чи скасування) правотворчими органами правових приписів, що найбільше відповідають завданням протидії злочинності.

Згідно з Основним Законом України, політика нашої держави спрямовується на утворення умов, що забезпечують гідне життя та вільний

людський розвиток, а її загальним орієнтиром і водночас найбільш важливим показником ефективності постають людські та громадські права і свободи, що визначають зміст і використання законів (ст. 3 Конституції [232]).

Такі орієнтири можна охарактеризувати як головні стратегічні цілі кримінологічної діяльності органів Української держави, зокрема її реалізації. Функціонування поліції в цьому напрямі передбачає виконання значної кількості більш конкретних задач (наприклад, утвердження режиму законності, верховенства законів у системі правових джерел, створення гарантій безпеки осіб, які беруть участь у судочинстві, зміцнення системи права тощо).

Підґрунтям змісту й суті організаційних складових механізму реалізації діяльності кримінологічного типу постають її суб'єкти, напрями, способи та форми їхньої діяльності. Ці складові є основною суттю, тобто об'єктивно-суб'єктивною стороною зазначеного механізму. Ними визначається його природа, соціальний зміст, спрямованість, тактика, стратегія та ефективність.

Зв'язок і взаємозалежність влади, діяльності кримінологічного типу й інших видів злочинної протидії, правотворчості, правової культури й ідеології, організаційних елементів, що формують та здійснюють кримінологічну діяльність та розглядалися в цьому дослідженні, виявляються в тому, що всі наведені складові життя суспільства є специфічними самостійними формами відображення докорінних змін механізму реалізації кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності. Як зазначає О. С. Іщук, вказаний зв'язок полягає в такому:

1) елементи політичного, правового й організаційного типу цього механізму постають, з одного боку, відносно самостійними складовими зазначеної політики, а з іншого – діалектичною єдністю та суперечністю;

2) вказані складові розробляє та визначає влада держави, країна та її політика;

3) як елементам і формі цього поля їм притаманна відносна самостійність та активність, інакше кажучи, їх визначають активна зворотна дія на інформаційне поле та владу, країну, її політику, на злочинність (неминучий наслідок гострих соціальних суперечностей та антагонізмів цієї соціальної системи й державності), а також один на одного, зумовлюючи всі елементи механізму реалізації кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності [168, с. 300].

Підбиваючи підсумки, варто зазначити, що механізм реалізації кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності можна визначити як систему правових норм і відносин, суб'єктів та об'єктів використання вказаних норм, яка характеризує спрямованість способів і засобів поліцейської діяльності стосовно всебічного забезпечення режиму законності, підвищення її ефективності, досягнення реальності й утворення гарантій досягнення мети органів Національної поліції України. Сутність його правового забезпечення полягає у встановленій державою системі правових норм і правовідносин, які характеризують напрями, форми, засоби, способи й організаційно-правовий інструментарій кримінологічної діяльності поліції стосовно її здійснення та забезпечення. Сутнісною основою вказаного механізму постає система органів поліції та організаційно-правових елементів, які її реалізують.

4.3. Інформаційно-аналітичне забезпечення та наукове супроводження поліцейської діяльності

Ключові проблеми діяльності кримінологічного характеру поліції як підсистеми протидії злочинності дають змогу сформулювати висновок стосовно того, що досліджувана система в Україні нині перебуває на стадії становлення. Її кримінологічне забезпечення передбачає такі пріоритетні напрями вдосконалення:

- кримінологічний моніторинг;
- удосконалення механізму реалізації кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності через моделювання правового розвитку, експертизу законопроектів, експерименти правового характеру, які відповідають вимогам часу та сучасним задачам реформування органів кримінальної юстиції в контексті вищих стандартів світової теорії й практики;
- правозастосування та нагляд за дотриманням законності;
- правове виховання та освіта;
- політика у сфері кадрового забезпечення реформування поліції;
- інформаційне забезпечення [168, с. 304].

Механізм розробки й нормативне закріплення стратегії і тактики кримінологічної діяльності поліції передбачають інформаційне забезпечення як необхідну складову всієї роботи. Потреба в інформації існує на всіх етапах – починаючи з формулювання проблеми та закінчуючи оцінкою результатів кримінологічної діяльності. З огляду на зазначене, можна стверджувати, що процес утворення кримінологічної діяльності поліції повинен починатися із системи заходів, що спрямовані на отримання інформації стосовно різних сфер життя суспільства, які стосуються вказаної системи. На цьому етапі діяльність суб'єктів протидії злочинності зводиться до набуття, накопичення, аналізування та систематизації інформації, що має

стосунок до всього комплексу суспільних відносин, які пов'язані з процедурою забезпечення кримінологічної безпеки держави, суспільства, людей. Крім того, вагоме значення має визначення думки суспільства щодо злочину, покарання, діяльності органів держави із забезпечення суспільної безпеки.

Отримання інформації, яка стосується процесу кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності, може бути реалізована шляхом систематизації та вивчення історичних матеріалів, наукової літератури, нормативно-правових актів, передової правоохоронної практики. До реалізації цих форм можуть долучатися різноманітні громадські організації, центри аналітично-інформаційної та дослідницької спрямованості, а безпосередньо інформація систематизується та передається таким органом держави, якими було замовлено проведення дослідження. Крім того, ця інформація може бути використана інститутами громадянського суспільства для формування власної позиції, розроблення рекомендацій для органів поліції, інших державних органів стосовно досліджуваної проблеми, може бути поширена через засоби масової інформації з метою формування громадської думки тощо.

Високий рівень злочинності ставить перед усіма правоохоронними системами світу непрості задачі. Передусім, ідеться про реальне вдосконалення та всебічну підтримку роботи органів охорони правопорядку. Інформаційно-аналітичне забезпечення та наукове супроводження діяльності поліції є одними з найбільш важливих елементів у зазначеному аспекті.

Україна, яка донедавна знаходилася на роздоріжжі цивілізаційного вибору, обрала своїм майбутнім членство в Європейському Союзі. Попри здійснений вибір, перед нашим суспільством і державою стоять чимало нагальних питань, які потребують вирішення.

Демократична спільнота, передусім, означена високим рівнем запобігання та протидії злочинності, низьким показником останньої в якості соціального явища, а зважаючи на те, що різноманітні допоміжні та інноваційні інститути та органи спрямовують свої зусилля на подолання злочинності, слід звертати увагу на рівень забезпечення їх діяльності.

Ефективність протидії злочинності, попередження, виявлення та припинення злочинів, зокрема вчинених членами організованих злочинних груп та злочинних організацій, передусім залежить від належного інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності оперативних підрозділів кримінальної поліції [356, с. 128].

Вирішення задач, які стоять перед системою моніторингу протидії злочинності, зазвичай визначається ефективністю діяльності спеціалізованих суб'єктів аналітичної роботи. Передумови для їх успішного становлення створені попереднім процесом розвитку вітчизняної теорії та практики боротьби зі злочинністю [51, с. 284]. Питання вдосконалення аналітичної роботи на різних етапах розвитку системи правоохоронних органів неодноразово ставилось на порядок денний [33, с. 106-130]. Попри це, остаточного вирішення в сучасних умовах вони так і не одержали.

Під час реформування діяльності підрозділів Національної поліції в Україні діяльність інформаційного й інформаційно-аналітичного типу відіграє основоположну роль, адже спрямована на забезпечення громадського порядку й безпеки, постає визначальною під час вибору стратегії боротьби зі злочинністю, охорони людських прав і свобод, власності та «є системоутворювальним елементом будь-якої управлінської діяльності» [142, с. 187].

Аналітично-інформаційне забезпечення запобіжної діяльності підрозділів Національної поліції України базується на комплексному застосуванні загальних і спеціальних методик аналізування під час дослідження масивів кримінологічної інформації й інших ресурсів

інформаційного типу для одержання нових стратегічних, організаційних, тактичних і прогностичних знань, що відіграють неабияку роль у виконанні завдань з протидії злочинності [444, с. 144].

Учені зауважують, що встановлення нової інформації під час пошуку фактичних даних щодо злочину пов'язане з розпізнанням з-поміж значної кількості інформаційних об'єктів тих, що стосуються ознак певного протиправного діяння, відповідальність за яке передбачено Кримінальним кодексом України [321, с. 751].

У цьому контексті слушною є думка В. П. Кувалдіна стосовно того, що ознаки повинні бути наділені певним «пошуковим ефектом», тобто реальною можливістю їхнього розпізнавання завдяки оперативно-розшуковим й іншим заходам. Інакше кажучи, «виявлення за допомогою автоматизованих систем осіб і фактів, що становлять оперативний інтерес, і отримання додаткової інформації про такі об'єкти відбувається за встановленими заздалегідь індивідуальними ознаками підготовки конкретного злочину» [261, с.152].

Як зазначають Г. П. Середя та О. В. Шамара, система інтегрованих інформаційно-аналітичних ресурсів правоохоронних органів повинна орієнтуватися на ведення взаємопов'язаних об'єктів автоматизованого обліку (на особу, організацію, подію, документ, предмет, проблему тощо). Обов'язковою умовою їхнього функціонування можна визнати ідентичність на всіх рівнях баз даних змістовних інформаційних блоків, описових реквізитів всередині однойменних блоків, а також тезаурусів [425, с. 315].

У межах інформаційно-аналітичного забезпечення підрозділів Національної поліції щодо запобігання злочинам В. В. Сенік пропонує створити Єдиний інтегрований загальнодержавний інформаційний банк об'єднаних баз даних державних правоохоронних і контролюючих органів (архівів баз даних), що має поєднувати комп'ютерні бази даних стосовно фізичних та юридичних осіб, різних подій та об'єктів обліку, давати змогу

програмно встановлювати й відслідковувати взаємозв'язки між потрібними об'єктами, гарантувати оперативну передачу зібраних даних ініціаторові запиту [422, с. 210].

Варто зазначити, що нормативно-правовим регулюванням є форма регулювання відносин суспільства в певній галузі відповідно до вимог і дозволів, що містяться в правових положеннях, тобто реалізований завдяки юридичним засобам процес впорядкування відносин у суспільстві для забезпечення певного комплексу соціальних інтересів, що вимагають правового регулювання [147, с. 207-208].

У цьому контексті правовими положеннями є передусім Конституція України й такі закони України:

- «Про Національну поліцію» [392];
- «Про інформацію» [389];
- «Про державну таємницю» [373];
- «Про оперативно-розшукову діяльність» [393];
- «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [387];
- «Про захист персональних даних» [388];
- «Про доступ до публічної інформації» [374];
- «Про телекомунікації» [400] та інші.

Наведені законодавчі акти не обов'язково повністю за змістом призначені для регулювання інформаційної або інформаційно-аналітичної діяльності Національної поліції, проте саме вони містять основні норми про збір, накопичення інформації, порядок внесення її до банків даних, збереження, особливості застосування тощо.

Розглянутий перелік законодавчих актів не є остаточним і вичерпним. Як зазначає С. В. Сенік, у діяльності підрозділів Національної поліції, що реалізують роботу інформаційного та інформаційно-аналітичного типу, використовуються положення та приписи інших законів України. Проте

саме наведені вище нормативно-правові акти є базою для адміністративно-правового регулювання її діяльності у сфері обігу інформаційних ресурсів [423, с. 167].

У цьому підрозділі буде визначено взаємозв'язок інформаційно-аналітичного забезпечення та наукового супроводження поліцейської діяльності в Україні, що передбачатиме реалізацію таких дослідницьких завдань:

- окреслення поняття інформаційно-аналітичного забезпечення й наукового супроводження поліцейської діяльності;
- дослідження сутності відповідних категорій для з'ясування напрямів їх функціонування;
- встановлення взаємозв'язку інформаційно-аналітичного забезпечення й наукового супроводження поліцейської діяльності в Україні.

Варто зауважити, що в системі Національної поліції функціонує значна кількість підрозділів, що виконують вказану діяльність (тобто інформаційно-аналітичну діяльність і наукове супроводження).

У сучасному світі інформація відіграє надзвичайно важливу роль, оскільки наше суспільство сповнене інформаційних потоків, а володіння цією інформацією нерідко може впливати на різноманітні процеси як локального, так і загальнодержавного значення.

Науковці повсякчас звертаються до визначення терміна «інформація», намагаючись встановити його характерні риси в контексті певної галузі наукового пізнання. У перекладі з латинської мови «інформація» (information) – роз'яснення, виклад [508, с. 717]. Тобто йдеться про відомості (чи їхню сукупність), предмети, явища й процеси навколишнього світу. Визначення категорії «інформація» зазнавало численних змін: його то доповнювали й розширювали, то звужували. Спочатку цим словом позначали уявлення й поняття, потім – відомості, передачу повідомлень. Нині в загальному значенні інформацією вважають відомості щодо

навколишнього світу та процесів, які протікають у ньому; повідомлення щодо стану справ, які сприймаються людиною чи спеціальними пристроями [421, с. 27].

Закон України «Про інформацію» визначає інформацію як будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях чи відображені в електронному вигляді [389].

Інформація і володіння нею є важливою складовою системи протидії та запобігання злочинності. В умовах глобального інформування постає потреба в активному здійсненні аналітичних операцій, оскільки існує ризик надання недостовірної або необ'єктивної інформації, а отже, численні дані потребують зіставлення з іншими фактами, джерелами тощо.

У цьому контексті поліцейська діяльність є специфічною формою реалізації поліцейської функції держави, що передбачає цілеспрямований вплив відповідних державних інститутів (органів) на соціальні відносини [326], а власне поліція слугує державною організацією, через яку держава забезпечує значну частину заходів щодо забезпечення власної безпеки, безпеки суспільства і його членів [109, с. 51-52].

З огляду на завдання, визначені в Законі України «Про Національну поліцію», остання бере участь у визначенні основних напрямів розвитку науки і освіти щодо питань діяльності Національної поліції, в організації та проведенні відповідних науково-дослідних, дослідно-конструкторських, кримінологічних і соціологічних досліджень, а також у впровадженні їх результатів в освітній процес та практичну діяльність [392].

Це актуалізує значення інформаційно-аналітичного забезпечення та наукового супроводження діяльності поліції в сучасній Україні, оскільки саме інформація дозволяє органам поліції орієнтуватись у сучасних викликах кримінального світу, а наука кримінального, адміністративного, цивільного та іншого права і процесу сприяє постійному розвитку методів розслідування, розширенню нормативно-правового забезпечення діяльності

поліції, пошуку тенденцій учинення злочинів у майбутньому і розробки механізму ефективної реакції на вчинені злочини.

Досліджуючи літературу з окресленої тематики, можна помітити певний плюралізм підходів до визначення понять «інформаційно-аналітичне забезпечення» та «наукове супроводження» діяльності поліції, з огляду на що варто проаналізувати вказані категорії, зокрема визначити їхні спільні риси.

Без інформації процес управління, а тим паче забезпечення поліцейської діяльності, є неможливим. Її відсутність не дає змоги сформулювати завдання й мету управління, провести оцінку ситуації, виокремити проблеми, передбачити розвиток подій, підготувати рішення управлінського характеру та проконтролювати їхнє здійснення.

Інформаційно-аналітичною діяльністю є комплекс дій на базі концепцій, методів, засобів, нормативно-методичних матеріалів, спрямованих на збирання, накопичення, обробку та аналіз даних з метою обґрунтування і прийняття рішень [449, с. 242].

Як зазначає Д. Ю. Сіротченков, більшість учених підтримують позицію стосовно того, що вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення сприяє підвищенню рівня результативності функціонування підрозділів щодо протидії злочинності [431, с. 168].

Крім інформації, у процесі усвідомлення суті забезпечення інформаційно-аналітичного типу щодо управління органами Національної поліції варто виділити ще одну дефініцію – аналітику (від гр. мистецтво аналізу). Це – частина логіки, що виникла ще в Стародавній Греції і розглядає вчення про аналіз як науку [67]. Аналітика становить розгалужену та складну систему знань, елементами якої постають й інші науки, зокрема логіка, методологія, евристика (відкриття нового в різних галузях життя), інформатика [449, с. 242].

Сучасна аналітика – це:

– сфера діяльності інтелектуального, логіко-мисленнєвого типу, що спрямована на вирішення практичних задач. Її підґрунтям є не стільки принцип констатації фактів, скільки принцип випередження подій, який допомагає організації або індивіду спрогнозувати майбутній стан об'єкта аналізування;

– цілісний комплекс принципів забезпечення методологічної, організаційної і технологічної природи щодо індивідуальної та колективної розумової діяльності, яка сприяє ефективній обробці інформації для вдосконалення якості наявних і набуття нових знань, а також підготовки інформаційної бази з метою прийняття оптимальних рішень управлінського типу [135, с. 196].

Інформаційно-аналітичним забезпеченням постає процедура щодо створення оптимальних умов, здатних задовольнити інформаційні потреби й реалізувати посадові обов'язки державних органів на основі формування та застосування інформаційних ресурсів. Метою інформаційно-аналітичного забезпечення виконавчих органів держави прийнято вважати створення умов для прийняття управлінських державних рішень ефективного типу [220, с. 8].

Інформаційно-аналітичному забезпеченню управління в органах Національної поліції притаманні певні особливості, адже головною задачею поліції є протидія злочинності, а отримання, обробка, аналіз, використання та збереження інформації стосовно реальних подій і явищ є ключовими завданнями під час розслідування злочинів.

Як зауважив В. О. Глушков, до структури діяльності інформаційно-аналітичного характеру має належати інформаційне забезпечення, інформаційно-аналітична робота, формування баз даних, які охоплюють інформаційний пошук, мету, мотиви, засоби та прийоми їх реалізації [139].

Деякі вчені вважають діяльність інформаційно-аналітичного типу продуктом тенденцій інтелектуальної, творчої загальноцивілізаційної

природи, що характеризують розвиток людства та передбачають утворення пріоритетів стійкого цивілізаційного та інформатизаційного розвитку [154].

А. В. Мовчан зазначає, що інформаційно-аналітичне забезпечення підрозділів поліції України має три взаємопов'язані компоненти:

1) інформаційні системи, у межах яких реалізується процедура зі збору, накопичення, системного опрацювання, зберігання та надання споживачу потрібної інформації;

2) аналітична робота, що передбачає реалізацію системи заходів організаційного типу, методичних прийомів, опрацювання й синтезу наявної оперативної та іншої інформації;

3) управлінська діяльність, яка забезпечує прийняття потрібних рішень стосовно стратегії і тактики протидії злочинності [322, с. 182].

А. Жалинський і М. Костицький інформаційним забезпеченням діяльності правоохоронних органів стосовно запобігання визнають цілеспрямовану діяльність, що спирається на передумови правового, організаційного, технічного та методичного виду, стосовно збирання, обробки, зберігання та формування умов для застосування інформації, потрібної для ефективного функціонування системи запобігання злочинам [145, с. 145].

На думку О. М. Бандурки, головною ціллю системи інформаційного забезпечення поліцейської діяльності слід визнати всебічну інформаційну підтримку практичної діяльності правоохоронних органів у злочинній протидії в Україні на базі системи заходів організаційного, нормативно-правового, технічного, програмного й іншого характеру [26].

Інформаційно-аналітичним процесом у сфері управління є процес пошуку, збору, переробки й подання інформації у формі, придатній для її застосування під час прийняття управлінських рішень [267, с. 130].

Базуючись на принципах інформаційно-аналітичної діяльності в міжнародних відносинах, наданих американським фахівцем у сфері

інформаційно-аналітичної роботи Вашингтоном Плетом [359], В. В. Сокурєнко, О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О. В. Джафарова виокремили такі принципи інформаційно-аналітичної діяльності, які цілком можуть стати підґрунтям інформаційно-аналітичного процесу в поліції:

1. Чітке визначення поняття. Варто використовувати у процесі правління чіткі формулювання та зрозумілі терміни для виключення неоднозначності.

2. Використання всіх джерел інформації для визначення об'єктивної істини.

3. Розкриття значення фактів. Варто розкрити зміст «сирих» фактів. Це можна зробити шляхом зіставлення їх з даними минулих років або досвідом інших країн. Вказавши значення факту, досягається збільшення його користі.

4. Встановлення причиново-наслідкових зв'язків між різними фактами та даними, що полегшує подальше використання отриманої інформації.

5. Урахування всіх особливостей сфери, про яку збирається та обробляється інформація.

6. Визначення тенденцій розвитку. Це дозволить здійснювати більш ефективне планування та прогнозування.

7. Отримувач інформації повинен мати повне уявлення про правильність і вірогідність фактів, що викладені в результаті інформаційно-аналітичної діяльності [465, с. 212].

Згідно з положеннями Закону України «Про Національну поліцію», поліція під час діяльності інформаційно-аналітичного характеру реалізовує:

а) утворення баз даних, які відносяться до єдиної інформаційної системи МВС України;

б) застосування баз даних МВС й інших органів нашої країни;

в) здійснення роботи інформаційно-пошукового та інформаційно-аналітичного спрямування;

г) інформаційну взаємодію з іншими державними органами України, органами правопорядку іноземних країн і світовими організаціями [392].

З огляду на зазначене вище, низка вчених наголошують на тому, що аналітична складова інформаційно-аналітичної діяльності спирається на методи, які включають інтерпретацію документів, аналізування існуючих концепцій, пропозицій і теорій з використанням інструментарію утворення математичного моделювання (англ. Mathematical simulation), застосовуючи статичні (щоб описати оперативну обстановку) й динамічні (щоб описати результати діяльності територіальних поліцейських органів) моделі [143].

Модель поліцейської аналітичної діяльності сконцентрована на допомозі в прийнятті рішень для працівників органів правопорядку та базується на процесі аналізу інформації та поширенні даних [351].

Поліція забезпечує наповнення й підтримання в актуальному стані інформаційних ресурсів баз даних, які належать до єдиної української інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ, зокрема щодо:

- осіб, стосовно яких поліція здійснює профілактичні дії;
- правопорушень кримінального й адміністративного типу, які було виявлено, винуватих осіб, що їх учинили, руху кримінальних проваджень;
- обвинувачених, чиї обвинувальні акти було надіслано до суду;
- установлення особи невідомих людей і трупів, а також осіб, які не мають змоги надати щодо своєї особи будь-яку інформацію через хворобу чи неповнолітній вік;
- пошуку безвісти зниклих;
- пошуку осіб, що підозрюються, обвинувачуються, ухиляються від відбування покарання чи судового вироку;
- осіб, затриманих через підозру в здійсненні правових порушень;
- осіб, що вчинили правопорушення адміністративного типу, провадження в справах за якими здійснює поліція;

– учинених порушень кримінального й адміністративного типу корупційного законодавства, а також осіб, які їх учинили, та результатів розгляду цих правопорушень у суді;

– іноземних осіб та осіб без громадянства, що затримані поліцією у зв'язку з порушенням правил перебування на українській території;

– вкрадених речей, цінностей та іншого майна, яким притаманні особливості ідентифікації, чи речей, що пов'язано з вчиненням правових порушень, згідно із заявами громадян;

– документів, які було викрадено або втрачено;

– баз даних, які формуються під час реалізації діяльності оперативно-розшукового спрямування згідно з положеннями закону;

– транспортних засобів, що були викрадені та знаходяться в розшуку через безвісне зникнення, знайдених транспортних засобів без господарів, а також номерних знаків, які було викрадено або втрачено;

– виданих дозволів у галузі безпеки дорожнього руху й дозвільних документів на переміщення певних видів транспортних засобів;

– зброї, що перебуває у володінні й користуванні приватних осіб, яким дозволяється придбати, зберігати, носити та перевозити зброю;

– зброї, яку було викрадено, втрачено, вилучено, знайдено, а також добровільно здано з-поміж тієї, котра була в незаконному зберіганні [465, с. 206-207].

Для ефективного прийняття управлінських рішень, що забезпечать досягнення поліцією поставлених перед нею задач, існує Єдина інформаційна система МВС України, яка містить бази з оперативно-розшуковими, оперативно-довідковими, адміністративними й статистичними даними. Однією із задач, на вирішення яких спрямована ця система, постає забезпечення управлінської діяльності інформацією та підготовка даних аналітично-довідкового характеру.

З метою належної організації інформаційно-аналітичного забезпечення поліції 2017 року було утворено Інформаційний портал Національної поліції України, головними задачами якого є:

- інформаційно-аналітичне забезпечення поліцейської діяльності;
- наповнення й підтримку в актуальному становищі інформаційних ресурсів баз даних, які відносяться до єдиної української інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ;
- щоденну поліцейську діяльність у межах сфери відносин трудового, фінансового, управлінського типу, відносин, що націлено на документообіг;
- гарантування взаємодії електронного типу з Міністерством внутрішніх справ України й іншими державними органами [380].

Основними цілями інформаційно-аналітичного забезпечення в управлінні Національною поліцією можна визнати:

- задоволення поліцейських, суспільних та інших потреб суб'єктів управління поліцією в інформації, необхідній для забезпечення взаємодії між усіма учасниками правоохоронних відносин і щодо злочинної протидії;
- інформування поліцейських, суспільства й інших суб'єктів управління поліцією щодо стану злочинності, останніх змін у законодавчій базі, фактів і явищ, що становлять загрозу для суспільства чи держави, стану протидії злочинності, результатів функціонування підрозділів поліції, матеріально-технічної та соціальної забезпеченості поліцейських, стану підготовленості поліцейських до різноманітних надзвичайних ситуацій;
- передавання працівникам поліції певних даних і необхідних документів, що стосуються їхньої діяльності;
- інформування працівників поліції та адміністрації щодо залучення додаткових сил і засобів для здійснення поліцією покладених на неї зобов'язань [465, с. 209-210].

Інформаційне забезпечення управління поліцією передбачає утворення передумов комплексного вирішення завдань, які стоять перед ними, надання суб'єктами управління поліцією науково обґрунтованої інформації для ефективної реалізації управлінських функцій.

Головною метою інформаційного забезпечення можна визнати те, щоб завдяки зібраним початковим даним було можливо одержати похідну, підсумкову інформацію, що сформує основу щоб підготувати управлінські рішення [28, с. 160-161].

Надаючи аналітикам змогу опрацьовувати дані про злочини, працівники органів правопорядку отримують можливість застосовувати готовий продукт оперативно-аналітичного характеру, а не інформацію первинного типу. Причому вони отримують такі переваги:

1) продукт окреслює конкретні тенденції злочинності не лише за географічною ознакою, а й у часових межах;

2) у зв'язку з тим, що продукт надає можливість мати більше інформації щодо місць імовірного вчинення злочинів, більше часу та зусиль можливо витратити на попередження вчинення злочинів;

3) з огляду на те, що час витрачається продуктивніше, співробітники мають більше можливостей щодо надання допомоги своїм колегам за потреби [148].

Інформаційно-аналітичні системи як у США, так і в більшості інших розвинутих країн є джерелом необхідної інформації для правоохоронних структур і значним ресурсом економії часу [66, с. 35].

Прикладом інформаційно-аналітичної поліцейської діяльності є такі відомі інформаційні система (банки чи бази даних), як «Інтелектуальна система кримінального аналізу у режимі реального часу» (R.I.C.A.S.), система «ОРІОН», яка містить всю інформацію з обмеженим доступом (грифом) з агентурних повідомлень та оперативно-розшукових справ. Так, давно відома система «АРМОР» містить зведені дані всіх підсистемам

департаментів: звіти щодо правових порушень, стислих результатів огляду місця події, інформації стосовно осіб, котрі знаходяться в розшуку, незначних інцидентів, дорожньо-транспортних пригод тощо.

Інформаційно-аналітичне забезпечення поліцейської діяльності в межах сучасного інформаційного світу виконує надзвичайно важливу роль у розкритті й попередженні злочинності. Інформаційна діяльність поліції тісно пов'язана з науковою та аналітичною, адже будь-яка одержана істотна інформація є предметом аналітичних і наукових процесів, за допомогою яких остання доповнюється, трансформується та об'єктивується. Водночас на сьогодні в Україні інформаційно-аналітична діяльність поліції та Міністерства внутрішніх справ загалом сконцентрована на створенні нових і вдосконаленні діючих баз (банків) даних, що в подальшому сприятиме більш ефективному розкриттю злочинів, пошуку злочинців, можливості прогнозувати вчинення тих чи інших злочинів.

Водночас з метою впровадження інформаційно-аналітичної діяльності до виконавчих органів 2000 року було сформовано Урядову комісію з питань інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів виконавчої влади, що існувала до ухвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Основними складовими й засобами реалізації інформаційно-аналітичної діяльності можна визнати інформаційні системи, систему зв'язку й передачі даних, сучасну інформаційно-телекомунікаційну інфраструктуру, бази даних правової інформації, засоби технічного, програмного, лінгвістичного, правового, організаційного характеру, що відображається в положеннях ст. 25, 26, 27 Закону України «Про Національну поліцію» [329].

На думку більшості вчених, інформаційно-аналітична робота дозволяє виявити й пізнати закономірності в кримінологічних дослідженнях (порушення громадського порядку, злочинність, ДТП тощо), вона засвідчує

результати повсякденної поліцейської діяльності щодо протидії соціальним явищам негативного типу. Це передбачає аналіз стану злочинності й охорони громадського порядку за певний часовий проміжок, вивчення ефективності і практичної доцільності конкретної форми роботи, її нормативного регулювання, що використовується під час протидії порушенням правопорядку, злочинної боротьби за напрямками поліцейської діяльності, що визначено українським законодавством [143].

У межах дослідження методологічних засад діяльності штабів (нині – підрозділи організаційно-аналітичного забезпечення й оперативного реагування [386]) стосовно побудови інформаційно-аналітичних систем і систем обліку, планування й контролювання даних, О. В. Негодченко розгадає ці явища через призму кібернетики (науки щодо загальних законів отримання, зберігання, передачі та перетворення інформації в межах складних систем управління [185]) як передумови побудови оптимальної інформаційно-аналітичної системи [336, с. 31].

Управління поліцією здійснюється в таких двох сферах:

1) зовнішній – щоб забезпечити вплив системи поліцейських органів на стан правопорядку в країні завдяки виконанню головних функцій Національної поліції (гарантування публічної безпеки та порядку; охорона прав та свобод людини, а також суспільних і державних інтересів; протидія злочинності; надання в межах, визначених законодавством, послуг щодо допомоги особам, які через особисті, економічні, соціальні причини чи надзвичайні ситуації потребують цієї допомоги);

2) внутрішній – щоб створити оптимальний режим роботи безпосередньо системи Національної поліції (планування, організація роботи інформаційно-аналітичного типу, підбір, розміщення, виховання та кадрове навчання, раціональне використання сил і засобів, статистична звітність, контролювання виконання рішень, фінансово-економічна діяльність тощо) [465, с. 217].

Аналітична робота незалежно від сфери застосування є творчою діяльністю, що пов'язана з оцінкою наявної інформації й підготовкою на її базі оптимальних рішень [63, с. 77].

Попри те, що аналітичній роботі загалом притаманний непроцесуальний характер, вона жодним чином не має дистанціюватися від процедур кримінологічного моніторингу. Навпаки, усі її форми й види чітко орієнтовані на перспективу формування інформаційного простору протидії злочинності [51].

Непроцесуальність аналітичної роботи надає їй певної схожості з діяльністю штабних підрозділів правоохоронних органів, під час якої здебільшого використовуються статистичні методи досліджень [327, с. 140].

Аналітична робота не лише не заперечує їх, а навпаки, активно запозичує, наприклад, щоб здійснити спеціальний аналіз кримінологічної обстановки. Низка фахівців розподіляють методи аналітичної діяльності на: ретроспективний аналіз (аналізування минулого); сучасний аналіз (аналізування сучасного); прогностичний аналіз (аналізування майбутнього) [343, с. 16-18]. Проте, попри наявність раціонального зерна в межах подібної класифікації, вони постають лише абстрактними судженнями.

Аналітична робота (аналіз) у теорії управління правоохоронною діяльністю – це дослідження керівниками за допомогою методів логічного мислення різних характеристик тих чи інших службових ситуацій – умов діяльності виконавців, що виявляються під час реалізації вертикальних і горизонтальних взаємодій [138, с. 12].

Аналітичною роботою в органах поліції є постійна дослідна діяльність, яка охоплює широку сукупність організаційних заходів і методичних прийомів вивчення й оцінювання інформації щодо стану злочинності, громадського порядку, результатів практичної діяльності органів з виконання поставлених перед ними завдань, а також щодо умов, у яких такі задачі реалізуються [301, с. 13].

Аналітичну роботу В. М. Бесчастний вважає своєрідним методом пізнання характерних предмету теорії протидії злочинності закономірностей та методу розвитку аналізованої теорії загалом [51, с. 281].

До мети аналітичної роботи належить реалізація:

– повсякчасного моніторингу обстановки оперативного типу та результатів службової діяльності;

– постійного процесу інформування органів країни, Національної поліції України, МВС і їх керівництва щодо фактичного стану правового порядку, стану реалізації покладених на поліцію задач;

– своєчасної реакції на зміни в суспільстві заради поліпшення діяльності стосовно протидії злочинності й забезпечення публічної безпеки та порядку;

– підвищення якості процесу злочинної протидії за допомогою своєчасного затвердження управлінських рішень керівництвом територіальних органів Національної поліції, їхніми галузевими службами й підрозділами на місцях (реалізація задач комплексного та перспективного характеру);

– оформлення змістовних документів аналітичної природи, що допоможуть прийняти нові законодавчі акти в галузі діяльності поліції й підтримання правового порядку [465, с. 221-222].

Без інформації процес управління, а тим паче забезпечення поліцейської діяльності, є неможливим, її відсутність не дає змоги сформулювати завдання та мету управління, провести оцінку ситуації, виділити проблеми, передбачити розвиток подій, підготувати рішення управлінського характеру та проконтролювати їхнє здійснення. Галузь забезпечення правопорядку має надзвичайно мінливий, комплексний характер і потребує вдосконалення систематичної природи, взаємодії між правоохоронними органами, що може мати місце лише за наявності належного рівня інформаційного забезпечення.

Таким чином, це питання є досить багатограним, оскільки під час функціонування інформаційно-аналітичних систем залучаються значні людські ресурси (осіб зі спеціальними знаннями), а також значна кількість учених, що володіють відповідними знаннями в необхідних для інформаційно-аналітичної діяльності галузях для створення належного нормативно-правового підґрунтя, що дозволяє відповідним базам даних функціонувати ефективно.

Інформаційно-аналітична діяльність (утворення баз даних, інформаційно-аналітична робота й інформаційне забезпечення), основною метою якої є опрацювання даних щодо злочинів, окреслення тенденцій злочинності (за безліччю ознак), винайдення ймовірного місця вчинення злочину, можливість спрогнозувати появу нових видів злочинів і суттєва інформаційна допомога в розкритті вже вчинених, слугує невід'ємною складовою поліцейської діяльності загалом.

Структура інформаційно-аналітичної діяльності повинна включати інформаційне забезпечення, інформаційно-аналітичну роботу, створення баз даних, що охоплює інформаційний пошук, цілі, мотиви, способи та прийоми їх здійснення [281, с. 89].

Таким чином, можна сформулювати проміжний висновок про те, що інформаційно-аналітична діяльність поліції – це пошук, обробка, внесення, аналіз та зберігання інформації (створення баз даних) чи інформаційно-аналітична робота, основною метою якої є опрацювання даних щодо злочинів, їх зберігання для визначення тенденцій злочинності, а також інформаційної допомоги в розкритті вже вчинених злочинів.

Слід також звернути увагу на те, що в межах системи Національної поліції України функціонує Управління забезпечення прав людини [464], діяльність якого спрямована на охорону людських прав і свобод під час виконання завдань поліції. Вказаний орган сприяє демократизації та гуманізації стандартів роботи поліції, а також гарантує ефективний

контроль за додержанням законності під час перебування осіб у місцях позбавлення волі.

Найважливішим у межах дослідження є те, що з-поміж базових функцій вказаного органу закон визначає організацію та проведення освітніх заходів з питань забезпечення прав і свобод людини, а також науково-методичне супроводження діяльності поліції стосовно цих питань.

Т. Сорочан визначає науково-методичну роботу як систему цілеспрямованих заходів, що завдяки взаємодії науки та практики забезпечують безперервний професійний розвиток кадрів у певний період, що в сукупності спричиняє підвищення якості виконуваної роботи [440].

Таким чином, діяльність управління забезпечення прав людини в контексті науково-методичного супроводження Національної поліції України полягає в тому, що на основі поєднання наукових положень (загальної теорії прав людини та доктрини конституційного права) та практики (кількість фактичних звернень громадян до управління з інформацією щодо порушення прав людини поліцейськими, а також результати фактичних перевірок ізоляторів тимчасового тримання та місць позбавлення волі) формує свої пропозиції, проводить навчання і тренінги з працівниками Національної поліції, що дозволяє убезпечити поліцейських від можливого вчинення ними протиправних дій щодо громадян, забезпечує безперервний професійний розвиток кадрів і підвищує ефективність роботи поліції загалом.

У контексті нормативного супроводження питання аналітичного забезпечення слід відмітити, що основні завдання, функції, повноваження управлінь організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування, що є структурними підрозділами головних управлінь Національної поліції в АРК та м. Севастополі, областях і м. Києві, визначаються в Типовому положенні [386].

Як зазначають Д. М. Цехан та П. С. Луцюк, на сьогодні досі не вироблено єдиного комплексного підходу до організації інформаційно-аналітичного забезпечення. Крім того, відсутня методологія реалізації аналітичних досліджень щодо протидії злочинам у межах сфери господарської діяльності, а також єдине розуміння функцій, задач, принципів і шляхів удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення підрозділів [483, с. 533].

Урахування організаційних змін у функціонуванні автоматизованих інформаційних систем МВС України [483, с. 531-538], які використовуються в межах оперативно-розшукового запобігання злочинам, дає змогу дійти висновку щодо потреби в подальшому їх розвитку за такими ключовими напрямками:

- завершення процесу вдосконалення нормативно-правового забезпечення функціонування відомчих інформаційних ресурсів;

- забезпечення ефективності та швидкості технічного доступу до віддалених ресурсів;

- розроблення нормативних документів, що стануть правовою основою для спільного використання баз даних оперативними підрозділами різних міністерств і відомств;

- удосконалення інформаційних технологій, систем та інформаційно-аналітичних моделей, які застосовуються в системі прийняття та обробки рішень [44, с. 25].

Удосконалення інформаційного забезпечення передусім полягає в забезпеченні ефективності й швидкості технічного доступу до віддалених ресурсів, залученні інформаційних ресурсів інших державних органів для протидії злочинності. У межах цього підрозділу можна запропонувати заходи, спрямовані на усунення недоліків й удосконалення забезпечення інформаційно-аналітичної, інформаційно-оперативної й науково-інформаційної природи протидії злочинності, а саме:

- затвердження на рівні держави програми (стратегії) протидії злочинності як вектора діяльності окремих суб'єктів;
- удосконалення ресурсу пошукових систем з урахуванням задач і потреб інформаційного забезпечення всіх структурних підрозділів правоохоронних органів;
- затвердження міжвідомчої Інструкції стосовно різних форм обміну даними з інформаційних ресурсів, з визначенням рівнів надання інформації й альтернативних способів повідомлення адресату залежно від потреби в прийнятті рішення;
- доопрацювання форми первинного обліку щодо кримінального правового порушення про відомості стосовно потерпілого (освіта, сімейний стан, стосунки з винним, здійснення злочинів проти потерпілого в минулому), що сприятиме розширенню можливості системного інформування населення щодо місця та способів пошуку жертв злочинцем, встановлення характеристики потерпілих і виявів поведінки віктимного характеру, визначення певних заходів віктимологічного запобігання;
- розробка механізму апробації на практиці наукових здобутків досліджень кримінологічного характеру;
- внесення змін до формату занять у системі службової підготовки з акцентом на вдосконалення забезпечення інформативно-аналітичної та науково-інформаційної спрямованості;
- систематичне забезпечення офіційною статистичною інформацією в розгорнутому форматі науково-дослідних установ, діяльність яких пов'язується з протидією злочинності, а також профільних кафедр закладів вищої освіти;
- проведення нових кримінологічних досліджень про вплив на свідомість громадян та наслідки і якість поширення інформації про злочинність як продукт конвергентної журналістики;

– налагодження співпраці правоохоронних органів і громадських організацій щодо надання альтернативної інформації про злочинність та участь у заходах протидії злочинності [48].

На сьогодні рівень злочинності в Україні та кількість вчинюваних злочинів невпинно зростає, а заходи протидії, що реалізуються поліцією, виходять на якісно новий рівень. Наукове супроводження поліцейської діяльності в цьому аспекті відіграє одну з найбільш вагомих ролей.

Наукова діяльність передбачає отримання нового знання. Характерними рисами науки є існування:

- знання систематизованої природи (наукові ідеї, теорії, концепції, закони, закономірності, принципи, гіпотези, основні поняття, факти);
- наукових проблем, об'єктів, предмета досліджень;
- практичної значущості явища (процесу), що досліджується [504].

Наукою вважають лише ту галузь людської діяльності, що має розроблену систему знань. Новизна й обґрунтованість положень і висновків характеризують наукове дослідження [240]. Існує повсякденне та наукове пізнання. Повсякденне пізнання базується лише на знанні, що отримане під час навчання, життєвого досвіду та здорового глузду. Наукове знання набувається завдяки особливим науковим методам (емпіричні та теоретичні). Використання наукових методів дає змогу висвітлювати об'єктивні закони природи та суспільства [43].

Аналізуючи наведені теоретичні конструкції, слід зауважити, що в системі Національної поліції України функціонує значна кількість підрозділів, які здійснюють наукове супроводження. Воно може охоплювати декілька основних напрямів:

- науково-дослідний;
- дослідно-конструкторський;
- напрям кримінологічних і соціологічних досліджень;
- упровадження результатів в освітній процес та практичну діяльність.

І. І. Драч зауважує, що науково-дослідна діяльність уможлиблює розвиток творчого потенціалу, означеного високою мотивацією до пізнавальної діяльності, розвитку творчих здібностей, досвіду творчої діяльності тощо [133, с. 156].

Натомість дослідно-конструкторська робота є сукупністю робіт щодо створення конструкторської та технологічної документації, виготовлення і випробування дослідного або головного зразка певної продукції [429].

Таким чином, можна певною мірою констатувати взаємообумовленість науково-дослідної та дослідно-конструкторської діяльності (пов'язуючи відповідні категорії з діяльністю Національної поліції України, надалі наведемо низку практичних прикладів).

Актуалізуючи необхідність діагностики суспільства за допомогою соціологічних досліджень, М. Кастельс зауважує, що в сучасному соціумі «створення інформації, її обробка і передача стають фундаментальним джерелом продуктивності влади» [183, с. 45]. У цьому контексті отримання об'єктивної інформації за допомогою соціологічних досліджень дозволить Національній поліції України корегувати вектор розвитку та звертати увагу на найбільш проблемні, на думку соціуму, проблеми.

З цього випливає, що системне використання соціологічної інформації в процесі розробки й ухвалення рішень на різних рівнях державного управління дозволяє максимально уникнути можливих помилок, знизити вартість ризику, економічні, політичні та соціальні витрати; через системний, постійний і предметний зворотний зв'язок коригувати будь-які соціально та економічно значущі управлінські дії з метою підвищення їх ефективності [499].

Водночас кримінологічний аналіз злочинності дозволяє розробляти конкретні заходи, спрямовані на протидію їй, будувати таку роботу цілеспрямовано й планомірно, правильно координувати діяльність органів правоохоронного спрямування та громадських організацій. Науковим

дослідженням у кримінології є процес одержання нових знань щодо злочинності, причин та умов, які її зумовлюють, особи злочинця, що дає змогу розробити й реалізувати заходи, спрямовані на підвищення ефективності роботи заради запобігання злочинним виявам [165].

Тобто вивчення злочинності, виявлення її детермінант допомагає проводити ефективні заходи злочинного запобігання. Кримінологічні дослідження дають змогу на базі комплексного вивчення стану злочинності розробити і впровадити ефективні заходи запобіжної діяльності в правоохоронну практику.

Фінальний етап наукового супроводження полягає в процедурі впровадження результатів в освітній процес і практичну діяльність.

На думку низки вчених, завдання щодо впровадження результатів досліджень у навчальний процес існує з часу становлення вищої школи та досі не втрачає своєї актуальності. Навчальний процес та проведення наукових досліджень у вищій школі повинні бути нерозривно пов'язані між собою, особливо в університетах [295]. Ефективність наукової діяльності закладів вищої освіти слід розглядати зважаючи на головну задачу вищої школи – підвищення підготовки висококваліфікованих фахівців [184]. Наукова складова функціонування вказаних закладів за своєю суттю та призначенням відрізняється від поняття наукової діяльності інститутів і центрів науково-дослідного типу, де одним з головних завдань є науковий супровід дослідно-конструкторських робіт [418].

Упровадження результатів проведених досліджень може передбачати дослідне випробування розроблених методик, рекомендацій, інструкцій, техніко-економічних обґрунтувань, яким притаманний прикладний характер. Результати випробувань наукових розробок прийнято оформляти за допомогою протоколу. Після завершення доопрацювання пропозицій і рекомендацій комісія складає акт щодо запровадження результатів науково-

дослідної роботи із заявленої теми, який затверджує керівництво організації-замовника та виконавця [82].

Однією з рис наукового супроводу можна визнати наявність систематизованого знання (наукових ідей, теорій, гіпотез, законів, принципів, базових термінів, фактів), що ґрунтується на даних, отриманих унаслідок інформаційно-аналітичної діяльності, зокрема завдяки інформаційному забезпеченню та інформаційно-аналітичній роботі (це дозволяє накопичувати і зберігати інформацію та працювати з нею).

Отже, сутність упровадження результатів наукового дослідження в навчальну чи практичну діяльність полягає в застосуванні отриманих внаслідок процесів збору, аналізу, синтезу та підбиття підсумків даних, що мають сприяти підвищенню ефективності роботи в досліджуваному напрямі чи врахувати виявлені неточності в навчальному плані під час підготовки фахівців з певного профілю.

Слід зосередитися на аналізі практичних прикладів наукового супроводження поліцейської діяльності окремими органами з відповідними функціями.

У системі МВС України функціонує Державний науково-дослідний інститут, який було сформовано відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2005 року № 880 «Про реорганізацію вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ Міністерства внутрішніх справ» [397] з метою здійснення наукового та науково-технічного забезпечення діяльності комплексу українських органів внутрішніх справ.

Вагомий внесок у процедуру наукового супроводження діяльності поліції здійснюють вищі навчальні заклади зі специфічними умовами навчання, діяльність яких регламентовано ст. 74 Закону України «Про Національну поліцію», де визначено, що підготовка поліцейських здійснюється у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання [392], а також Положенням про вищі навчальні заклади МВС

України, затвердженим наказом МВС України від 14 лютого 2008 року № 62 [376]. У п. 2.1 цього Положення йдеться про те, що головними завданнями вищих навчальних закладів системи МВС України є діяльність наукового, науково-педагогічного, науково-практичного, науково-технічного та культурно-виховного характеру.

З огляду на склад і науковий потенціал відповідних структур, можна зазначити, що до системи вищих навчальних закладів входять кафедри, науково-педагогічний склад яких (доктори філософії та доктори наук, доценти, професори) може здійснювати наукові дослідження на актуальні для Національної поліції тематики і проводити науковий аналіз окремих положень діяльності підрозділів поліції і нормативно-правового підґрунтя, на основі якого власне діють останні.

Наведений перелік наукових установ, що здійснюють наукове супроводження Національної поліції України, не є вичерпним, проте їхня діяльність спрямована на спільну мету.

З огляду на наведену наукову інтерпретацію та припущення, регламентовані законом завдання Національної поліції України, а також аналіз діяльності декількох підрозділів, завданнями яких є наукове супроводження Національної поліції України, можна аргументувати визначення наукового супроводження діяльності поліції, що постає процесом послідовного утворення системи знань, організації та проведення досліджень науково-дослідної, дослідно-конструкторської, кримінологічної та соціологічної природи, а також упровадження їхніх результатів в освітній процес і практичну діяльність з метою більш ефективного виконання поліцією своїх основних функцій із захисту прав і свобод людини та громадянина від посягань.

Сутність упровадження результатів наукового дослідження в навчальну чи практичну діяльність полягає в застосуванні отриманих внаслідок процесів збору, аналізу, синтезу та підбиття підсумків даних, що мають

сприяти підвищенню ефективності роботи в досліджуваному напрямі чи врахувати виявлені неточності в навчальному плані під час підготовки фахівців з певного профілю.

Висновки до розділу 4

Таким чином, на основі проаналізованих підходів до визначення понять інформаційно-аналітичного забезпечення та наукового супроводження діяльності поліції, а також здійснивши спробу окреслення сутності вказаних явищ та встановивши взаємозв'язки між ними, можна сформулювати такі висновки:

1. Інформаційно-аналітичне забезпечення поліцейської діяльності в межах сучасного інформаційного світу виконує надзвичайно важливу роль у розкритті й попередженні злочинності. Інформаційна діяльність поліції тісно пов'язана з науковою та аналітичною, адже будь-яка одержана істотна інформація є предметом аналітичних і наукових процесів, за допомогою яких остання доповнюється, трансформується та об'єктивується.

2. Під час функціонування інформаційно-аналітичних систем залучаються значні людські ресурси (осіб зі спеціальними знаннями), а також значна кількість учених, що володіють відповідними знаннями в необхідних для інформаційно-аналітичної діяльності галузях для створення належного нормативно-правового підґрунтя, що дозволяє відповідним базам даних функціонувати ефективно.

3. Інформаційно-аналітична діяльність поліції – це пошук, обробка, внесення, аналіз та зберігання інформації (створення баз даних) чи інформаційно-аналітична робота, основною метою якої є опрацювання даних щодо злочинів, їх зберігання для визначення тенденцій злочинності, а також інформаційної допомоги в розкритті вже вчинених злочинів.

4. Наукове супроводження діяльності поліції є процесом послідовного утворення системи знань, організації та проведення досліджень науково-дослідної, дослідно-конструкторської, кримінологічної та соціологічної природи, а також упровадження їхніх результатів в освітній процес і

практичну діяльність з метою більш ефективного виконання поліцією своїх основних функцій із захисту прав і свобод людини та громадянина від посягань.

5. Водночас на сьогодні в Україні інформаційно-аналітична діяльність поліції та Міністерства внутрішніх справ загалом сконцентрована на створенні нових і вдосконаленні діючих баз (банків) даних, що в подальшому сприятиме більш ефективному розкриттю злочинів, можливості прогнозувати вчинення будь-яких злочинів, а також здійснювати аналіз кількості вчинених злочинів з метою завчасної розробки законодавства з можливих напрямів злочинної діяльності, проводити науково-практичні заходи з актуальних тем протидії злочинності та своєчасно імплементувати напрацьовані результати в навчальну програму підготовки поліцейських.

Отже, у сучасних умовах поліцейська діяльність має відповідати сучасним викликам не лише злочинного світу, а й явищ девіантної поведінки, низького рівня правової культури населення та інших факторів, що можуть поставити під загрозу безпеку в умовах цивілізованої та демократичної державності.

Формулу ефективності кримінальної діяльності поліції варто передусім виводити не за допомогою статистики й кількісних показників, а через якісні показники, ґрунтовний аналіз яких сприятиме усвідомленню змісту проблем одержання певного рівня вказаної ефективності. Якість кримінологічної діяльності органів поліції зумовлюється результативністю, неупередженістю та професіоналізмом поліцейських, від роботи яких залежить також рівень громадської довіри до всіх органів держави.

6. Роль кримінологічного забезпечення в контексті вдосконалення напрямів поліцейської діяльності стала предметом розгляду в працях численних науковців і посідає чільне місце в системі факторів, що впливають на розвиток структури поліцейських органів та механізми їх

функціонування. Узагальнення та систематизація чинників учинення протиправних діянь, їх кримінологічний аналіз дозволяє вдосконалювати діяльність поліцейських органів з урахуванням реалій сьогодення, а комплексний аналіз дає змогу попередити значну кількість правопорушень. Такі процеси сприяють ефективному розвитку структури органів, що провадять поліцейську діяльність, та їх функціонування загалом.

Механізм реалізації кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності можна визначити як систему правових норм і відносин, суб'єктів та об'єктів використання вказаних норм, яка характеризує спрямованість способів і засобів поліцейської діяльності стосовно всебічного забезпечення режиму законності, підвищення її ефективності, досягнення реальності й утворення гарантій досягнення мети органів Національної поліції України. Сутність його правового забезпечення полягає у встановленій державою системі правових норм і правовідносин, які характеризують напрями, форми, засоби, способи й організаційно-правовий інструментарій кримінологічної діяльності поліції стосовно її здійснення та забезпечення. Сутнісною основою вказаного механізму постає система органів поліції та організаційно-правових елементів, які її реалізують.

Сутність механізму реалізації кримінологічної діяльності полягає у використанні законодавства, норм, передусім кримінального права, щоб упорядкувати відносини в суспільстві в межах злочинної протидії. Елементами цього механізму є: специфічний об'єкт впливу – правовідносини у сфері протидії злочинності; правове джерело й засоби впливу – правові положення, які спільно з іншими елементами утворюють режим законності; характер впливу – повторюваність, системність, тривалі просторово-часові межі; мета – гарантування безпеки для осіб, соціуму, країни, захист від кримінальних загроз.

7. Інформаційно-аналітичне забезпечення поліцейської діяльності в межах сучасного інформаційного світу виконує надзвичайно важливу роль у

розкритті й попередженні злочинності. Інформаційна діяльність поліції тісно пов'язана з науковою та аналітичною, адже будь-яка одержана істотна інформація є предметом аналітичних і наукових процесів, за допомогою яких остання доповнюється, трансформується та об'єктивується.

8. Під час функціонування інформаційно-аналітичних систем залучаються значні людські ресурси (осіб зі спеціальними знаннями), а також значна кількість учених, що володіють відповідними знаннями в необхідних для інформаційно-аналітичної діяльності галузях для створення належного нормативно-правового підґрунтя, що дозволяє відповідним базам даних функціонувати ефективно.

9. Інформаційно-аналітична діяльність поліції – це пошук, обробка, внесення, аналіз та зберігання інформації (створення баз даних) чи інформаційно-аналітична робота, основною метою якої є опрацювання даних щодо злочинів, їх зберігання для визначення тенденцій злочинності, а також інформаційної допомоги в розкритті вже вчинених злочинів.

10. Наукове супроводження діяльності поліції є процесом послідовного утворення системи знань, організації та проведення досліджень науково-дослідної, дослідно-конструкторської, кримінологічної та соціологічної природи, а також упровадження їхніх результатів в освітній процес і практичну діяльність з метою більш ефективного виконання поліцією своїх основних функцій із захисту прав і свобод людини та громадянина від посягань.

Водночас на сьогодні в Україні інформаційно-аналітична діяльність поліції та Міністерства внутрішніх справ загалом сконцентрована на створенні нових і вдосконаленні діючих баз (банків) даних, що в подальшому сприятиме більш ефективному розкриттю злочинів, можливості прогнозувати вчинення будь-яких злочинів, а також здійснювати аналіз кількості вчинених злочинів з метою завчасної розробки законодавства з можливих напрямів злочинної діяльності, проводити

науково-практичні заходи з актуальних тем протидії злочинності та своєчасно імплементувати напрацьовані результати в навчальну програму підготовки поліцейських.

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі узагальнення концепцій вітчизняних і зарубіжних учених, законодавства та багаторічної практики правоохоронних органів України та інших країн розроблено наукові положення й отримано результати, що в сукупності розв'язують важливу наукову проблему визначення теоретичних засад кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності та практичних рекомендацій щодо удосконалення законодавства та практики його застосування. Найголовніші з них такі:

1. Продемонстровано феноменологію дослідження кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності як самостійної кримінологічної теорії, що дало можливість акцентувати увагу на тому, що стан злочинності в Україні характеризується несприятливою динамікою й відповідно до статистичних прогнозів кількість вчинюваних злочинів буде лише збільшуватися. Реальний стан загрози кримінального характеру оцінити в повному об'ємі важко. Істотно, що зовнішня агресія проти нашої держави призводить до поглиблення кризи в житті пересічних громадян, що, подекуди виливається у сплески злочинної активності.

Здійснено феноменологічний аналіз кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності, її історичних форм, змісту і механізму виникнення, розвитку та забезпечення, що дозволило сформулювати нові та наситити додатковими даними існуючі аргументи на користь визнання такого масиву знань окремою кримінологічною теорією.

2. Охарактеризовано поліцію як суб'єкта запобігання злочинності з позицій сучасних реалій. Так, констатовано, що за найбільш оптимістичними прогнозами соціологів, статистів та дослідників криміногенної обстановки в країні, лише наприкінці 2021 року криміногенна ситуація в державі стане більш-менш стабільною. Проте, дана стабільність буде досягнута на високому рівні злочинності загалом. За іншими даними,

2021 рік не стане певною межею й злочинність не зупиниться на певному етапі, а буде й далі прогресувати, в кінці-кінців досягнувши аномальних показників. В будь-якому разі, усі сценарії динаміки злочинності в Україні є різко негативними.

В результаті удосконалено визначення поняття «злочинність», що постає соціальним феноменом, котре виражається у кримінальній активності окремих членів суспільства, яке зображується в індивідуальній схильності до вчинення тих чи інших протиправних діянь; теоретичний зміст поняття протидії злочинності, який можна представити, як особливий комплексний, багаторівневий об'єкт соціального управління, що складає різноманітна за формами діяльність відповідних суб'єктів (державних, недержавних органів, установ, громадських формувань та окремих громадян), які взаємодіють у вигляді системи різнорідних заходів, спрямованих на пошук шляхів, засобів та інших можливостей ефективного впливу на злочинність з метою зниження інтенсивності процесів детермінації злочинності на усіх рівнях, нейтралізації дії її причин та умов для обмеження кількості злочинних проявів до соціально толерантного рівня.

Додатково наповнено визначення понять «злочинність», «протидія злочинності» та «запобігання злочинності», «поліцейська діяльність», надана характеристика зазначених понять та висунуто пропозиції щодо вдосконалення понятійного апарату наведених визначень. Більш детально роз'яснені особливості зазначених понять в розрізі дослідження цих понять в іноземних державах; характеристику стану злочинності в Україні на сьогоднішній день, визначені причини її подальшого зростання та запропановано засоби, які повинні допомогти спрямувати подальший поступальний розвиток протидії злочинності, а при дієвому їх використанні, навіть, зменшити рівень злочинності в державі.

Дослідивши функції Національної поліції, як суб'єкта протидії злочинності, досягнуто думки, що функції органів правопорядку

потребують певного розширення на міждержавному рівні. Крім того, визначено, що злочинність в її сучасному вигляді представляє собою все ж таки соціальний феномен, який проявляється через кримінальну активність певних членів суспільства.

3. Здійснення характеристики кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності у сфері протидії злочинності дало можливість окреслити параметри національної моделі кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності – її цілі, завдання, принципи, напрями її реалізації та система суб'єктів – як діяльності держави, суспільства та їх інститутів із вироблення основних напрямів досягнення визначеного рівня захищеності життєво важливих та інших істотних інтересів особи, суспільства, держави й людства.

Запропоновано авторське визначення поняття «кримінологічне забезпечення поліцейської діяльності» як стратегічного функціонування належних суб'єктів із забезпечення профілактики, випередження, обмеження, усунення злочинності, захисту від неї, відвернення та припинення злочинів, на основі реальної інформації про стан злочинності, використанні кримінологічного прогнозування та планування.

4. Дослідження особливостей реалізації кримінологічної політики держави в діяльності поліції дало можливість стверджувати, що кримінологічний аспект питання поліцейської діяльності, як процесу покликано забезпечувати правопорядок і безпеку громадян, набуває все більшої актуальності.

Встановлено, що структура органів, що здійснюють реалізацію кримінологічної політики в Україні є досить об'ємною, оскільки керуючись декількома нормативно-правовими актами (якими власне із визначається сутність національної кримінологічної політики) всі її складові виконують індивідуальні завдання та функції, покладені на них з метою організації системної реалізації кримінологічної політики. Перелік та система органів,

що формують та здійснюють реалізацію міжнародної кримінологічної політики є досить широким, до його складу входять міждержавні, державні та не урядові інституції, що опікуються питаннями протидії та запобігання злочинності і зацікавлені не в локальному її подоланні, а в розробці планомірних та цілеспрямованих комплексних програм.

5. Встановлено пріоритети та рівні кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності. Аргументовано, що доцільно виділяти п'ять рівнів кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності: міжнародного, державного (або національного), регіонального, муніципального (або місцевого) та особистісного (або індивідуального).

6. Сформулювало принципи кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності крізь призму самої поліцейської діяльності та її ознак.

Доведено, що поліцейською діяльністю є санкціонована державою та регламентована законом державно-управлінська діяльність спеціально уповноважених суб'єктів державної влади (а іноді й ряду громадських організацій), що спрямована на охорону громадського порядку, забезпечення громадської (і будь-якої іншої) безпеки шляхом реалізації визначених повноважень.

Серед ознак поліцейської діяльності правознавці виділяють такі:

1. Поліцейською діяльністю є один з різновидів соціальної діяльності та яку можна охарактеризувати всіма її головними ознаками.
2. Поліцейська діяльність являє собою керівництво спеціальними структурами публічної влади, зазвичай виконавчої її ланки, що націлене на охорону громадського порядку, забезпечення безпеки (громадського, державного, економічного, тощо типу).
3. Під поліцейською діяльністю розуміється як усвідомлений та цілеспрямований вплив суб'єкта на об'єкт.
4. Цілеспрямованість поліцейської діяльності передбачається в тому, що держава в нормативно-правовому порядку встановлює компетенцію суб'єктів такої діяльності,

засоби і способи здійснення юридично значущих дій. 5. Коло суб'єктів поліцейської діяльності можна визначити як широке та таке, що не обмежується лише поліцією. 6. Поняття «охорона», котрим зумовлюється особливий характер поліцейської діяльності, становить зміст та основу такої діяльності. «Охороняти» значить стежити за збереженням, безпекою, недоторканністю, захищати когось або щось від нападів, посягань. В широкому сенсі це захист від соціальних, природних, біологічних чи техногенних небезпек. 7. Для поліцейської діяльності характерним є специфічний набір методів її здійснення, до яких належать наприклад адміністративний нагляд і примус. 8. Поліцейську діяльність за природою можна охарактеризувати як професійну, публічну, таку, що здійснюється тільки на правовій основі. Окрім матеріального права, істотну роль в її реалізації відіграють процесуальні норми. 7. характеристика підходів до розуміння поняття кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності та формулювання власного погляду щодо його розуміння

8. Доведено доцільність розробки та запровадження наукових засад управління діяльністю поліції у сфері протидії злочинності. Визначено поняття наукового супроводження діяльності поліції, що постає процесом послідовного утворення системи знань, організація й проведення досліджень науково-дослідної, дослідно-конструкторської, кримінологічної й соціологічної природи, а також впровадження їх результатів до освітнього процесу й практичної діяльності з метою більш ефективного виконання поліцією своїх основних функцій по захисту прав і свобод людини і громадянина від посягань.

9. Охарактеризовано наукові засади здійснення кримінологічного моніторингу поліції. Встановлено, що однією з першочергових проблем в контексті кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні є проблематика здійснення кримінологічного моніторингу поліцією з точки зору наукових засад.

Здійснення кримінологічного моніторингу, точніше механізм та ефективність цієї реалізації, має тісний зв'язок із процесами запобігання та протидії злочинності. Це пояснюється тим, що саме ефективність функціонування кримінологічного моніторингу забезпечує успіх у пошуку та викриттю злочинців, розкриттю злочинів, що вже були скоєні, а також попередженню тих, що планується вчинити та й в загалом підвищує рівень нормативно-правового забезпечення діяльності поліції. Сучасна наука тлумачить «моніторинг» як постійне спостереження за яким-небудь процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату або первісним пропозиціям.

Наголошено, що для дієвого використання кримінологічного моніторингу необхідно залучати широке коло фахівців з різних галузей на кшталт соціологів, психологів, психіатрів, спеціалістів з кібернетики, фахівців-юристів, спеціалістів в галузі кримінального права, кримінології, кримінально-виконавчого права тощо. Значення кримінологічного моніторингу в діяльності поліції є надзвичайно вагомим і значущим, оскільки в сучасному інформаційному суспільстві, застосування кримінологічного моніторингу, як спеціалізованої інформаційної технології, має на меті виконання ряду функцій, що прямо пропорційно впливають на ефективність виконання поліцією завдань, покладених на неї суспільством і державою шляхом проведення широкої аналітичної роботи. Наукове забезпечення та наявність наукових засад кримінологічного моніторингу, дають змогу спеціалістам у відповідній галузі задіяти весь інструментарій вказаного інституту для забезпечення ефективної роботи правоохоронної та правозахисної функції як поліції України, так і інших органів охорони правопорядку.

10. Окреслено форми та методи взаємодії поліції з іншими суб'єктами протидії злочинності. Діяльність, направлена на протидію злочинності, може бути успішною лише за умови якісної співпраці Національної поліції з

органами державної влади, органами місцевого самоврядування й, що не менш важливо – з громадськістю.

Відповідно до положень Конституції України, всі органи та організації в державі повинні сприяти запобіганню поширенню злочинності, здійснювати превентивну діяльність щодо злочинних проявів.

В ході проведеного дослідження, доведено, що на сьогоднішній день найбільш тісно Національна поліція України співпрацює з громадськістю, оскільки остання є одною з ключових опорних точок для поліції в контексті її боротьби зі злочинністю.

11. Вивчено зарубіжний досвід кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності та надано пропозиції щодо його гармонізації. Зокрема, комплексно проаналізовано та порівняно практику щодо напрямків кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності зарубіжних країн з Україною. Зроблено висновок стосовно того, що в окремих державах наука кримінологія (кримінальна соціологія) перебуває на якісно вищому рівні, а серед всього різноманіття кримінологічних засобів, які застосовуються поліцією в ході виконання її прямих обов'язків, найбільш важливими виступають: поглиблена взаємодія з громадськістю, застосування сучасних технологій та чітке співпрацювання усіх поліцейських відомств аздлядосягнення мети у вигляді успішної боротьби із злочинністю.

12. Визначено місце кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в системі правового виховання населення. Доведено, що важливим чинником кримінологічного забезпечення поліцейської є правове виховання населення й те, якими кримінологічними засобами користується поліція в цій сфері своєї діяльності.

Комплексний підхід до визначення правового виховання дає змогу зрозуміти, що правове виховання – це, перш за все, феномен соціально-культурного сенсу. Важливо, що в державах з низьким рівнем злочинності

пропорційно високий рівень правосвідомості й правового виховання відповідно.

13. Встановлено ефективність кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності та розроблено заходи щодо її підвищення. Формулу ефективності кримінологічної поліцейської діяльності варто перш за все виводити не за допомогою статистики й кількісних показників, а через якісні показники, ґрунтовний аналіз котрих призведе до усвідомлення змісту проблем одержання певного рівня даної ефективності. Якість поліцейської діяльності зумовлюється результативністю, неупередженістю та професіоналізмом поліцейських, від роботи котрих залежить ще і рівень громадської довіри до всіх органів держави.

Основним показником ефективності поліцейської діяльності має бути досягнення її універсальної цілі – такого стану захищеності життєво істотних людських та громадських, суспільних й державних інтересів, коли забезпечуються постійний суспільний розвиток, своєчасне виявлення, запобігання та припинення реальних і потенційних кримінальних загроз.

14. Окреслити механізм реалізації кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності. Здобувачем доведено, що механізм реалізації кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності є системою правових норм та відносин, суб'єктів та об'єктів використання даних норм, котра здійснює характеризування спрямованості, способів й засобів поліцейської діяльності стосовно всебічного забезпечення режиму законності, підвищення її ефективності, досягнення реальності та утворення гарантій досягнення мети органів Національної поліції України. Сутність його правового забезпечення полягає у встановленій державою системі правових норм та правовідносин, котрі характеризують напрями, форми, засоби, способи й організаційно-правовий інструментарій кримінологічної діяльності поліції стосовно її здійснення та забезпечення. Сутнісною

основою даного механізму постає система органів поліції й організаційно-правових елементів, котрі її реалізують.

15. Визначено поняття та встановлено сутність інформаційно-аналітичного забезпечення та наукового супроводження поліцейської діяльності. Доведено, що інформаційно-аналітичному забезпеченню управління в органах Національної поліції притаманна наявність своїх особливостей, адже головною задачею поліції постає протидія злочинності, а отримання, обробка, аналізування, використання та збереження інформації стосовно реальних подій та явищ є ключовими завданнями під час розслідування злочинів.

Зроблено виносок, що інформаційно-аналітична діяльність поліції – це пошук, обробка, внесення, аналіз та інформаційне зберігання (утворення баз даних), чи інформаційно-аналітична робота, що покликана та основною метою якої є опрацювання даних щодо злочинів, їх зберігання аби окреслити тенденції злочинності, а також інформаційної допомоги в розкритті вже вчинених злочинів (кримінальних правопорушень). Діяльність управління забезпечення прав людини в контексті науково-методичного супроводження Національної поліції України, полягає в тому, що на основі взаємодії наукових положень (загальної теорії прав людини та доктрини конституційного права) та практики (кількість фактичних звернень громадян до управління з інформацією, щодо порушення прав людини поліцейськими, а також результати фактичних перевірок ізоляторів тимчасового тримання та місць позбавлення волі) управління формує свої пропозиції, проводить навчання та тренінги з діючими працівниками Національної поліції, що дозволяє убезпечити поліцейських від можливого вчинення ними протиправних дій по відношенню до громадян, що забезпечує безперервний професійний розвиток кадрів і підвищує ефективність роботи Національної поліції в цілому.

16. Удосконалення кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні на сьогоднішній день може здійснюватися: – підвищення якості кримінологічного моніторингу й загальний розвиток наукових засад та методології цього виду кримінологічного забезпечення діяльності правоохоронних органів; – запозичення міжнародного досвіду кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності (включення у вітчизняну правову доктрину програм та проектів різних держав, що дають ефективний результат у боротьбі із злочинністю); – використання сучасних технологій та інформаційно-аналітичних систем задля більш ефективної протидії злочинності (боротьба із злочинністю в реальних та віртуальних просторах); – створення новітніх структур, які б спеціалізувалися саме на вдосконаленні кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аванесов Г. А. Криминология и социальная профилактика. М. : Акад. МВД СССР, 1980. 526 с.
2. Аванесов Г. А. Криминология. Прогностика. Управление : учеб. пособие. Горький : ГВШ МВД СССР, 1975. 423 с.
3. Аврутин Ю. Е. О феноменологии правоохранительной деятельности (философское и социально-правовое обоснование). *Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России*. 2000. № 2 (6). С. 30–44.
4. Аврутин Ю. Е., Гишинский Я. И. Криминологический анализ преступности в регионе: методология, методика, техника. Л. : ЛВК МВД РСФСР, 1991. 226 с.
5. Актуальные вопросы советского права (теория и практика) / науч. ред. Б. Л. Железнов ; сост. И. Г. Горбачев. Казань : Казан. ун-т, 1985. 166 с.
6. Алексеев А. И., Овчинский В. С., Побегайло Э. Ф. Российская уголовная политика: преодоление кризиса. М. : Норма, 2006. 144 с.
7. Алексеев С. С. Общая теория права : в 2 т. М. : Юрид. лит. 1981. Т. 1. 361 с.
8. Алексеев С. С. Общая теория права. М. : Проспект, 2009. 576 с.
9. Алексеев С. С. Проблемы теории государства и права : курс лекций : в 2 т. / науч. ред. С. К. Русинов. Свердловск : Свердлов. юрид. ин-т, 1972. Т. 1 : Основные вопросы общей теории социалистического права. 396 с.
10. Алексеев С. С. Теория права. М. : Статут, 1995. 320 с.
11. Антонян Ю. М. О понятии профилактики преступлений. *Вопросы борьбы с преступностью*. 1977. Вып. 26. С. 25–34.
12. Антонян Ю. М. Криминология : избр. лекции. М. : Логос, 2004. 448 с.
13. Анциферов О. Ю. Особливості взаємодії суб'єктів протидії злочинам проти власності в районі проведення антитерористичної операції.

Право і Безпека. 2014. № 3. С. 96–99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2014_3_20.

14. Аркуша Л. І. Основи методики виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності при наявності корумпованих зв'язків : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2001. 251 с.

15. Афанасьев В. Г. О содержании (основных функциях) управления социалистическим обществом. *Научное управление обществом.* 1967. Вып. 1. С. 8–14.

16. Афанасьев В. С., Маточкин И. В. К вопросу о понятии антисоциального поведения. *Вестник Ленинградского государственного университета.* 1979. Вып. 3. № 17. С. 73–80.

17. Баб'як А. В., Сапальов В. П., Стацак М. В., Шендрик В. В. Отримання та використання первинної оперативно-розшукової інформації оперативними підрозділами ОВС України : монографія. Львів : Каменяр, 2010. 167 с.

18. Бабаев М. М., Плешаков В. А. Криминологическая безопасность в системе национальной безопасности (опыт структурного анализа). *Криминологический журнал.* 2005. № 7. С. 5–9.

19. Бабаев М. М. Социальные последствия преступности. М. : Акад. МВД РФ, 1994. 212 с.

20. Бабаев М. М. О соотношении уголовной и криминологической политики. *Проблемы социологии уголовного права.* М., 1982. С. 34–50.

21. Бабенко А. М. Запобігання злочинності в регіонах України: концептуально-методологічний та праксеологічний вимір : монографія. Одеса : ОДУВС, 2014. 416 с.

22. Бабенко А. М. Криминологічна класифікація регіонів України та її значення для протидії злочинності. *Бюлетень Міністерства юстиції України.* 2013. № 3 (137). С. 116–123.

23. Байтин М. И. Сущность права. Саратов : СГАП, 2002. 416 с.

24. Бандурка А. М., Давыденко Л. М. Преступность в Украине: причины и противодействие : монография. Харьков : Основа, 2003. 368 с.
25. Бандурка А. М., Давыденко Л. М. Противодействие преступности: война терминов, понятие, общая характеристика. *Право і безпека*. 2004. № 33. С. 7–11.
26. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність : підручник. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2002. Ч. 1. 336 с.
27. Бандурка О. М. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення. Харків : Основа, 1996. 398 с.
28. Бандурка О. М. Управління в органах внутрішніх справ України : підручник. Харків : Ун-т внутр. справ, 1998. 480 с.
29. Бандурка О. М., Бабакін В. М., Шендрик В. В. Діяльність транспортної міліції в Україні щодо профілактики адміністративних правопорушень у сфері пасажирських та вантажних перевезень: сучасний стан та шляхи удосконалення : навч. посіб. Харків : Оберіг, 2010. 150 с.
30. Бандурка О. М., Джафарова О. В. Міліція і населення: теорія і досвід партнерства : монографія. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2004. 199 с.
31. Бандурка О. М., Литвинов О. М. Моделювання систем протидії злочинності. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2016. № 1 (12). С. 9–19.
32. Бандурка О. М., Литвинов О. М. Протидія злочинності та профілактика злочинів : монографія. Харків : ХНУВС, 2011. 308 с.
33. Бандурка О. М., Литвинов О. М. Стратегія і тактика протидії злочинності : монографія. Харків : НікаНова, 2012. 318 с.
34. Баранов П. П. Правовое сознание и правовое воспитание. *Теория государства и права* / под. ред. В. К. Бабаева. Н. Новгород : НВШ МВД России, 1993. 276 с.

35. Батраченко О. В. Адміністративно-правові засади діяльності Національної поліції України щодо забезпечення публічної безпеки і порядку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2017. 218 с.
36. Бахин В. П., Карпов Н. С., Михайлов М. А. Использование средств массовой информации в борьбе с преступностью. *Вісник ЛАВС ім. 10-річчя незалежності України*. 2002. № 2. С. 181–201.
37. Беззубов Д. О. Напрями забезпечення безпеки в діяльності поліції Франції. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України*. 2013. № 1. С. 168–172. (Серія «Право та державне управління»). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VAPSV_pdu_2013_1_31.
38. Беспалова О. І. Загальна характеристика адміністративно-правового забезпечення реалізації правоохоронної функції держави. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 2. С. 170–174. URL: http://www.pap.in.ua/2_2015/52.pdf.
39. Безпека суспільства у регіоні Румунія – Україна – Республіка Молдова: тристоронній підхід. *Програма Схід-Схід: «Партнерство без кордонів»*. Бухарест ; Кишинів ; Київ : Б.в., 2008. 132 с.
40. Безуса Ю. О. Поняття та сутність взаємодії в діяльності поліції (міліції) країн СНД. *Наука і правоохорона*. 2016. № 1. С. 52–59. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nip_2016_1_9.
41. Бельский К. С. Полицейское право : лекционный курс / под ред. А. В. Куракина. М. : Дело и Сервис, 2004. 816 с.
42. Бельский К. С., Елисеев Б. П., Кучеров И. И. Полицейское право как подотрасль административного права. *Государство и право*. 2001. № 12. С. 45–53.
43. Беспалько В. П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения. М., 1995. 160 с.
44. Бесчастный В. М. Окремі аспекти удосконалення інформаційного забезпечення протидії злочинності в системі міністерства внутрішніх справ України. *Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності підрозділів*

кримінальної поліції : зб. ст. Всеукр. наук.-практ. семінару (Львів, 23 берез. 2018 р.) / упоряд.: А. В. Баб'як, В. В. Сеник, Т. В. Магеровська. Львів : ЛьвДУВС, 2018. С. 24–33.

45. Бесчастний В. М. Кримінологічне забезпечення протидії злочинності в Україні : монографія. Харків : В справі, 2017. 360 с.

46. Бесчастний В. М. Кримінологічний аналіз стану злочинності в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 1. С. 207–213.

47. Бесчастний В. М. Місце кримінологічного забезпечення в загальній теорії протидії злочинності. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2017. № 1 (15). С. 49–58.

48. Бесчастний В. М. Напрями удосконалення інформаційного забезпечення у протидії злочинності. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2016. № 1. С. 17–22.

49. Бесчастний В. М. Науково-інформаційне забезпечення протидії злочинності: шляхи удосконалення. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 3 (2). Т. 4. Ч. 2. С. 156–159. (Серія «Юридичні науки»).

50. Бесчастний В. М. Поняття та характеристика сучасного стану інформаційного забезпечення протидії злочинності. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 2. С. 27–32.

51. Бесчастний В. М. Проблемні питання аналітичного забезпечення протидії злочинності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2015. Вип. 1. С. 282–290.

52. Бесчастний В. М. Теорія та практика кримінологічного забезпечення протидії злочинності в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2018. 36 с.

53. Белкін Р. Профілактика злочинів. *Міжнародна поліцейська енциклопедія* : у 10 т. / відп. ред. : В. В. Коваленко, Є. М. Моїсєєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Київ : Атіка, 2010. Т. VI. 814 с.

54. Білоконь М. В. Державне управління у сфері охорони громадського порядку : монографія. Харків : НУВС, 2004. 700 с.
55. Білоусова О. О. Проблеми моделювання системи протидії злочинності. *Публічне право*. 2011. № 3. С. 272–277.
56. Блажівський Є. М. Аналітична робота в системі моніторингу протидії злочинності. *Науковий вісник Національної академії Служби безпеки України*. 2013. Вип. 47. С. 157–165.
57. Блажівський Є. М. Методика моніторингу кримінологічної обстановки. *Науковий вісник Національної академії Служби безпеки України*. 2013. Вип. 46. С. 189–195.
58. Блажівський Є. М. Моніторинг протидії злочинності в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2013. 418 с.
59. Блажівський Є. М. Моніторинг протидії злочинності в Україні : монографія. Харків : Золота миля, 2013. 372 с.
60. Блажівський Є. М. Проблеми програмного забезпечення протидії злочинності. *Європейські перспективи*. 2013. № 1. С. 78–81.
61. Блувштейн Ю. Д. Система суб'єктів и тактика профілактики правонарушень : лекція. М., 1980. 45 с.
62. Бобкова И. Е. Психологическое сопровождение профессионального развития руководителей структурных подразделений территориальных органов внутренних дел на начальном этапе управленческой карьеры. *Психопедагогика в правоохранительных органах*. 2014. № 2 (57). С. 27–30.
63. Боков А. В. Организация борьбы с преступностью : монография. М. : ЮНИТИ-ДАНА ; Закон и право, 2003. 175 с.
64. Большой юридический словарь. М. : Инфра-М, 1999. 790 с.
65. Бондар Г. Ю. Правове забезпечення взаємодії слідчих правоохоронних відомств у кримінальному судочинстві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2004. 230 с.
66. Бочковий О. В. Віртуальні сподівання реальних результатів у інформаційно-аналітичному забезпеченні діяльності підрозділів

кримінальної поліції України. *Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності підрозділів кримінальної поліції*: зб. ст. Всеукр. наук.-практ. семінару (Львів, 23 берез. 2018 р.) / упоряд.: А. В. Баб'як, В. В. Сенік, Т. В. Магерівська. Львів : ЛьвДУВС, 2018. С. 33–40.

67. Брокгауз Ф. А., Эфрон И. А. Энциклопедический словарь (в 86 томах с иллюстрациями и дополнительными материалами). URL: <http://www.vehi.net/brokgauz>.

68. Бугера О. Сучасні кримінологічне стратегії запобігання злочинності з використанням мережі Інтернет: зарубіжний досвід. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. С. 146–149.

69. Будякова Т. П. Активные методы в виктимологии. *Криминологический журнал Байкальского государственного университета экономики и права*. 2011. № 3 (17). С. 42–49.

70. Вайянт Ж. Образовательные стандарты в американской школе. *Преподавание истории и обществоведения в школе*. 2006. № 3. С. 25–37.

71. Василевич В. В. Основні функції кримінологічної політики. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. № 4 (97). 2015. С. 107–124.

72. Васильев А. М. Правовые категории. *Методологические аспекты разработки системы категорий теории права*. М. : Юрид. лит., 1976. 264 с.

73. Васильев А. Ф., Иванов В. В., Притченко Р. С. Теория права и государства : учебник. Харьков : Одиссей, 2006. 480 с.

74. Ведерникова О. Н. Зарубежные криминологические системы. *Государство и право*. 2002. № 10. С. 78.

75. Веприцький Р. С. Поняття та зміст заходів протидії злочинності. *Європейські перспективи*. 2014. № 3. С. 137–139.

76. Веприцький Р. С. Феноменологія злочинності як галузь кримінології. *Форум права*. 2013. № 3. С. 84–87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm.

77. Вербенський М. Г. Транснаціональна злочинність : монографія. Дніпропетровськ : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2009. 356 с.
78. Воднік В. Д. Проблеми правового виховання і формування правосвідомості. *Правова культура і громадянське суспільство в Україні: стан і перспективи розвитку* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Харків, 12 жовт. 2007 р.). Харків : Право, 2007. С. 72–74.
79. Волошин С. М., Сивачев А. В. Взаимодействие оперативного работника уголовного розыска при установлении лица, совершившего квартирную кражу. М. : ВНИИ МВД СССР, 1985. 80 с.
80. Воронин Ю. А. Система борьбы с преступностью в США. Свердловск : Урал. ун-т, 1990. 100 с.
81. Воронова І. В. Правоповага як ціннісне явище громадянського суспільства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2006. 200 с.
82. Впровадження результатів наукових досліджень. URL: <https://helpiks.org/7-22726.html>.
83. Всеобщая декларация прав человека ООН от 10 декабря 1948 года. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declhr.shtml.
84. Всесоюзный институт по изучению причин и разработке мер предупреждения преступности. *Вопросы борьбы с преступностью*. 1969. Вып. 10. 232 с.
85. Вязмікін С. А. Завдання та повноваження департаменту захисту економіки Національної поліції України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 1 (11). С. 133–140. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/aymvs_2016_1_13.pdf.
86. Гаєнко В. І., Литвинов О. М. Деякі міркування щодо організації взаємодії на досудовому слідстві. *Право і Безпека*. 2003. № 3. С. 58–60.

87. Галимов М. М., Мураметс О. Ф. Правовое воспитание трудящихся и роль закона в его осуществлении. Казань, 1976. 172 с.
88. Герасимов А. П. Местное самоуправление и местная полиция во Франции. М., 1992. 125 с.
89. Гишинский Я. И. Девиантность, преступность, социальный контроль : избр. ст. СПб. : Юрид. центр Пресс, 2004. 322 с.
90. Гладкова Є. О. Стратегія й тактика протидії наркозлочинності в Україні : монографія. Харків : Діса плюс, 2019. 464 с.
91. Глезерман Г. Е. Рождение нового человека. *Проблемы формирования личности при социализме*. М. : Политиздат, 1982. 55 с.
92. Глуховеря В. А. Національна поліція: стан та проблеми реформування. *Форум права*. 2016. № 5. С. 20–23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2016_5_5.
93. Гнеушев А. Г. Организационные основы деятельности органов внутренних дел по раскрытию преступлений прошлых лет : учеб. пособие. Омск : ОБШМ МВД СССР, 1985. 94 с.
94. Голина В. В. О понятии «преступность». *Преступность, социальный контроль и защита прав личности* : материалы II Международ. причерномор. соц.-девиантолог. симпозиума. Одесса, 1996. Т. 1. С. 48–49.
95. Голина В. Кримінологічна політика України як ресурс у протидії злочинності (реалії і можливості). *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 2 (73). С. 193–201. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/4268/1/Golina_193.pdf.
96. Голина В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика) : навч. посібник. Харків : НЮАУ, 2011. 120 с.
97. Голина В. В. Кримінологічна політика в Україні: деякі теоретико-прикладні проблеми. *Вісник Академії правових наук України*. 2008. № 2. С. 182–190.

98. Голіна В. В. Кримінологічне забезпечення діяльності суб'єктів запобігання злочинності і боротьби з нею в Україні. *Право України*. 2012. Вип. 9 (10). С. 484–498.
99. Голіна В. В., Колодяжний М. Г. Кримінологічна політика України: сутність та передумови її формування. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2012. Вип. 23. С. 53–63.
100. Голіна В. В., Лукашевич С. Ю., Колодяжний М. Г. Державне програмування і регіональне планування заходів запобігання злочинності в Україні / за заг. ред. В. В. Голіни. Харків : Право, 2012. 304 с.
101. Головкін Б. М. Загальна характеристика детермінантів злочинності в Україні. *Форум права*. 2014. № 1. С. 106–111. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_1_21.pdf.
102. Головкін Б. М. Корислива насильницька злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання : монографія. Харків : Право, 2011. 432 с.
103. Головкін Б. М. Кримінологічні проблеми умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень, що вчиняються у сімейно-побутовій сфері : монографія. Харків : Нове слово, 2004. 252 с.
104. Головченко В. В. Право в житті людини (статті). Київ : Оріони, 2005. 336 с.
105. Головченко В. В. Эффективность правового воспитания: понятие, критерии, методика измерения. Київ : Наук. думка, 1985. 128 с.
106. Гончаров Д. Ю. Межотраслевые взаимосвязи в законодательстве о противодействии преступности : монографія. М. : Юрлитинформ, 2014. 320 с.
107. Гончарова А. Кримінологічна політика у сфері боротьби з тероризмом. *Підприємство, господарство і право*. 2018. № 2. С. 182–185.
108. Горбань А., Міщук В. Сучасний стан кримінології як науки. *Вища школа*. 2012. № 8. С. 37–41.

109. Горінецький Й. І. Правоохоронна функція держав Центральної Європи: теоретичні і практичні аспекти : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2005. 203 с.
110. Горшенева И. А. Полиция и политика: Унификация законодательства, борьба с преступностью в условиях Союзного государства : материалы Междунар. науч.-практ. конф. (Смоленск, 19 окт. 2000 г.). Смоленск : Универсум ; Минск : Акад. МВД Республики Беларусь, 2001. 300 с.
111. Гребельский Д. В. Теоретические основы и организационно-правовые проблемы оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел. М. : Акад. МВД СССР, 1977. 90 с.
112. Губанов А. В. Полиция зарубежных стран. Организационно-правовые основы, стратегия и тактика деятельности. М., 1999. 288 с.
113. Гуценко К. Ф., Ковалев М. А. Правоохранительные органы : учебник / под ред. К. Ф. Гуценко. М. : Ученик, 1995. 215 с.
114. Даньшин И. Н. Общетеоретические проблемы криминологии : монография. Харьков : Прапор, 2005. 224 с.
115. Даньшин І. М., Голіна В. В., Кальман О. Г., Лисодед О. В. Кримінологія: Загальна та Особлива частини : підручник / за ред. І. М. Даньшина. Харків : Право, 2003. 352 с.
116. Декларація про поліцію : резолюція Парламентської асамблеї Ради Європи від 8 трав. 1979 р. № 690 (1979). URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_803.
117. Денисова Т. А. Кримінальне покарання та функції його призначення і виконання за законодавством України : навч. посіб. Запоріжжя : ЗІДМУ, 2004. 152 с.
118. Денисова Т. А. Механізм правового впливу: напрями вияву. *Держава і право*. 2012. № 55. С. 60–65.

119. Денисова Т. А. Покарання: кримінально-правовий, кримінологічний та кримінально-виконавчий аналіз : монографія. Запоріжжя : КПУ, 2007. 340 с.
120. Денисова Т. А., Філей Ю. В. Кримінально-правові санкції та їх застосування за злочини проти власності : монографія. Київ : Центр уч. літ., 2008. 176 с.
121. Департамент боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми Національної поліції України. *Національна поліція України* : [веб-сайт]. URL: <https://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1819459>.
122. Державне управління : навч. посіб. / за ред. А. Ф. Мельник. Київ : Знання-Прес, 2003. 343 с.
123. Деятельность органов расследования, прокурора и суда по предупреждению преступлений / [Т. М. Арзуманян, В. К. Звирбуль, М. И. Кашук др.] ; под общ. ред. Н. В. Жогина. М. : Госюриздат, 1962. 279 с.
124. Джужа О. М. Тлумачення кримінологічних понять. *Науковий вісник національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 14–19.
125. Джужа О. М. Тлумачення кримінологічних понять. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 1. С. 14–23.
126. Джужа О. М., Горлач С. В. Злочинець або особа, яка вчинила злочин (порівняльний список). *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 18–21.
127. Добкін М. М. Місцеві державні адміністрації України: становлення, розвиток та функціонування : монографія. Харків : Золота миля, 2012. 567 с.
128. Доклад VI Конгресса ООН по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями (Каракас, 1980). Нью-Йорк, 1981. URL: <http://docs.cntd.ru/document/901747215>.
129. Долгова А. И. Актуальные вопросы борьбы с преступностью в России и за рубежом. *Преступность и общество*. 1992. Вып. 3. С. 47–55.

(Серия «Актуальные вопросы борьбы с преступностью в России и за рубежом»).

130. Долженков О. Ф. Організаційні форми взаємодії органів внутрішніх справ. *Вісник ЛАВС України*. 2002. № 4. С. 232–239.

131. Долинний А. В. Адміністративно-правове забезпечення Національною поліцією України публічної безпеки і порядку під час проведення масових заходів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2017. 198 с.

132. Донцов И. А. Самовоспитание личности. М. : ИПЛ, 1984. 285 с.

133. Драч І. І. Оцінювання творчого потенціалу студентів вищих навчальних закладів. *Проблеми освіти*. 2005. Вип. 41. С. 153–160.

134. Дрозд О. Ю. Співвідношення норм трудового та адміністративного права при регулюванні проходження державної служби в Україні : монографія. Херсон : Гельветика, 2016. 480 с.

135. Дяченко Н. П. Методологічне забезпечення інформаційно-аналітичної діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування. *Теорія та практика державного управління*. 2013. №. 4. С. 194–199.

136. Евсеев А. В. К вопросу об обеспечении криминологической безопасности. *Полицейская деятельность*. 2013. № 3. С. 182–185.

137. Експертний центр з прав людини. *Впровадження поліцейської діяльності, орієнтованої на громаду (Community policing) на Вінничині*. URL: <https://ecpl.com.ua/news/vprovadzheniya-politsejskoji-diyalnosti-orijentovanoji-na-hromadu-na-vinnychyni>.

138. Елинский В. И. Основы методологии теории оперативно-розыскной деятельности : монография. М. : Экзамен, 2001. 228 с.

139. Енциклопедія кібернетики / відп. ред. В. М. Глушков. Київ : УРЕ, 1973. Т. 2 : М-Я. 576 с.

140. Європейський кодекс поліцейської етики : Рекомендація Res (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи від 19 верес. 2001 р. URL: <http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/rec1.pdf>.

141. Ємельяненко К. С. Правова активність як умова ефективності правового регулювання. *Форум права*. 2013. № 1. С. 284–289. URL: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2013-1/13ekcepr.pdf>.

142. Єсімов С. С. Інформаційно-аналітична діяльність МВС України як об'єкт правового регулювання. *Науковий Вісник Львівського державного університету*. 2017. № 1. С. 184–195. (Серія «Юридична»).

143. Єсімов С. С. Юридична природа інформаційно-аналітичної діяльності Національної поліції. *IT право: проблеми і перспективи розвитку в Україні*. URL: <http://aphd.ua/publication-151>.

144. Жалинский А. Э. Специальное предупреждение преступлений в СССР: вопросы теории. Львов : Вища шк., 1976. 193 с.

145. Жалинский А. Э., Костицкий М. В. Эффективность профилактики преступлений и криминологическая информация. Львов : Атлас, 1980. 216 с.

146. Жуковська Ж. О. Форми сприяння громадян органам внутрішніх справ. *Вісник ОЮІ*. 2004. № 4. С. 26–34.

147. Загальна теорія держави і права / [М. Цвік, О. Петришин, Л. Авраменко та ін.] ; за ред. М. Цвіка, О. Петришина. Харків : Право, 2009. 684 с.

148. Заєць О. М. Імплементация методів аналітичної діяльності в діяльність органів правопорядку України в умовах інтегрування до Європейського співтовариства. *Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності підрозділів кримінальної поліції* : зб. ст. Всеукр. наук.-практ. семінару (Львів, 23 берез. 2018 р.) / упоряд.: А. В. Баб'як, В. В. Сенік, Т. В. Магерівська. Львів : ЛьвДУВС, 2018. С. 60–65.

149. Закалюк А. Концептуальне бачення сучасної кримінологічної ситуації в Україні та шляхів актуалізації кримінології в українському суспільстві. *Право України*. 2009. № 7. С. 6–36.
150. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. Київ : Ін Юре, 2007. Кн. 3 : Практична кримінологія. 320 с.
151. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. Київ : Ін Юре, 2007. Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.
152. Зарасило В. О., Басс В. О., Курилін І. Р., Братков С. І. Організація діяльності поліції зарубіжних країн : навч. посіб. Київ : Акад. упр. МВС, 2007. 250 с.
153. Затонский В. А. Правовая активность граждан как форма выявления правовой жизни. *Правовая жизнь в современной России: теоретико-методологический аспект* : сб. науч. труд. / под ред. Н. И. Матузова, А. В. Малько. Саратов : Саратов. гос. акад. права, 2005. С. 367–393.
154. Захарова В. І., Філіпова В. Я. Основи інформаційно-аналітичної діяльності. Київ : Центр учб. літ., 2013. 336 с.
155. Звирбуль В. К. Теоретические основы предупреждения преступности / отв. ред. В. К. Звирбуль, В. В. Клочков, Г. М. Миньковский. М. : Юрид. лит., 1977. 432 с.
156. Зеленецкий В. С. Общая теория борьбы с преступностью. Концептуальные основы. Харьков : Основа, 1994. 321 с.
157. Зеленецкий В. С. Предупреждение преступлений следователем. Харьков : Вища шк., 1975. 172 с.
158. Зелинский А. Ф. Криминальная психология. Киев : Юринком Интер, 1999. 234 с.
159. Зелинский А. Ф. Криминология : учеб. пособие. Харьков : Рубикон, 2000. 240 с.

160. Зелінський А. Ф. Кримінальна політика: за і проти. *Право України*. 1992. № 8. С. 29–31.
161. Злочинність у паливно-енергетичній сфері України: кримінологічна характеристика та запобігання: монографія / [Б. М. Головкін та ін.] ; за заг. ред. Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2013. 248 с.
162. Игошев К. Ю., Шмаров И. В. Социальные аспекты предупреждения правонарушений (проблемы социального контроля). М. : Юрид. лит., 1980. 184 с.
163. Измалков В. И. Экологическая безопасность, методология прогнозирования антропогенных загрязнений и основы построения химического мониторинга. СПб. : НОАПСЕ, 1994. 131 с.
164. Исмаилов И. А. Преступность и уголовная политика. *Актуальные проблемы организации борьбы с преступностью* / под ред. Г. М. Миньковский. Баку : Азернешр, 1990. 306 с.
165. Иванов Ю. Ф., Джужа О. М. Кримінологія : навч. посіб. Київ : Паливода А. В., 2006. 264 с.
166. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності підрозділів кримінальної поліції : зб. ст. Всеукр. наук.-практ. семінару (Львів, 23 берез. 2018 р.) / упоряд.: А. В. Баб'як, В. В. Сеник, Т. В. Магеровська. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 209 с. URL: http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/biblioteka/nauk_konf/23_03_2018.pdf.
167. Іщенко А. В., Ляшенко Д. А. Зміст та форми дисертацій з методики розслідування злочинів. *Криміналістика и судебная экспертиза*. 2015. Вип. 60. С. 76–85.
168. Іщук О. С. Кримінологічна діяльність органів прокуратури : монографія. Харків : Золота миля, 2014. 366 с.
169. Каверина Э.Ю. Высшие учебные заведения США: структура и классификация. *США – Канада*. 2004. № 7. С. 51–71.

170. Казаков Н. Д. Безопасность и синергетика (опыт философского осмысления). *Безопасность*. 1994. № 4. С. 61–65.
171. Кайзер Г. Криминология. Введение в основы. М. : Юрид. лит., 1979. 319 с.
172. Кальман О. Г. Злочинність у сфері економіки України: теоретичні та прикладні проблеми попередження : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2004. 36 с.
173. Капшук А. Довічно без прав оскарження. *Газета «Закон і Бізнес»*. URL: http://zib.com.ua/ua/94313-noviy_kpk_obmezhev_pereglyad_sprav_za_novoviyavlenimi_obstav.html.
174. Карпец И. И. Проблема преступности. М. : Юрид. лит., 1969. 168 с.
175. Карпюк Г. Балканські рецепти реформ. *Іменем Закону*. № 14 (5972). С. 16–19.
176. Карпюк Г. Вікно на «кухню» чужих реформ. *Іменем Закону*. 2015. № 9 (5967). С. 8–9.
177. Карпюк Г. Піднебесні реформи. *Іменем Закону*. 2015. № 15 (5973). С. 20–21.
178. Карпюк Г. Послуга за послугу. *Іменем закону*. 2015. № 23 (5981). С. 20–23.
179. Карпюк Г. Практика реформ: від форми до змісту. *Іменем Закону*. 2015. № 10 (5968). С. 12–21.
180. Карпюк Г. Практика реформ: країни соцтабору. *Іменем закону*. 2015. № 11 (5969). С. 14–15.
181. Карпюк Г. Релікти епохи тоталітаризму. *Іменем Закону*. 2015. № 20 (5978). С. 14–15.
182. Карпюк Г. Реформи по-європейські. *Іменем Закону*. 2015. № 3. С. 22–23.
183. Кастельс М., Хіманен П. Інформаційне суспільство та держава добробуту. *Фінська модель* / пер. з англ. Київ : Ваклер, 2006. 230 с.

184. Кашаєв І. О., Пугачов Р. В. Впровадження результатів наукових досліджень у навчальний процес. *Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України*. 2014. № 2 (15). С. 177–179.
185. Кибернетика и демократическое управление экономикой / под общ. ред. А. В. Кравчука. Киев : Центр соц. и труд. исслед., 2017. 98 с.
186. Кивель О. В. Криминологическое обеспечение защиты прав несовершеннолетних : автореф. дис. ... канд. юрид. Наук : 12.00.08. М., 2012. 18 с.
187. Ключев М. М. Функціональна та процедурна характеристики програмування протидії злочинності. *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. 2006. № 32. С. 29–37.
188. Кобзар О. Ф. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія. Харків ; Дніпропетровськ : Панов, 2015. 316 с.
189. Кобзин Д. А. Эффективность деятельности милиции: оценка населения. URL: <http://khistr/Kharkov/ua/index/php?id=1320172024>.
190. Коваленко А. В. Сутність і реалізація кримінологічної політики: національний та міжнародний досвід. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 4 (25). Т. 3. С. 87–91.
191. Коваленко А. В. Актуальні питання запобігання злочинності у сфері співпраці Національної поліції України із ЗМІ. *Актуальні питання розвитку права та законодавства: наукові дискусії* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 14–15 груд. 2018). Львів : Центр правничих ініціатив, 2018. С. 61–65.
192. Коваленко А. В. Взаємодія поліції з іншими суб'єктами протидії злочинності. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 4. С. 50–54.
193. Коваленко А. В. Взаємозв'язок інформаційно-аналітичного забезпечення та наукового супроводження поліцейської діяльності в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2018. № 36. С. 107–110. (Серія «Юриспруденція»).

194. Коваленко А. В. Деякі питання кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні. *Актуальні питання взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів публічного адміністрування у напрямку розвитку правової системи України* : Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7–8 верес. 2018 р.). Київ : Центр прав. наук. дослідж., 2018. С. 68–72.

195. Коваленко А. В. Значення наукового супроводження поліцейської діяльності в сучасній Україні (кримінологічний аспект). *Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 14–15 груд. 2018 р.). Харків : Асоціація аспірантів-юристів, 2018. С. 54–56.

196. Коваленко А. В. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності національної поліції: теоретичний і практичний підхід. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. Спецвип. № 3. С. 250–254.

197. Коваленко А. В. Інформаційно-аналітичне забезпечення поліцейської діяльності: теоретичний підхід. *Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінально-процесуального та криміналістичного забезпечення безпеки України* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 30 листоп. 2018 р.). Дніпро, 2018. С. 79–80.

198. Коваленко А. В. Кримінологічна характеристика запобігання злочинності в контексті діяльності поліції. *Правові та організаційні засади забезпечення державою правоохоронної функції* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 30 жовт. 2018 р.). Дніпро, 2018. С. 119–121.

199. Коваленко А. В. Кримінологічний аспект запобігання злочинності Національною поліцією України в умовах співпраці із засобами масової інформації. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2018. Т. 22. С. 47–54.

200. Коваленко А. В. Кримінологічний моніторинг: сутність і значення для Національної поліції України. *Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрями його вдосконалення* :

матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 12–13 жовт. 2018 р.). Одеса : Причорномор. фундація права, 2018. С. 91–94.

201. Коваленко А. В. Критерії ефективності кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 3. С. 309–314.

202. Коваленко А. В. Наукове супроводження поліцейської діяльності в сучасній Україні: теоретичний та практичний підхід. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2018. № 35. С. 24–28. (Серія «Юриспруденція»).

203. Коваленко А. В. Наукові засади здійснення кримінологічного моніторингу: сутність і значення для діяльності Національної поліції України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 3 (24). С. 131–135.

204. Коваленко А. В. Окремі аспекти взаємодії поліції з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та громадськістю у сфері протидії злочинності. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. Вип. 6 (15). С. 110–113.

205. Коваленко А. В. Окремі питання з питань класифікації рівнів кримінологічної безпеки. *Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у XXI ст.* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 25–26 січ. 2019 р.) / за заг. ред. Т. О. Коломоець. Запоріжжя : ЗНУ, 2019. С. 102–106.

206. Коваленко А. В. Окремі питання реалізації кримінологічної політики держави в діяльності Національної поліції України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. Вип. 6. Т. 1. С. 132–136.

207. Коваленко А. В. Окремі питання реалізації кримінологічної політики в міжнародному вимірі. *Legal practice in EU countries and Ukraine at the modern stage* : International scientific and practical conference. (January 25–26, 2019). Arad : Baltija Publishing, 2019. P. 464–467.

208. Коваленко А. В. Поліція як суб'єкт діяльності щодо запобігання злочинності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. № 24. С. 106–109. (Серія «Юриспруденція»).

209. Коваленко А. В. Поняття кримінологічної безпеки та підходи до класифікації її рівнів. *Право і суспільство: науковий журнал*. 2019. № 1. С. 148–154.

210. Коваленко А. В. Поняття кримінологічної політики держави в діяльності поліції в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 4 (84). С. 223–229.

211. Коваленко А. В. Поняття поліцейської діяльності та підходи до його розуміння в праві (кримінологічний аспект). *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. № 54. С. 149–152. (Серія «Право»).

212. Коваленко А. В. Поняття та принципи кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності: теоретико-правовий аспект. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2019. № 1 (35). С. 176–179.

213. Коваленко А. В. Поняття та сутність кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. № 1. С. 59–64.

214. Коваленко А. В. Реалізація кримінологічної політики: міжнародний досвід. *Тенденції розвитку юридичної науки в інформаційному суспільстві* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 28 груд. 2018 р.) / за ред. Г. О. Ульянової ; уклад. : О. В. Дикий, Ю. Д. Батан. Одеса : Гельветика, 2018. С. 124–127.

215. Коваленко А. В. Система суб'єктів запобігання злочинності: до визначення ролі і місця поліції. *Юридичний бюлетень*. 2017. № 5. С. 284–289.

216. Коваленко А. В. Сутність та соціально-правовий статус поліції як суб'єкта запобігання злочинності в державі. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 3 (82). С. 197–203.

217. Коваленко А. В. Сучасний стан міжнародного співробітництва України щодо подолання організованої злочинності. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 6. Т. 2. С. 96–99.
218. Коваленко А. В. Теоретико-правовий аналіз поняття та принципів кримінологічної політики держави. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 2. С. 194–197.
219. Коваленко А. В. Теоретико-правовий аналіз поняття та функцій кримінологічної політики держави. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2019. № 1. Т. 30 (69). С. 93–98. (Серія «Юридичні науки»).
220. Коваль Р. А. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів влади : автореф. дис. ... канд. наук з держ. управ. : 25.00.02. Запоріжжя, 2008. 24 с.
221. Ковальський В. Мета правового виховання. *Юридичний вісник України*. 2005. № 14. С. 3.
222. Коган В. М. Социальные свойства преступности : учеб. пособие. М., 1977. С. 37–44.
223. Когут Я. М. Щодо поняття адміністративно поліцейської діяльності. *Митна справа*. 2013. № 5 (2.2). С. 321–326.
224. Козаченко І. П., Регульський В. Л. Правові, морально-етичні та організаційні основи оперативно-розшукової діяльності : монографія. Львів : Львів. ін-т внутр. справ НАВСУ, 1999. 219 с.
225. Коломиец В. Я. Теоретические аспекты взаимодействия оперативных аппаратов органов внутренних дел. *Актуальные проблемы взаимодействия оперативных аппаратов органов внутренних дел*. Киев : КВШ МВД СССР, 1988. С. 7–15.
226. Комісарчук Ю. А. Детінізація економічних відносин в Україні (кримінально-правове та кримінологічне забезпечення) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2006. 253 с.

227. Комплексное изучение системы воздействия на преступность (методологические и теоретические основы) / под ред. П. П. Осипова. Л. : Ленинград. ун-т, 1978. 150 с.
228. Кондрашина В. В. Кримінально-виконавча політика України: формування та реалізація : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2009. 20 с.
229. Кононець В. П., Циб І. С. Національна поліція як основний суб'єкт забезпечення охорони прав і свобод людини. *Юридичний вісник*. 2016. № 3 (40). С. 73–78. URL: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/UV/article/download/10823/14444>.
230. Конопельський В. Я. Диференціація та індивідуалізація виконання покарання: кримінальні та кримінально-виконавчі аспекти. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2013. № 1. С. 155–158.
231. Конопельський В. Я. Особливості кримінально-виконавчих засад протидії організованій злочинності в Україні. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 73. С. 468–475.
232. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
233. Концепція «100 днів якості Національної поліції України». *Національна поліція України* : [офіц. сайт]. URL: <https://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1714126>.
234. Кораблев С. Е. Социально-ориентированная стратегия деятельности полиции как фактор ее профессиональной эффективности. *Вестник Воронежского института МВД России*. 2013. № 1. С. 148–155.
235. Корнієвський О. Концепт суспільної безпеки: сучасний науково-експертний дискурс. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2009. Вип. 21. С. 103–107.
236. Косиця О. Поліцейська діяльність як наукова категорія. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 1. С. 133–137.

237. Костенко А. Н. Криминальный произвол (социопсихология воли и сознания преступника). Киев : Наук. думка, 1990. 147 с.
238. Костенко А. Н. Принцип отражения в криминологии (психологический механизм криминологического поведения). Киев : Наук. думка, 1986. 126 с.
239. Костенко О. М. Формула декриміналізації держави. URL: <http://maidan.org.ua/static/tai/1113900158.html>.
240. Костюкевич В. М., Воронова В. І., Шинкарук О. А., Борисова О. В. Основи науково-дослідної роботи магістрантів та аспірантів у вищих навчальних закладах (спеціальність: 017 Фізична культура і спорт) : навч. посіб. / за заг. ред. В. М. Костюкевича. Вінниця : Нілан – ЛТД, 2016. 554 с.
241. Криминология / под ред. В. Н. Кудрявцева, В. Е. Эминова. М. : Юрист, 1995. 512 с.
242. Криминология / под ред. Дж. Ф. Шелли ; пер. с англ. СПб. : Питер, 2003. 864 с.
243. Криминология / под ред. Л. О. Иванова М. : МГУ, 1994. 501 с.
244. Криминология : учебник / под ред. В. Д. Малкова. 2-е изд., перераб. и доп. М. : Юстицинформ, 2006. 528 с.
245. Криминология и профилактика преступлений : учебник / под ред. А. И. Алексеева. М. : МВШМ МВД СССР, 1989. 431 с.
246. Криминология : учебник / под общ. ред. А. И. Долговой. М. : ИНФРА•М-НОРМА, 1997. 784 с.
247. Криминология : учебник / под общ. ред. А. И. Долговой. 3-е изд., перераб. и доп. М. : Норма, 2005. 912 с.
248. Криминология : учебник / под ред. Б. В. Коробейникова, Н. Ф. Кузнецовой, Г. М. Миньковского. М. : Юрид. лит., 1988. 384 с.
249. Криминология : учебник / под ред. Н. Ф. Кузнецовой, Г. М. Миньковского. М. : МГУ, 1994. 415 с.

250. Кримінологія : учебник / под. ред. В. Н. Кудрявцева, В. Е. Эминова. М. : Юрист, 1997. 512.
251. Кримінальний кодекс України : Закон від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
252. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
253. Кримінологічний довідник : довід. вид. / за наук. ред. О. М. Бандурки ; за заг. ред. О. М. Джужі, О. М. Литвинова. Харків : Золота миля, 2013. 412 с.
254. Кримінологічні проблеми попередження злочинності неповнолітніх у великому місті: досвід конкретно-соціологічного дослідження : монографія / [кол. авт. : В. В. Голіна, В. П. Ємельянов, В. Д. Воднік та ін.] ; за заг. ред. В. В. Голіни, В. П. Ємельянова. Харків, 2006. 292 с.
255. Кримінологія (Особлива частина) : навч. посіб. / [кол. авт. : А. Б. Блага, А. А. Васильєв, Л. М. Давиденко та ін.] ; за заг. ред. О. М. Литвинова. Харків : Золота миля, 2011. 342 с.
256. Кримінологія : підручник / [В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін.] ; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2014. 440 с.
257. Кримінологія: Загальна та Особлива частини : підручник / [В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін.] ; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2014. 513 с.
258. Кримінологія: Загальна та Особлива частини : підручник / [І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін.] ; за заг. ред. В. В. Голіни. 2-ге вид., переробл. і доповн. Харків : Право, 2009. 288 с.
259. Кримінологія: Особлива частина : навч. посіб. / за ред. І. М. Даньшина. Харків : Право, 1999. 232 с.

260. Кубальський В. Н. Кримінально-правові проблеми протидії тероризму в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2007. 180 с.
261. Кувалдин В. П. Научные основы компьютеризации оперативно-розыскной деятельности аппаратов БЭП. М. : Акад. МВД России, 1993. 245 с.
262. Кудрявцев В. Уголовная юстиция как система. *Правовая кибернетика*. М. : Наука, 1973. С. 7–21.
263. Кудрявцев В. Н. Стратегия борьбы с преступностью. 2-е изд. испр. и доп. М. : Наука, 2005. 366 с.
264. Кудрявцев В. Н. Юридические нормы и фактическое поведение. *Советское государство и право*. 1980. № 2. С. 12–20.
265. Кудрявцев В. Н., Казимирчук В. П. Современная социология права. М. : Юристъ, 1995. 257 с.
266. Кулагин Н. И. Использование органами следствия средств массовой информации в профилактики преступлений : учеб. пособие. Волгоград : НИиРИО ВСШ МВД СССР, 1971. 95 с.
267. Кулицький С. П. Основи організації інформаційної діяльності у сфері управління : навч. посіб. Київ : МАУП. 2002. 224 с.
268. Куліш А. М. Організаційно-правові засади функціонування правоохоронної системи України : монографія : в 2 ч. Суми : Сум. держ. ун-т, 2007. Ч. 1. 220 с.
269. Куракін О. М., Романов М. Ю. Генеза інституту громадянського суспільства в Україні: проблеми теорії та практики. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. № 5. Т. 1. (Серія «Юридичні науки»). URL: http://www.lj.kherson.ua/2015/pravo05/part_1/7.pdf.
270. Курс кримінології: Загальна частина : підручник : у 2 кн. / [О. М. Джужа, П. П. Михайленко, О. Г. Кулик та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі. Київ : Юрінком Інтер, 2001. Кн. 1. 352 с.

271. Курс кримінології: Загальна частина : підручник : у 2 кн. / [О. М. Джужа, П. П. Михайленко, О. Г. Кулик та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі. Київ : Юрінком Інтер, 2001. Кн. 2. 336 с.
272. Курс кримінології: Особлива частина : підручник : у 2 кн. / [М. В. Корнієнко, В. Б. Романюк, І. М. Мельник та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі. Київ : Юрінком Інтер, 2001. 480 с.
273. Курс советской криминологии. *Предупреждение преступности* / [С. Б. Алимов, Г. В. Антонов-Романовский, В. Г. Дашков и др.] ; под ред. И. И. Карпца, Б. В. Коробейникова, В. Н. Кудрявцева. М. : Юрид. лит., 1986. 352 с.
274. Куц В. Поняття злочинності. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. № 2. Ч. 2. С. 34–39 URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/10-2016/02/kuts.pdf>.
275. Куц В. Протидія злочинності: сутність і зміст. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. № 4 (12). С. 103–112. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/12-2016/kuts.pdf>.
276. Левченко Ю. О. Особливості кримінологічної характеристики зловживання владою або службовим становищем. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/1.pdf>.
277. Легуша С. М. Сутність, функції і механізм правового виховання курсантів вищих навчальних закладів МВС України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2002. 19 с.
278. Лекарь А. Г. Предотвращение преступлений органами охраны общественного порядка : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. М., 1967. 308 с.
279. Лекарь А. Г. Профилактика преступности. М. : Юрид. лит., 1972. 102 с.
280. Леоненко Т. Є. Злочинність і релігія: кримінологічне дослідження : монографія. Запоріжжя : Кругозір, 2015. 700 с.

281. Лисий О. В. Організація інформаційного–аналітичного забезпечення органів національної поліції щодо протидії незаконному заволодінню транспортними засобами. *Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності підрозділів кримінальної поліції*: зб. ст. Всеукр. наук.-практ. семінару (Львів, 23 берез. 2018 р.) / упоряд.: А. В. Баб'як, В. В. Сенік, Т. В. Магеровська. Львів : ЛьвДУВС, 2018. С. 88–93.

282. Литвак О. М. Державний вплив на злочинність: кримінологічно-правове дослідження. Київ : Юрінком Інтер, 2000. 280 с.

283. Литвинов О. М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні (теоретичні та практичні засади) : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Дніпропетровськ, 2010. 40 с.

284. Литвинов О. М. І знову про загальну теорію протидії злочинності. *Сучасна кримінологія: досягнення, проблеми, перспективи* : матеріали Міжнар. наук. конф., присв. 50-річчю каф. кримінології та кримінально-виконавчого права (Харків, 9 груд. 2016 р.) / за ред. В. Я. Тація, Б. М. Головкина. Харків : Право, 2016. 236 с.

285. Литвинов О. М. Про основні положення законопроекту «Про профілактику злочинів в Україні». *Південноукраїнський правничий часопис*. 2010. № 3. С. 12–15.

286. Литвинов О. М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні : монографія. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2008. 446 с.

287. Литвинов О. М. Стратегія протидії злочинності. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1 (1). С. 377–387.

288. Литвинов О. М. Сучасні проблеми управління профілактикою злочинів : монографія. Херсон : Олді-плюс, 2003. 312 с.

289. Лихолоб В. П. Правовое и нравственное предупреждение преступности ОВД : учеб. пособие. Киев : Акад. МВД Украины, 1992. 119 с.

290. Ліщук Б. В. Нормативно-правове забезпечення діяльності Національної поліції України: до питання вдосконалення. *Теорія та*

практика протидії злочинності у сучасних умовах : зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. (10 листоп. 2017 р.) / упоряд.: О. В. Авраменко, С. С. Гнатюк, І. В. Красницький. Львів : ЛьвДУВС, 2017. С. 146–147.

291. Лопашенко Н. А. Криминологическая политика. *Криминологический журнал*. 2008. № 2. С. 27–34.

292. Лопушанский Ф. А. Следственная профилактика преступлений: опыт, проблемы, решения. Киев, 1980. 212 с.

293. Лошицький М. В. Теоретико-правові засади адміністративно-поліцейської діяльності держави : монографія. Київ : Леся, 2013. 370 с.

294. Лубова А. Е. Неформальная экономическая деятельность сотрудников полиции в трансформирующихся обществах: укорененность в полицейской культуре : дис. ... канд. соц. наук : 22.00.03. М., 2013. 198 с.

295. Лудченко А. А., Лудченко Я. А., Примак Т. А. Основы научных исследований : учеб. пособие / под ред. А. А. Лудченко. Киев : Знання, 2001. 113 с.

296. Лунеев В. В. К проекту закона о предупреждении преступности. *Государство и право*. 1996. № 1. С. 22–28.

297. Максак Г. А. Диверсифікаційна політика Європейського Союзу у формуванні енергетичної безпеки України. *Наукові праці. Державне управління*. Вип. 202. Т. 214. С. 131–135.

298. Маркелов Т. Л. Взаимосвязь органов прокуратуры с общественностью в борьбе с правонарушениями. *Проблемы участия общественности в борьбе с преступностью*. М. : Всесоюз. ин-т по изуч. причин и разраб. мер предупреждения преступности, 1978. С. 100–142.

299. Мартиненко О. А. Стан дотримання законності у діяльності британської поліції. *Вісник національного університету внутрішніх справ*. 2004. № 26. С. 70–75.

300. Мартинов М. Д., Деревягін О. О., Стащак М. В., Шендрик В. В. Особливості отримання і використання первинної оперативно-розшукової

інформація підрозділами карного розшуку : монографія. Київ : Розвиток, 2012. 232 с.

301. Масленников Э. П. Организационно-правовые основы и методика аналитической работы в ОВД : учеб. пособие. М. : Акад. МВД СССР, 1979. 623 с.

302. Матюхіна Н. П. Поліція Великої Британії: сучасні тенденції розвитку та управління : монографія / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Консум, 2001. 131 с.

303. Махов Д. С. США: молодежь и преступность. М. : Юрид. лит., 1996. 152 с.

304. Медицький І. Б. Вплив соціальних факторів на злочинність в умовах становлення незалежної Української держави : монографія. Івано-Франківськ, 2007. 222 с.

305. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) : монографія. Київ : Юрид. думка, 2004. 400 с.

306. Мельничук Т. В. Кримінологічна безпека: сутність та концептуальне обґрунтування. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. С. 132–138. URL: https://www.researchgate.net/publication/299587314_Kriminologichna_bezpeka_sutnist_ta_konceptualne_obgruntuвання.

307. Миндагулов А. Х. Нужен ли закон о профилактике преступлений? *Преступность и законодательство*. М., 1997. С. 313–315.

308. Миньковский Г. М. Предмет криминологической профилактики преступлений и некоторые проблемы её эффективности. *Вопросы борьбы с преступностью*. 1972. Вып. 17. С. 3–28.

309. Миньковский Г. М., Ревин В. П., Барінова Л. В. Концепция проекта федерального закона «Об основах предупреждения преступлений». *Государство и право*. 1998. № 3. С. 43–49.

310. Миронов Н. Р. Укрепление законности и правопорядка в общенародном государстве – программная задача партии. М. : Юрид. лит., 1964. 243 с.

311. Миронюк Д. М. Науково-методичні засади кримінологічного моніторингу ефективності правового регулювання у сфері протидії злочинності. *Форум права*. 2014. № 2. С. 262–268. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.

312. Миронюк Д. М. Реалізація у правозастосовній практиці результатів кримінологічного моніторингу ефективності правового регулювання. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 89–97.

313. Мисливий В. А. Детермінанти злочинної поведінки і мораль. *Морально-етичні засади реформування кримінального законодавства України* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 10 квіт. 2015 р.) / упоряд. В. В. Шаблистий. Дніпропетровськ : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2015. С. 9–11.

314. Мисливий В. А. Кримінальна відповідальність за узурпацію державної влади. *Проблеми науки кримінального права та їх вирішення у законотворчій та правозастосовній діяльності* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 8–9 жовт. 2015 р.) / [редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін.]. Харків : Право, 2015. С. 265–270.

315. Мисливий В. А. Соціальна роль кримінального права в умовах науково-технологічного прогресу. *Право України*. 2017. № 2. С. 51–58.

316. Мисливий В. А., Клочко А. М. Розбійні напади на банківські установи : кримінологічна характеристика та запобігання : монографія. Суми : Сум. держ. ун-т, 2014. 253 с.

317. Митрофанов А. А. Основні напрями кримінально-правової політики в Україні: формування та реалізація. Одеса : Одес. юрид. ін-т НУВС, 2004. 132 с.

318. Митрофанов І. І., Степаненко С. В. Прокуратура як суб'єкт запобігання злочинам : монографія. Креременчук : Щербатих О. В., 2011. 256 с.
319. Михайлов О. Є., Горбань А. В., Міщук В. В. Кримінологія : навч. посіб. Київ : Знання, 2012. 565 с.
320. Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. / відп. ред. : Ю. І. Римаренко, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Київ : Ін Юре, 2005. Т. II : Права людини у контексті поліцейської діяльності. 1234 с.
321. Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. / відп. ред. : Ю. І. Римаренко, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Київ : Ін Юре, 2003. 1232 с.
322. Мовчан А. В. Теоретичні засади інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової діяльності. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2011. № 2 (75). С. 181–188.
323. Мозоль С. А. Класифікація рівнів кримінологічної безпеки. *Форум права*. 2017. № 5. С. 252–258. URL: <http://forumprava.pp.ua/files/252-258-2017-5-----40-.pdf>.
324. Мозоль С. А. Кримінологічна безпека в Україні: феномен та наукові засади забезпечення : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2018. 36 с.
325. Мор Т. Утопия. М. : Наука, 1978. 417 с.
326. Москаленко М. М. Концепция «полицейского права» как идейно-теоретическое основание организации и деятельности полиции дореволюционной России (историко-теоретический аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. СПб., 2004. 22 с.
327. Мохов Е. А. Организованная преступность и национальная безопасность России : монография. М. : Вуз. кн., 2002. 224 с.
328. Музичук О. М. Організаційно-правові основи участі громадян в охороні громадського порядку і боротьбі з правопорушеннями : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2003. 193 с.

329. Мулявка Д. Г. Забезпечення публічної безпеки і порядку Національною поліцією України. Досвід зарубіжних країн. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 1. URL: http://www//pap.in.ua/1_2017/52.pdf.
330. Мушкет И. И. Генезис «полицейского права» в контексте эволюции правовой системы России: историко-теоретический анализ : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. СПб., 2003. 58 с.
331. Мягченко О. П. Безпека життєдіяльності людини та суспільства : навч. посіб. Київ : Центр учб. літ., 2010. 384 с.
332. Наден О. В. Теоретичні основи кримінально-правового регулювання суспільних відносин в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2013. 40 с.
333. Настольная книга прокурора / под ред. С. И. Герасимова. М. : Экспит, 2002. 850 с.
334. Наука адміністрації й адміністративного права. Загальна частина (за викладами професора Юрія Панейка) / уклад. : В. М. Бевзенко, І. Б. Коліушко, О. Р. Радишевська, І. С. Гриценко, П. Б. Стецюк. Київ : Дакор, 2016. 464 с.
335. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.
336. Негодченко О. В. Завдання та функції штабів органів внутрішніх справ щодо інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів внутрішніх справ. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 3. Т. 5. С. 31–35.
337. Нильс К. Борьба с преступностью как индустрия. Вперед, к Гулагу западного образца / пер. с англ. А. Петрова, В. Пророковой ; предисл. Я. Гилинского. 2-е изд. М. : Центр содействия реформе уголовного правосудия, 2001. 224 с.
338. Новий словник української мови. Київ : Аконіт, 1998. Т. (А – Е). 211 с.

339. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. / уклад. : В. Яременко, О. Сліпушко. Вид. 2-ге, випр. Київ : Аконіт, 2006. Т. 3. 864 с.
340. Новий тлумачний словник української мови : у 4 т. Київ : Аконіт, 2001. Т. 2. 911 с.
341. Новий тлумачний словник української мови : у 4 т. Київ : Аконіт, 2001. Т. 3. 927 с.
342. Ной И. С. Методологические проблемы советской криминологии. Саратов : Саратов. ун-т, 1975. 221 с.
343. Овчинский А. С. Правоохранительные инфотехнологии : науч. доклад. М. : Норма, 2009. 144 с.
344. Оніщенко Н. М., Матвієнко О. В., Береза С. В., Томашевська М. О. Європейський правовий вимір гендерно-чутливої політики : монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2005. 144 с.
345. Опанасенко О. І. Критерії та показники якості, що висуваються до кримінально-виконавчого законодавства. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2008. № 43. С. 102–106.
346. Оперативний підхід до організації взаємодії правоохоронних органів у боротьбі з організованою злочинністю. *Вісник АПрНУ*. 1997. № 1. 203 с.
347. Организация работы следственного управления (отдела) УВД МВД / под ред. С. В. Мурашова. М. : Юрид. лит., 1977. 144 с.
348. Орлов Ю. В. Кримінологічна експертиза нормативно-правових актів і їх проектів: науково-методичне забезпечення : монографія. Сімферополь : Кримнавчпеддержвидав, 2010. 266 с.
349. Орлов Ю. В., Миронюк Д. М. Кримінологічний моніторинг ефективності правового регулювання як інструмент протидії злочинності. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2014. № 6. С. 161–167.
350. Осипов Ю. И. Организация и деятельность полиции за рубежом : учеб. пособие. М. : ВНИИ МВД России, 1992. 196 с.

351. Основи кримінального аналізу : посіб. з елементами тренінгу / [О. Є. Користін, С. В. Албул, А. В. Холостенко та ін.]. Одеса : ОДУВС, 2016. 112 с.
352. Пагон М. Сущность полицейской реформы в Словении. *Реформирование полиции в странах Центральной и Восточной Европы: процесс и прогресс*. Киев : Задруга, 2005. С. 98–100.
353. Папкин А. И. Психология организационных отношений в деятельности органов внутренних дел : учеб. пособие. М. : Акад. МВД СССР, 1984. 68 с.
354. Передерій О. С., Григоренко Є. І. Особливості правового статусу Національної поліції в Україні (теоретико-правовий аспект). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2016. № 20. С. 35–38. (Серія «Право»). URL: <https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/5822/5361>.
355. Пічкуренко С. І., Злагода О. В. Проблемні питання організації боротьби з організованою злочинністю підрозділами Національної поліції України. *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах* : зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. (10 листоп. 2017 р.) / упоряд.: О. В. Авраменко, С. С. Гнатюк, І. В. Красницький. Львів : ЛьвДУВС, 2017. С. 176–178.
356. Пічкуренко С. І., Кацан Л. О. Щодо деяких аспектів використання підрозділів кримінальної розвідки в інформаційно-аналітичному забезпеченні діяльності кримінальної поліції. *Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності підрозділів кримінальної поліції* : зб. ст. Всеукр. наук.-практ. семінару (Львів, 23 берез. 2018 р.) / упоряд.: А. В. Баб'як, В. В. Сеник, Т. В. Магеровська. Львів : ЛьвДУВС, 2018. С. 128–131.
357. Плешаков В. А. Криминологическая безопасность и ее обеспечение в сфере взаимовлияния организованной преступности и

преступности несовершеннолетних : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. М., 1998. 323 с.

358. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ : підручник / за ред. Ю. Ф. Кравченка. Київ : НАВСУ, 1999. 702 с.

359. Плэтт В. Информационная работа стратегической разведки. Основные принципы / пер. с англ. Е. Б. Пескова ; под ред. А. Ф. Федорова. М. : Изд-во иностранной лит., 1958. 343 с.

360. Побегайло Э. Ф. Современная криминологическая ситуация и кризис уголовной политики. *Российский криминологический взгляд*. 2005. № 1. С. 25–36.

361. Полиция и население: через общение – к взаимопониманию: ЭИ (заруб. опыт). М., 1987. Вып. 7. С. 3–4.

362. Поліцейська діяльність, орієнтована на громаду, в Європі: концепції, теорія та практика. URL: http://pravo.org.ua/img/books/files/14586534582015_community_oriented_policing_in_europe.pdf.

363. Про затвердження Положення про Департамент захисту економіки Національної поліції України : наказ Голови Національної поліції України від 7 листоп. 2015 р. № 81. URL: <http://www.npu.gov.ua/uk>.

364. Про затвердження Положення про Департамент захисту економіки Національної поліції України : постанова Кабінету Міністрів України від 13 жовт. 2015 р. № 830. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/newsnpd>.

365. Попова Е. А., Белоновская И. Д. Развитие социально-коммуникативной компетентности будущих сотрудников полиции: педагогическая модель и старт-реализация. *Современные проблемы науки и образования*. 2014. № 5. URL: <http://www.science-education.ru/ru/article/view>.

366. Попович В. М. Методологічне значення криминології для розвитку запобіжного потенціалу кримінально-правового циклу наук. *Вісник Академії адвокатури України*. 2009. № 2 (15). С. 70–78.

367. Попович В. М. Теорія і практика детінізації економіки : монографія. Ірпінь : Акад. держ. податк. служби України, 2001. 546 с.

368. Порядок взаємодії органів і підрозділів під час організації та виконання органами поліції охорони заходів з фізичної охорони об'єктів : наказ МВС України від 7 лип. 2017 р. № 577. *Офіційний вісник України*. 2017. № 69. Стор. 168. Ст. 2088.

369. Правове виховання в сучасній Україні : монографія / [А. П. Гетьман, Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна. 2-ге вид., переробл. і доповн. Харків : Право, 2013. 440 с.

370. Правовое воспитание молодежи / [Н. И. Козюбра, В. В. Оксамытный, П. М. Рабинович и др.] ; отв. ред. Н. И. Козюбра. Киев : Наук. думка, 1985. 320 с.

371. Преступность и ее предупреждение : сб. ст. / [А. А. Герцензон, И. И. Карпец, В. П. Кудрявцев и др.]. ; под ред. М. Д. Шаргородского, Н. П. Кана. Л. : Лениздат, 1966. 239 с.

372. Про державні цільові програми : Закон України від 18 берез. 2004 р. № 1621-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 25. Ст. 352.

373. Про державну таємницю : Закон України від 21 січ. 1994 р. № 3855-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 16. Ст. 93.

374. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314.

375. Про загальну структуру і чисельність Міністерства внутрішніх справ України : Закон України від 10 січ. 2002 р. № 2925-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 16. Ст. 115.

376. Про затвердження Положення про вищі навчальні заклади МВС : наказ МВС України від 14 лют. 2008 р. № 62. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0193-08>.

377. Про затвердження Положення про Департамент захисту економіки Національної поліції України : наказ Національної поліції

України від 7 листоп. 2015 р. № 81. Київ : Ред.-вид. відділ МВС і НП України, 2015. 23 с.

378. Про затвердження Положення про Департамент кіберполіції Національної поліції України : наказ Національної поліції України від 10 листоп. 2015 р. № 85. Київ : Ред.-вид. відділ МВС і НП України, 2015. 21 с.

379. Про затвердження Положення про Департамент протидії наркозлочинності Національної поліції України : наказ Національної поліції України від 17 листоп. 2015 р. № 95. Київ : Ред.-вид. відділ МВС і НП України, 2015. 18 с.

380. Про затвердження Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції України» : наказ МВС України від 3 серп. 2017 р. № 676. *Офіційний вісник України*. 2017. № 75. Стор. 385. Ст. 2306.

381. Про затвердження Положення про Національну поліцію : постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовт. 2015 р. № 877. *Офіційний вісник України*. 2015. № 89. Стор. 34. Ст. 2971.

382. Про затвердження Положення про патрульну службу МВС : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 2 лип. 2015 р. № 796. *Офіційний вісник України*. 2015. № 54. Ст. 1767.

383. Про затвердження Порядку взаємодії Міністерства внутрішніх справ України з центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України : наказ МВС України від 25 листоп. 2016 р. № 1250. *Офіційний вісник України*. 2017. № 5. Стор. 94. Ст. 179.

384. Про затвердження Порядку організації взаємодії Національної гвардії України та Національної поліції України під час забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку : наказ МВС України від 10 серп. 2016 р. № 773. *Офіційний вісник України*. 2016. № 77. Стор. 103. Ст. 2582.

385. Про затвердження Порядку розроблення та виконання державних цільових програм : постанова Кабінету Міністрів України від 31 січ. 2007 р. № 106. *Офіційний вісник України*. 2007. № 8. Стор. 86. Ст. 313.

386. Про затвердження Типового положення про управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування головних управлінь Національної поліції України в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві : наказ МВС України від 22 січ. 2016 р. № 39. *Офіційний вісник України*. 2016. № 16. Стор. 400. Ст. 668. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0216-16/paran7#n7>.

387. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : Закон України від 5 лип. 1994 р. № 80/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 31. Ст. 286.

388. Про захист персональних даних : Закон України від 1 черв. 2010 р. № 2297-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 34. Ст. 481.

389. Про інформацію : Закон України від 2 жовт. 1992 р. № 2657-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.

390. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27 лют. 2014 р. № 794-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 13. Ст. 222.

391. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.

392. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.

393. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.

394. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2–3. Ст. 12.

395. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20 верес. 2011 р. № 3739-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19–20. Ст. 173.

396. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16 верес. 2014 р. № 1678-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 40. Ст. 2021.

397. Про реорганізацію вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ Міністерства внутрішніх справ : постанова Кабінету Міністрів України від 8 верес. 2005 р. № 880 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/880-2005-п>.

398. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2229-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 38.

399. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 листоп. 2017 р. № 1023-р. *Офіційний вісник України*. 2018. № 23. Стор. 259. Ст. 808.

400. Про телекомунікації : Закон України від 18 листоп. 2003 р. № 1280-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 12. Ст. 155.

401. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17 берез. 2011 р. № 3166-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 38. Ст. 385.

402. Проблеми впровадження культури безпеки в Україні : аналіт. доп. / [Ю. М. Скалецький, Д. С. Бірюков, О. О. Мартюшева та ін.]. Київ : НІСД, 2012. 56 с.

403. Програма правової освіти населення України : постанова Кабінету Міністрів України від 29 трав. 1995 р. № 366. *ЗП України*. 1995. № 8. С. 13–23.

404. Прокопенко О. Ю. Зарубіжний досвід організації та діяльності регіональних підрозділів поліції як суб'єкта забезпечення правопорядку та можливості його використання в Україні. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2015. Вип. 4. С. 154–166.

405. Проневич О. С. Моделі управління поліцією: аналіз зарубіжного досвіду. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2009. № 1. С. 145–167.

406. Проневич О. С. Організаційно-правові засади діяльності поліції (міліції) Німеччини, Польщі та України: порівняльно-правовий аналіз : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.0.07. Харків, 2011. 36 с.

407. Проневич О. С. Організаційно-правові засади діяльності поліції (міліції) Німеччини, Польщі та України: порівняльно-правовий аналіз : монографія. Харків : НікаНова, 2011. 509 с.

408. Проневич О. С. Поліцейська діяльність як вид державно-управлінської діяльності. *Форум права*. 2009. № 2. С. 350–356. URL: <http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/FP/2009-2/09pocdud.pdf>.

409. Протидія оперативними підрозділами МВС України фінансуванню сепаратизму : метод. рек. / [В. І. Василичук, М. В. Буряк, І. М. Купранець та ін.]. Київ : Кандиба Т. П., 2015. 98 с.

410. Профілактика злочинів : підручник / [О. М. Джужа, В. В. Василевич, О.Ф. Гіда та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі. Київ : Атіка, 2011. 720 с.

411. Пчолкін В. Д. Взаємодія оперативних підрозділів ОВС з правоохоронними органами України у боротьбі зі злочинами в економічній сфері. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 2004. № 2. С. 101–111.

412. Рекомендація Res (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» (ухвалена Комітетом Міністрів 19 вересня 2001 р. на 765-му засіданні

заступників міністрів). Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / за заг. ред. О. А. Банчука. Київ : Москаленко О. М., 2013. С. 19–51.

413. Реформирование полиции в странах Центральной и Восточной Европы: Процесс и прогресс / [П. Абрахам, Д. Бакрач, А. Бек и др.] ; под ред. М. Капарини, О. Маринина ; предисл. А. Н. Ярмыш. Киев : Задруга, 2005. 296 с.

414. Роль суду у протидії злочинності. Суб'єкти протидії злочинності: поняття, система, характеристика. Протидія злочинності: поняття, система, класифікація заходів.
URL: https://studopedia.com.ua/1_66350_protidiya-zlochinnosti-ponyattya-sistema-klasifikatsiya-zahodiv.html.

415. Рущенко І. П. Соціологія : курс лекцій. Харків : Ун-т внутр. справ, 1996. 210 с.

416. Савченко А. Кримінально-правовий захист і відповідальність правоохоронців у США. *Міліція України*. 2005. № 7. С. 24–25.

417. Савченко А. В. Мотив і мотивація злочину : монографія. Київ : Атіка, 2002. 144 с.

418. Савченко Н. А. Инновации в образовании: основания и смысл.
URL: <http://humanities.edu.ru/db/msg/84191>.

419. Самбор М. Поліція та органи внутрішніх справ: роздуми про співвідношення понять. *Право України*. 2016. № 4. С. 149–156.

420. Саркисов Г. С. Социальная система предупреждений преступности. Ереван : Айастан, 1975. 160 с.

421. Северин В. А. Правовое регулирование информационных отношений. *Вестник Московского университета*. 2000. № 5. С. 21–36. (Серия «Право»).

422. Сенік В. В. До питання удосконалення інформаційного забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України. *Інформатизація*

вищих навчальних закладів МВС України : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 11–12 квіт. 2006 р.). Харків : ХНУВС, 2006. С. 208–212.

423. Сенік С. В. Застосування окремих положень законодавства України у сфері регулювання інформаційної та інформаційно-аналітичної діяльності національної поліції. *Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності підрозділів кримінальної поліції* : зб. ст. Всеукр. наук.-практ. семінару (Львів, 23 берез. 2018 р.) / упоряд.: А. В. Баб'як, В. В. Сенік, Т. В. Магеровська. Львів : ЛьвДУВС, 2018. С. 162–168.

424. Сердюк А. А. Моніторинг правоохоронної діяльності – перспективи відомчої соціології. *Український соціум*. 2010. № 2 (33). С. 61–68.

425. Серета Г. П., Шамара О. В. Міждисциплінарне вчення про інформаційне забезпечення розслідування злочинів як форма взаємодії кримінального процесу, оперативно-розшукової діяльності та криміналістики на сучасному етапі. *Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 3. С. 310–321.

426. Селіванова І. О. Концептуальні засади формування та зміни законодавства. *Юридичний журнал*. 2005. № 6 (36). С. 30–32.

427. Силласте Г. Социальная безопасность в системе внутренней безопасности общества и механизм ее обеспечения. *Национальная безопасность и геополитика России*. 2001. № 4–5. С. 56–59.

428. Симоненко Д. А. Криминологическое обеспечение оперативно-розыскной деятельности. *Вестник Воронежского института МВД России*. 2013. Вып. 3. С. 147–151.

429. Система розроблення та поставлення продукції на виробництво. Правила виконання дослідно-конструкторських робіт. URL: http://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/standarts/DSTU_3974-2000.pdf.
430. Сіренко В. Ф. Визначення ефективності законодавства: методологічні підходи. *Законодавство: проблеми ефективності*. Київ : Наук. думка, 1995. С. 3–13.
431. Сіротченков Д. Ю. Інформаційно-аналітичне забезпечення оперативно-розшукової діяльності: окремий аспект. *Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності підрозділів кримінальної поліції* : зб. ст. Всеукр. наук.-практ. семінару (Львів, 23 берез. 2018 р.) / упоряд.: А. В. Баб'як, В. В. Сенік, Т. В. Магеровська. Львів : ЛьВДУВС, 2018. С. 168–171.
432. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підручник. Київ : Алерта ; ЦУЛ, 2011. 520 с.
433. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ : Голов. ред. УРЕ АН Укр. РСР, 1975. 776 с.
434. Словник української мови : в 11 т. *Термін «забезпечувати»*. URL: <https://www.slovnyk.ua/index.php?swrd=забезпечувати>.
435. Сметаніна Н. В. Наукові підходи до теорії злочинності у сучасній українській криминології : монографія / за заг. ред. В. В. Голіни. Харків : Право, 2016. 192 с.
436. Снігерьев О. П. Організація діяльності органів внутрішніх справ на транспорті. *Адміністративна діяльність. Особлива частина* : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Еспада, 2000. С. 224–249.
437. Соболев В. О. Призначення соціологічної науки в системі правоохоронних органів. *Вісник університету внутрішніх справ*. 1996. № 1. С. 124–130.
438. Советская криминология : учебник / отв. ред. А. А. Герцензон и др. М. : Юрид. лит., 1966. 319 с.

439. Современная философия : слов. и хрестоматия. Ростов н/Д : Феникс, 1996. 212 с.
440. Сорочан Т. Концепція науково-методичної робота в добу освітніх змін: традиції, інновації, перспективи розвитку. *Методист*. 2013. № 2. (14). С. 7–12.
441. Сосніна О. Б. Злочинність як суспільно небезпечна поведінка. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 4. С. 335–339.
442. Социальные отклонения. 2-е изд., перераб. и доп. М. : Юрид. лит., 1989. 275 с.
443. Соціологічно-правові аспекти зміцнення службової дисципліни в органах внутрішніх справ України : навч.-метод. посіб. / [М. І. Ануфрієв, В. С. Венедиктов, О. В. Негодченко та ін.]. Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2000. 164 с.
444. Сподарик Н. І. Інформаційно-аналітичне забезпечення підрозділів Національної поліції України щодо запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчинюються студентами вищих навчальних закладів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 3. С. 143–146. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2017/43.pdf.
445. Стащак М. В. Співпраця правоохоронних органів та ЗМІ під час пошуку інформації про скоєні злочини та злочинців: зарубіжний досвід. *Актуальні проблеми управління та службово-оперативної діяльності : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 26 жовт. 2007 р.)*. Київ : Акад. упр. МВС, 2007. С. 82–84.
446. Стинчкомб А. Л. Институты неприкосновенности частной жизни в свете анализа полицейских административных практик. *Право и правоприменение в зеркале социальных наук: хрестоматия современных текстов* / науч. ред. Э. Л. Панеях ; лит. ред. А. М. Кадникова. М. : Статут, 2014. 611 с.
447. Структура Національної поліції України. Центральний орган управління (апарат) та Міжрегіональні територіальні органи. *Національна*

поліція України : [сайт]. URL:
[https://www.npu.gov.ua/about/struktura/struktura.](https://www.npu.gov.ua/about/struktura/struktura)

448. Суб'єкт управління. Словопедія: Економічна енциклопедія.
 URL: <http://slovopedia.org.ua/38/53409/384611.html>.

449. Сурмин Ю. П. Теория систем и системный анализ : учеб. пособие. Киев : МАУП, 2003. 368 с.

450. Таубина Н. Как устроена полиция в Голландии и Польше. URL:
<http://publicverdict.ru/topics/library/8634.html>.

451. Тацій В. Українська держава і право на початку XXI століття.
Право України. 2010. № 1. С. 6–14.

452. Тацій В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві :
 монографія. Харків : Право, 2016. 256 с.

453. Теоретические основы предупреждения преступности /
 [Ю. М. Антонян, А. Э. Жалинский, В. К. Звирбуль и др.] ; отв. ред.
 В. К. Звирбуль, В. В. Клочков, Г. М. Миньковский. М. : Юрид. лит., 1977.
 256 с.

454. Теоретичні основи забезпечення якості кримінального
 законодавства та правозастосовчої діяльності у сфері боротьби зі
 злочинністю в Україні : монографія / [В. І. Борисов та ін.] ; за заг. ред. В. І.
 Борисова, В. Зеленецького. Харків : Право, 2011. 344 с.

455. Теорія держави і права : навч. посіб. / [А. М. Колодій,
 В. В. Копейчиков, С. Л. Лисенков та ін.] ; за заг. ред. С. Л. Лисенкова,
 В. В. Копейчикова. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 368 с.

456. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник /
 [О. В. Зайчук, А. П. Заєць, О. Л. Копиленко та ін.] ; за ред. О. В. Зайчука,
 Н. М. Оніщенко. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 685 с.

457. Теорія управління в органах внутрішніх справ : навч. посіб. / за
 ред. В. А. Ліпкана. Київ, 2007. 884 с.

458. Титков А. С. Оценка деятельности полиции в Англии и Уэльсе. *Фонд «Общественный вердикт»*. URL: http://publicverdict.ru/topics/p_assessment/9739.html.
459. Тичина Д. М. Національна поліція України в системі суб'єктів запобігання злочинам. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2016. № 2 (13). С. 154–162.
460. Тучак М. О. Адміністративно-правові засади діяльності дільничних інспекторів міліції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2002. 209 с.
461. Убеждение и принуждение в деятельности органов внутренних дел. Л., 1989. 126 с.
462. Уільдрікс Н., Ван Реенен П. Діяльність поліції в посткомуністичних суспільствах / пер. з англ. Київ : Атіка, 2006. 248 с.
463. Українська кримінологічна енциклопедія / упоряд.: О. М. Джужа, О. М. Литвинов ; за заг. ред. В. В. Чернея, В. В. Сокурєнка. Київ : Золота миля, 2017. 804 с.
464. Управління забезпечення прав людини. URL: <https://www.npu.gov.ua/about/struktura/struktura/upravlinnya-zabezpechennya-prav-lyudini.html>.
465. Управління органами Національної поліції України : підручник / [О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, О. В. Джафарова та ін.] ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка. Харків : Стильна типографія, 2017. 580 с.
466. Фатхутдінов В. Г. Громадський vs публічний у дзеркалі правничої герменевтики. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 4. Т. I. С. 45–50. (Серія «Право»).
467. Федоров М. П. Проблеми формування та реалізації кримінально-правової політики в сучасній Україні. *Науковий вісник Львівської комерційної академії*. 2015. Вип. 1. С. 152–172. (Серія «Юридична»).

468. Федотов А. Ю. Системно-структурный подход в профессиональной подготовке сотрудников ОВД. *Психопедагогика в правоохранительных органах*. 2015. № 1 (60). С. 3–6.
469. Филипсон М. Феноменологическая философия и социология. *Новые направления в социологической теории*. М. : Прогресс, 1978. С. 256–269.
470. Философский энциклопедический словарь. М. : Инфра, 1997. 1311 с.
471. Філософія правового виховання : навч. посіб. / [А. П. Гетьман, О. Г. Данильян та ін.] ; за заг. ред. А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2012. 238 с.
472. Фомін Ю. В. Поліцейське право та поліцейське законодавство як правова основа діяльності органів внутрішніх справ. *Право і Безпека*. 2011. № 4. С. 90–95.
473. Форос Г. В. Суб'єкти діяльності щодо попередження злочинів та протидії злочинності. *Правова держава*. 2012. № 4. С. 179–184.
474. Фріс П. Л. До питання про кримінальну відповідальність юридичної особи. *Юридичний вісник*. 2015. № 2 (35). С. 152–156.
475. Фріс П. Л. Криміналізація і декриміналізація у кримінально-правовій політиці. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2014. № 1 (2). С. 19–28.
476. Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. Київ : Атіка, 2004. 488 с.
477. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2005. 36 с.
478. Фролова О. Г. Злочинність і система кримінальних покарань : навч. посіб. Київ : АртЕк, 1997. 208 с.
479. Харитонов А. Н. Государственный контроль над преступностью: (теоретические и правовые проблемы) : монография. Омск : Омск. юрид. ин-т МВД России, 1997. 240 с.

480. Храмцов О. М. Кримінально-правове та кримінологічне забезпечення охорони особи від насильства : монографія. Харків : НікаНова, 2015. 472 с.
481. Цвилий А. В. К вопросу об обеспечении криминологической безопасности на региональном уровне. *Законность и правопорядок в современном обществе*. 2015. № 26. С. 90–96.
482. Цепелев В. Ф. Международное сотрудничество в борьбе с преступностью: уголовно-правовые, криминологические и организационно-правовые аспекты : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. М., 2001. 481 с.
483. Цехан Д. М., Луцюк П. С. Інформаційно-аналітичне забезпечення запобігання злочинам у сфері господарської діяльності оперативними підрозділами ОВС. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 67. С. 531–538.
484. Черепненко О. Я. Взаємодія підрозділів ОВС з іншими силовими структурами, державними та громадськими організаціями при ліквідації масових заворушень. *Форум права*. 2011. № 2. С. 957–962. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_2_157.
485. Черней В. В., Шаповалов О. О. Актуальні проблеми реалізації державної антикорупційної політики. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 4. С. 5–15.
486. Шаблистий В. В. Безпековий вимір кримінального права України: людиноцентристське дослідження : монографія. Дніпропетровськ : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2015. 420 с.
487. Шаблистий В. В. Проблеми кримінально-правового забезпечення поліцейської діяльності в Україні у сфері протидії злочинам проти власності. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 2. С. 141–149.
488. Шаблистий В. В., Галемін О. А. Кримінальна відповідальність за хуліганство, пов'язане з опором особам, наділеним владними повноваженнями під час виконання службових обов'язків чи іншим громадянам, що припиняли хуліганські дії : монографія / за заг. ред. В. В.

Шаблистого. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 164 с.

489. Шаблистий В. В. Удосконалення кримінально-правового забезпечення поліцейської діяльності в Україні. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 3. С. 112-115.

490. Шагова А. Б. Японский опыт воздействия на организованную преступность. *Организованная преступность Дальнего Востока: общие и региональные черты*. Владивосток : ДВГУ, 1993. С. 34–43.

491. Шадрин В. М. Полицейская деятельность как объект исследования (историко-правовой аспект). *Вестник Челябинского государственного университета*. 2003. № 1. Т. 9. С. 111–117.

492. Шай Р. Я. Природа та сутність правоохоронної діяльності. *Наше право*. 2014. № 5. С. 10–16.

493. Шакун В. І. Злочинність неповнолітніх – нові виклики для України. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2004. Вип. 8. С. 8–14.

494. Шакун В. І. Інфраструктура міста і злочинність : навч.-практ. посіб. Київ : Укр. акад. внутр. справ, 1996. 19 с.

495. Шакун В. І. Модель і критерії ефективності профілактики злочинів у великих містах України та за кордоном : навч.-практ. посіб. Київ : Укр. акад. внутр. справ, 1995. 32 с.

496. Шакун В. І. Суспільство і злочинність : монографія. Київ : Атіка, 2003. 784 с.

497. Шакун В. І. Урбанізація і злочинність : монографія. Київ : Укр. акад. внутр. справ, 1996. 256 с.

498. Шароватова О. П. Безпека особистості як соціокультурний феномен. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя*. 2014. № 4. С. 66–70. (Серія «Психолого-педагогічні науки»).

499. Шевченко М. І. Соціологічне дослідження як інструмент встановлення зворотного зв'язку з суспільством в процесі розробки і

прийняття рішень на різних рівнях державного управління. *Молодий вчений*. 2016. № 4.1 (31.1). С. 211–212.

500. Шелухін М. Л. Кримінологічна безпека на транспорті: організаційно-управлінське та оперативно-розшукове забезпечення : монографія. Донецьк : Вебер. Донецьк. від-ня, 2008. 368 с.

501. Шендрик В. В., Марков В. В., Філіпенко Н. Є. Правові та організаційно-тактичні основи профілактики пенітенціарної злочинності : навч. посіб. Київ : РВВ МВС України, 2009. 116 с.

502. Шестаков Д. А. Криминология. Преступность как свойство общества. СПб. : Лань, 2001. 264 с.

503. Шестаков Д. А. От понятия преступности к криминологии закона. *Общественные науки и современность*. 2008. № 6. С. 131–142.

504. Шинкарук О. Відбір спортсменів і орієнтація їх підготовки в процесі багаторічного вдосконалення як наукова проблема. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2015. № 3. С. 16–28.

505. Шмитт Ш. ROPE: программа работы с населением полицейского Департамента Элгина (Иллинойс). *Вопросы борьбы с преступностью за рубежом*. 1995. Вып. 32. С. 33–39.

506. Шнайдер Г. Й. Криминология / пер. с нем. М. : Прогресс-Универс, 1994. 504 с.

507. Щедрин Н. В. Введение в правовую теорию мер безопасности : монографія. Красноярск : Краснояр. гос. ун-т, 1999. 180 с.

508. Юридична енциклопедія : в 6 т. / за ред. Ю. Шемшученка. Київ : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1998–2004. Т. 2 : Д – Й. 1999. 744 с.

509. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : Укр. енцикл., 1998. Т. 1 : А-Г. 672 с.

510. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : Укр. енцикл., 2002. Т. 4 : Н-П. 720 с.

511. Юхно О. О. Актуальні проблеми координації діяльності правоохоронних органів у стратегії і тактиці держави щодо запобігання та боротьби зі злочинністю. *Вісник прокуратури*. 2009. № 6. С. 98–107.

512. Якимова С. В. Кримінологічне забезпечення оперативно-розшукової діяльності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2016. № 850. С. 563–569. (Серія «Юридичні науки»).

513. Яковлев А. М. Социология преступности (криминология): основы общей теории : учеб. пособие. М. : Содействие Новый век, 2001. 239 с.

514. Япония: Рекомендации ученых участковым полицейским «Быть полицейским – это не просто работа, а образ жизни». М. : ЭИ., 1988. Вып. 3. С. 13–14.

515. Ярмиш Н. Зміст терміна «органи правопорядку», використаного у статті 131-1 Конституції України. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2016. № 4 (46). С. 79–84.

516. Ярошенко С. М. Взаємодія правоохоронних органів та населення в оперативно-розшуковій діяльності. *Проблеми злочинності в Україні: роль правоохоронних органів та громадськості в їх запобіганні* : матеріали круглого столу (Харків, 11–12 квіт. 2009 р.). Харків : НУВС, 2003. С. 39–43.

517. Alderson J. C. Principled Policing: Protecting the Public with Integrity. Winchester : Waterside Press, 1998. 185 p.

518. Boyd E., Skelton D. Policing 2020. What kind of police service do we want in 2020? URL: <https://policyexchange.org.uk/wp.../policing2020-1.pdf>.

519. Diem G. N. American Foreign Policy I: Sixteen Key Shaping American Foreign Policy: Principle 2: Support for Western Values. URL: <http://www.amforeignpolicy.bravepages.com/AFP7.html>.

520. Enhus E., Ponsaers P., Verhage A. Поліцейська діяльність, орієнтована на громаду, в Європі: концепції, теорія та практика (переклад українською мовою Сизенко С.). URL:

https://pravo.org.ua/img/.../14586534582015_community_oriented_policing_in_europe.pdf.

521. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. NDV Neue Darmstädter Verlagsanstalt, 2008. S. 126.

522. Kovalenko A. Ways to improve policy activity roles: role and place of criminological provision. *Legea și viața*. 2019. No. 4. C. 88–91.

523. Modern Crime Prevention Strategy. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/modern-crime-prevention-strategy>.

524. The World Book encyclopedia. Chicago etc. : World Book, 1994. Vol. 15. P. 620–626.

525. Zarządzenie Nr. 15/99 Komendanta Głównego Policji z dnia 23 września 1999 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań przez dzielnicowego i kierownika rewiru dzielnicowych. *Dziennik Urzędowy Komendy Głównej Policji*. 2000. Nr. 15. Poz. 107.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Коваленко А.В. Кримінологічний вимір поліцейської діяльності в Україні: монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 356 с.

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Коваленко А.В. Окремі аспекти взаємодії поліції з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та громадськістю у сфері протидії злочинності. *Прикарпатський юридичний вісник: Збірник наукових праць*. Випуск 6 (15). 2016. С. 110–113.

2. Коваленко А.В. Сучасний стан міжнародного співробітництва України щодо подолання організованої злочинності. *Науковий вісник публічного та приватного права : Збірник наукових праць*. Випуск 6. Том 2. 2016. С. 96–99.

3. Коваленко А.В. Поняття кримінологічної політики держави в діяльності поліції в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Збірник наукових праць*. 2016. № 4 (84). С. 223–229.

4. Коваленко А.В. Сутність та соціально-правовий статус поліції як суб'єкта запобігання злочинності в державі. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Збірник наукових праць*. 2016. № 3 (82). С. 197–203.

5. Коваленко А.В. Поліція як суб'єкт діяльності щодо запобігання злочинності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. № 20. С. 106–109.

6. Коваленко А.В. Система суб'єктів запобігання злочинності: до визначення ролі і місця поліції. *Юридичний бюлетень*. 2017. № 5. С. 284–289.

7. Коваленко А.В. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності національної поліції: теоретичний і практичний підхід. *Науковий вісник ДДУВС 2018. Спеціальний випуск № 3 «Права людини: методологічний, гносеологічний та онтологічний аспекти»*. 2018. С. 250–254.

8. Коваленко А.В. Кримінологічний аспект запобігання злочинності Національною поліцією України в умовах співпраці із засобами масової інформації. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2018. Том 22. С. 47–54.

9. Коваленко А.В. Наукове супроводження поліцейської діяльності в сучасній Україні: теоретичний та практичний підхід. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2018. № 35. С. 24–28.

10. Коваленко А.В. Наукові засади здійснення кримінологічного моніторингу: сутність і значення для діяльності Національної поліції України. *Збірник наукових праць Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 3 (24). С. 131–135.

11. Коваленко А.В. Окремі питання реалізації кримінологічної політики держави в діяльності Національної поліції України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. Випуск № 6. Том 1. С. 132–136.

12. Коваленко А.В. Сутність і реалізація кримінологічної політики: національний та міжнародний досвід. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 4 (25). Том 3. С. 87–91.

13. Коваленко А.В. Взаємозв'язок інформаційно-аналітичного забезпечення та наукового супроводження поліцейської діяльності в

Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2018. № 36. С. 107–110.

14. Коваленко А.В. Взаємодія поліції з іншими суб'єктами протидії злочинності. *Науковий журнал Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 4. С. 50–54.

15. Коваленко А.В. Теоретико-правовий аспект інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності поліції України у сфері протидії злочинності. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. № 6. С. 8–12.

16. Коваленко А.В. Научные основы управления деятельностью полиции в сфере противодействия преступности. *Юридичний бюлетень*. 2018. № 7. С. 55–62.

17. Коваленко А.В. Теоретико-правовий аналіз поняття та функцій кримінологічної політики держави. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2019. Том 30. (69) № 1. С. 93–98.

18. Коваленко А.В. Поняття поліцейської діяльності та підходи до його розуміння в праві (кримінологічний аспект). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2019. № 54. С. 149–152.

19. Коваленко А.В. Критерії ефективності кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 3. С. 309–314.

20. Коваленко А.В. Теоретико-правовий аналіз поняття та принципів кримінологічної політики держави. *Юридичний науковий електронний журнал: електронне наукове фахове видання*. 2019. № 2. С. 194–197.

21. Коваленко А.В. Міжнародний досвід забезпечення кримінологічної політики. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 1. С. 359–362.

Публікації в наукових періодичних виданнях іноземних держав за профілем дисертації

1. Коваленко А.В. Поняття та принципи кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності: теоретико-правовий аспект. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2019. № 1 (35). С. 176–179.
2. Коваленко А.В. Поняття та сутність кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. № 1. С. 59–64.
3. Kovalenko A. Ways to improve policy activity roles: role and place of criminological provision. *Legea și viața*. 2019. № 4. Р. 88–91.
4. Коваленко А.В. Кримінологічне забезпечення поліцейської діяльності в системі правового виховання населення. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. № 2. С. 118–123.
5. Kovalenko A. Interaction of police and other law enforcement bodies in the field of prevention and infringement of crime. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2019. № 2 (36). С. 39–42.

Праці апробаційного характеру

1. Коваленко А.В. Кримінологічне забезпечення поліцейської діяльності в Україні: постановка проблеми. *Політика в сфері боротьби зі злочинністю: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Івано-Франківськ, 10-11 грудня 2016 р.). Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2016. С. 212–215.
2. Коваленко А.В. Актуальні питання запобігання злочинності у сфері співпраці Національної поліції України із ЗМІ. *Актуальні питання розвитку права та законодавства: наукові дискусії: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Львів, 14–15 грудня 2018 р.) Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2018. С. 61–65.

3. Коваленко А.В. Значення наукового супроводження поліцейської діяльності в сучасній Україні (кримінологічний аспект). *Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 14–15 грудня 2018 року). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2018. С. 54–56.

4. Коваленко А.В. Кримінологічний моніторинг: сутність і значення для Національної поліції України. *Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрями його вдосконалення*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 12–13 жовтня 2018 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 91–94.

5. Коваленко А.В. Деякі питання кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні. *Актуальні питання взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів публічного адміністрування у напрямку розвитку правової системи України*: Міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 7–8 вересня 2018 р.). К.: Центр правових наукових досліджень, 2018. С. 68–72.

6. Коваленко А.В. Окремі питання з питань класифікації рівнів кримінологічної безпеки. *Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у XXI ст.*: тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 25–26 січня 2019 року). Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2019. С. 102–106.

7. Коваленко А.В. Реалізація кримінологічної політики: міжнародний досвід. *Тенденції розвитку юридичної науки в інформаційному суспільстві*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 28 грудня 2018 р.). Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 124–127.

8. Коваленко А.В. Інформаційно-аналітичне забезпечення поліцейської діяльності: теоретичний підхід. *Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінально-процесуального та криміналістичного забезпечення безпеки України*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (30 листопада 2018 року, м. Дніпро). 2018. С. 79–80.

9. Коваленко А.В. Кримінологічна характеристика запобігання злочинності в контексті діяльності поліції. *Правові та організаційні засади забезпечення державою правоохоронної функції*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (30 жовтня 2018 року, м. Дніпро). Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2018. С. 119–121.

10. Коваленко А.В. Окремі питання реалізації кримінологічної політики в міжнародному вимірі. *Legal practice in EU countries and Ukraine at the modern stage: International scientific and practical conference. Conference proceedings*, (January 25-26, 2019). Arad: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2019. P.464–467.

11. Коваленко А.В. До питання про наукове забезпечення діяльністю поліції у сфері протидії злочинності. *Актуальні питання правової теорії та юридичної практики*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 10–11 серпня 2018 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 59–62.

12. Коваленко А.В. Досвід окремих зарубіжних країн у сфері кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності. *Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє*: Міжнародна науково-практична конференція (м. Харків, 2–3 листопада 2018 р.). Х.: Східно-українська наукова юридична організація, 2018. С. 77–81.

13. Коваленко А.В. До питання про способи виміру ефективності кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності. *Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 14–15 грудня 2018 року). У 2-х частинах. Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2018. Ч. 1. С. 53–56.

14. Коваленко А. В Окремі питання діяльності поліції як суб'єкта запобігання злочинності. *Держава і право в умовах глобалізації: реалії та*

перспективи: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 1-2 лютого 2019 р.). Дніпро: ГО «Правовий світ», 2019. С. 50–52.

15. Коваленко А.В. Інформаційно-аналітичне забезпечення поліцейської діяльності у контексті її кримінологічного забезпечення. *Правова система України: сучасні тенденції та фактори розвитку*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 22-23 березня 2019 року). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2019. С. 81–86.

16. Коваленко А. В. Особливості взаємодії поліції з іншими суб'єктами протидії злочинності в сучасних умовах. *Правова держава: напрямки та тенденції її розбудови в Україні*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 10-11 травня 2019 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2019. С. 87–91.

АНКЕТА

Шановні респонденти!

Заповнюйте, будь ласка, анкету, виходячи з Вашого досвіду, знань та розуміння проблеми. Об'єктивність висновків за результатами анкетування залежатиме від повноти та щирості Ваших відповідей. Уважно прочитайте запитання, оберіть відповіді із запропонованих варіантів або напишіть власний варіант. Анкета є анонімною.

Дякуємо за допомогу!

1. Стать:

1. Чоловіча
2. Жіноча

2. Вік:

1. До 20 років
2. Від 20 до 30 років
3. Від 30 до 40 років
4. Від 40 років

3. Освіта:

1. Середня спеціальна
2. Вища юридична
3. Вища неюридична

4. Стаж роботи в ОВС:

1. До 1 року
2. 1-5 років
3. 6-10 років
4. Більше 10 років

5. Стаж роботи на посаді:

1. До 1 року
2. 1-3 роки
3. 4-5 років
4. Більше 5 років

6. Як Ви оцінюєте зміни у криміногенній ситуації країни за останні 5 років (тільки 1 варіант)?

1. Ситуація суттєво покращилася
2. Ситуація дещо покращилася
3. Ситуація не змінилася

4. Ситуація дещо погіршилася
5. Ситуація суттєво погіршилася
6. Важко відповісти

7. Чи відображають сьогодні офіційні статистичні дані реальний рівень злочинності (тільки 1 варіант)?

1. Офіційні статистичні відомості завищують реальний рівень злочинності
2. Офіційні статистичні відомості відображають реальний рівень злочинності
3. Офіційні статистичні відомості занижують реальний рівень злочинності
4. Важко відповісти

8. Які актуальні проблеми суспільства сьогодні несуть найбільший криміногенний потенціал (не більше 7 варіантів)?

1. Погіршення умов і рівня життя населення
2. Збільшення рівня інфляції
3. Безробіття
4. Тінізація національної економіки
5. Розшарування суспільства, соціальна нерівність
6. Економічна криза в країні
7. Політична криза в країні, незбалансованість політичної системи
8. Інтенсивний розвиток корупції
9. Громадська роз'єднаність
10. Криза моралі, культури, духовності
11. Поширення наркоманії, алкоголізму
12. Важкодоступність отримання освіти, її низька якість
13. Зростання рівня злочинності
14. Відсутність рівності людей перед законом
15. Наднизька правова культура населення
16. Падіння авторитету закону
17. Тероризм та військова агресія проти України, наявність збройного конфлікту на території держави
18. Неякісне медичне обслуговування
19. Погіршення екології
20. Нелегальна міграція
21. Різке загострення соціальних протиріч у період проведення реформ
22. Неєфективна кримінально-правова політика країни
23. Недосконалість чинної законодавчої бази
24. Зниження довіри до правоохоронних органів
25. Підвищений рівень агресії населення
26. Зниження ефективності роботи правоохоронних органів
27. Інше (напишіть) _____
28. Важко відповісти

9. Чи створені сьогодні належні умови для ефективної протидії злочинності в Україні (тільки 1 варіант)?

1. Так, створені і є ефективними
2. Створені, але потребують змін
3. Ні, не створені
4. Важко відповісти

10. Які саме фактори сьогодні найбільше заважають ефективному функціонуванню системи МВС України (не більше 7 варіантів)?

1. Вади закону України «Про Національну поліцію»
2. Недоліки законодавства, вади державної системи
3. Відсутність жорсткого контролю з боку держави
4. Реорганізації в системі МВС
5. Недостатнє фінансування та погана матеріально-технічна база
6. Корупція
7. Тотальна бюрократизація
8. Штатні проблеми та переатестація
9. Плинність кадрів
10. Неякісний добір кадрів
11. Безсистемність перетворень та низька ефективність реформ
12. Недостатній професійний рівень працівників
13. Неконкурентоспроможна система оплати праці, відсутність соціальних гарантій захищеності
14. Недостатній рівень наукового та інформаційного забезпечення
15. Низький рівень взаємодії з іншими підрозділами, правоохоронними органами та відомствами
16. Відсутність науково обґрунтованих методичних рекомендацій з протидії злочинності
17. Недоліки критеріїв оцінки ефективності роботи правоохоронних органів (процентоманія, оцінка роботи за рівнем реєстрації, розкриття і розслідування злочинів)
18. Толерантність населення до правопорушень / злочинів
19. Недосконалість інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності правоохоронних органів з протидії злочинності
20. Негативний імідж структури
21. Політизація діяльності органів МВС
22. Інше (напишіть) _____
23. Жодний з факторів не заважає
24. Важко відповісти

11. Чи очікуєте Ви будь-яких змін у протидії злочинності протягом найближчих трьох років (тільки 1 варіант)?

1. Так, ситуація покращиться
2. Жодних змін не відбудеться
3. Ні, ситуація тільки погіршиться

4. Важко відповісти

12. Що потрібно зробити для підвищення ефективності та успішності діяльності органів МВС України (не більше 5 варіантів)?

1. Підвищення рівня професіоналізму працівників
2. Удосконалення законодавства
3. Покращення матеріально-технічного забезпечення
4. Підвищення рівня грошового забезпечення, соціального захисту
5. Завершити реформування системи МВС відповідно до потреб країни
6. Привести чисельність підрозділів МВС України до європейських вимог
7. Вжити заходів для подальшого розвитку системи МВС України з урахуванням загроз національній безпеці та стану злочинності й правопорушень
8. Підвищення вимог до майбутніх працівників поліції під час їхнього професійного відбору та професійної підготовки
9. Підвищення вимог до роботи з населенням
10. Розширення повноважень працівників поліції
11. Забезпечення високого рівня службової дисципліни та законності
12. Розвиток сервісних функцій поліції
13. Досягнення високої мобільності поліцейських
14. Оптимізація витрат, функцій та штатної структури поліцейських сил
15. Інше (напишіть) _____
16. Важко відповісти

Які групи заходів впливу на злочинність необхідно та доцільно передбачити сьогодні для покращення ситуації у сфері протидії злочинності (по 1 відповіді у кожному рядку)?

		Доцільно	Скоріше доцільно, ніж недоцільно	Недоцільно
13.	Ті, що спрямовані на посилення відповідальності за злочини	1	2	3
14.	Ті, що спрямовані на удосконалення чинного законодавства	1	2	3
15.	Ті, що спрямовані на зменшення впливу криміногенних факторів на злочинність	1	2	3
16.	Ті, що спрямовані на удосконалення матеріально-технічного забезпечення	1	2	3

	суб'єктів злочинності	протидії			
17.	Ті, що спрямовані на профілактику злочинів		1	2	3
18.	Ті, що спрямовані на удосконалення кримінологічного моніторингу		1	2	3

19. У чому сьогодні полягає сутність аналітичної роботи поліції в сфері протидії злочинності (не більше 3 варіантів)?

1. Визначення кількісних характеристик злочинності
2. Визначення якісних характеристик злочинності
3. Виявлення причин, умов, факторів злочинності
4. Вивчення осіб, що скоїли злочин
5. Вивчення всієї системи державних заходів контролю злочинності
6. Виявлення способу подолання злочинності як соціального явища
7. Підготовка пропозицій змісту оцінки стану злочинності
8. Обґрунтування правильності управлінських рішень
9. Інше (напишіть) _____
10. Важко відповісти

20. Якою є головна мета аналітичної роботи поліції (тільки 1 варіант)?

1. Забезпечення безперервного моніторингу та оцінки оперативної ситуації на території обслуговування, результатів оперативно-службової діяльності
2. Інформування органів влади та управління про фактичний стан правопорядку та прогноз щодо його змін
3. Сприяння своєчасному прийняттю управлінських рішень щодо посилення боротьби зі злочинністю, охорони громадського порядку та інших питань
4. Підготовка пропозицій, на підставі яких можливе прийняття ефективних нормативних актів щодо діяльності органів внутрішніх справ
5. Розробка стратегії кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності
6. Інше (напишіть) _____
7. Важко відповісти

Як Ви оцінюєте наступні аспекти виконання аналітичної роботи поліції (по 1 відповіді у кожному рядку)?

		Погано	Незадовільно	Задовільно	Добре	Відмінно
21.	Моніторинг оперативної обстановки	1	2	3	4	5
22.	Організація реагування на зміни оперативної обстановки	1	2	3	4	5
23.	Оборонно-мобілізаційна робота	1	2	3	4	5
24.	Планування	1	2	3	4	5
25.	Організація проведення перевірок та інспектувань	1	2	3	4	5
26.	Підготовка пропозицій керівництву	1	2	3	4	5
27.	Забезпечення обліково-реєстраційної дисципліни	1	2	3	4	5
28.	Вдосконалення правозастосувальної діяльності ОВС	1	2	3	4	5
29.	Організаційне та методичне забезпечення підлеглих ОВС	1	2	3	4	5
30.	Узагальнення та розповсюдження передового досвіду	1	2	3	4	5
31.	Опрацювання проектів нормативно-правових актів	1	2	3	4	5
32.	Розробка стратегії кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності	1	2	3	4	5

33. Чи часто виникають випадки необхідності здійснення ґрунтового аналізу криміногенної ситуації?

1. Так
2. Ні
3. Важко відповісти

34. Чи вважаєте Ви прогнози розвитку криміногенної ситуації та основні завдання ОВС реальними та дієвими?

1. Так
2. Ні
3. Важко відповісти

Чи є сьогодні доцільними наступні заходи (по 1 відповіді у кожному рядку)?

		Так, безумовно доцільно	Так, скоріше доцільно	Ні, скоріше недоцільно	Ні, взагалі недоцільно

35.	Заходи спрямовані на міжнародне співробітництво у сфері протидії злочинності	1	2	3	4
36.	Заходи спрямовані на наукове забезпечення протидії злочинності	1	2	3	4
37.	Заходи спрямовані на подальше удосконалення нормативно-правової бази, яка не відповідає сучасним вимогам суспільства та держави	1	2	3	4
38.	Заході, спрямовані на розробку стратегії кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності	1	2	3	4

39. Чи відповідає чинна стратегія кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності сучасним реаліям (тільки 1 відповідь)?

1. Безумовно так
2. Скоріше так
3. Скоріше ні
4. Безумовно ні
5. Важко відповісти

40. Чи вважаєте Ви стратегію кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні успішною (тільки 1 варіант)?

1. Безумовно, ця стратегія є успішною
2. Цю стратегію скоріше можна вважати успішною, але вона потребує вдосконалення
3. Стратегія скоріше не є успішною і не відповідає очікуванням
4. Важко відповісти

Чи відносяться до пріоритетів кримінологічного забезпечення діяльності поліції наступні аспекти (по 1 відповіді у кожному рядку)?

		Безумовно так	Скоріше так	Скоріше ні	Безумовно ні
41.	Визначення	1	2	3	4

	криміногенних загроз громадському порядку та громадській безпеці на території обслуговування, нейтралізація або мінімізація яких дозволить підтримувати кримінальну обстановку на соціально допустимому рівні				
42.	Визначення категорій осіб на території обслуговування, профілактичний вплив на яких має бути першочерговим завданням суб'єктів превентивної діяльності	1	2	3	4

43. Які з перелічених критеріїв ефективності організації кримінологічного забезпечення діяльності поліції Ви вважаєте головними (не більше 3 варіантів)?

1. Стан захищеності населення від криміногенних загроз
2. Рівень довіри населення до правоохоронних органів
3. Стан, рівень, динаміка, структура і характер злочинності, окремих її видів і найбільш поширених злочинів, вчинених на території, що обслуговується
4. Рівень латентної злочинності
5. Стан криміногенних і антикриміногенних факторів, що впливають на загальний стан злочинності і окремі її показники
6. Рівень злочинної активності окремих груп населення, у тому числі: неповнолітніх, осіб без постійного місця проживання, що не мають постійного джерела доходів, жінок, осіб, що раніше вчиняли злочини, тощо
7. Віктимологічні показники злочинності з визначенням статистичних і соціологічних критеріїв
8. Стан правопорядку на вулицях і в інших громадських місцях
9. Стан безпеки дорожнього руху
10. Інше (напишіть) _____
11. Важко відповісти

44. Чи потрібно сьогодні правоохоронним органам у своїй роботі використовувати аналітичні відомості кримінологічного прогнозування?

1. Безумовно так
2. Скоріше так
3. Скоріше ні
4. Безумовно ні
5. Важко відповісти

45. Якщо використання кримінологічного прогнозу виявляється доцільним, то наскільки довгостроковим має бути це прогнозування (*тільки 1 варіант*)?

1. Короткостроковим (на 1 рік)
2. Середньостроковим (1-3 роки)
3. Довгостроковим (3-5 років)
4. Кримінологічне прогнозування не є доцільним
5. Важко відповісти

46. Чи можна вважати використання принципів програмно-цільового кримінологічного планування основоположним з точки зору розробки та реалізації заходів щодо попередження злочинів та боротьби зі злочинністю у цілому?

1. Безумовно так
2. Скоріше так
3. Скоріше ні
4. Безумовно ні
5. Важко відповісти

47. Чи призведе перехід до системи програмно-цільового планування до підвищення ефективності перспективного планування превентивної діяльності правоохоронних органів?

1. Безумовно так
2. Скоріше так
3. Скоріше ні
4. Безумовно ні
5. Важко відповісти

48. Якщо Ви вважаєте цей перехід успішним, то якими мають бути наслідки програмно-цільового планування (*не більше 3 варіантів*)?

1. Сприятимуть науковому обґрунтуванню перспективних цілей та завдань діяльності поліції
2. Забезпечать науково-методичний інструмент для оптимального розподілу ресурсів, сил та засобів, що дозволить досягти найбільшої ефективності
3. Синхронізують цілі та витрати на превентивну активність у формі «витрати – результати – цілі»

4. Удосконалять основу для прийняття оптимальних рішень щодо розподілу ресурсів
5. Взаємопов'яжуть річне фінансування правоохоронних органів з перспективними програмами і фінансовими планами
6. Стимулюють безперервний аналіз поточних і перспективних програм і заходів – вирішення низки науково-методичних і організаційних проблем
7. Вдосконалять теоретико-методологічні, організаційні та правові засади протидії злочинності
8. Інше (*напишіть*) _____
9. Важко відповісти

Які проблеми допоможе вирішити впровадження системи програмно-цільового планування (по 1 відповіді у кожному рядку)?

		Так	Ні
49.	Формулювання науково обґрунтованих перспективних цілей діяльності правоохоронних органів на основі результатів відповідних комплексних прогнозів та в вигляді системи певних кількісних і якісних показників	1	2
50.	Розробка методів кількісного виміру завдань, витрат і результатів	1	2
51.	Обмеженість інформаційної бази	1	2
52.	Розробка достовірного довідково-інформаційного фонду та галузевих нормативів з усіх аспектів діяльності названих органів	1	2
53.	Розробка стратегії кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності	1	2

54. Чи є сьогодні доцільним використання зарубіжного досвіду у напрямку кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності (тільки 1 варіант)?

1. Так, використання зарубіжного досвіду у цьому напрямку було б доцільним з точки зору впровадження досягнень інших країн, наближення до європейських стандартів та майбутнього зниження рівня злочинності у країні
2. Використання досвіду зарубіжних країн було би скоріше доцільним, адже реалії нашого суспільства є такими, що зарубіжний досвід не завжди можна грамотно та ефективно використовувати
3. Використання зарубіжного досвіду не є доцільним в Україні, оскільки різні аспекти діяльності поліції, її структура та підпорядкування, оснащення суттєво відрізняється від інших країн
4. Важко відповісти

ДІАГРАМИ

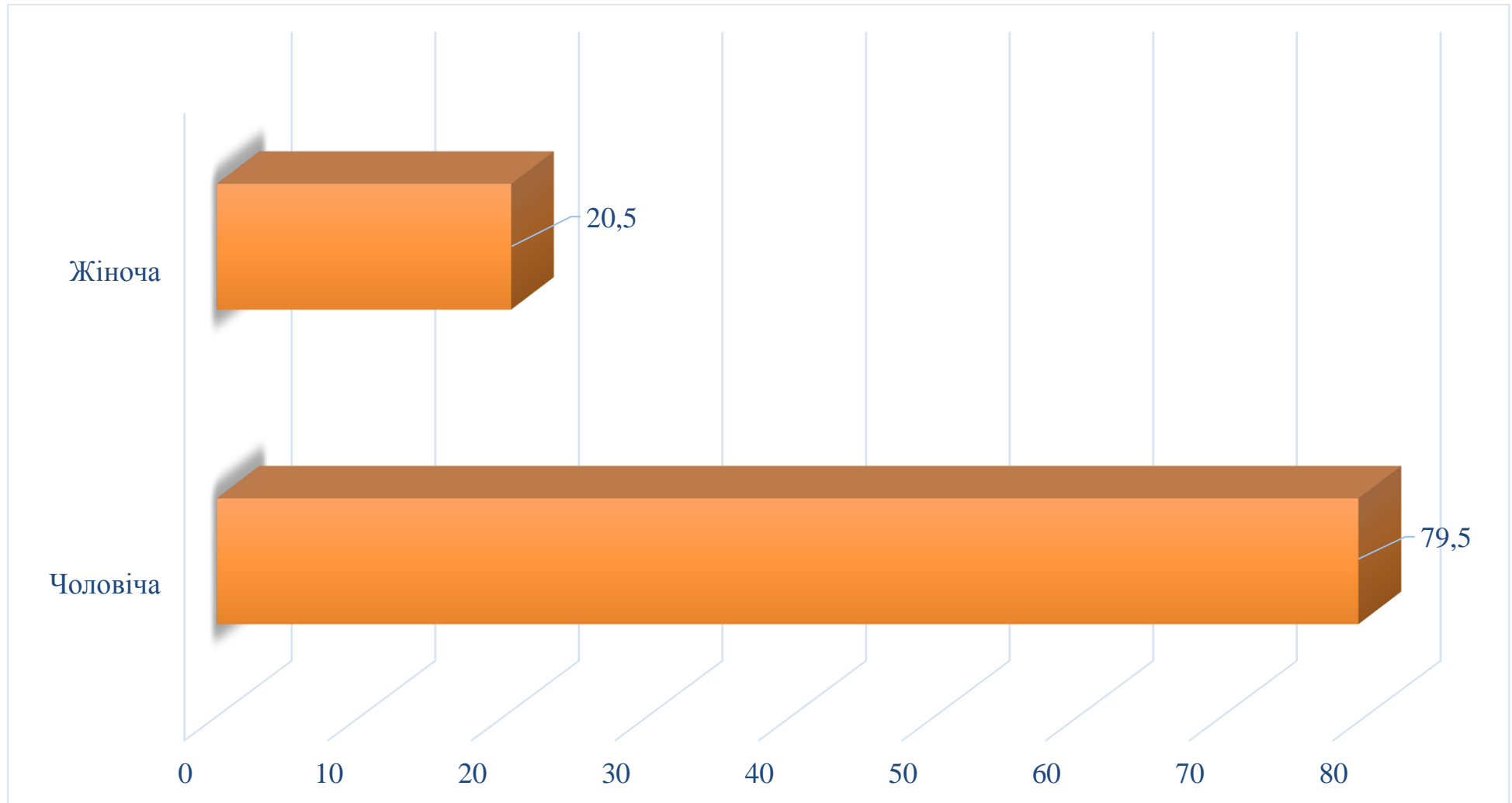

Рис. 1. Стать респондентів, %.

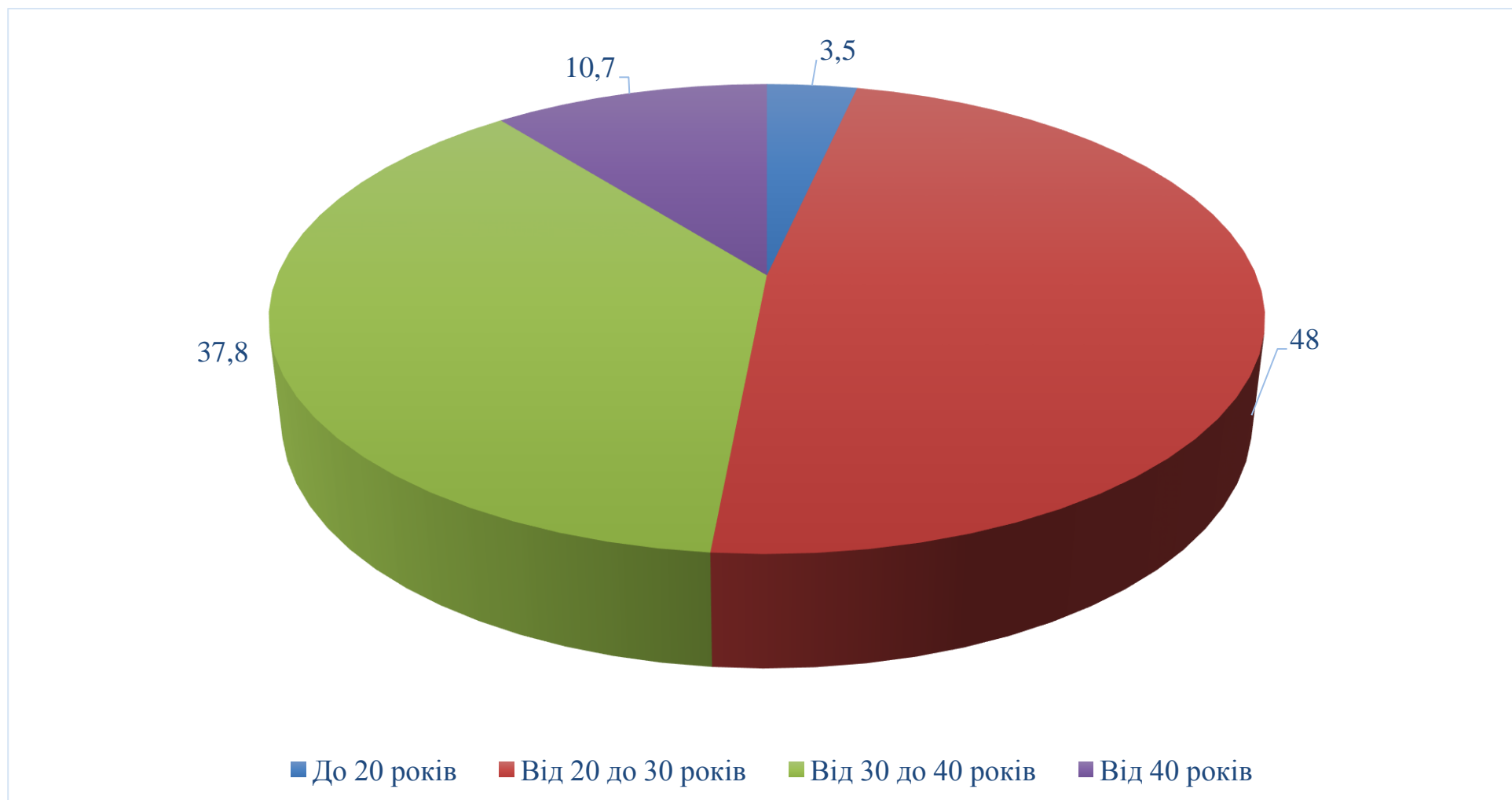

Рис. 2. Вік респондентів, %.

Рис. 3. Освіта респондентів, %.

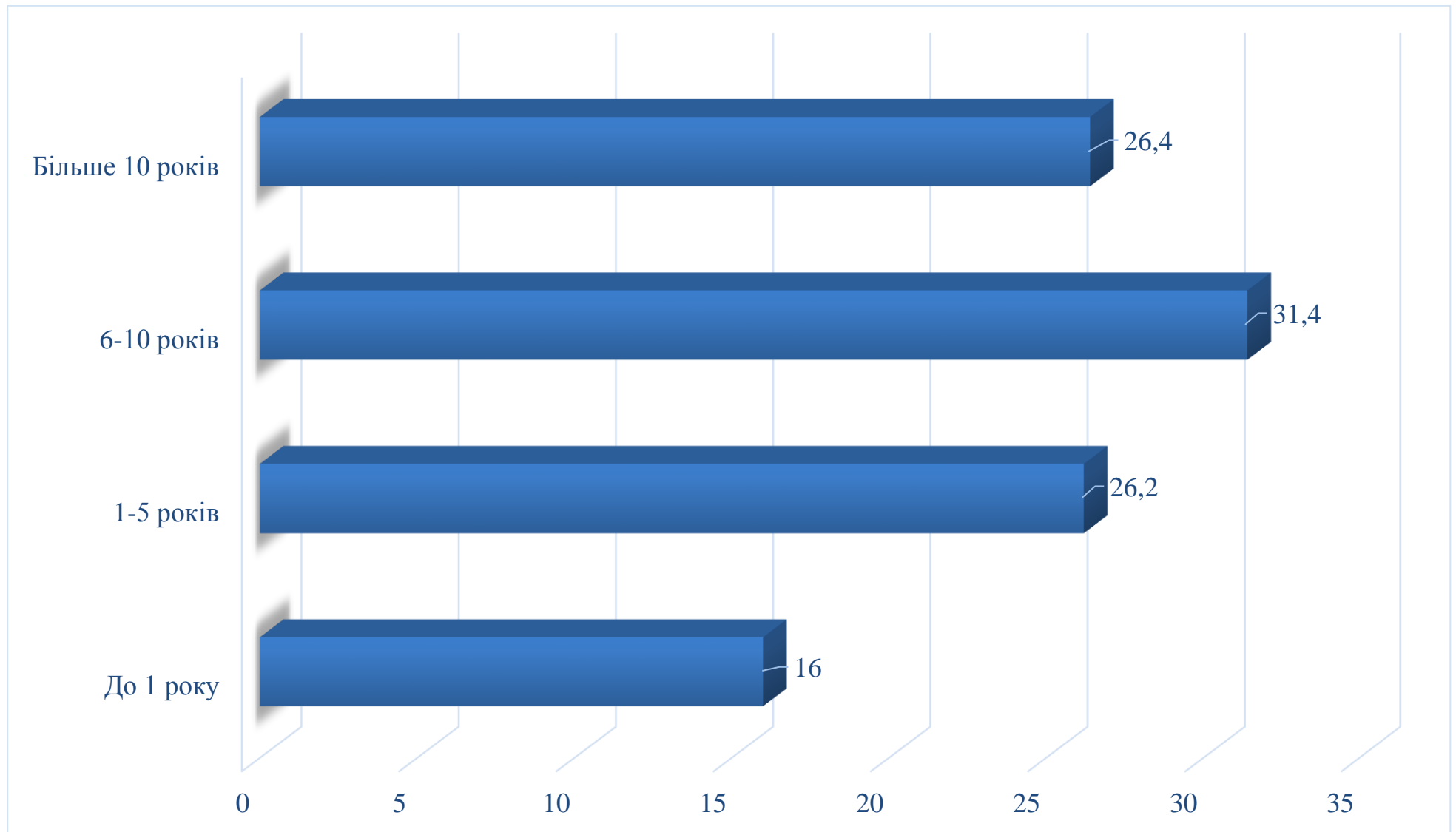

Рис. 4. Стаж роботи респондентів в ОВС, %.

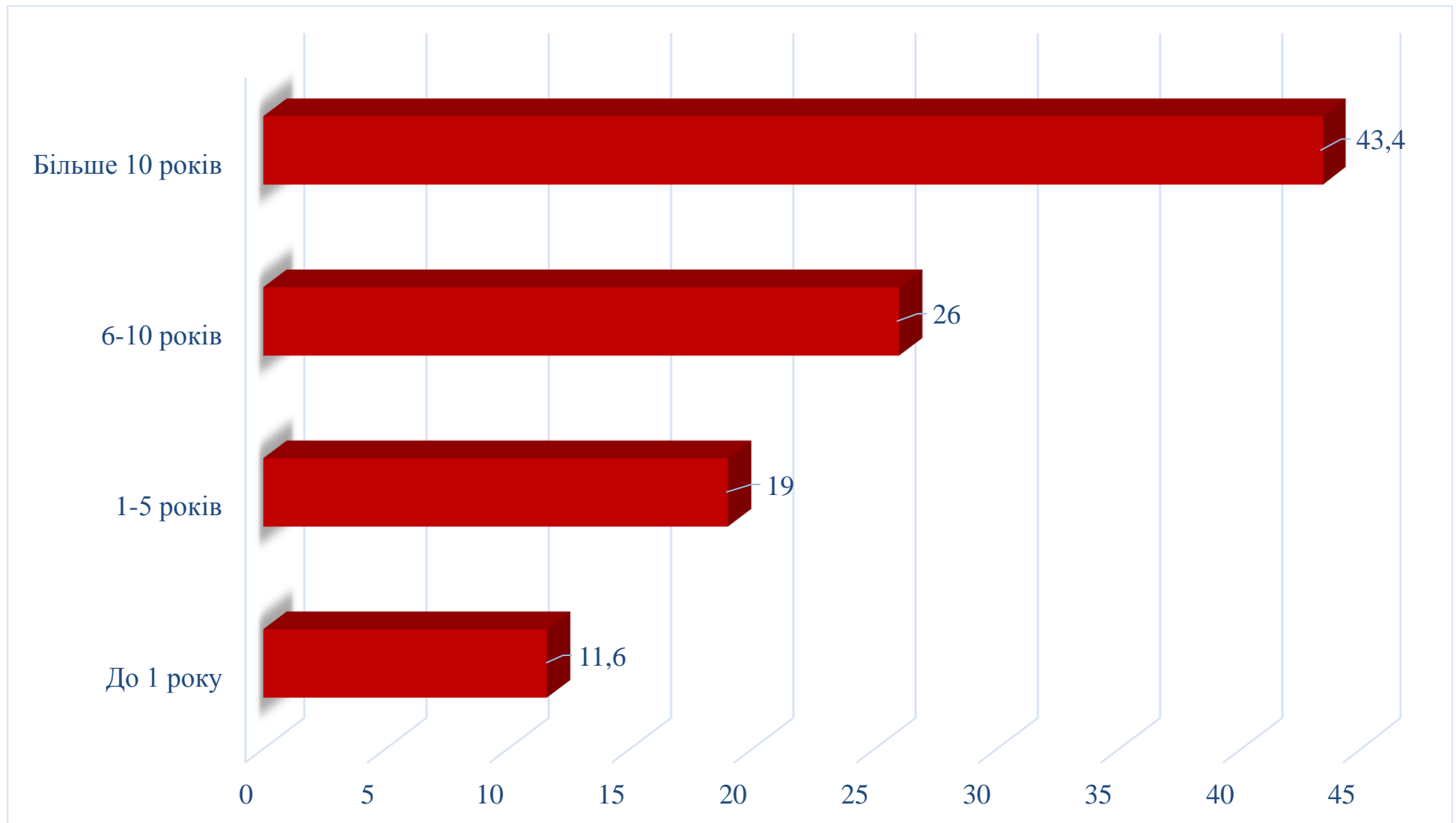

Рис. 5. Стаж роботи респондентів на посаді, %.

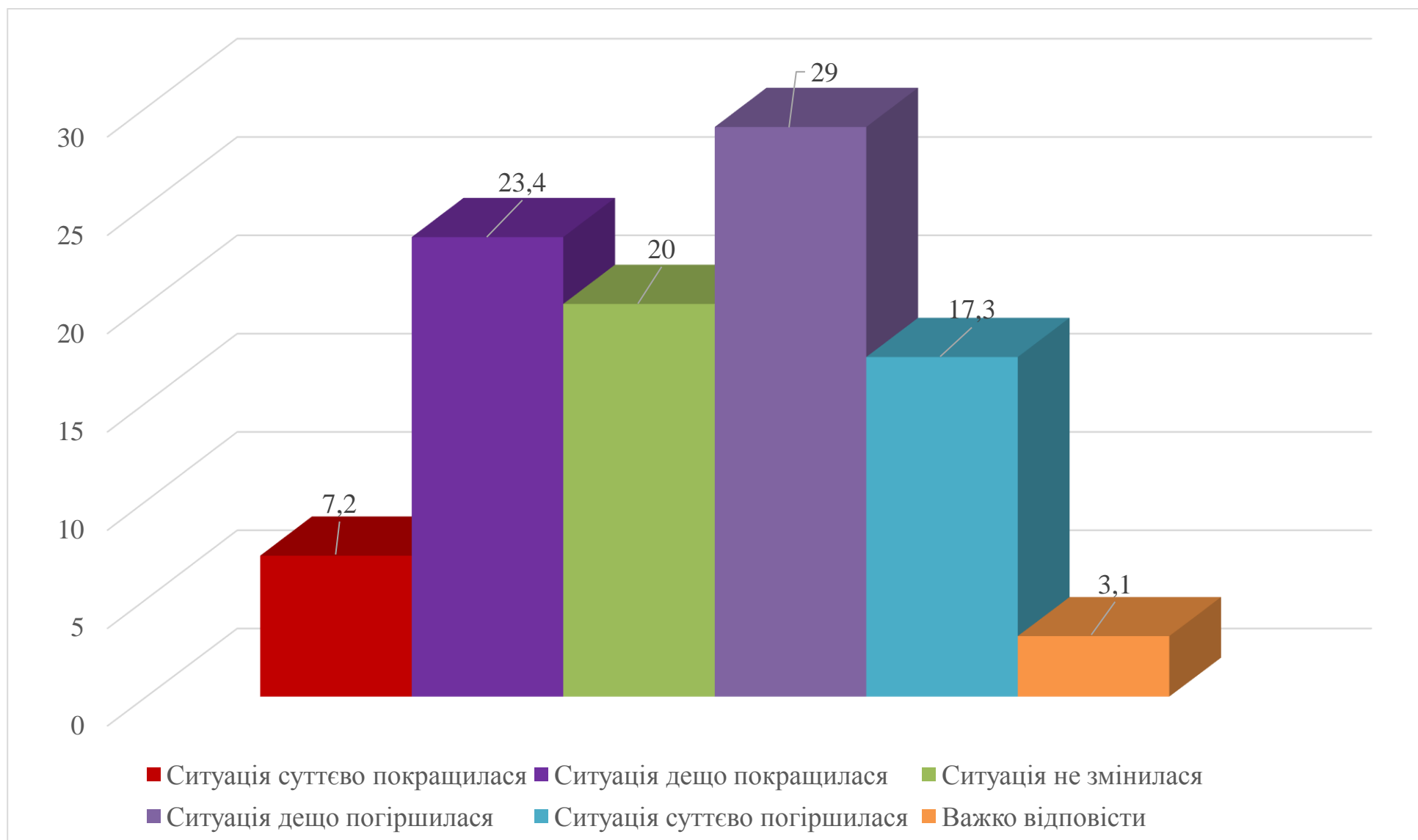

Рис. 6. Розподіл відповідей на запитання: «Як Ви оцінюєте зміни у криміногенній ситуації країни за останні 5 років?», %

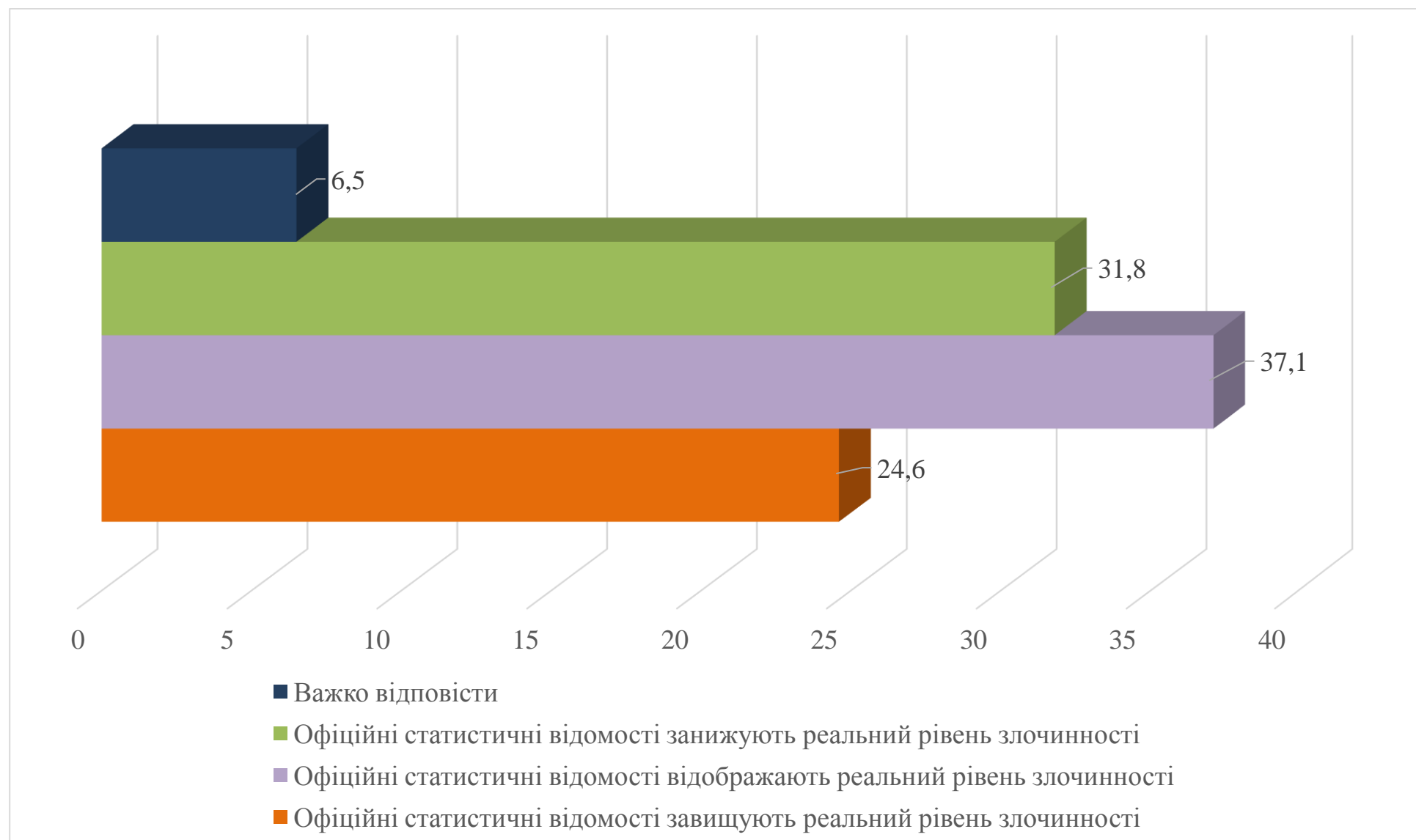

Рис. 7. Розподіл відповідей на запитання: «Чи відображають сьогодні офіційні статистичні дані реальний рівень злочинності?», %

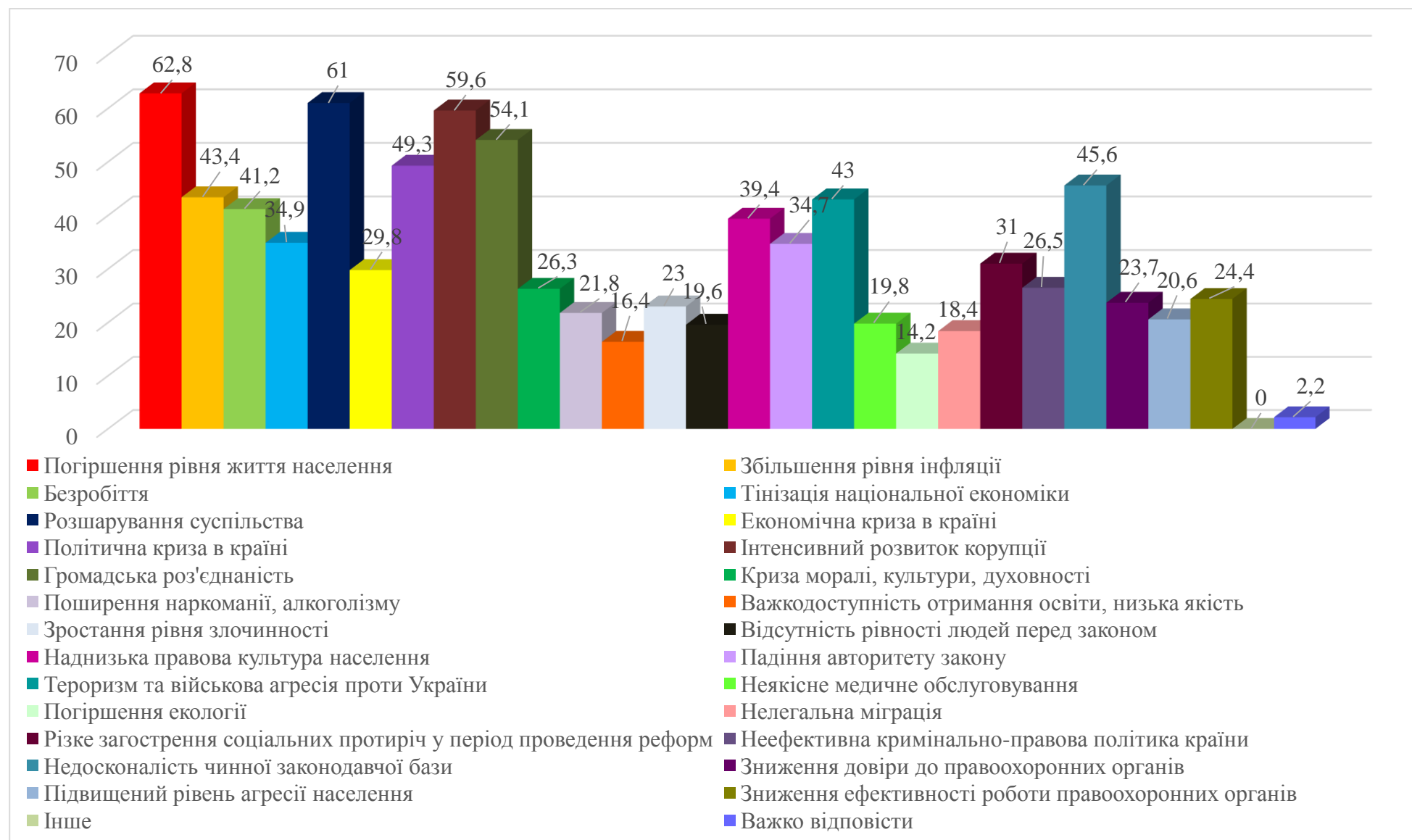

Рис. 8. Розподіл відповідей на запитання: «Які актуальні проблеми суспільства сьогодні несуть найбільший криміногенний потенціал?», %

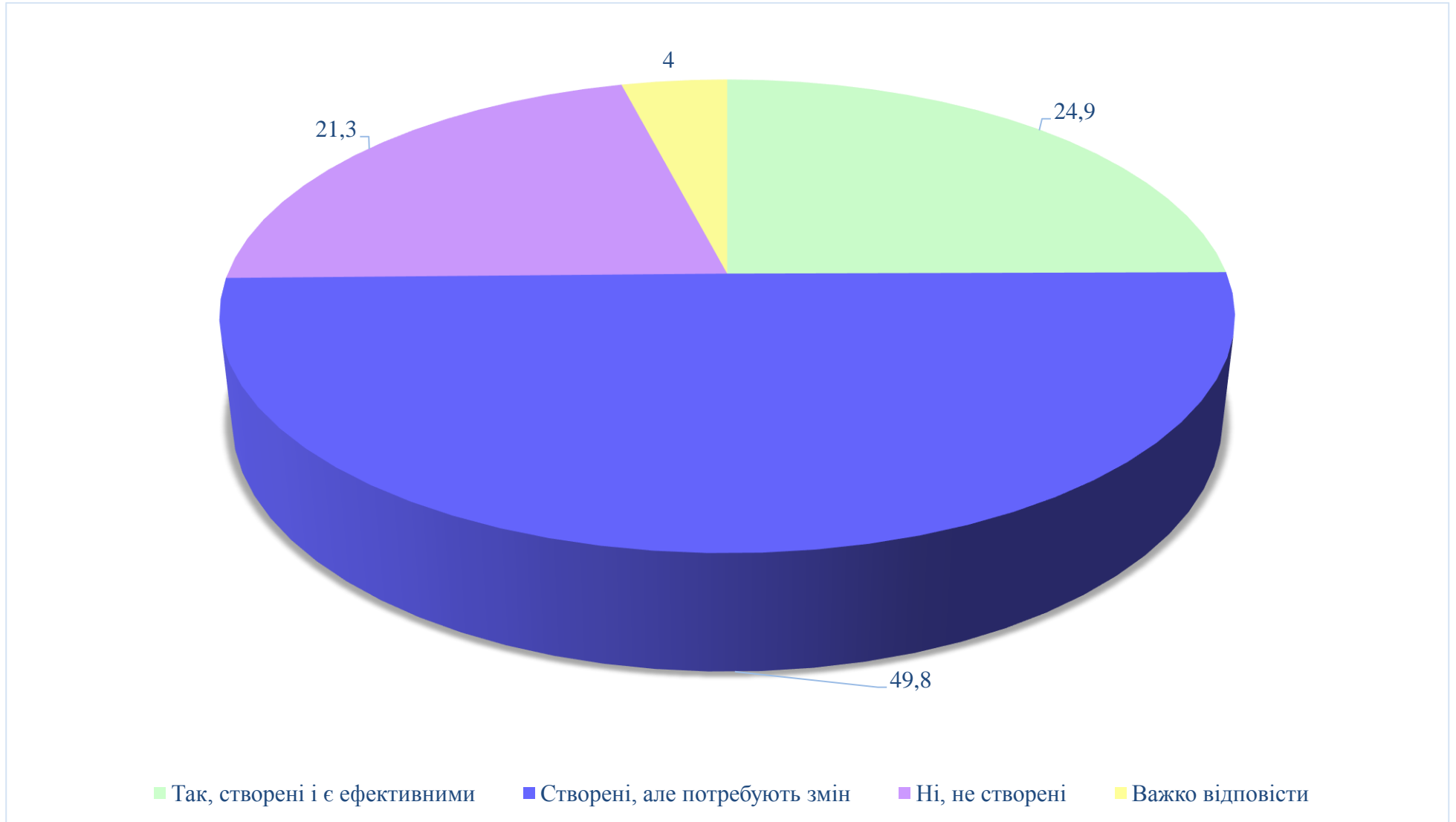

Рис. 9. Розподіл відповідей на запитання: «Чи створені сьогодні належні умови для ефективної протидії злочинності в Україні?», %

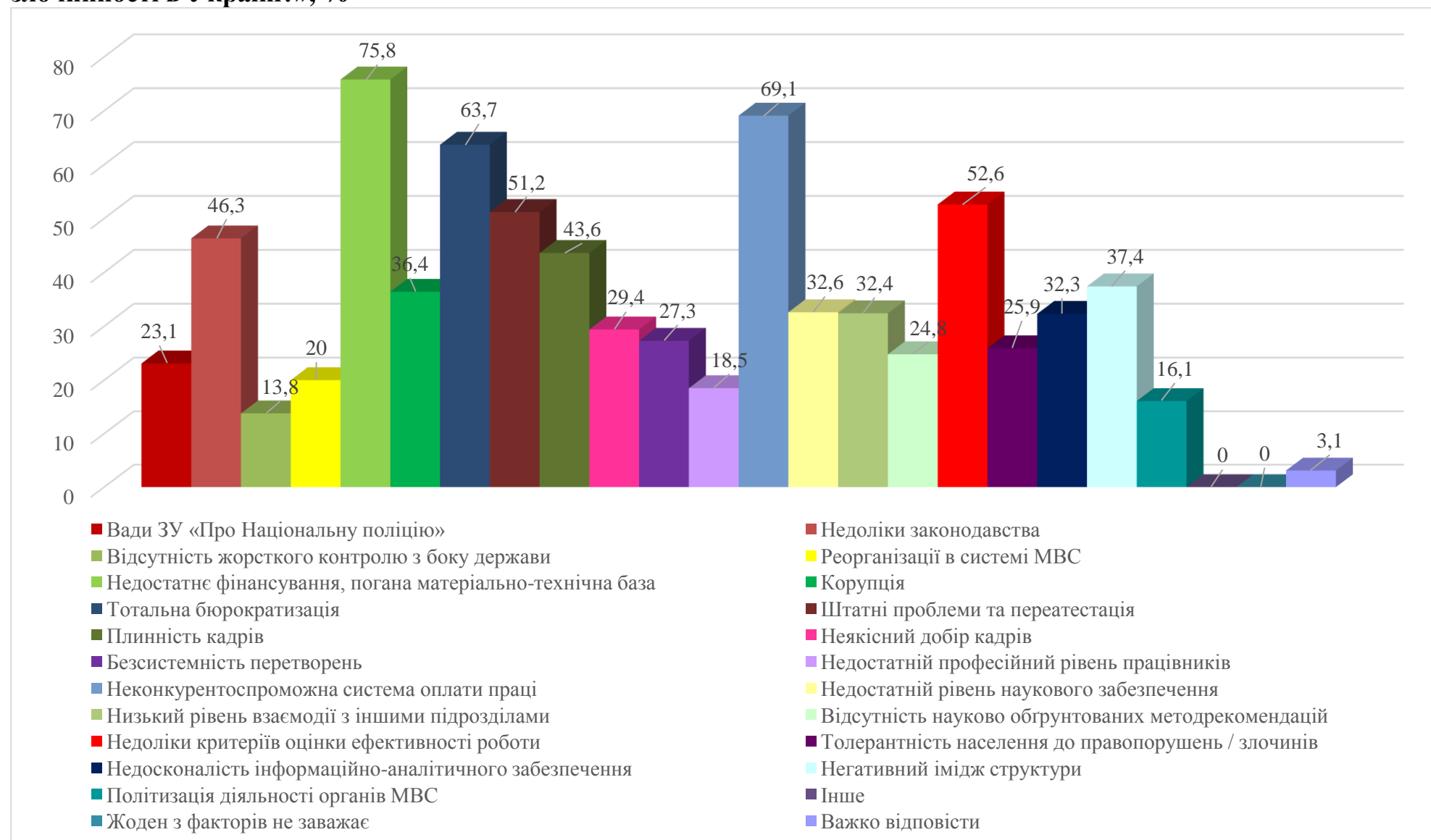

Рис. 10. Розподіл відповідей на запитання: «Які саме фактори сьогодні найбільше заважають ефективному функціонуванню системи МВС України?», %

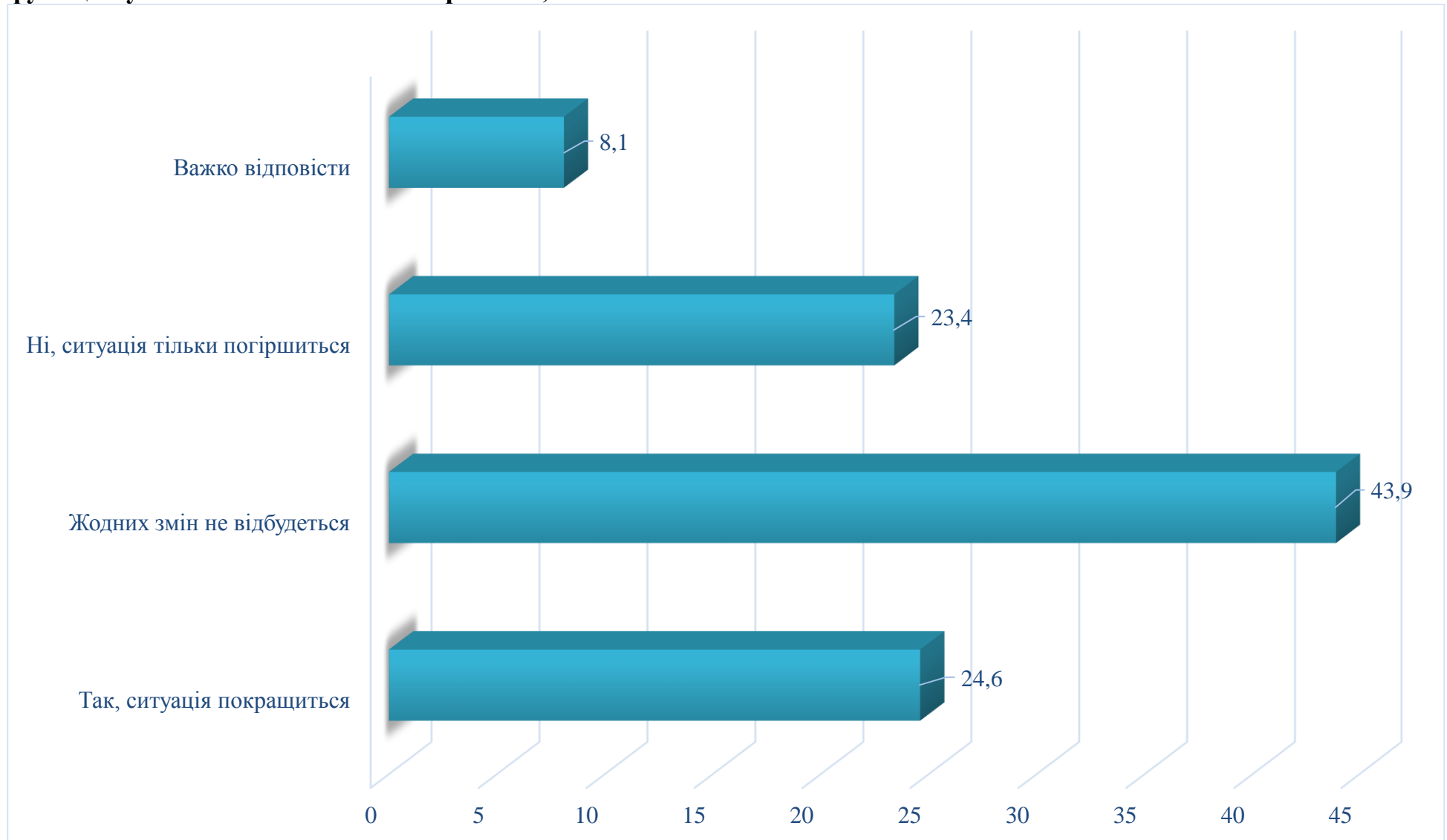

Рис. 11. Розподіл відповідей на запитання: «Чи очікуєте Ви будь-яких змін у протидії злочинності протягом найближчих трьох років?», %

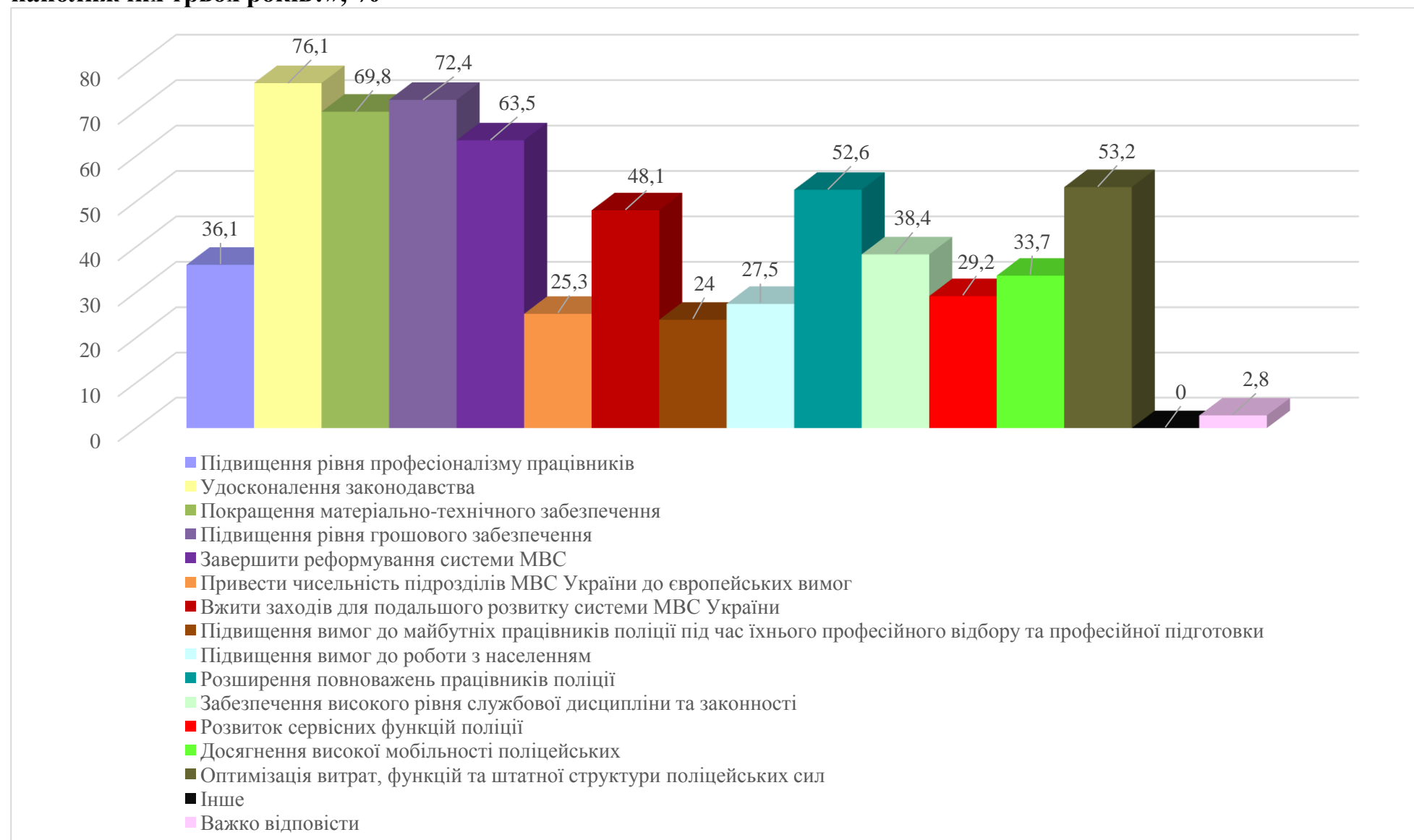

Рис. 12. Розподіл відповідей на запитання: «Що потрібно зробити для підвищення ефективності та успішності діяльності органів МВС України?», %

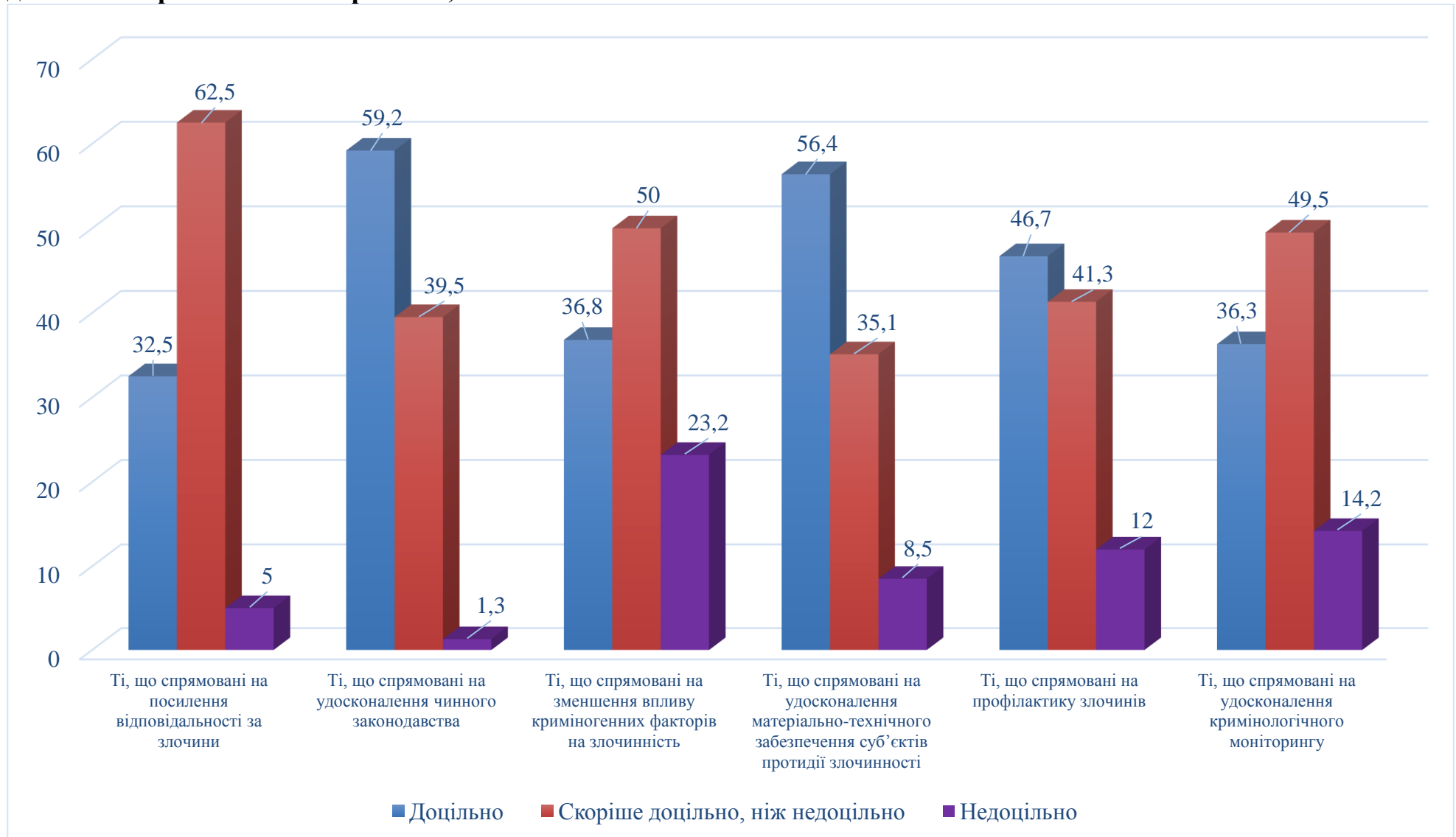

Рис. 13. Розподіл відповідей на запитання: «Які групи заходів впливу на злочинність необхідно та доцільно передбачити сьогодні для покращення ситуації у сфері протидії злочинності?», %

Рис. 14. Розподіл відповідей на запитання: «У чому сьогодні полягає сутність аналітичної роботи поліції в сфері протидії злочинності?», %

Рис. 15. Розподіл відповідей на запитання: «Якою є головна мета аналітичної роботи поліції?», %

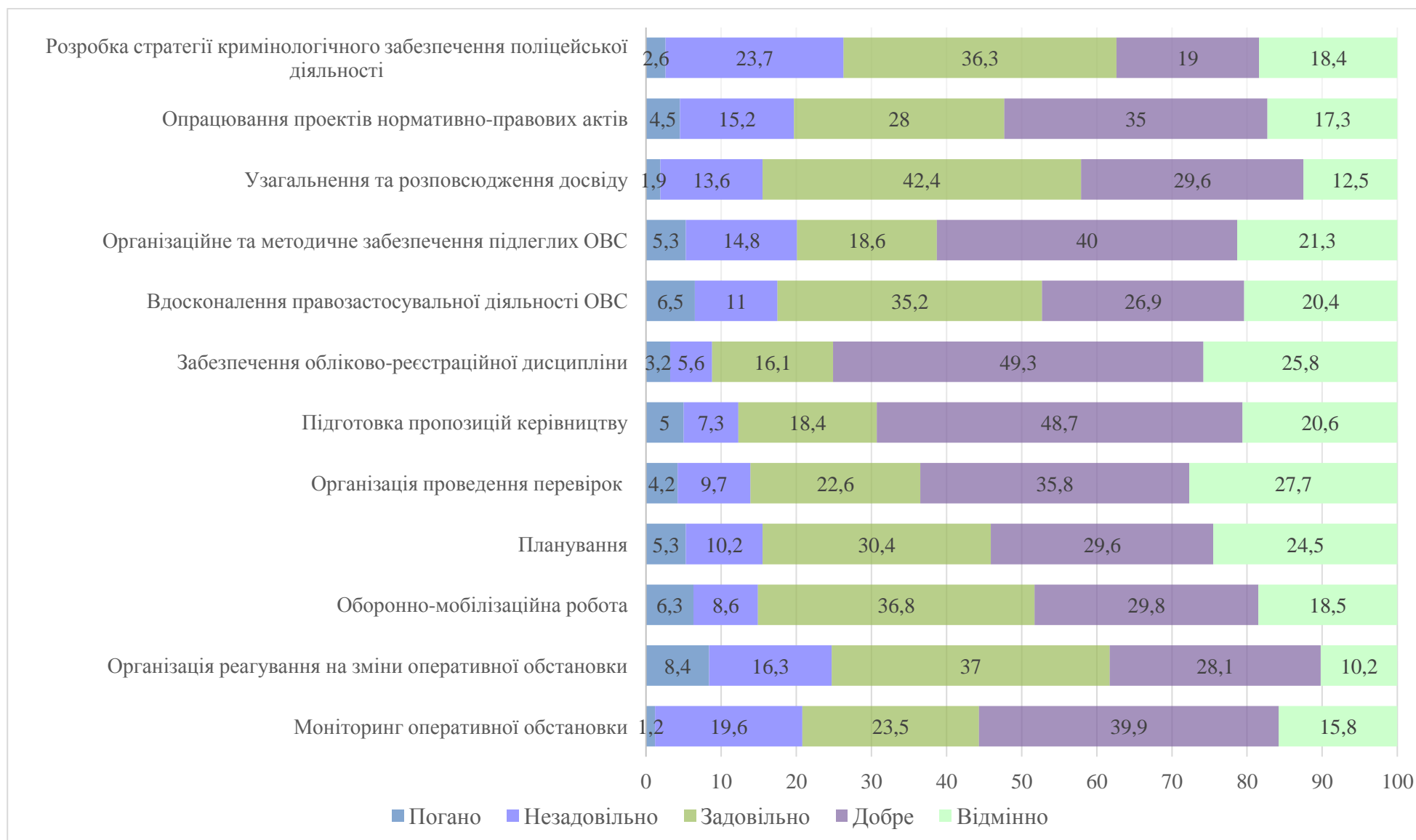

Рис. 16. Розподіл відповідей на запитання: «Як Ви оцінюєте наступні аспекти виконання аналітичної роботи поліції?», %

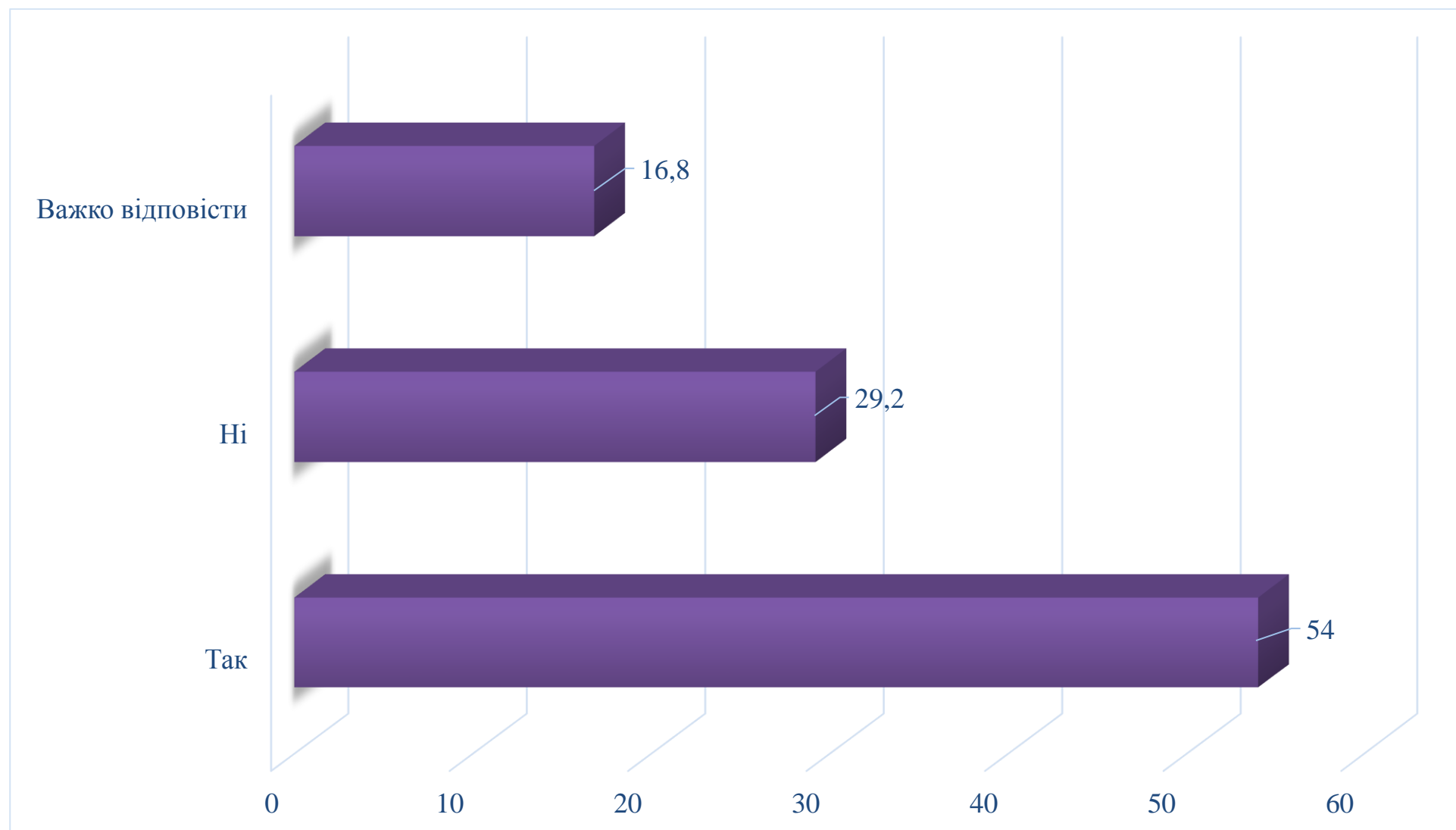

Рис. 17. Розподіл відповідей на запитання: «Чи часто виникають випадки необхідності здійснення ґрунтового аналізу криміногенної ситуації?», %

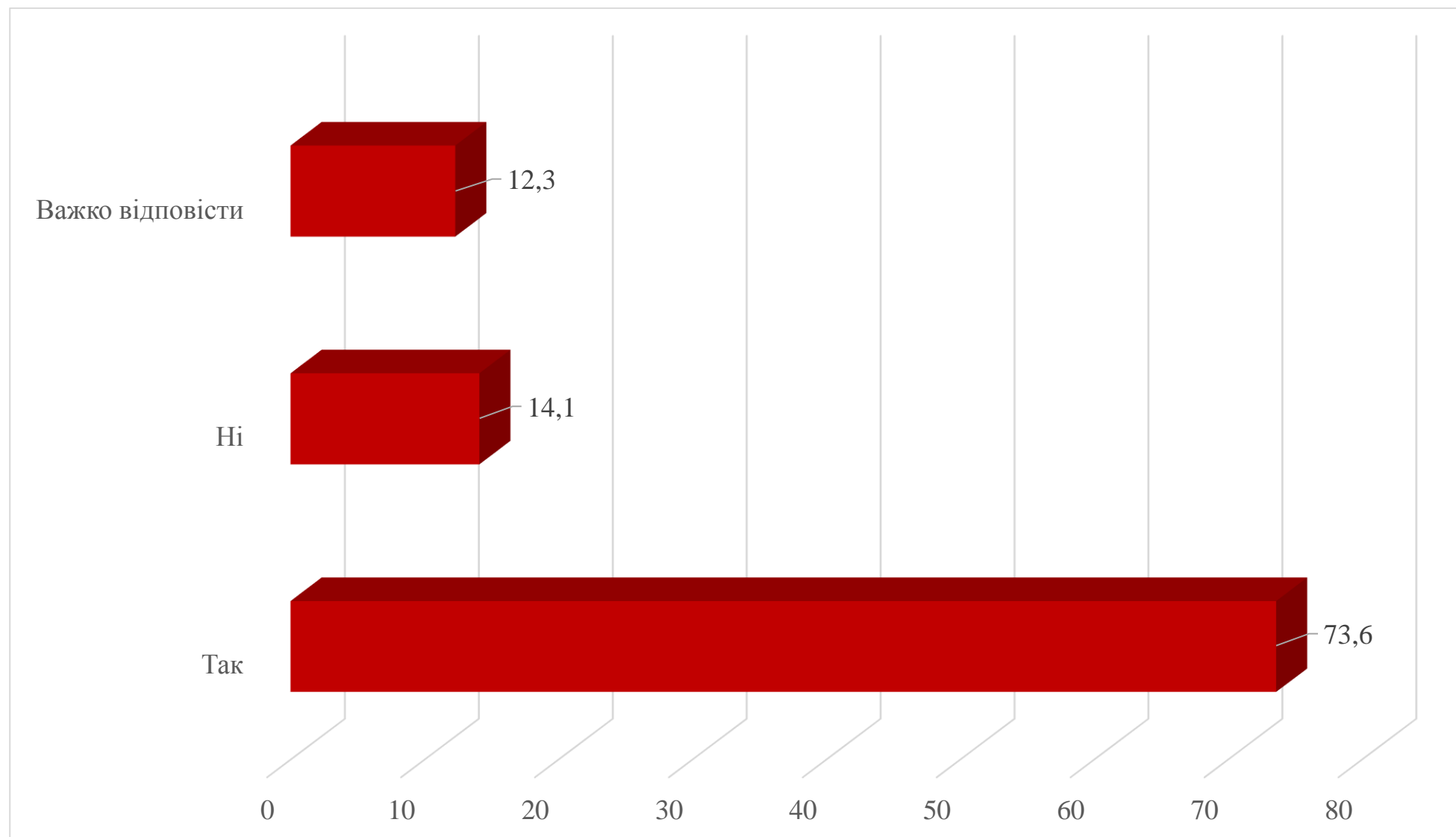

Рис. 18. Розподіл відповідей на запитання: «Чи вважаєте Ви прогнози розвитку криміногенної ситуації та основні завдання ОВС реальними та дієвими?», %

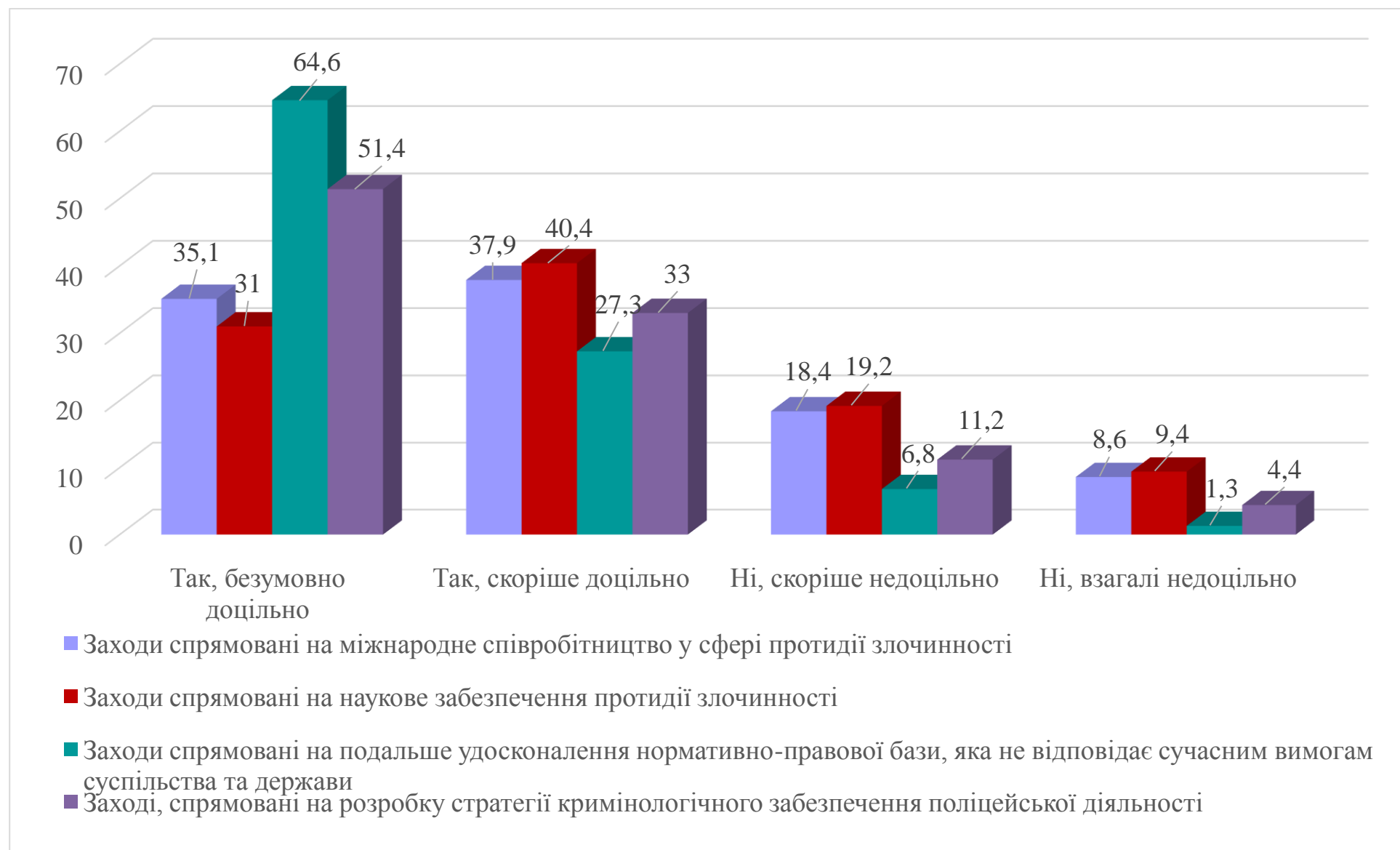

Рис. 19. Розподіл відповідей на запитання: «Чи є сьогодні доцільними наступні заходи?», %

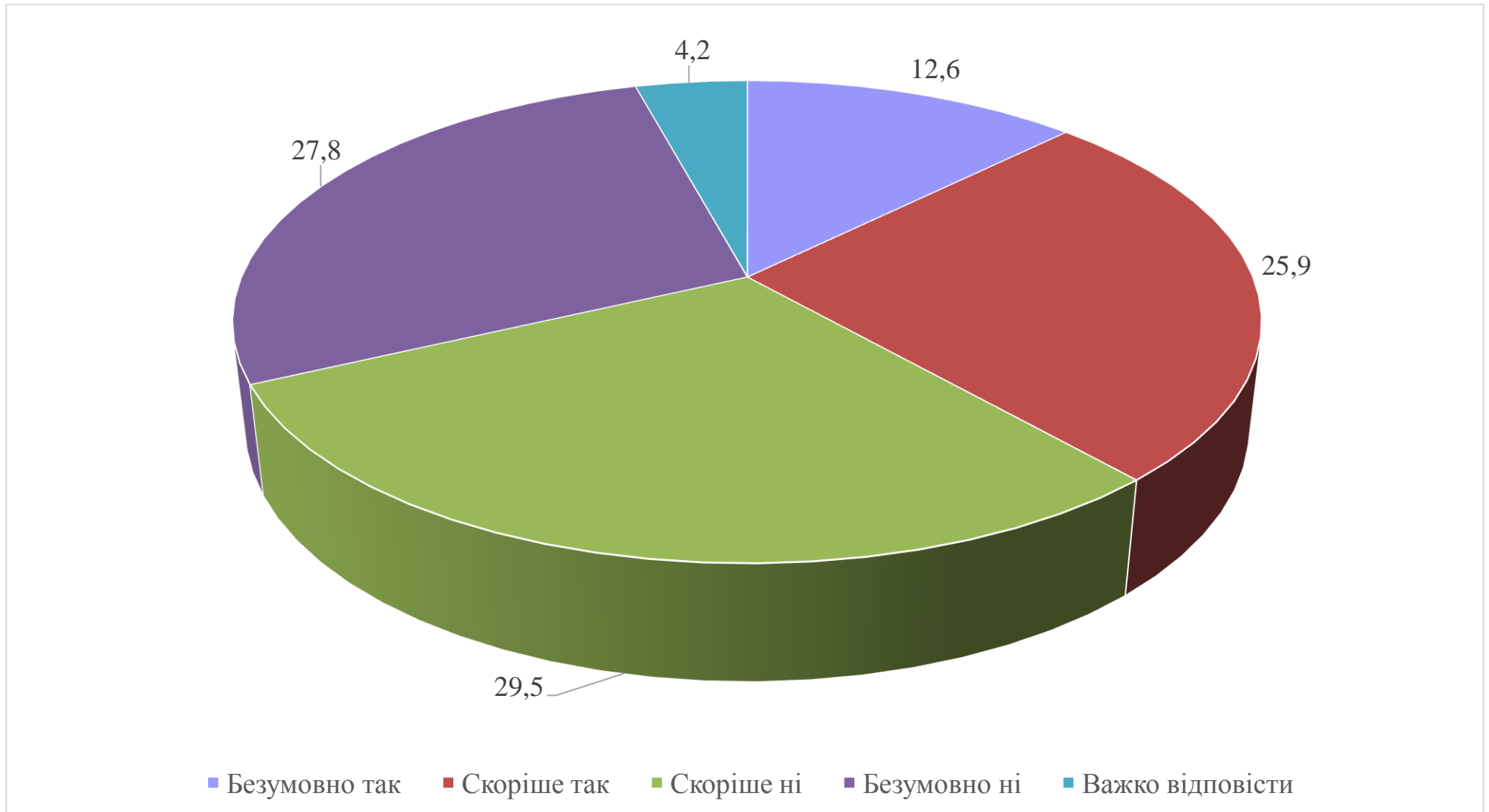

Рис. 20. Розподіл відповідей на запитання: «Чи відповідає чинна стратегія кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності сучасним реаліям?», %

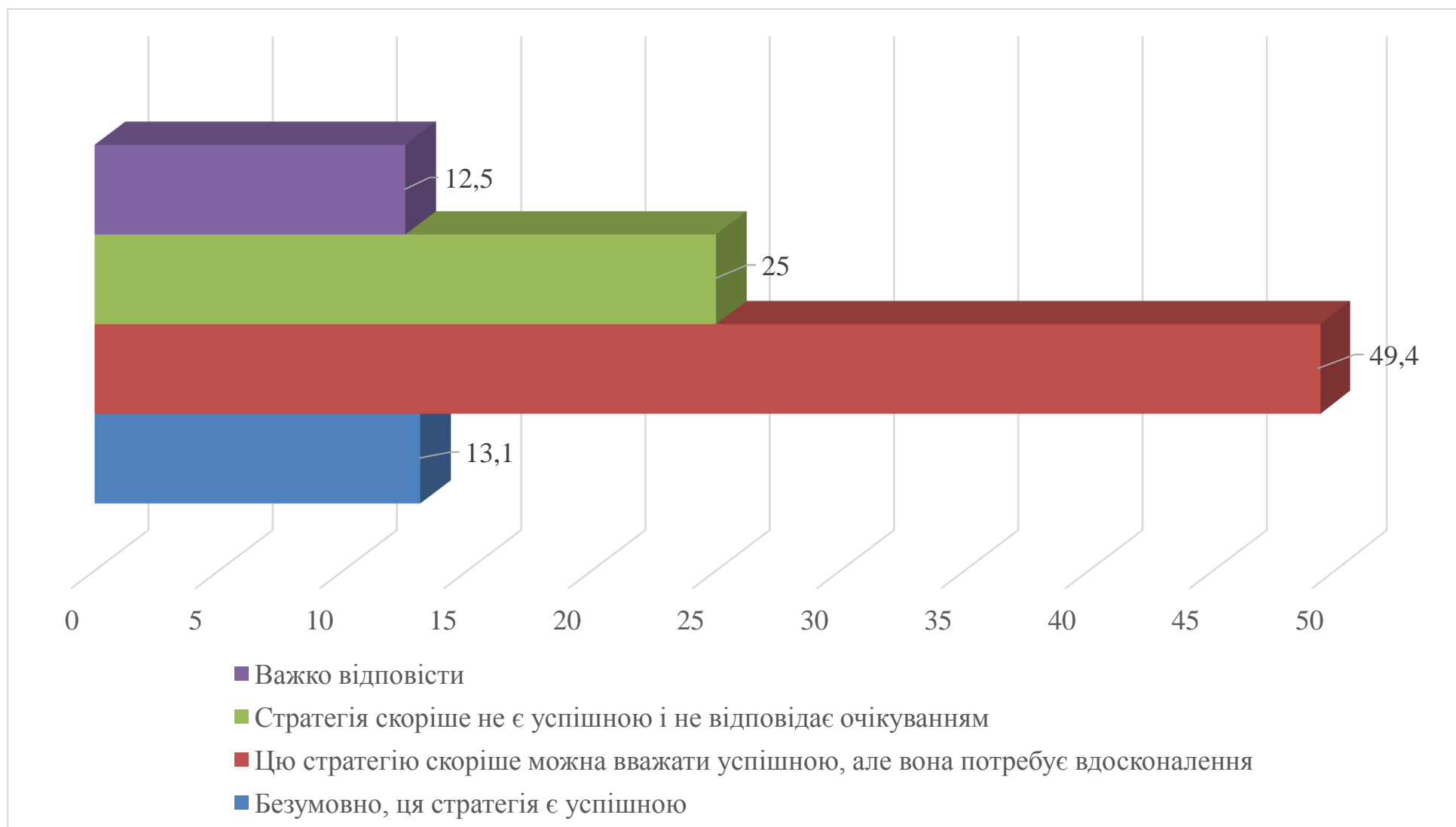

Рис. 21. Розподіл відповідей на запитання: «Чи вважаєте Ви стратегію кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні успішною?», %

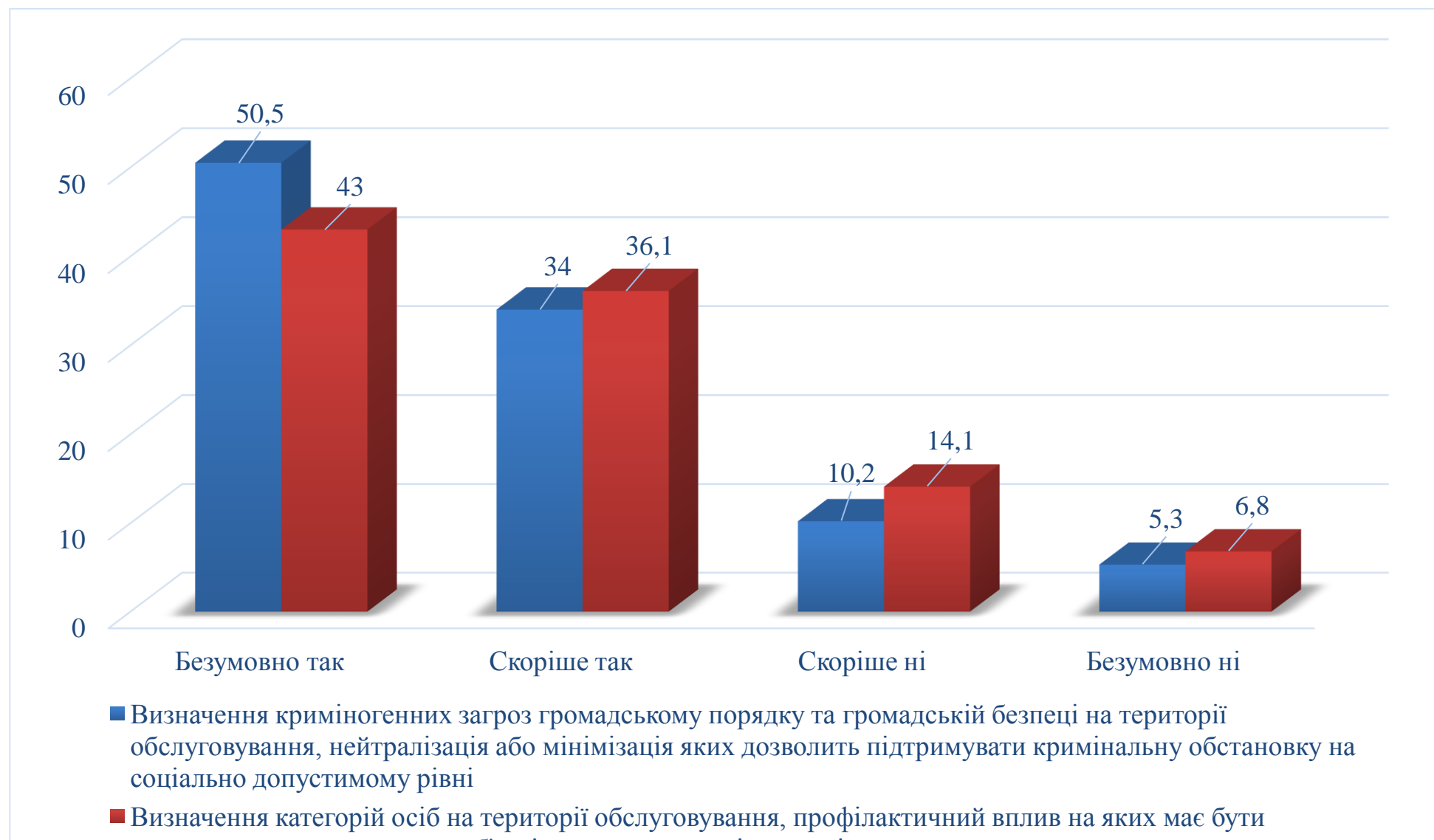

Рис. 22. Розподіл відповідей на запитання: «Чи відносяться до пріоритетів кримінологічного забезпечення діяльності поліції наступні аспекти?», %

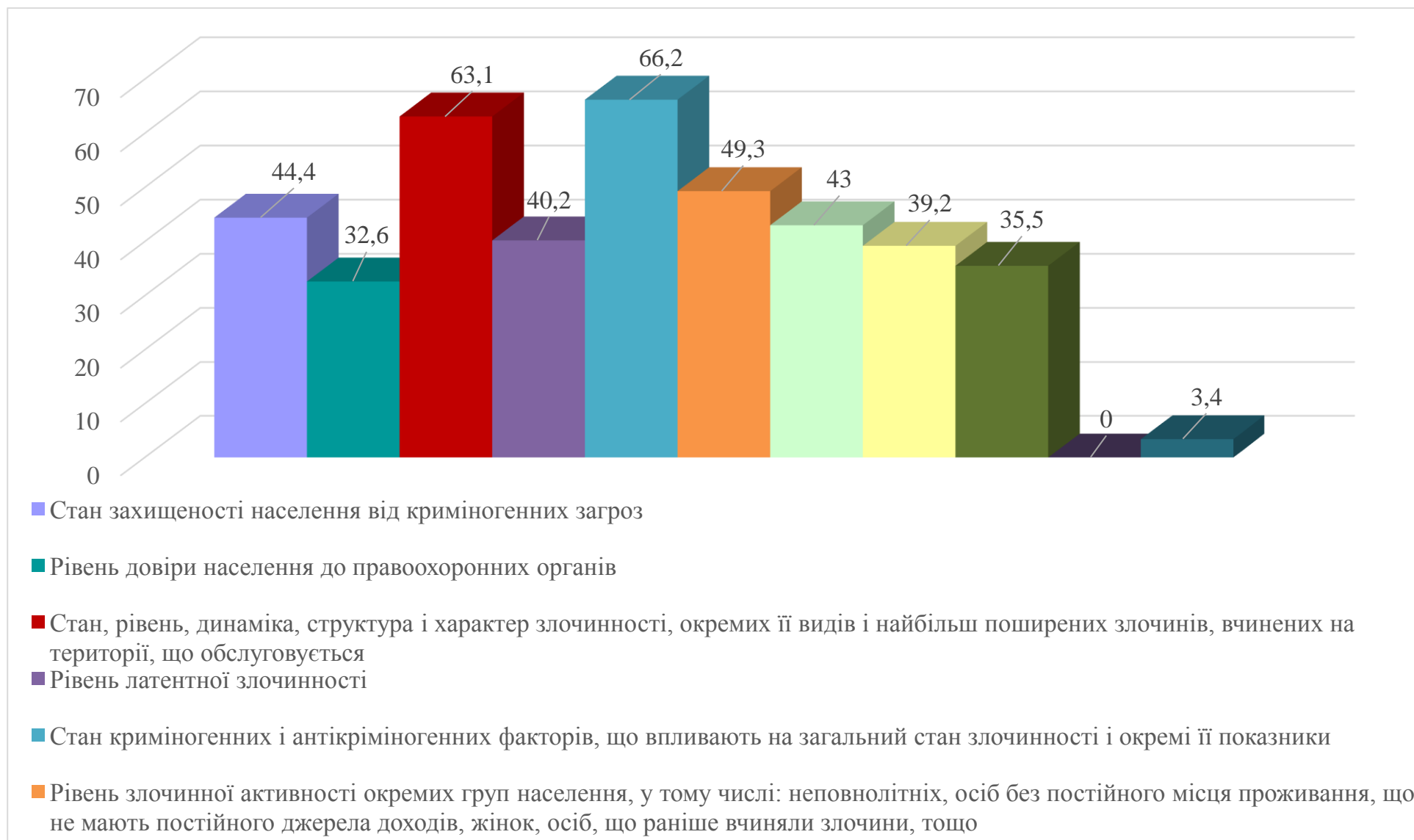

Рис. 23. Розподіл відповідей на запитання: «Які з перелічених критеріїв ефективності організації кримінологічного забезпечення діяльності поліції Ви вважаєте головними?», %

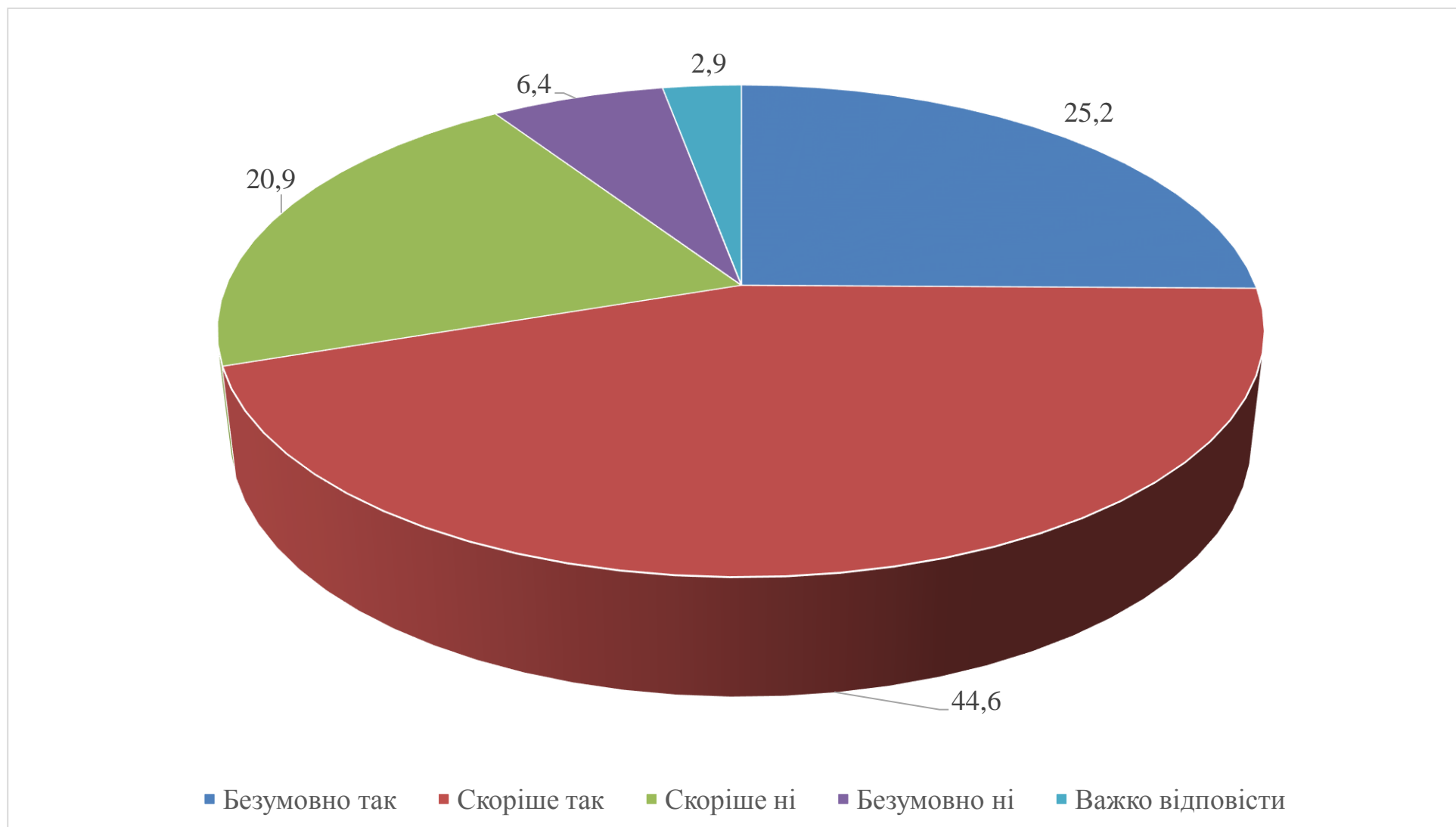

Рис. 24. Розподіл відповідей на запитання: «Чи потрібно сьогодні правоохоронним органам у своїй роботі використовувати аналітичні відомості кримінологічного прогнозування?», %

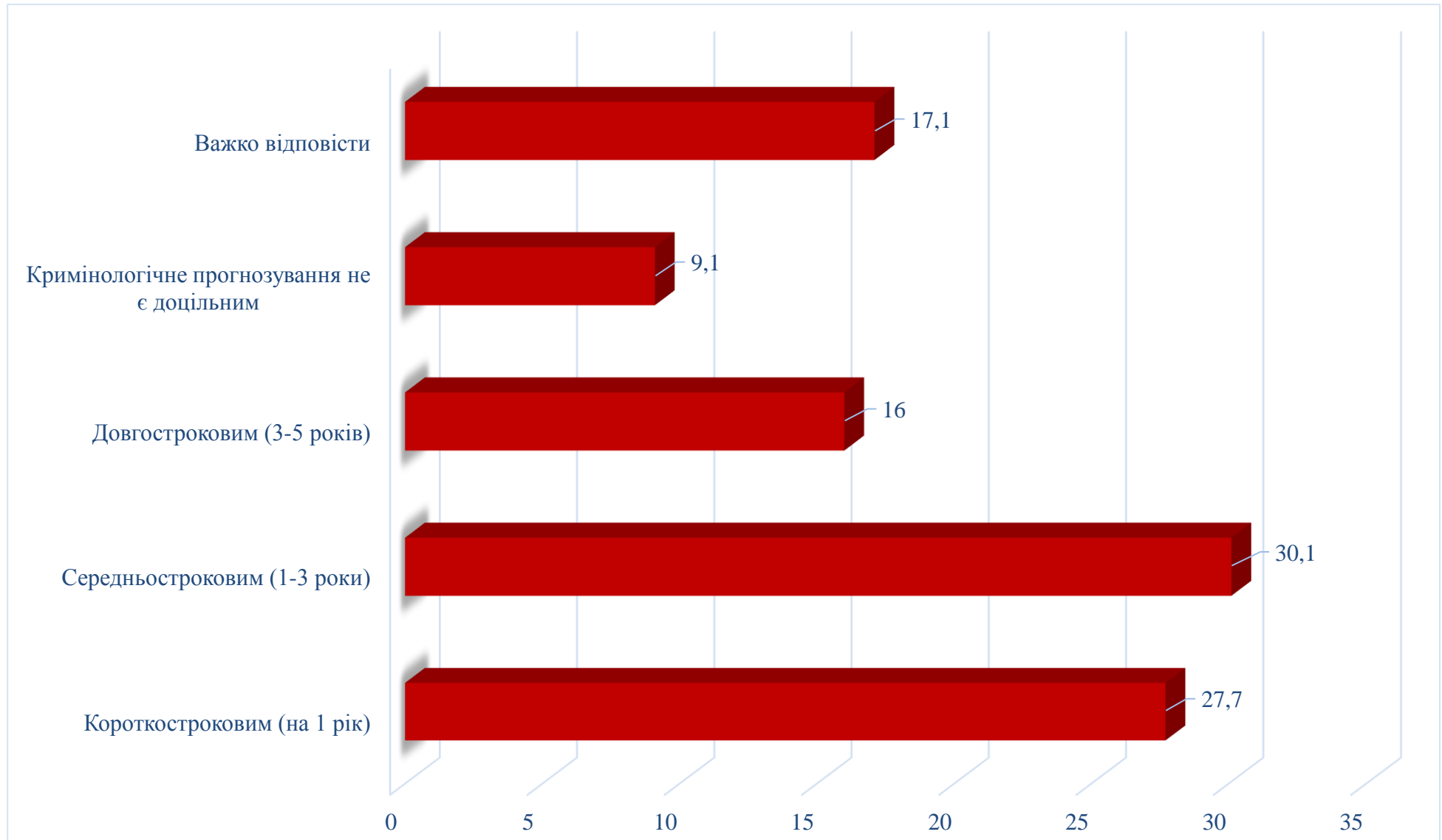

Рис. 25. Розподіл відповідей на запитання: «Якщо використання кримінологічного прогнозу виявляється доцільним, то наскільки довгостроковим має бути це прогнозування?», %

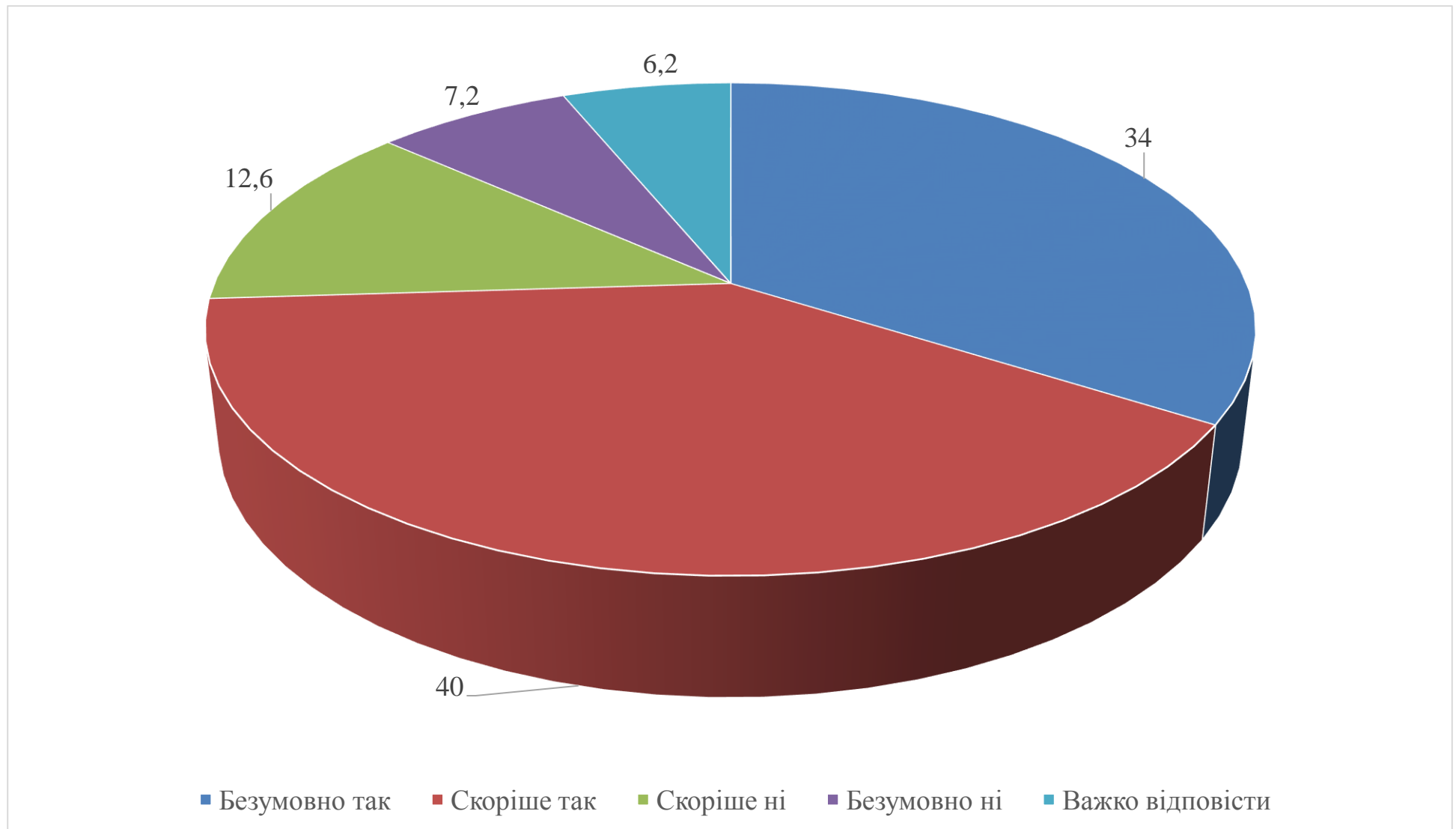

Рис. 26. Розподіл відповідей на запитання: «Чи можна вважати використання принципів програмно-цільового кримінологічного планування основоположним з точки зору розробки та реалізації заходів щодо попередження злочинів та боротьби зі злочинністю у цілому?», %

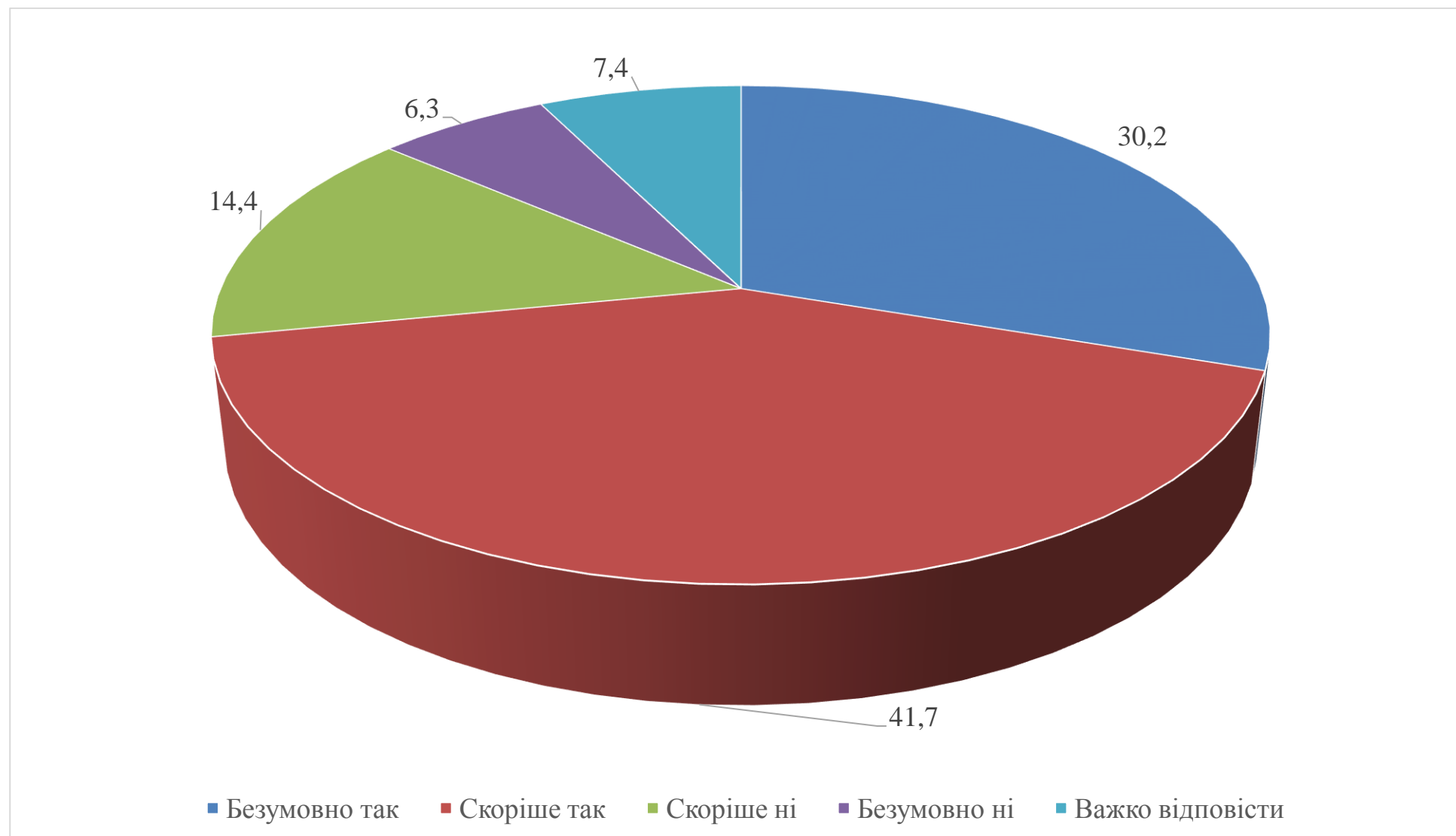

Рис. 27. Розподіл відповідей на запитання: «Чи призведе перехід до системи програмно-цільового планування до підвищення ефективності перспективного планування превентивної діяльності правоохоронних органів?», %

Рис. 28. Розподіл відповідей на запитання: «Якщо Ви вважаєте цей перехід успішним, то якими мають бути наслідки програмно-цільового планування?», %

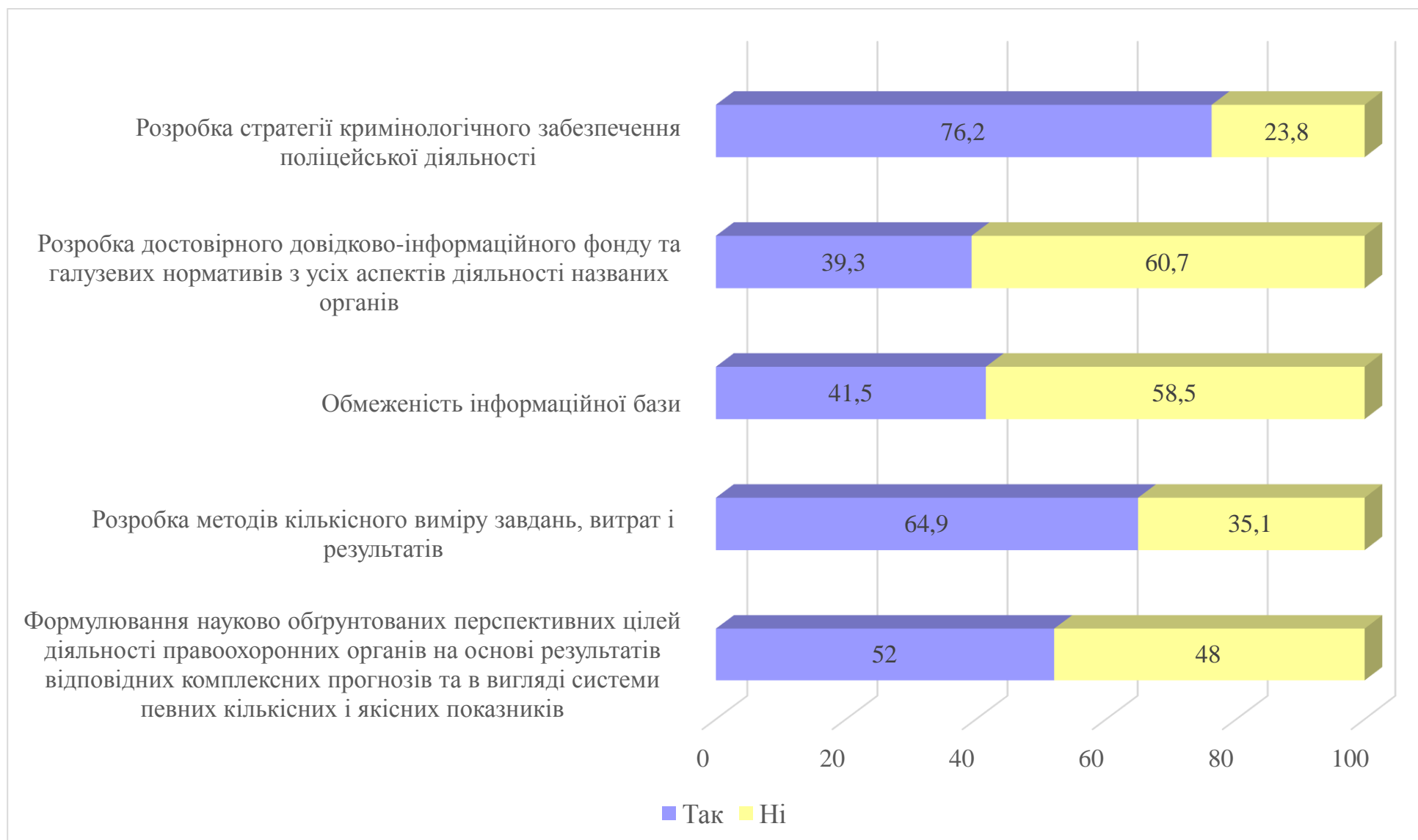
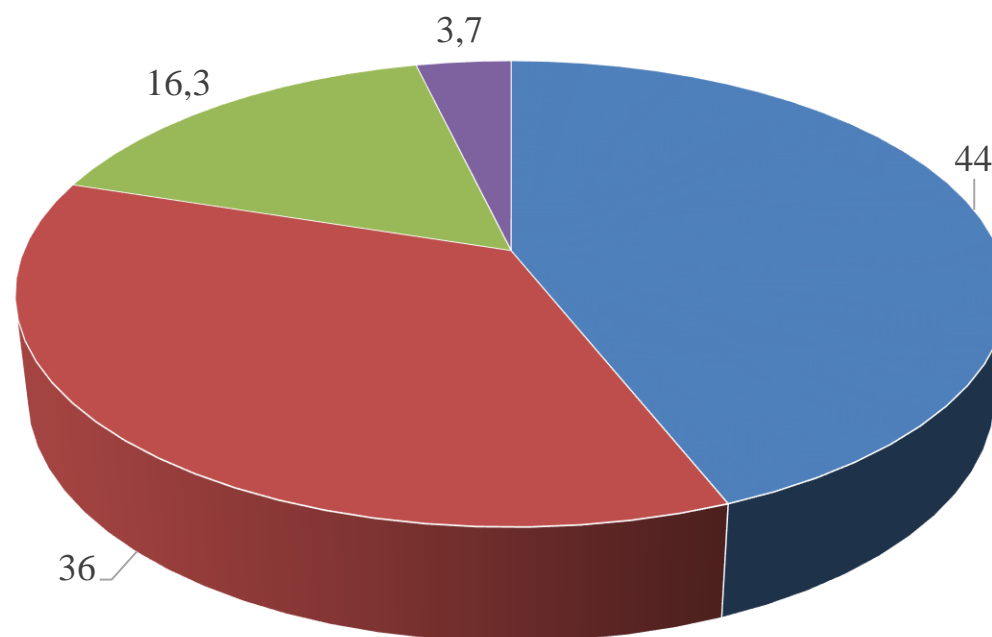

Рис. 29. Розподіл відповідей на запитання: «Які проблеми допоможе вирішити впровадження системи програмно-цільового планування?», %

- Так, використання зарубіжного досвіду у цьому напрямку було б доцільним з точки зору впровадження досягнень інших країн, наближення до європейських стандартів та майбутнього зниження рівня злочинності у країні
- Використання досвіду зарубіжних країн було би скоріше доцільним, адже реалії нашого суспільства є такими, що зарубіжний досвід не завжди можна грамотно та ефективно використовувати
- Використання зарубіжного досвіду не є доцільним в Україні, оскільки різні аспекти діяльності поліції, її структура та підпорядкування, оснащення суттєво відрізняється від інших країн
- Важко відповісти

Рис. 30. Розподіл відповідей на запитання: «Чи є сьогодні доцільним використання зарубіжного досвіду у напрямку кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності?», %

Акти впровадження

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
Національної академії
внутрішніх справ,
доктор юридичних наук,
професор

С.Д. Гусарев

12.11.2019 р.

АКТ

**про впровадження результатів дисертації
докторанта відділу докторантури та ад'юнктури НАВС
Коваленка Андрія Васильовича
у освітній процес Національної академії внутрішніх справ**

Комісія у складі: начальника відділу докторантури та ад'юнктури, доктора юридичних наук, доцента **Дрозда Олексію Юрійовича** (голова комісії); завідувача наукової лабораторія з проблем протидії злочинності, доктора юридичних наук, доцента **Вознюка Андрія Андрійовича**; начальника відділу організації та координації освітнього процесу, кандидата юридичних наук **Дубівки Ірини Володимирівни** склала цей акт про те що результати дисертації докторанта Коваленка А.В. на тему: «Теоретико-прикладні засади кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні», впроваджені у освітній процес академії, зокрема.

1. Матеріали дисертації Коваленка А.В. застосовуються у освітньому процесі при підготовці та проведенні лекцій, семінарських і практичних занять із здобувачами вищої освіти з навчальних дисциплін: «Кримінологія»; «Кримінологія та профілактика злочинів»; «Кримінологічна віктимологія».

2. Результати дисертації Коваленка А.В. відображені у науково-практичних і навчально-методичних матеріалах для здобувачів вищої освіти, де в якості джерел при підготовці навчальних матеріалів, рекомендовані такі публікації:

Коваленко А.В. Кримінологічний вимір поліцейської діяльності в Україні: монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 356 с.

Коваленко А.В. Окремі аспекти взаємодії поліції з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та громадськістю у сфері протидії злочинності. Прикарпатський юридичний вісник: Збірник наукових праць. – Випуск 6 (15). – 2016. – С. 110-113.

Коваленко А.В. Сучасний стан міжнародного співробітництва України щодо подолання організованої злочинності. Науковий вісник публічного та

приватного права : Збірник наукових праць. – Випуск 6, том 2, 2016. – С.96-99.

Коваленко А.В. Поняття кримінологічної політики держави в діяльності поліції в Україні. Науковий вісник ДДУВС: Збірник наукових праць. – 2016. - № 4 (84). – С. 223-229.

Коваленко А.В. Сутність та соціально-правовий статус поліції як суб'єкта запобігання злочинності в державі Науковий вісник ДДУВС: Збірник наукових праць. – 2016. - № 3 (82). – С. 197-203.

Коваленко А.В. Поліція як суб'єкт діяльності щодо запобігання злочинності. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2016 № 20. – С. 106-109.

Коваленко А.В. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності національної поліції: теоретичний і практичний підхід / Коваленко А.В. - Науковий вісник ДДУВС 2018. Спеціальний випуск № 3 «Права людини: методологічний, гносеологічний та онтологічний аспекти». – Д., 2018. – С. 250-254.

Коваленко А.В. Система суб'єктів запобігання злочинності: до визначення ролі і місця поліції. Юридичний бюлетень. 2017. № 5. – С. 284-289

Коваленко А.В. Кримінологічний аспект запобігання злочинності Національною поліцією України в умовах співпраці із засобами масової інформації. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». 2018. Том 22. – С 47-54.

Коваленко А.В. Наукове супроводження поліцейської діяльності в сучасній Україні: теоретичний та практичний підхід. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». 2018. № 35. – С.24-28

Коваленко А.В. Наукові засади здійснення кримінологічного моніторингу: сутність і значення для діяльності Національної поліції України. Збірник наукових праць Прикарпатський юридичний вісник. Наукове-практичне юридичне видання № 3 (24). 2018. – С. 131-135

Коваленко А.В. Окремі питання реалізації кримінологічної політики держави в діяльності Національної поліції України. Науковий збірник Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2018. Випуск № 6. Том 1. – С.132-136

Коваленко А.В. Сутність і реалізація кримінологічної політики: національний та міжнародний досвід. Збірник наукових праць Прикарпатський юридичний вісник. Наукове-практичне юридичне видання 2018. № 4 (25) Том 3. – С. 87-91

Коваленко А.В. Взаємозв'язок інформаційно-аналітичного забезпечення та наукового супроводження поліцейської діяльності в Україні.

Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». 2018. № 36. – С. 107-110

Коваленко А.В. Поняття кримінологічної безпеки та підходи до класифікації її рівнів. Науковий журнал Право і суспільство. 2019. № 1. – С. 148-154

Коваленко А.В. Теоретико-правовий аналіз поняття та функцій кримінологічної політики держави. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. 2019. Том 30 (69) № 1. – С. 93-98

Коваленко А.В. Поняття поліцейської діяльності та підходи до його розуміння в праві (кримінологічний аспект). Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2019. № 54. – С. 149-152

Коваленко А.В. Поняття та принципи кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності: теоретико-правовий аспект. Jurnalul juridic național: teorie și practică. 2019. № 1 (35). – С. 176-179

Коваленко А.В. Поняття та сутність кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності. Visegrad Journal on Human Rights. 2019. № 1. – С. 59-64

Коваленко А.В. Взаємодія поліції з іншими суб'єктами протидії злочинності. Науковий журнал Південноукраїнський правничий часопис. 2018. № 4. – С. 50-54

Коваленко А.В. Критерії ефективності кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 3. – С. 309-314

Коваленко А.В. Теоретико-правовий аналіз поняття та принципів кримінологічної політики держави. Електронне наукове фахове видання Юридичний науковий електронний журнал. Запоріжжя. 2019. № 2. – С. 194-197

Kovalenko A. Ways to improve policy activity roles: role and place of criminological provision. Legea și viața. 2019. № 4. – С. 88-91

Коваленко А.В. Теоретико-правовий аспект інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності поліції України у сфері протидії злочинності. Науковий вісник публічного та приватного права. 2018. № 6. С.8-12.

Коваленко А.В. Кримінологічне забезпечення поліцейської діяльності в системі правового виховання населення. Visegrad Journal on Human Rights. 2019. № 2. С.118-123.

Коваленко А.В. Научные основы управления деятельностью полиции в сфере противодействия преступности. Юридичний бюлетень. 2018. № 7. С.55-62.

Kovalenko A. Interaction of police and other law enforcement bodies in the field of prevention and infringement of crime. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2019. № 2 (36). С. 39-42.

Коваленко А.В. Міжнародний досвід забезпечення кримінологічної політики. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 1. С.359-362.

Коваленко А.В. Актуальні питання запобігання злочинності у сфері співпраці Національної поліції України із ЗМІ. Актуальні питання розвитку права та законодавства: наукові дискусії: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 14–15 грудня 2018 р. Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2018. – С. 61-65

Коваленко А.В. Значення наукового супроводження поліцейської діяльності в сучасній Україні (кримінологічний аспект). Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 14–15 грудня 2018 року). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2018. – С. 54-56

Коваленко А.В. Кримінологічний моніторинг: сутність і значення для Національної поліції України. Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрями його вдосконалення: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 12–13 жовтня 2018 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. – С. 91-94

Коваленко А.В. Деякі питання кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні. Актуальні питання взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів публічного адміністрування у напрямку розвитку правової системи України: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 7–8 вересня 2018 р. К.: Центр правових наукових досліджень, 2018. – С. 68-72

Коваленко А.В. Окремі питання з питань класифікації рівнів кримінологічної безпеки. *Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у XXI ст.: тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції*, м. Запоріжжя, 25–26 січня 2019 року / За заг. ред. Т.О. Коломосьць. Запоріжжя : ЗНУ, 2019. – С. 102-106

Коваленко А.В. Реалізація кримінологічної політики: міжнародний досвід. Тенденції розвитку юридичної науки в інформаційному суспільстві: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 28 грудня 2018 р.) / за ред. Г. О. Ульянової; уклад.: О. В. Дикий, Ю. Д. Батан. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. – С. 124-127

Коваленко А.В. Інформаційно-аналітичне забезпечення поліцейської діяльності: теоретичний підхід. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінально-процесуального та криміналістичного забезпечення безпеки України» (30 листопада 2018 року, м. Дніпро) 2018. стор. 79-80. – 244 с.

Коваленко А.В. Кримінологічна характеристика запобігання злочинності в контексті діяльності поліції. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Правові та організаційні засади забезпечення державою правоохоронної функції» (30 жовтня 2018 року, м. Дніпро) 2018. – Стор. 119-121. 267 с.

Коваленко А.В. Окремі питання реалізації кримінологічної політики в міжнародному вимірі. International scientific and practical conference «Legal practice in EU countries and Ukraine at the modern stage»: Conference proceedings, January 25-26, 2019 Arad: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 648 pages. С.464-467

Коваленко А. В. До питання про наукове забезпечення діяльністю поліції у сфері протидії злочинності. Актуальні питання правової теорії та юридичної практики: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 10–11 серпня 2018 р.). – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С.59-62.

Коваленко А. В. Досвід окремих зарубіжних країн у сфері кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності. Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє: Міжнародна науково-практична конференція, м. Харків, 2–3 листопада 2018 р. – Х.: Східно-українська наукова юридична організація, 2018. С.77-81.

Коваленко А. В. До питання про способи виміру ефективності кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності. Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 14–15 грудня 2018 року). У 2-х частинах. – Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2018. – Ч. 1. С.53-56.

Коваленко А. В. Окремі питання діяльності поліції як суб'єкта запобігання злочинності. Держава і право в умовах глобалізації: реалії та перспективи: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 1-2 лютого 2019 р. – Дніпро: ГО «Правовий світ», 2019. С.50-52.

Коваленко А.В. Інформаційно-аналітичне забезпечення поліцейської діяльності у контексті її кримінологічного забезпечення. Правова система України: сучасні тенденції та фактори розвитку: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 22-23 березня 2019 року. Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2019.С.81-86.

Коваленко А. В. Особливості взаємодії поліції з іншими суб'єктами протидії злочинності в сучасних умовах. Правова держава: напрямки та тенденції її розбудови в Україні: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 10–11 травня 2019 р.). – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2019. С.87-91.

3. Зазначені праці підтверджують належний навчально-методичний рівень, актуальність обраної тематики, фахову підготовку дисертації

докторанта відділу докторантури та ад'юнктури НАВС Коваленка А.В. на тему: «Теоретико-прикладні засади кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні», а також практичну значимість роботи та можливість використання результатів дисертаційного дослідження при викладанні вище зазначених навчальних дисциплін.

Голова комісії:

Олексій ДРОЗД

Члени комісії:

Андрій ВОЗНЮК

Ірина ДУБІВКА

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник начальника факультету з навчально-методичної та наукової роботи Київського факультету Національної академії Національної гвардії України,
доктор юридичних наук, професор
полковник

Олександр КОМИСАРОВ

14 02 2020 року

АКТ

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Коваленко Андрія Васильовича на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук**

Комісія у складі: голови – начальника кафедри забезпечення державної безпеки, доктора юридичних наук, доцента, полковника Кобзаря О.Ф.; членів комісії – в.о. начальника кафедри правового забезпечення службово-бойової діяльності, кандидата юридичних наук, підполковника Волуйка О.М., начальника навчально-методичного відділення, підполковника Поворозніка Є.О.

ВСТАНОВИЛА:

основні результати дослідження, отримані особисто здобувачем у дисертації з проблем кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні впроваджено у формі практичних рекомендацій щодо проведення професійної підготовки майбутніх офіцерів у Національній академії Національної гвардії України, у тому числі щодо організації та забезпечення ефективності проведення окремих превентивних та примусових заходів військовослужбовцями Національної гвардії України, у наукову діяльність Київського факультету Національної академії Національної гвардії України та освітній процес кафедр забезпечення державної безпеки та правового забезпечення службово-бойової діяльності щодо підготовки фахівців у галузях знань 08 Право та 25 Воєнні науки, державна безпека, безпека державного кордону за освітніми професійними програмами першого бакалаврського рівня «Правове забезпечення службово-бойової діяльності частин та підрозділів Національної гвардії України», «Право національної безпеки, військове право», «Забезпечення державної безпеки підрозділами Національної гвардії України».

Результати дослідження «Теоретико-прикладні засади кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні» мають як теоретичне, так і практичне значення для діяльності Національної гвардії України в умовах мирного часу та в особливий період та для оптимізації процесу підготовки військових формувань з правоохоронними функціями загалом. Розроблений у процесі дослідження механізм дієвої взаємодії поліції з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та громадськістю у сфері протидії злочинності має наукове та практичне значення, використовується в якості базової моделі під час навчального моделювання ситуацій та з метою оцінювання результатів навчання курсантів.

Крім того, наукові здобутки автора із зазначених питань використовуються науково-педагогічним складом Київського факультету Національної академії Національної гвардії України під час:

1) підготовки наукової продукції з питань теоретико-прикладних засад кримінологічного забезпечення;

2) викладання навчальних дисциплін «Основи національної безпеки», «Управління повсякденною діяльністю підрозділів», «Криміналістика», «Кримінально-правове забезпечення державної безпеки», «Кримінальне право».

Голова комісії:
полковник

«14» 02 2020 року

Олександр КОБЗАР

Члени комісії:

підполковник

«14» 02 2020 року

Олексій ВОЛУЙКО

підполковник

«14» 02 2020 року

Євген ПОВОРОЗНИК

**НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ
УКРАЇНИ****Департамент організаційно-
аналітичного забезпечення та
оперативного реагування**вул. Богомольця, 10, м. Київ, 01601,
тел. 256-11-68**Андрію КОВАЛЕНКУ**№ 05-2020 № _____

На № _____ від _____

**ДОВІДКА
про впровадження у практичну діяльність**

Інформуємо, що результати дисертації докторанта Коваленка Андрія Васильовича на тему: «Теоретико-прикладні засади кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні» використовується в практичній діяльності підрозділу Департаменту організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування Національної поліції України.

Положення дисертаційного дослідження Коваленка А.В. є актуальними, мають необхідний теоретичний та методологічний рівень, а також важливе практичне значення та можуть бути враховані при розробці документів, що регулюють практичну діяльність підрозділів Національної поліції України, а також при проведенні занять в системі службової підготовки.

**Перший заступник начальника
полковник поліції****Борис ВЕЖНАВЕЦЬ**